Class_____

Book_____

5-22
797

TÁBOR.

JONÁŠ ZÁBORSKÝ.

Tvuchly, Andrej

TÁBOR.

NÁRODNÍ ALMANAH

NA ROK

1870.

VYDAL

ANDREJ M. SYTNIANSKY.

I.

V Turč. Svätom Martine.
1870.

PG5420
.T7

53839
.04

Tlačou knihtlačiarsko-účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

SPOLKOVITOSTI

NÁRODU SLOVENSKÉHO,

ZJAVENEJ SA

V MATICI, GYMNASIACH, ŽIVENE, OMLADINE,
ČÍTACICH SPOLKOCH,

atď. atď.

VENUJE

VYDAVATEĽ.

Slávou bratia, hor tri prsty,
Plece k plecu, hrsť do hrsti,
Vzájom, ponad otcov hroby
Velie hlas dávnej siroby,
V čaty, kŕdle a v hromady
V jedno telo, v tuhé rady!
Zrkadlá naše a vzory,
Hľaďte, — to české tábory!

Andrej Sládkovič.

Kresťanskou osvetou ku svobode a sláve!

TO ČESKÉ TÁBORY!

Čo to tam luní a dme sa
Lebom tlačiac hor nebesá?
Či víchor kloní a lomí
Stoveké našich líp stromy?
Čo v lunení tom belie sa
Sťa žulové hnáty lesa?
Nie to šumné naše hory?
Bratu, — to české tábory!

Aha! koľkú to mrákavu
Sobral Říp*) na svoju hlavu!
Barvy žlče, krve, jedu,
Siniek, noci — tanec vedú;
V nich príval a hrom sa rodí,
Za nimi slnko vychodí:
Čo to za oblakov sbory?
Slepče! — to české tábory!

*) Říp je historicko-pamätný vrch nie len pre Čecha, no i pre každého Slovana. U jeho päty zastavily sa pred nepamätnými časami zástupy Čechové, z jeho temena zahrmel nedávno statný brat náš Čech: „Svete: ja žijem, žiť chcem, žiť budem!“

Sťaby, keď strela hrom durí,
To tam reve, to tam búri;
Útrobou zeme zatriasa
Cherub, čo deň súdny hlása;
Kliatba, rozkoš, plač a plesy
Zunenie to vedno miesi:
Lev to s vlkmi tam sa borí?
Nie, nie! — to české tábory

Ponad mestá a dediny
Jakou žiarou svieta plyny
Peklo páli hriechy staré,
Nebom svieta sa oltáre,
Na plameňných kriedlach lieta
Z dom na dom svätá osveta,
S fakľami, s žalmami chóry
Chodia: — to české tábory!

Dej tento ospevuje pohronský spevec náš. Jakým cieľom?.. každý si to domyslí! I nebude teda ani od veci, keď sa s touto historicko-pamätnou miestnosťou koľko toľko obznámime.

Nad známou riekou Lábom, neďaleko mesta Rudnice, vystupuje z roviny krásny, okrúhly, zvonu podobný vrch Říp alebo Hříb. Na temeni jeho vypína sa k blankytu biela väžička kapličky sv. Jura. Z temena prestiera sa utešená, nevyrovnaná vyhliadka na najkrásnejšiu časť českej vlasti. Za jasného počasia možno z neho prehliadnuť celé pásmo Stredohoria, od Ještěda až za Milešovku, všetky tri hlavnie rieky Čiech: Lábe pod Mělníkom, Vltavu pri Veltrusu a Ohři u Dobzan, — chrám Svatovítsky v Prahe, no i samé Krkonoše.

Výška Řípu nad hladinou morskou obnáša 1380′ a objem jeho asi hodinu cesty. Okolie jeho honosí sa prekrásnou rovinou a výbornými roľami. Prv bol porastlý lesom, teraz je holý tak, že sa kaplička na jeho temeni cestovateľovi už z ďa-

Na Hradčanoch — dive sveta
Čo za slávu sa trblieta?
To tam čata zlatorunná,
Meč a berla a koruna
A svojmu, svojmu kráľovi
Nesú čaty tribút nový,
Tribút svobodnej pokory:
Čaty? — to české tábory!

Vidz tamtú ohromnú stenu,
Bášť, pilierov pozbavenú,
A drak — dávny vrah svobody
Ku stene tiskne národy;
Tiskne, tlačí dotiaľ zrada,
Až zeď puká, dme sa, padá,
Rúca sa na krk potvory:
Hurrá! — to české tábory!

---

leka usmieva. Južná päta jeho posadená je hojným ovocným stromovím, no i viniciami, ktoré sa ale už v role menia. Meno svoje má Říp od svojej polohy a podoby, a má sa písať Hříb; čo toľko znamená, jako hrb, hrebeň, vyvýšenina nad rovinou.

Okolitý ľud vypravuje si o pôvode tohoto vrchu túto poviesťku: Dohadoval sa raz diabol s anjelom, kto z nich je silnejším; že sa ale nemohli shodnúť, stavili sa, že kto skôr vätší vrch urobí. Diabol sa hneď chytil táčok (kárky) a začal navážať hlinu na hromadu. Vršok rástol, ale preca bol ešte malý, keď bol diabol už celý upotený a nemohol ďalej. Anjel ale riekol len slovo — a v okamžení stál veľký, vysoký vrch „Říp“. Diablov vršok z hliny leží neďaleko neho na juhozápadnej strane za dedinkou Vrajkovom.

Riekli sme, že je Říp historicko-pamätný. Staré kroniky, najmä Dalimilová, vypravujú, že sa tu zástupy Čechové prišlé

Leží stena rozvalená,
Deliaca Slavianplemená,
Svet Žižkov okom svobody
Ponad hory, ponad vody
Hľadí, s náručou rozpiatou
Volajúc na svojich bratov,
Vysoko svorné prápory
Vlajú: — to české tábory!

Šlechta bez erbov a znakov,
Moc válečná bez bodákov,
Odpor víťazný bez hradov,
Myseľ jedna bez pokladov,

---

v túto žírnu vlasť prez tri rieky zastavily a usadily. Z „Dal. Kroniky“ možno podať toto:

„A když dlúho lesem jide,
K velikému hvozdu prijide,
I vece Čech k svému sboru:
Podejdiem pod tuto horu
Dietem, skotu odpočiniem
A snad sie tu s túhú minem,
Pak zajtra v prvéj zore
By Čech sam jedin na téj hore,
S niéž všecku zemiu ohleda
A dále jim jíti neda,
Rka: Imámy zemiu po svéj voli,
Budu nám zde plni stoli.
Téhož leta luh zkopachu,
Druhého rádlem zorachu,
A téj zemi Čechy vzdiechu.
Že jich starostie Čech diechu.
. . . . . .
A že s téj hory zrechu.
Protož téj hore Říp vzdiechu“ . . .

Státnictvo bez diplomatov,
Súd bez žalárov a katov —
Ľud, čo s vrahmi len zná spory!
Kto to? — to české tábory!

Slávou bratia, hor tri prsty,
Plece k plecu, hrsť do hrsti,
Vzájom, ponad otcov hroby
Velie hlas dávnej siroby,
V čaty, v kŕdle a v hromady,
V jedno telo, v tuhé rady!
Zrkadlá naše i vzory,
Hľaďte, — to české tábory!

Andrej Sládkovič.

TÁBOR PRED SVÄTÝM-KRÍŽOM.

Cam v paláci Sväto-Kríža
Píše závet duch Mojžiša,
Kladie v truhlu umluvenú,
Poziera v zem zasľúbenú.
Blesky nad Tatrami sem tam križujú,
Nad Hronom, Dunajom hmly sa znižujú.

Najbližšia dedinka na východe menuje sa Ctinoves, kde sa dľa udania Krolmusa nachádza mohyla Čecha, vodca národu českého . . . . Oj, kebys i Ty, Národe môj! nasledoval brata Čecha a k srdcu si pripustil hlahol — prvého spevca svojho! Red.

Prorok ľudu k ľudu vraví:
„Nebudeš mať rodov viacej,
Krem rodiny Tatro-slávy
Na Tatrách sa ligotiacej.“
Ajhľa syn tvoj, syn Slovena,
Slovan z rodu, Sloven z mena,
Ajhľa Horvát brat spanilý,
Ajhľa Srb brat zbrojou činný,
Ajhľa útly brat Slovenec,
Rusín dumný — bratov veniec.
Ľud sa križuje, kľakne na kolená:
Bože! požehnaj tatranské plemená!

Prorok ľudu — ľudu vraví:
„Neber nadarmo bratov meno,
Zasvätíš deň Slova slávy,
Uctíš svätô matky veno.“
Ľud sa križuje spievajúc nadšený:
Budiž Tvoj závet, O t č e! oslávený.

Otec vraví Mať-Matici,
Svojich synov všeľubici:
Tebe moje požehnanie,
Synom tvojim z mrtvých vstanie.
Syn Slovena, synák Tatier
Vezmeš v dedie starú mater;
Tu máš prútik ten lipový,
Tu prsten diamantový:
Tys' dedičom matky Slova,
V tebe pomoc buď hotová.
Hor sa dvíha mrak z Kriváňa,
Veľkú Noc bleskom vyzváňa;

Naňho holub chvatom letí,
Vítať zoru volá deti.
Tatier spenia sa jazerá,
Prameň žitia z nich vyviera;
Voda čistá, kryštálová
Myje viny synov Slova;
Prameň sype sa perlami,
Skala barví kvietočkami:
Oj kvietočky, sveta divy,
Svitá vám už deň šťastlivý!

Oj! zaleť slávik nad Hronom ku lesu,
Zanôť piesničku na skale Velesu:
Tu máš píšťalku — dedictvo to Hrona,
Zaspievaš pieseň starého Olena.
Spievaj, pískaj píšťalenko,
Nech prebudí sa Olenko.
Hoj Olenko vstáva z hrobu:
Pobi, Bože! tú porobu.
Dajte chlapci sebe rúčky,
Zaskočme si poza bučky!...
Načuvajú ptáci lesní,
Prišli učiť sa tých piesni;
Zastal jeleň na poľane,
Slúchať piesne neslýchané.

Oj! zaleť sokol, na vrchy rohaté:
Tu máš prút zlatý — Slova pierko zlaté.
Tur bude dedič — pokladov večitých,
Tých bleskov zlatých, v tej rune ukrytých
Veštec Hrona od Svät-Kríža,
Prútom ryje na skaliny:

Zlaté písmo od Moysesa
Svieti sťa lúč na doliny.
Ruža puk svoj už otvára
A ľalia z hrobu vstáva:
Jabloň kvietim sa obsype,
Včielky hučia už na lipe;
Zlaté klásky Tatier polom
Kolembajú sa zápoľom.
Tu Martin jabĺčka zlaté
Stráži v tej rajskej záhrade.

Oj! zaleť orol na Martinskú väžu,
Tu máš kľúč zlatý od paloty Slova;
Otvor kaplnku, ktorú zámky viažu:
V nej leží skrytá sestrička Turová!...
Vyjde panna zlatovlasá,
Martin svetlom sa zajasá;
Stará matka hore vstala,
Dietky zrnom obsypala.
Zlatô zrno jak dážď letí
Na tie krásne Váhu deti,
Na dievčiny od Zniova,
Kde vyrástla spevom Slova.
Slová zrejú v zlaté klasy
A zavznejú Turcom hlasy:
Chváľ každý duch Hospodina,
Žije, — žije Slovenčina!...
Tu máš synku zrnká zlaté,
Rozsievaj jich na vše strany,
Na chalupy zamochnaté,
I na Dunaj maľovaný!

Horí lúč na vrchu Svätého-Kríža,
Ľud tichunko žehná proroka Mojžiša:
Veď mu on otvoril krajinu sľúbenú,
Dal uzrieť Matičku slávou ožiarenú.
Stará matka z hrobu vstáva,
Otcov duch ju požehnáva.
Spadla kliatba Slova — — zhučaly potvory,
Slniečko ohrieva Svät-Kríža — tábory!...

P. Z. Hostinský.

AL-MANÂ*)

Od veku vekov je priestor a čas
Bez počiatku a bez zmeny,
Len čo je v oboch, mení sa neraz;
Hneď bľadne, hneď sa rumení.

Tu sa zelenie, tam sa len puká,
Tamto vädne, tu prekvitá;
Tu tvorí nový svet Božia ruka,
Tam jedným noc, druhým svitá.

*) Almanah (z arabského al-manâ, čas, miera), slovo, ktoré západ i s vecou dostal od Arabov. Pod tým slovom sa rozumely tak na východe jako i na západe koncom sredoveku hvezdárske deňnie zprávy a či kalendárske tabule, ktorým sa obyčajne pridávaly ešte i hvezdozpytné a iné poznamy. Okrem

Oj svitá i nám! Už sa meníme!
Duchov lesknú sa poklady.
Z predošlého prítomné si tvorime,
Jak budúceho základy.

Ó prilož ruku ku tejto zmene,
Kto si zdarný Slovenska syn!
A nekonečný čas utešene
Odmení tvoj junácky čin.

Striehni sa tela — a ducholiene!
Bo v nepostojnom kolese
Čas miesto kvieťa prosried zelene
Iba ti bodľač donese.

---

veľkého počtu takýchto rukopisných almanahov zo 14. a 15. storočia, ktoré sú v rozličných knižniciach zachované, drží sa almanah „pro annis pluribus“ (na viac rokov) od Juraja von Peurbach, ktorý okolo 1460. roku vo Viedni žil, za najstarší tlačený almanah. Roku 1474. dal Matej Corvín Jánom Královohorským (Joannes Regiomontanus) jedon almanah vypočtovať a v latinčine i nemčine vytlačiť. Knihtlačiar Engel vo Viedni uverejňoval od r. 1490. roku riadne almanah; podobne Stöfler v Tubingách od r. 1524. Výtisky týchto predmenovaných almanahov veľmi zriedka najdú sa už teraz. Každoročne vychádzajúce almanahy možno iba od 16. storočia stopovať. V 17. století počaly k obyčajným kalendárskym náveštiam hvezdozpytné prídavky, proroctvá (ktoré vo Francúzskej 1579. r. od Henrika III. zakázané boly) a iné zprávy pripojovať. Tak sdelil „Almanah royal“, čo 1679. r. v Paríži vyšiel, zprávy o poriadku abo behu pošty, o dvorských slavnostach, o výročních trhoch atď., ktoré 1699. r. rodoslovom kráľovského

Len pračloveku Bôh zlaté časy
Dal a večne kvitnúci raj:
Krvačná iba práca okrási
Žulo-Tatry zapustlý kraj.

Bohatier! krvou napísať treba
Tu tebe do žuloskaly:
„Prácou prišlo požehnanie z neba!
Osvety časy nastaly!“

Len silou ducha časy sa tvoria!
Kde prestanú žiť vedomci:
Tam tisícveké obce sa boria,
A deti jích — sú holomci!

---

domu, menoslovom duchovenstva atď. rozmnožené boly. To skoro našlo nasledovateľov i v nemeckej zemi, jako v Prusskej 1700. r., v Saskej 1728. r., a pod názvom „Royal Calendar od 1730. roku i v Anglii. Druhé viacej k rozšíreniu medzi národ určené almanahy pripojovaly ku prísne kalendárskym predmetom miesto úradních výkazov radšej anekdoty, básne, krátke rozprávky a týmto podobné články. Kalendárske zprávy staly sa konečne vecou pobočnou a úplnú prevahu dostaly prídavky literárne či slovesné, ktoré boly zvätša zábavno-poučného obsahu, ačkoľvek sa meno almanahu podržalo. Podľa rozličnosti jích obsahu a jích určenia dostaly názvy v nemčine: Musenalmanah, Damenalmanah, Floraalmanah atď., jako i rodoslovný, dejopisný, diplomatický almanah atď. V Nemecku dosiahol tento druh literatúry 1815—1830. r. svojho vrcholu.

Na Slovensku vyšiel prvý almanah tohoto druhu — jak sa nemýlim — i v Budíne r. 1832. vydaný nezapomnuteľným Hamuljakom, ktorého zásluhy o slovenský národ a jeho literatúru ešte dosiaľ náležite ocenené neboly. N—v.

Jako diamant kde v iskrožiari
Veľduch nad telom vývodí:
Tam nebo svoje rozdáva dary,
Národom sa dobre vodí.

Oj premeň ľud moj! ten šat helota,
V ktorom ti je nutno slúžiť!
Len chci! a zmizne stoveká psota,
A musí, — musí lepšie byť.

A tvoja zmena premení i čas;
Inak je sláva ztratená!
A ty paholok ostaneš len zas,
Jak dosiaľ: národ bez mena!!

Nezabudov.

NOVÁ DOBA SVITLA!

(Glossa.)

Nová doba svitla,
Nový život hlása;
Jak nechceš živoriť:
Hor slovenská chasa!

Preč s tou netečnosťou!
Ľaľa! — veď už dní sa;
Jak nechceš večne hniť:
Zo spánku zdvihni sa!

Svojeť si nebrániš,
Cudziemu sa plazíš;
S Bohom maj sa k činu:
Dúfaj, že zvíťazíš!

Čech, Poliak i Sloven
V táboroch bráni sa:
Hurrá! — do táborov!...
Bor sa, — nezľakni sa!!

Andrej M. Sytniansky.

ĽUBKA.

(Poviedka.)

Bolo to dávno; tomu už pamätníka niet. Žila u nás jedna chudobná vdova, a tá mala veľmi peknú dievku, jedinicu; volala si ju Ľubkou. Mater bola samá pokora: ale dievka na mater sa neudala; to bola pýcha, ktorej roveň sotva by sa našla na svete.

Peknô každému sa páči; nie čudo, že ku Ľubke chodievalo dovedačov i pýtačov mnoho zblíza i z ďaleka. Mať učestila každého, kto sa do jej domu naklonil; ale Ľubka také dávala odpovede, že sa žiadon neopovážil jej materin prah po druhýraz prekročiť.

„Čo robíš, zle robíš!“ napomínavala ju mati. „Pýcha peklom dýcha, a chodí pred pádom. Chudobnô si dievča a preberáš si medzi mládencami, jako medzi malinami. — — No, no! Len žeby si si kyslú nevybrala!“

Ale čo mati predkladala, to dievka jedným uchom dnu a druhým von; a čím viacej záletníkov mala okolo seba, tým vätšia bola jej pýcha.

Jednu noc — mesiac jasno svietil a mať i dievka ležaly spolu na svojom loži. Ľubka spala, ale materi

spať nedalo; ju nepokojila pýcha dievkina. I sadla si na posteli a vyňavši pátriky svoje z pod hlavnice, modlila sa. A keď sa pomodlila, pozrela na dievku, i vidí, jako sa táto vo sne usmieva.

„Tomu môjmu dievčaťu sa čosi milô sníva“, pomyslela mať a prežehnavši dievku, uložila sa ku nej a zaspala.

Ráno, keď sa prebudily, hovorí mati dievke: „A tebe sa tej noci čosi milô snívalo, lebo si sa vo sne usmievala.“

„Hej mamo!“ odpovedala Ľubka, „keby ste vedeli, mala som Vám ja utešeňý sen. Len sa mi prisnilo, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán, a to na medenej kolimahe a na záručnô že mi doniesol zlatý prsteň s drahými kameňmi, čo sa ligotaly, jako tie hviezdy na nebi. A keď som s tým prsteňom do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stála, všetok ľud pozeral iba na ňu a na mňa.“

„Smiluj sa, Bože, nad nami! Teba, dievča, zlý duch mámi“, zvolala mať; ale Ľubka obrátila sa ku stene a blúdila s myšlienkami svojimi kto vie kade za tým krásnym mladým pánom, čo sa jej prisnil.

Ten deň prišli Ľubke pýtači, a pýtali ju na sedliacky chlieb. Mati sa radovala, že dostane hodného zaťa, pri ktorom i jej dievka dobre bude opatrená. Ale Ľubka pyšno okrikla pýtačov:

„Prepadnite sa i s vašim sodliackym chlebom! Nech ten sedliak prijde po mňa na medenej kolimahe a na záručnô nech mi donesie zlatý prsteň s drahými

kameňmi, čo sa budú ligotať, jako tie hviezdy na nebi: potom pôjdem zaň!“

Na druhú noc — Ľubka zase spala; ale materi spať nedalo; ju nepokojila pýcha dievkina. I sadla si na posteli a vyňavši pátriky svoje z pod hlavnice, modlila sa. A jako sa ona modlí, len Ľubka hlasite zo sna sa zasmeje.

„Čože sa tej zase ukazuje?“ pomyslela mať a dokončivši modlitbu, prežehnala dievku a uložila sa ku nej. Ale dlho zaspať nemohla; iba nad samým ránom trochu zadriemala.

Keď sa prebudily, pýta sa mati dievky: „Čože sa tebe zase tej noci ukazovalo? Veď si sa hlasite zo sna zasmiala.“

„Keď sa Vám žiada vedieť, nuž Vám len poviem,“ odvetila Ľubka pyšno. „Mala som zase utešený sen. Prisnilo sa mi, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán, a to na striebornej kolimahe; a na záručnô že mi doniesol zlatú partu, čo svietila, jako ten mesiac na nebi. A keď som pod tou partou do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stála, — ľudia viacej pozerali na mňa, jako na ňu.“

„Smiluj sa Bože, nad nami! Teba, dievča zlý duch mámi!“ zvolala mať: a s plačom napomínala dievku: „Modli že sa, modli, a pros Otca z neba, aby zlého ducha odvrátil od teba.“

Mať napomínala, mať plakala, — a Ľubka otvorivši si oblok, dívala sa dolu do svojej kvetnice a vyzerala tam čo najpeknejšie kvety, ktoré by tomu krásnemu pánovi do pera uvila, keby sa jej sen zistil.

Ten deň prišli Ľubke pýtači a pýtali ju na zemiansky chlieb. Mati nevedela, jako má Bohu ďakovať za to šťastie, ktorô jej dievke preukázal, ale Ľubka pyšno okrikla pýtačov: „Prepadnite sa i s vašim zemianskym chlebom! Nech ten zemän prijde po mňa na sriebornej kolimahe, a na záručnô nech mi donesie zlatú partu, čo bude svietiť jako ten mesiac na nebi: potom pôjdem zaň.“

Na tretiu noc — Ľubka zase spala, ale materi spať nedalo; jej duša celá už bola umučená pre pýchu dievkinu. I sadla si na posteli a vyňala pátriky svoje z pod hlavnice, aby sa pomodlila. Ale ani sa ešte neprežehnala, len sa Ľubka začne hlasite zo sna smiať, a smiala sa bez prestania, dobre sa tam nezašla.

„Čože túto nešťastnicu prenešťastnú zase pokúša?“ bedovala mať a budila dievku, aby sa svätý Otčenáš pomodlila. Ale Ľubka, prevalivši sa na druhý bok, zase zaspala, a zaspavši znovu sa smiala. Tak to šlo až do bieleho rána; mať ani oka nezavrela.

Keď sa Ľubka prebudila, pýta sa jej mať: „Čože teba, ty nešťastnica prenešťastná, zase pokúšalo? Veď si sa celú noc zo sna smiala, jako dáka šialená.“

„Áno!“ odvetila jej Ľubka potupne, „rady by ste mi zase kázeň kázať? — Mne vašej kázne netreba!“

„Už mi len povedz!“ dotierala mati. „Veď mi je strach o dušu tvoju. — Čože ťa to pokúšalo?“

„Nič ma nepokúšalo,“ odvetila Ľubka, „ale aby ste vedely, mala som zase utešený sen. Prisnilo sa mi, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán a to na zlatej kolimahe a na záručnô doniesol mi zlatý stan, čo sa jasal,

jako len to slnko na nebi. A keď som v tom stane do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stála: všetok ľud iba na mňa pozeral, a na ňu nik.“

„Smiluj sa, Bože nad nami!“ zvolala mať, ale Ľubka vylučila sa z postele, prehodila si ľetnicu a pleskla dvermi. A mať rozžialená utiahla sa do tichej komôrky svojej, aby si tam uľahčila duši modlitbou a plačom.

V ten deň zadupotalo a zahurtovalo čosi na ulici; Ľubka skočila k obloku, — a čo videla?

Pred jích domom zastály tri kolimahy s bohato odetým panstvom: jedna medená, druhá srieborná a tretia zlatá; a v každej kolimahe po šesť koní a každých šesť inej líky. A z tej zlatej vystúpil krásny mladý pán, v zelenom dolománi, červených nohavách a bielom kolpaku. A to všetko tak sa blyšťalo na ňom od zlata a drahého kamenia, že Ľubka, dívajúc sa naň, oči dlaňou prisloniť si musela.

Mladý pán zabral sa vopred, ostatnô panstvo za nim a prosto do vdovinho domu. Keď vošli, poklonili sa prívetive a pozdravili mater i dievku. Materi od laku viazly slová na jazyku; ale Ľubka pekne jich privítala, i uvíjala sa okolo nich a štebotala ani lastovička. A hneď utrela biele lavky okolo stola svojou zásterkou a prosila panstvo, aby si ráčili sadkať.

„Ďakujeme“, prehovoril starosvat, „ale neprisadneme k tomuto posvätnému miestu, na ktorom Otec nebeský dary svoje domu tomuto podáva, počím neoznámime našu žiadosť, ktorá nás k Láskam Vaším priviedla.“

„Ráčte rozkázať s nami!“ odvetila vdova s pokornou úklonou, „vďačne poslúžime, v čom budeme možné.“

„Rozkazovať nám nesluší“, rečnil starosvat ďalej, „ale budeme prosiť. — V tej vašej záhradke, dobrá mamko, kvitne jedon krásny kvietok. Vy o ňom azdaj ani neviete, a nás by to úprimne tešilo, keby ste nám dovolily, ten kvietok do našej záhradky presadiť.“

„Ach, veď som ja len chudobná vdovička,“ odpovedala na to mati Ľubkina, „chudobná je i moja záhradka. Nečujem, veru, žeby sa v nej našiel kvietok, ktorý by takô slávno panstvo tešiť mohol.“

„Ba áno,“ dotušoval starosvat. — „Pán Boh dal vám hodnú dievku, a tú — jakby to i vám i jej po vôli bolo — mieni si avde náš veľkomožný pán ku boku svojmu pripojiť, jako vernú a úprimnú manželku.“

Reč starosvatova vcele pomiatla myseľ vdovinu; dlho nevedela čo má odpovedať; napokon riekla: „Prosím za prepáčenia. Už sa len doviem, jako je obyčaj medzi ľuďmi. Nuž, a na jaký že chlieb tú mojú dievku pytať ráčite?“

„O chlieb sem-tam,“ usmial sa Mladý. „Jaký si rozkáže, taký si bude mať: či medený, či strieborný, či zlatý. — Ja som Kovovlad, pán nad baniami. Komu ja dožičím, ten má; komu ja nedožičím, tomu kopáč nenakope.“

Mať rozmýšľala, čoby tie slová znamenaly; ona o takom pánovi nikdy nepočula. Ale Ľubka ani nečakala na odpoveď materinu, lež zbehla do záhrady a nalámavši čo najpeknejšieho kvieťa, uvila pero a podala ho Kovovladovi. A Kovovlad daroval jej na záručnô zlatý prsteň s drahými kameňmi, zlatú partu a zlatý stan. Srukovali

sa, vera bola odbavená a Ľubka odišla do svojej komory, aby sa ku sobášu pristrojila.

Ona nepozvala družice svoje, aby jej prišly Rozluky zaspievať; ani nedala poprosiť Belušnice, aby ju prišly ku sobášu poobliekať a do domu Božieho doprovodiť. Obliekla sa sama, a keď pristrojená do izby vkročila, páni skoro tam divom zkameneli nad tou nevídanou krásou; ba vlastná mati ju nepoznala. Lež o mater sa ona už ani neozrela. — Nebožká vdova!:.. Horko-ťažko si ju vypestovala, a teraz nenašla ani toľko statočnosti u tej pyšnej nevďačnice, žeby jej za materinskú lásku aspoň dáko dobrô slovo bola hodila.

Potom išlo sa ku sobášu. Dedina prázdna ostála; starô i mladô, všetko to bežalo do kostola. Kostol celý sa zajasal, keď Ľubka do neho vošla. A keď pod obraz Blahoslavenej stála, všetok ľud iba na ňu pozeral: ku Svätici žiadon oči nepozdvihol; modlitba nikomu ani na um neprišla.

Po sobáši sadli Mladí do zlatej kolimahy, ostatní svadobníci do sriebornej a medenej, a keď popri dome vdovinom sa viezli, kázala Ľubka pohoničovi, aby pošibal kone. Mater vybehla na ulicu, aby sa od dievky odobrala; ale nedostala sa ani do pol cesty, už jej svadba z očú zmizla. — Tam na ulici padla od žiaľu potupená mať; úprimní súsedia zaniesli ju do domu a uložili na jej lože, z ktorého viac nepovstala....

Nevďaka dievkina ju umorila.

Medzi tým uháňali svadobníci prez hory, prez doly, voždy diaľ a ďalej. Behom nebežali; letom leteli! — Ľubka — tá len bola rada, že má muža Kovovlada. Jej

bolo tak dobre v tej zlatej kolimahe, že ani nevyzrela na svet, kade ju vezú; až sa našla vo voľajakej tesnej a pustej doline, kde okolo seba nevidela iba holô skalia, a nad sebou trochu neba. Nazad tej doliny stálo vysokô bralo, vyššie jako najvyššia väža. A jako sa oni tomu bralu blížili, kone zarehotali, bralo sa rozčeslo a doň otvorila sa brána široká. Do tej brány vryzli kone, jako strely z kuše vyhodené, a bralo zavrelo sa za nimi.

Tu priskočili zo všetkých strán malí Ľudíci so svojimi striebornými kahancí, a svietily pánom svojim do cesty. Zápäť ale za nimi stúpal Zemotras, a zavaľoval ozrutné skaliská s náramným hromotom do úvozu, ktorým sa viezli, a po úvoze neostalo ani znaku.

Ľubka strachom privinula sa k mužovi, ale Kovovlad prívetive si tešil peknú žienku svoju. „Tu som“ — vraj — „ja pán; tu iného pána niet. A čoby sa váľal svet; nič sa neľakaj; len trochu čakaj, rozjasní sa, vykrásni sa.“ — A ihneď začalo presinievať pred nimi a a Ľudíci tratili sa jedon za druhým.

Keď sa rozjasnilo, prišli svadobníci ku strašnej priepasti. Dolu tou priepasťou revala dívoká riava; luna za lunou metala sa s náramným hukotom zo skaly na skalu. Tá priepasť premostená bola vysokým mostom, ktorý v sedmorakej kráse rozpínal sa nad vodami, jako dúha na nebi. Ale sotva svadba tým mostom prešla, z pod mostu vynoril sa Vodník, a iba raz zahúkol — a luny vozpäly sa jedna na druhú a začaly sa cez most valiť: a po moste neostalo ani znaku.

Za mostom rozkladal sa les vysoký a hustý; a ten les bol číro, samorostlô olovo. A jako oni do toho lesa

vošli, zápäť za nimi priletela Vichorica, zalamovala s náramným treskotom velikánske stromiská do cesty a po ceste neostalo ani znaku.

Keď ale z toho lesa vyšli, razom vykrásnilo sa všetko. Pred nimi otvorila sa utešená krajinka, zaokrúhlená horami vysokými. Posried tej krajiny, na železnom brale svietil zámok Kovovladov, vystavený z čistého kryštálu.

Ľubka — málo že si oči nevyhľadela na tej sláve, ktorú v tom zámku našla. — „Čo je moje, to je tvoje!“ takým slovom privítal Kovovlad žienku svoju, a táto nebola by sa teraz dala za žiadnu kráľovnu. Ale skoro bolo po radosti!

V jasnej palote pripravená bola svadobníkom hostina veliká, a oni sadli za dlhé stoly; jedli, pili, veselili sa. I Ľubka bola veselá; ale nejedla ani nepila. Ti malí Ľudíci — prinášali oni na stoly všakovô, čo to ani oko ľudskô nikdy nevídalo, o čom ani ucho ľudskô nikdy neslýchalo, a čo ľudský jazyk ani pomenovať nevie. Ale čože? Keď to tam nebolo ničoho-nič z tých dobrých vecí, ktorými sa my na tomto svete častúvame.

Ľubka bola už na inom svete!

Napokon naša mladucha pri tej velikej hostine zlačnela a prosila si chleba. Kovovlad rozkázal a Ľudíci zaraz jej doniesli tri chleby na výber: jedon medený, druhý srieborný a tretí zlatý.

Povedala Ľubka, že ona takô neužíva.

„Nuž, čože ti ja dám, žienka moja?“ bedoval Kovovlad „veď mi tuná iného nemáme.“

Iba vtedy zbadala Ľubka, že sa súd Boží nad ňou

vykonáva — a pyšnú jej dušu napadol strach náramný. Preklínala svojich pýtačov, aby sa prepadli i so svojim chlebom; — prepadla sa sama ta, kde chlieb pre človeka nerastie. Žiadala byť veľkou paňou: stala sa; bažila za bohatstvom: mala ho. Ale teraz už vďačne by sa bola vrátila do počestnej chudoby svojej, ku svojej potupenej materi. Ale darmo! Mať už ležala v hrobe a cesta zpiatočná mocne bola zatvorená.

Len raz do roka — vtedy, keď sa zem otvárala — bývalo jej dovolenô, na tento svet vystúpiť. Ale ani vtedy neukázala sa ľuďom na oči. Iba vše v noci slýchavali ju, jako narieka na materinom hrobe a vykladá svoju biedu.

Tri dni smela sa na svete pobaviť; potom — voľme či nevoľme — navracovala sa zase ta do tej bohatej biedy svojej. A tam je tá až po dnes, — jak sa Hospodin nad ňou nesmiloval.

* * *

Pamiatka Ľubkina pomálu tratí sa z ľudu. Už málo kde najde sa starenka, ktorá o nej rozprávať umie. Ja ale žiadal by som, aby sa táto starovesť zachovala: to pre Vás, pyšné dievčiská, ktoré statočnými slovenskými šuhajmi pre jích počestnú chudobu pohŕdate!... Nono, Vy Ľubky! — Len žeby ste sa Kovovladovi nedostaly!

Poznamy. — Poviedku túto, spolu s inými pre slovanskô bájoslovia nie nedôležitými zprávami, ukoristil som od jednej slepej stareny Horňo-Lehotskej. Má ju i blahej pamäti Božena Nemcová medzi svojimi pohádkami a povesťami, ale nie z mojej

sbierky, jako ona na konci dielka svojho udala. Ja som toho času povesť túto ešte ani na papier nebol položil. Ona počula ju u mňa od inej Lehotianky, ktorá veľmi mnoho poviedok vedela, ale pre oslablú starobou pamäť ustavične jednu s druhou miatla tak, že som ju často ja napravovať musel. — Lukšić vo svojich „Slavische Blätter“ podal poviedku túto znemčenú; preklad ten ale podareným nazvať nemožno. Nie div! Kto sa v tom skúsil, uzná, že sotva jest ťažšej práce literárnej, jako prekladanie do cudzej reči tých výtvorov ducha, ktoré do oboru prostonárodnej literatúry patria.

Otázka je, či povesť túto za čistú slovanskú pokladať nádobno? Osadníci, ktorí Horniu Lehotu, nepochybne ešte pred vpádom Tatárov založili, boli miešaní, Slovenia i Nemci. Možno, že sa i v tejto povesti živel Slovenský s Nemeckým pomiešal.

K o u l a d (lebo tak vyslovovaly meno toto obe stareny) ponáša sa na nemeckého K o b o l d a, ovšem len zvukom, ale nie podobou a povahou. — Mne sa zdá, že K o u l a d povstal v ústach ľudu nášho z K o v o v l a d a tak, jako p i u v á r z p i v o v á r a.

Ľ u d í k a našiel som iba v našom okolí, inde menujú ho Permônikom (Bergmännchen).

V o d n í k (vodní otec, vodní muž) známy je na západňom Slovensku, (či i na východňom?), na Morave, v Čechách, medzi Slovínci, ba hádam, i medzi Horváty; ale i tohoto nazývajú tu i tam zpotvoreným nemeckým menom H a š t r m a n o m (Wassermann).

V í c h o r i c u ale neváham prijať do slovenského bájoslovia; tá ešte i teraz máta v povere ľudu. — Raz stál som v jednej kotline na území Lehotskom. Povetria bolo tichô ale vedornô. Tu zazrem asi na päťsto krokov predomnou vysoký prachový stlp, ktorý pokrútiv sa trochu po poli, zase sa roztratil. Pastier jedon vypravoval mi o tom samom úkaze takto: Vyskočila, vraj, Víchorica zo zeme; trochu si potancovala a zase sa prepadla. — Človek ten veril, že Víchorica v tom víru osobne bola prítomná. — Do takého kolesa — hovoril on ďalej — hodil raz jedon pastier valašku a keď ju našiel, bola tá valaška zakruvavená. Ale to je, vraj, nie dobre, Víchoricu pokúšať. Mohla by škody narobiť.

Možno, že Víchorica náleží do počtu „mladších“ sloven-

ských bohov Znali Slováci nepochybne i starobylého slovenského Aeola, Striboga. — „Vystríbdžilo sa“ — povedá náš ľud, keď vietor oblaky rozohnal a nebo sa vyčistilo. V tom „stribdžiť sa“ väzí, tuším, meno Striboga.

Čo ale slovenského bájoslovca v tejto starovesti najviacej zaujímať môže, to je:

Zemotras. Okrem tejto povesti nepočul som meno toto iba raz od jednoho starého vozníka gemerského. Bolo to po onom zemotrasení, ktorô pod jaseň r. 1834. východnie Uhry navštívilo a tohoto starca v ceste zachvátilo.

— Bola ešte dobrá hodina do dňa, rozpráväl on, — keď sme sa pohli. Ráno odpočívali sme na jednom hostinci. Hodiv sena svojim volom, zvalil som sa ku vozu, že si dakus podriemem. Ale sotva som sa uložil, len ti Zemotras zabumle pod zemou ani dáky bujak; a nadomnou zprašťala väzba haláša, jakoby sa na mňa zrútiť mala. Voly daly sa do ryku a začaly sa trhať. Vyskočím od zeme; ale v tom popadol ma závrat, že som sa temer nazpät prekotil. Neminulo ale času ani za jedon Otčenáš a Zemotras stúpal ďalej.

Známo je, že nevzdelané národy každô mocou jim neznámou zpôsobenô pohybovanie a trasenie v prírode a zvlašte pri človeku (strach, hnev, kŕče, zimničné a epileptické nápady atď.) Besom pripisujú.

V Ruk. Kráľodvorskom slovo „Tras“ po trikrát čítame. „Tras hnaše vrahy z bojiště.“ (Záboj). — „Ze stienov lesniech vyrazí Tras“. — „Tras osiede četne voje vrahom.“ (Čestmír.)

Pamätnô ale je, čo mi bola sdelila drahá naša Božena, keď povesť túto u mňa počula.

V B. Ďarmotách, pod oblokami obydia svojho zazrela ona raz na lavici ležiacu starenu, ktorou zimnica ukrutne lomcovala. Nemocná hlasom plačlivým volala neprestajne: Choj ta, Tras! — Daj mi pokoj, Tras!... Pri tom robila rukou, jakoby dakoho odháňala. Ľútostivá Boženka ihneď vzala starenu do opatery, a dovedela sa od nej, že nemoc svoju jakémusi Besovi pripisuje, ktorý ju už od viacej mesiacov bije, a žiadnym spôsobom odohnať sa nedá; a nazývala Besa toho Zimotrasom, alebo prosto, Trasom.

Povera, že sa zem každého roku raz otvorí, nalezá sa azdaj u všetkých Slovanov. Čas, kedy sa to stava, kladú dakde na tri prvé dni jarnie; inde zase na Veľký Piatok, Bielu Sobotu a Veľkonočniu Nedeľu.

Ľubka (Ľubuša) je diminutivum od Ľuba. Na Lehote i dnes jednu ženu Ľubkou prezývajú; to vraj, preto, že si za mladi pyšno viedla.

Obrady a obyčaje pri ženbách sú u nás temer také, jaké v tejto povesti sa vyobrazujú. Rozprávačky naše nevedia, jako sa tie veci za dávna dialy, líča teda minulosť dľa prítomnosti. Ženič, jestli osobu, ktorá sa mu zavidela alebo ktorú mu radia, bližšie nepozná, pošle dôverníkov svojich, alebo ide sám ku nej na Ohľady. Jak sa mu tam zapáčilo, vypelia dakoho zase ta na Dovedy. Jestli Dovedač alebo Dovedačka s dobrou nádejou sa vrátili, vypraví ta Pýtača. Pero, ktorô Pýtač ženičovi od dievčaťa donáša, je znak, že ona a jej rodičia ku sniatku privoľujú. Na to nasleduje Vera, pri ktorej obyčajne iba bližšia rodina býva prítomná. Tam pod istými obrady Mladý s Mladou sa srukujú a vymenia si prstene. Na Záručnô vďačí sa Mladý budúcej svojej šatkou na hrdlo, alebo i látkou na šaty sobášne. Ona zase dáva jemu ručník do vrecka a pero, ktorô tento potom ustavične za klobúkom nosí, a každú nedeľu čerstvô dostáva. Pozdejšie posiela Sverenica svojmu Sverencovi sobášnu košeľu, vlastnou rukou ušitú. Vo Vere zostávajú Mladí dakedy i za roky.

Večer a ráno pred sobášom shromažôujú sa pred domom Mladuchiným jej Družice a vyspevujú Rozluky (piesne na rozlučnô); za čo koláčmi a nápojom čestované bývajú.

Belušnice sú ženy z rodiny mladuchinej, ktoré túto ku sobášu pristrojujú a do kostola doprovádzajú. Pre tieto po odvezení mladuchy z rodičovského domu, pripravuje sa tam osobitná hostina, Beluše zvaná; po ktorej každá dostáva Beluš, to jest biely chlebík.

Chlieb u Slovákov (i u Poliakov) niekedy znamená stav (Stand.). — Vydala sa na sedliacky chlieb (Sie hat Einen vom Bauernstande geheirathet.)

Chlieb ale, o ktorom Kovovlad hovorí, je dočo inô. — Slováci kov, vo svojich Slovenských peciach — jakých už málo vidno — z rúdy vytopený, neliali do dlhých kusov, ale do guče (Klumpen); a tú gučU nazývali chlebom. Nemci — jak sa nemýlim — menovali to „Kuchen“ (Goldkuchen, Kupferkuchen). — Kto toto nezná, ten povesť našu rozumieť nemôže.

Kolimaha, stslov. kolimog, kolimoga; strus. kolymog, kolymogy. — Srov. srb. kolo (voz), a lot. mahja (dom.) Šafárik Starožitnosti str. 235. a 286. — Teda Kolimaha doslovne znamená: vozový dom (ein Wagenhaus). — Miklošič Lex. ling. sloven. ho prekladá kroz: Tentorium currui impositum. — U nás a v Gemeru krytý koč. — V jednej Spievanke o Kataríne, podobnej Kollárovým, Diel II. strana 8. a 392. povedá sa: Už po teba ide zlatá kolimaha.

Stan (niadorník Brust-Leibel), obyčajne z drahej látky, striebrom alebo zlatom čipkovaný, zapínaný nazadu, jaké naše matky pri svojom obleku slovenskom ešte pred stoletím nosievaly. Stan na ženských šatoch, teraz driek (der Stock).

Líka (Farba).

Starosvat (starejší, správca svadby.)

Avde, au, ávo, ávok, hzvol; —ava, gem.; — ovde, ovdi, srb.; — tuhle, česky (dahier.)

Vryznúť (irruere), od ryzať (currere.) — Srov. „Všeslav v noci volkom ryskaše; iz z Kyjeva doryskaše do kur Tmutorokania; velikomu Chorsovi volkom puť preryskaše.“ Slovo o polku Igor. — Rýha, čes. (kanál). — Ryzeň, rýzňa (žleb), ktorým sa kláty z hory zpúšťajú. (I voz, v ktorom sa rúda vozieva, menuje sa okolo Štiavnice a B. Bystrice —rýzňou. Red.) — Ristati, stslov. (currere).

Presinievať (dilucere). Srov. Prosinec (Priesvitný mesiac), v ktorom už trochu deň rastie a svetla pribúda.

S. Chalúpka.

SIRÔTKY.

(Prostonárodnia poviedka).

Ach Bože môj, Bože! len čo sa už so mnou svetským bedárom robiť bude?“ horekoval chudobný sedliačik. „Doma mi dvanásť nahých detí od hladu narieka; žene treba do hrnca; jak jej nedáš, nebudeš mať pod zuby — a tu na celom bydle nemáš ani toľko, jako kostolná myš.“

I začal vyvracať všetky vrecká a prevracať staré kapsy, ale ani tam nič; lebo deti ešte predvčerom až do najmenšej omelinky všetko vysbierali z nich. Tu ho zabolelo srdce veľmi a on neborák — čože mal inšieho urobiť? — pustil sa cestou do sveta.

„Azdajže mi, vraví, dobrí ľudia udelia dakde kúsok chleba, keď jim vyžalujem svoju i svojich dietok biedu!“

Ide ide po prášnivej ceste a ešte neprešiel žiadnych sto krokov, keď sretne dakoľko chudobných ľudí, čo práve vtedy vracali sa z panského domov. Začne sa jim prosiť: že tak a tak, že už ani nevie, kde sa podieť od hladu, že doma deti plačú, aby len smilovali sa nad nim.

„Už toto, rečie, tretí deň, čo som nemal kúska chleba v ústach. Ale ja, jako ja, ja by som len ztrpel i hlad; ale doma dvanásť detí, jako tie holence v hniezde ústa rozďavujú a k tomu ešte i žena len na mňa hľadí. Nože ma no poratujte; veru vám to milý Pán Boh na stokrát vynahradí!“

A tak božeká, tak vykladá, žeby i ten kameň slzy

zalialy, keby ho počul. Ale vraj, chudobní nemajú, bohatí nedajú.

I tu chúdobní chudobnému uznali; ale spomôcť nemohli, len riekli: „Nechže Vám sám Pán Boh lepšie pomáha jako my!“

Rozžehnal sa s týmito statočnými ľuďmi a smutný kráčal ďalej. Ale ani by sa nebol ponazdal, iba keď vidí na cifruvanom hyntove bohatých pánov, čo mali plné vrecká peňazí. Začne sa jim prosiť, jako prvej tým chudobným; žaluje jim svoju biedu; naťahuje proti nim chudobnú dlaň; ale páni nevideli, nepočuli chudobného sedliačika pod sebou a čoby i boli počuli, neboli by uznali, — neudelili ničoho.

Hoc si on už dosť biedy pojedol na tom svete, ale preca mu tak ťažko ešte nikdy nepripadlo, jako teraz; až sa mu dvíhalo od srdca i od veľkého hladu i od veľkého žiaľu. Utrápený, užialený ani sám neznal, kde zablúdil, len keď už pozde k večeru našiel sa v úzkej dolinke pri potôčku. Potôčok čistý jako kryštál tiekol jarčokom jalšami husto zaclonený; po ňom bolo plno vymytých hlbočín a v hlbočinách plno tých najkrajších pstruhov.

„Bože môj, rečie, či je to naozaj, či sa mi to len sníva, že tuná toľko tých pstruhov?“

I veril i neveril svojim vlastným očiam, kým mu len tých najkrajších štrnásť pstruhov nebolo v kapse. Tu potom kľakol na kolená a ďakoval Pánu Bohu, že ho tak zaopatril. Vzal kapsu pod kabanicu, a jako znovazrodený stúpal hodnými krokami do domu, kde ho vyhladnuté deti s plačom a radosťou uvítaly.

Matka razom uvarila večeru a keď vyložila plnú misu na stôl, môžete si pomysleť, že to netrvalo dlho a bolo po pstruhoch. Ale potom po večere, potom len bolo, čo bolo! Miesto plaču veselé reči sa ozvaly a to všetko o pstruhoch. Tie deti, to sa vám jedno nad druhé chválily pred matkou:

„A môj pstruh bol lepší!“

„A môj vätší!“

„A ja som sa po toto najedol“, — ukazoval starší chlapec po hrdlo.

„A ja vyše hrdla“, ukazoval mladší. A tak to šlo, kým len všetci sladko nepospali. Lebo, aby ste vedeli, na tých pstruhoch spočívalo Božie požehnanie a čo len kúsok z jednoho. už by bol postačoval na úplné ukojenie hladu.

Od toho času nevedela rodina o psote. Otec sám chodieval každý od Boha deň na pstruhy do toho potôčka. Ale nikdy nezanedbal Pánu Bohu zaďakovať za tieto dary. Len to sa mu divno videlo, že štrnásť pstruhov naveky poľahku ulapil; ale päťnásteho, čo sa mu len tak popod nohy plietol, nikdy nijakým činom dolapiť nemohol.

Dobre lebo nebárs. Len sa tu raz stalo, že ten otec umrel.

Matka neborká i s dvanástymi sirotami oplakávala ho a vykladala na jeho hrobe horkými slzami svoju biedu celý Boží deň — iba keď ju už okolo večera hlad začal upomínať na pstruhy, vstala, utrela si slzy a deti tiež s ňou prestaly plakať. Potom zabrala sa ku potôčku. Idúci, tešila sa, že odteraz zvýši sa jim ten štrnásty

pstruh na každý deň, že si ho predá a čo to zaň nadobudne. Jaj, ale tu nestalo sa tak, jako si ona myslela, bo trinásť pstruhov ulapila hneď, ale štrnásteho nedaj Bože dostať ani teraz ani potom nikdy. Divila sa z počiatku nad takým poriadkom, pozdejšie ju to i mrzelo. A čím viac zapomínala na smrť svojho muža, tým viac vrčal jej ten štrnásty pstruh v hlave. Lebo si myslela:

„Ešte si ty nie taká stará, žeby si sa komu tomu nemohla zapáčiť na tom svete. Ešte môže dakto prijsť — a čímže ho ponukneš, keď na celom bydle ani masti ani pästi? Ej, čižeby sa mi zišiel ten štrnásty pstruh!“

A tak hútala, pokoja nemala, kým nevymyslela spôsob, že to veru dobre bude dvanásť pstruhov uvariť a trinásteho odložiť na stranu od príhody, keďby ju tak nevdojak voľakto navštívil. A od toho času boly ukrivdené dietky, lebo nedostávalo sa jim po celom pstruhu, keď matka vždy jednoho odložila na stranu a Bôh vie čo s nim robila.

I díval sa Pán Boh z vysokého neba na všetko a nahneval sa veľmi, že tá žena s jeho Božím nezaslúženým darom zle hospodári. Zavolal teda svojho posla, aby posol tašiel poviedať smrti, žeby tú ženu doviedla pred jeho Božský súd, skôr jakoby upadla do väčších neprávostí. Posol pošiel; ale že práve večer dostúpil na zem a príbytok tých dvanásť sirôtok na ceste mu padal, zažiadalo sa mu veľmi poznať tú rodinu, o ktorú Pán Boh tak milostive pečuje. Jako starý žobráčik vstúpil do domu, že čiby ho len túto jednu noc neprenocovali? I obzrela sa vdovica na starého žobráčika; ale keď vi-

dela, že je len žobráčik, začala sa mu vyhovárať, že ona veru nemá ani čím ho ponuknúť ani kde uložiť, aby len šiel lepší nocľah si hľadať. Len keď žobráčik neprestal prosiť sa, že takto a takto jesť nepotrebuje, uloží sa bárskde do kútika: povolila mu sadnúť si ku dverom. Utúlil, ukrčil sa jako najlepšie na lavičke, že bude spať; ale veru nemohol ani oka zohnúť celú noc, čo tie deti neprestajne nepokoj robily. Jedno sa pýtalo zakryť, druhé sa pýtalo von, tretie pre dáku príčinu počalo plakať, štvrté nemohlo dlho usnúť — a tu matka ku každému vstávala, každé vysluhovala, čitkala, čičíkala, aby len neplakalo.

Toto všetko pohnulo posla Božieho k ľútosti a veru na miesto toho, žeby bol šiel s rozkazom ku smrti, vrátil sa nazpät do neba k Pánu Bohu: „Hej, že keby len smel poviedať, čo tej noci videl a skúsil!“

„No a čože si videl a skúsil?“ opýta sa Pán Boh.

„Hej Hospodine Bože môj drahý, čože som videl a skúsil! Len som ja tej noci tašiel na nocľah k tej vdovici! Ale ja len to povedám, že jak my tú ženu preč vezmeme, tak tie deti jedno za druhým vykapú — nikdy z tých ľudia neschovajú sa! Veď som ja celú noc nemohol oka zamknúť, čo to jedno kričalo „zakryť“, druhé sa pýtalo von, každé inak vrieskalo — a ktože mal každému poslúžiť? Len tá biedna matka storaz vstávala, storaz každé vyslúžila! Ej veru, by sa sišlo, ponechať ju ešte trocha, aspoň počím jedno lebo druhé z tých dietok odchová!“

„Hm, hm!“ zakýval Hospodin hlavou a začal k svojmu sluhovi takto: „Čí vidíš tamto na mori na samom prosriedku tú zápolu? Iď mi teraz ta, rozdrv tú zápolu na malé kúsky až do samého dna a prijdi mi potom poviedať, čo si v nej našiel.“

Uposlúchol posol rozkazu svojho Pána; zostúpil dolu lámať tú zápolu. A keď ju až do dna morského vylámal, vrátil sa nazpät do neba.

„No, či si rozlámal tú zápolu?“

„Rozlámal“.

„A čože si našiel v nej?“

„Ach nuž nič, čo by bolo do reči! Kremä v samom prosriedku našiel som červiačka — malinkého jako ten marný mak!“

„A či ten chrobáčik ešte žil?“

„Žil; ešte sa mrvil, keď som sa ho dotkol.“

„A jakože ten červiačik mohol tam žiť?“

„Ha,“ kývol posol plecom, „to ja neviem!“

„No, ale ja viem,“ riekol Pán Boh. „Ja by som bol vedel i to, jako mám tých dvanásť sirôt vyživiť i bez jích matky. Ty ale za pokutu neposlušnosti odstúp odo mňa dolu na zem; skús, jako tam ľudia živoria, ani sa viac neukáž pred mojou tvárou!“

V tom okamyhu zhrmel posol dolu na zem, kde potom miesto nebeskej slávy zemskú biedu trel a paril sa, jako druhí ľudia. Jedinké mal ešte potešenie v tých dvanástych dietkach, o ktorých nazdával sa, že jim zachoval mater i všetko.

I zabral sa raz k nim, aby videl, jako sa jim už teraz vodí. Jaj, ale tu všetko inak vyzeralo, všetko prevrátené na ruby! Oplan starý vojak bol sa pritúlil sem, zkade hej, zkade nie, to sám Pán Boh vie. A že nemal na celom svete miesta, kdeby svoju plešivú hlavu pred dažďom ukryl, pristál k tej vdovici a držal s ňou svadbu. Hneď ešte v deň svadby vykapaly pstruhy z čistého potôčka ani sa viacej neukázaly v ňom. Na druhý deň už nemala žena čo dať jesť mužovi a on ju začal lomiť a biť. A lomil a bil ju i s dietkami každý bohovitý deň, že jim také boly hnáty i chrbáty, jako to čierno súkno.

„Načo si ma, povedá, brala za muž, keď ma nemáš čím chovať a napájať?“

A dietky, nebožiatka, vždy viac trpely od nového otca; lebo to bol polčertom a i vtedy, keď jich posol navštívil, ubité a hladovité sedely vonku na smetisku. Ten posol Boží skoro jich ani nepoznal, čo jich tak bola premenila bieda a psota.

A keď mu ešte vyrozprávaly, jako vodí sa jim, jako jich ten nový tatuško každú hodinu bije a naháňa: vtedy ešte len zhrozil sa posol Boží nad tým, čo jeho neposlušnosť narobila. Padol na kolená a od toho času neprestával modliť sa Pánu Bohu, aby tie dietky preňho tak veľkú pokutu netrpely. . . .

Na veľa veľa modlenia dal sa uprosiť Pán Boh. Prijal posla na milosť a rozkázal mu, aby dušičky všetkých dvanástych dietok k nemu priniesol. Tu posol Boží jako tichý sen priľahol v jednu noc na prsia tých dvanástych dietok a v tuhom sne — Pán Boh zná jako

hej, jako nie — pobral z nich dušičky a preniesol do neba pred Pána Boha. Pán Boh ale pokládol jich hneď jako malé hviezdičky na nebeskú oblohu, kde ešte i teraz jako sirôtky ligocú sa ticho za jasnej noci.

Štefan Marko Daxner.

BÁJ TURCA.

Už či veríte lebo nie, o to ma starosť malá,
Poviestka, moja stará mať, tá mne to rozprávala.
Vraj keď bol Turiec jazerom za veľkňaza Turana,
V tom vraj jazere okrúhlom bývala Biela panna.
Krása! jak hviezda ligotná, keď vyšla von z hlboka;
Ach! kto tú len raz uvidel, nezpustil z nej viac oka!
Len raz kto ucha naklonil jej sladkozvodným tónom:
Už ten viac nečul otca, mať; už večne bolo po ňom!
Ba kam len viesť zašla o nej, už sa hýbu národy
Už sa to hrnie do Turca, jako na dáke hody.
Oj Bože ti môj! koľko tá zvábila mladých detí,
Koľko v tých vlnách menistých utonulo obetí! —

* * *

Raz sa v to vezme Turan kňaz, že on tú pannu chytí:
Dá zrobiť jednu veľkú sieť z tenkých medenných nití
A hybaj! tichým večierkom na breh tônistý plesa;
Triraz mosadznou reťazou o jedlu priviaže sa,
I čaká s sieťou zpustenou. Jazero jak zrkadlo;
Mesiačik pozerá si v ňom to líčko svoje zbľadlô.
Ticho. Len tu raz voda zvre, — hmla sriebristá sa zdvihne,
A z tej h m l y pieseň zavzneje — a dvoje očí myhne!
Oj! ďalej, ďalej od brehu smrteľný človeče!
Nehľaď, neslúchaj Turan kňaz, lebo ťa tá urečie!

„Hoj Turan, Turan!“ — zunie to tak sladko, tak tajomne,
Zunie to vodou i horou: — „Turan, Turan, poď ko mne!“
„Poď! tonúť blankou, pomedzi dvoma svety vystretou,
Poď, poď! v náručie svej milej, piť rozkoše dvoch svetov,
Abo poď v palác perlový, čo blyskoce sa na dne:
Tam lúbosť nikdy nezhasne, tam mladosť neuvädne!
Hoj! Turan, Turan“ — zunie to tak sladko, tak tajomne,
Zunie to horou i vodou: „Turan, Turan! poď ko mne!“
I tíško jako svetielko blíž a blíž k nemu plynie;
Nesie ju dych čarospevu po priezračnej hladine.
Oj preč, preč! ďalej od brehu — smrtedľný človeče!
Nehľaď, neslúchaj Turan kňaz, lebo ťa tá urečie!

Ach! jakže jak? nedívať sa, keď zrak na nej primretý,
Jakže neslúchať? Keď duša dobre priam nevyletí!
Tu keď raz rúčkou bieluškou zlaté vlásky rozvinie:
Zabudne jaksi náš rybár na svoju sieť v hlbine,
A keď naň kývne s úsmevom raz prvší i pokonný:
Ztrasie reťaze Turan kňaz — i v náruč jej sa kloní.
Oj! rata ľudia! lapil kňaz miesto panny — sám seba!
Hľa! vidíš, vidíš Turane! či ti to bolo treba?!
Tak to hľa! ráňať nebeské hviezdy dolu obuchom,
Tak to, v zápasy púšťať sa človeku s večným duchom!

Prebrali ho z ťažkých mrákot — a keď zas prišiel k sebe,
Triraz zaklial sa Paromom, na vodu, zem i nebe:
Že zatiaľ slovka nerekne i nezažmúri oka,
Kým nebude, vraj, zoraná tá prekliata zátoka.

Tu sa do práce sto chlapov, sto obrov silných lapí;
Tatranská skala tvrdá ver, hej ale tvrdší chlapi!

Raz pretnú sa na Považie — Váhom sa pleso ztočí:
Tak zmizly vodné kaštiele i s Bielou pannou z očí.
Turiec zoran. Nový tu svet! — poľom zlatý klas šumie;
I usnul mocný Turan kňaz vo svojej hrdej dume.
No, hrozný sen! čo sa to tak horou dolou ozýva?
Panna? tá tam!... Hoj ale tu pieseň jej večne živá!
Tá pieseň, tá ostrým mečom srdce Turana krája;
Valí sa jak krev žilami, — Hronom Váhom z Dunaja.
Vodami zas tiahne na dol, oblakami do hora
Až zrazu vám v chóre jednom zahučia ňou štyri morá.
Ha! a nad nim zlatovlásky Biela panna rozvije:
„Turan, Turan!“ volá to naň — ale ten viac nežije!...

* * *

Bol to vraj len sen! no, kto zná, či nie i zjav pravdivý.
Veď čo sa v svete, Bože môj! nestávajú za divy!
Tak od nečasu, hľaďteže! zas hýbu sa národy,
Zas vám to tiahne do Turca, jako na dáke hody.
A viete prečo tá Slovač tú púť sem čorok koná? —
Už či veríte, lebo nie — to bude raz tu ona!

Ján Botto.

MOHYLA DVOCH BRATOV.

Považím sa cesta dolním
Vystiera jako dlaň;
Pri nej kopeň, — krokom bôľnym
Mať sa poberá naň.

Riekou dunie zhora, zdola
O tmavej polnoci;

Matkin hlas jak z hrobu volá:
„Hyniem bez pomoci!...

Čierna búrka od podolia
Hore Váhom letí:
Nivočí otcovské polia,
Morí moje deti.

Svobodu, to dieťa zlaté,
Zlí ľudia mi vzali;
Rodnej reči právo sväté
Neprávom nazvali.

Z počtu živých ma žijúcu
Jak čiarku vytreli;
Beda, keby ma plačúcu
Tu vo dne videli!

U dvier darmo ja v kaštieli
Stvora čakám starú:
Iba kde tu sa mi biely
Dom vďačne otvára.

Kus chleba mi u možného
Odoprú z nevole:
Len kde tu u chudobného
Pre mňa je na stole.

Vo dne a v noci mesačnej
Tatrami ja brodím;
O polnoci sem sa mračnej
Požalovať chodím.

Škoda tých, čo v tejto zemi
Na prach už zotleli!
Ach, veď oni najlepšie mi
Dvaja rozumeli!

Vieru som korune danú
Sväte zachovala,
A v nejednej bitke za ňu
Krev mojich sa liala.

Len som túžbu mala jednu:
Aby v rodnej reči
Syn oslovil matku biednu,
Jako sa naň svedčí.

I to právo odoprel svet;
Deti ho bránily,
A dve z nich jak uvädlý kvet
Tu hlavy sklonily.

Jích slávy ale nezborí
Pomník času rieka:
Kým k nebu týči sokory
Tatra svetoveká.

Kde len jaký Slovák dýcha,
Tam v pamäti ľudu
Naša sláva, naša pýcha
Dvaja bratia budú.“

Zlatá zora na východe
Sa zaligotala:

Vstála mať a pri odchode
Kopeň prežehnala.

Bratia! to vlast ubiedená
Tam slzy ronila,
Kde je nami nanosená
Dvoch bratov mohyla.

Nezabudov.

JUNÁK HRACHOVSKÝ.

Od slávnej Prahy, od Bielej Hory,
Jiskrovej zbrane huk zvoní,
A jak mrak za nim chytré tábory —
Seč sa Slovenskom rozzvoní.
Surmu a divý skáz požiar
Nes, ktos' chytil války pohár
A koho pýcha za slávou honí.

Po Váhu, Hrone voje sa nesú,
Rymava v slasti plápolá,
Sem k váľavému chrabrí sa plesu,
Sem sa do boja, sem! — volá. —
Zvolen, Sytno pod zástavou
Rukou túži k nim čakavou
Kohút i kolmá Hronu Homola.

Zbraň blyskoce, hnev sa v krvi topí
A vre válka neskrotená;

Tam spor, tam sen do hrobu sa klopí,
Ohlas lopôt na skon stená:
A kto sa ku nám pristráni,
Meč český toho ochráni:
Sila v ňom Davor, veniec Sčastena!

Klesol Huňad v sile prepanštelý,
Jeho stratou Ipoľ slinie,
Od Tatier lou, jak je ten kraj celý,
Čech víťazí, Čech sa šinie:
Poprad, Slaná i Rymava
Zbraňnou hudbou sa rozhráva
A v krajinskom romoní Budíne. —

Boj sa schytil, boj sa vírny stele
Jak vln prúdy rozločkané;
Tratia sa z nív prápory zvetrelé,
Tíško driemu prácne zbrane;
Vetry šumia, vody hučia,
Spor sporu letí v náručia,
Jazva strábis' na vyschlej rane.

A nad popolmi, na dymných rumoch —
Dediny, mestá vstávajú,
Na nedostupných skalách a čúmoch
Zámky, jak čudá vzrastajú:
Muráň, Ľupča i Maginhrad,
Devín, čo stráži Novohrad,
Jak za čarovným prútom prískajú.

Na cudzom plesi víťazstvo slávia,
Však vlastný dom žhá v plameni,

Rozbroj sa drúži, pútka sa smáva,
Čech Čecha káce a plení —
Kácania huk, pádov hromy,
Jiskrovi sa upiac lomí
A pomsta v pätach, Jiskra v strmeni. —

Ronia sa domov jak roj zblúdený,
Po nich pustne a ples smúti,
Ešte neobschol voj skrvavený,
Už do nových rán sa rúti.
Vodca chytrý, rozjatrený,
V ťažkej zbrani zadumený
Cvalom jachá na zapustnej púti.

Dunaj a Hron z hier dňa rozpenenní
Vrú, dač spievajúc krajami, —
A z Bielej Hory vietor zdurený
Z truchlými hudie chýrami....
Na zem ľahne v dlhom dychu,
Strežiac českých zbraní slychu
Slovák — s kalnými stonúc vešťbami. —

* * *

Okolo adventu, na tvrdej jaseni,
Keď list opŕcha v horách šušľavý,
Práve, keď sa mesiac v štvrť druhú premení,
Z Hrachovských rumov úžas sa zjaví.

Rumy tie pred časmi bývaly hradbami,
Z nich sa odvíjal hluk a vojska dav;
Ale už tie davy zanikly časami,
Len chýr vypravuje slávy jích stav.

Miesto pyšných múrov, — krehké teraz steny,
Miesto víťazov — vtákov včul snemy;
Tu i tu sa ešte kameň zahodený
Ukáže, jako pamätník nemý. —

Spomína báj, povesť — činy starých pánov,
Keď na Kuruca sa von váľali,
Keď sa zo dvora dol rozletenou bránou
Krepkí šuhajci jak búrka hnali.

Dumní v sile svojej, nemí v prudkom činu,
Viac sa bránili jak prepádali;
Spokojní so sebou, v každú súr hodinu
Jak levovia — v radoch si stávali.

Tajomní v podnikoch, v mysľach zanorení,
Jak roj havranov v čiernistom rúchu;
Po bokoch meča mor chvie sa v pyšnom snení,
S víťazstvom chodia o chladnom duchu.

Jedon jak všetci bol, všetci za jednoho,
Márnosti trud sa jích nelapil;
Bývalo všetkého, avšak ale nič mnoho,
Žiadon o zajtrajšok z nich s' netrápil.

Čo jim deň požehnal, s tým sa častovali,
Z tureckých črepov vínko pájali
Husle, fujara, spev — i zniace ostrohy
Nechybovaly na krepké nohy.

Od zeme do zeme — rúčky vykasali,
Na tráve mäkkej sa sprobúvali,

Toliarmi a nožmi slnka dial merali,
Ktorý čo znal, o láske bájali.

Jakby jích všetkých mať jedna porodila,
Boli, jak ruka ruke, podobní,
Všetkým jim ale sudba zaveštila
Naraz umretie, jedon kar hrobní.

Viac sa karbaníkom čiernym podobali.
Čo živým čaria, žijú s mŕtvymi:
Jednakí vždy v sile sa neostarali,
Za osúdami čakajúc svojmi.

Hradovou jích búrkou vládli po doline,
Bájočné chýry o nich lietaly,
Že sú veštecí, so satanom v rodine,
Zberba i páni tajno hádali. — —

Turecké hordy už Slovensko plenily
Slovák si videl záhubu istú:
Útok treba z hradu, by sa vyničily
Hordy — zem pila krev jích kalnistú.

Hor sa družstvo, hor v zbraň! tak velie vojvoda,
Dumný, na zámku Hrachova šerom.
Hor sa! jak z prameňov vyhučiaca voda,
Zajtrá zhrmíme za našim smerom.

Keď žiara zorničná na horách zasvieti,
Rozlúčime sa s nášmi hviezdami,
Vráta sa rozletia, my sokolie deti
Pôjdeme — smrť pôjde, trízeň s nami!...

Zrkadlia sa hory, nív krásy mesiacom,
Rymavské vody temno dunejú,
A v tom vôd stenaní, v plači vln šumiacom
Pohrabnie spevy po háju znejú.

Pohrabnie tie dumy sa kolembávajú —
Val peknych chlapcov na veky stíchnul,
Po búrke v sladunkých spánkov spočívajú,
Plameň junácky už si vydýchnul.

Všetci zašli ta — v mrak! len sa jedon zvýšil,
I neodišiel s tých tam dušami;
Osúd len jeho s jích vedno sa nesriešil,
I nesklesol pod Turkov ranami.

Ostatok truchlivý, rodič slz a trudu,
Keď sám ostane ku karu druhov;
On sa do vírneho války honil prúdu —
Kde si čierna smrť? — volal on s túhou.

Minul deň, i druhý — a už pokonného
Do chladnej složil brata mohyly;
Javora do rovu vsadil zeleného —
A s tým žalostia bájočné Vily.

O polnoci clivej bozkal hrob truchlivý,
Kľakol — zatriasol sa, pádi jak divý —
A v smuhe tônistej zaniká, octnieva —
Javor samotný s Vilami spieva.

Teraz, kto chodíte Rymavou v advente,
Po tichých brehoch z mesta k dedine,

Tu si krajšie otcov časy pripomente,
Ktorých pamiatka na vnukoch hynie.

Čujte temné valy tam medzi vŕbami,
A horký s nimi plač a žalosti;
Vekov tých ste deti, ale Bôh sám s vami!
Či máte srdce i jích čulosti?!

Tam hľa stien dáky šerie sa lúkami,
Plno ho všadiaľ, všiad sa nadhodí —
Z Hrachovských rozvalín skrsne a vychodí
Jak pohrab a kar — blúdi s slzami.

To on, zvýšok dobrých druhov i šarvancov,
Za puchmi zašlých túžiac truchlieva:
Zíde jak kúrňava z priepadistých šancov
A pri mesiacu žiaľbami spieva! — —

* *
*

Okolo adventu na tvrdej jaseni,
Keď list opŕcha v horách šušťavý,
Práve, keď sa mesiac v štvrť druhú premení,
Z Hrachovských rumov úžas sa zjaví.

Rumy tie pred časmi bývaly hradbami,
Z nich sa odvíjal hluk a vojska dav;
Ale už tie davy zanikly časami,
Len chýr vypravuje slávy jích stav.

Miesto pyšných múrov — krehké teraz steny,
Miesto víťazov — ptákov včul snemy;

Tu i tu sa ešte kameň zahodený
Ukáže, jako pamätník nemý. — —

* *
*

Dunaj, Hron, Váh, Nitra rozpenenní
Vrú, dač spievajúc krajami —
A z Bielej Hory vietor zdurený
S truchlými hudie chýrami....
Na zem ľahne v dlhom dychu,
Strežiac českých zbraní slychu
Slovák — s kalnými stonúc veštbami...

*Samko Vozár.**)

POVEŠŤ.

I.

Na samotnom poli
Pusté stojá rumy,
Nad tými rumami
Chladný vetrík šumí.

---

*) Vyňato z pozostalého rukopisu † Samka Vozára, ktorý k veľkej ztrate národa svojho jako nadšený mládenec zahynul. Pochovaný leží v Hrachove, v rodisku to svojom, v stolici Malohontskej. Prítomná pieseň oslavuje junáka, z husitských dejín rodiska jeho. — Kohút, vrch nad Chyžnom, neďaleko V. Revúce. — Davor, boh vojny, lat. Mars. Lou, krajomluvne, dolu.

P. Z. H.

Tu keď tvár mesiaca
Vyjde zpoza chmáry,
A rumy sriebornym
Pableskom ožiarí:

Jedna žena — tak si
Ľud o tom rozpráva —
V ruke dieťa držiac
Na múre sedáva.

V jednej ruke dieťa,
V druhej ruke hada,
Na čele dve rany —
A tam kohos' hľadá.

Na jej bľadej tvári
Je nebeská krása,
S jej dlhými vlasmi
Vetor žiaľne hrá sa.

A keď po polnoci
Blížis' doba raňnia:
Vydáva z bielych pŕs
Zúfalé vzdychania.

Šumiac zanáša ho
Vetor šírym poľom;
A ozon otupne
Ozýva sa kolom. —

II.

Pusto stojá rumy
Na širokom poli:

I tu v minulosti
Krajšie časy boly.

Na tom mieste stála
Neveľká dedina,
A v nej prebývala
Slovenská družina.

V prosriedku dediny
Kaštiel sa vypínal,
V ktorom mladý párik
Milo si nažíval.

Jak holúbky v lese
Tak si tam milo žil:
Ale ľúty jastrab
Hniezdo jim pokazil.

Nad dedinou čierne
Križujú sa chmáry:
A dnu? Hoj, tam besní
Pustošia Tatári.

A tí naši bratia,
Milá naša svojeť,
Tatárskemu meču
Padla ti za obeť.

Koho nezničilo
Divé pustošenia,
Toho okutého
Vlečú do väzenia.

I ta, do kaštieľa
Jak strela udrela
Divokých Tatárov
Črieda to zbesnelá.

Zúfale dívalas'
Na to pani mladá,
Jak jej pri kolenách
Ranený muž padá.

Tu mu z ruky šabľu
Razom vychytila:
„No, poďte Mongoli,
Vy háveď zbesilá!“

Lež samojedinnú
Priam ôsmi obstali,
A ostrý meč z bielej
Ruky jej odňali.

„Ochráň sa!“ šeptal jej
Muž ešte do ucha —
„Od psov bezuzdnosti,“
A vypustil ducha.

Jako hrom cez dušu
Jej to preletelo....
Lež čímže ochrániť
Od potupy telo?

Mečom azdaj? ten jej
Už preč odobrali;

Prosiť sa? Nač sypať
Hrach darmo o skaly?

Na ruky schytila
Syna mileného,
Zúfale vletela
Do chrámu Božieho.

Tam v tom Božom dome
Pri svätom oltári
Myslí útočište
Naisť pred Tatári.

Lež i do svätiny
Za paňou leteli,
Jak strela za srnkou
Tatári zdivelí.

Práve vo potrebe
Zlého okamženia,
Milostivý Bôh jej
Poslal spomoženia.

Hada ukrutného,
Zo šiat si vyňala,
Ktorého tam v schránke
Ukrytého mala.

A kým ju dostihli
Čudov divé voje,
Pustila na biele
Hada, niadra svoje.

Jed to bol ukrutný,
Že za okamženia,
Svíjajúc s' bolastne
Vzala tam skončenia.

A Tatári vidiac
Že už už zomrela,
Dve rany ohyzdné
Ťali jej do čela.

A potom dedinu
Zničili v plameni:
Že neostal ani
Kameň na kameni.

Koho nezničilo
Divé pustošenia,
Okutého vlečú
Ta preč do väzenia.

Len z Božieho chrámu
Časť jedna zostala,
Kde pani hrdinskou
Smrťou dokonala.

A na širom poli
Pusté stojá rumy,
Nad tými rumami
Chladný vetor šumí.

Tu keď tvár mesiaca
Vyjde zpoza chmáry.

A rumy srieborným
Pableskom ožiarí:

Jedna žena — tak si
Ľud o tom rozpráva,
V rukách dieťa držiac
Na múre sedáva.

V jednej ruke dieťa,
V druhej ruke hada,
Na čele dve rany —
A tam kohos' hľadá.

Na jej bľadej tvári
Je nebeská krása;
S jej dlhými vlasmi
Vetor žiaľne hrá sa.

A keď po polnoci
Blížis' chvíľa raňnia,
Vydáva z bielych pŕs
Zúfalé vzdychania.

Šumiac zanáša ho
Vetor šírym poľom,
Že ozon otupne
Ozýva sa kolom.

B. Tesnoskalský.

PUSTOVNÍK.

(Z anglického podľa Goldsmitha.)

Veď ma, pustovníčok jemný,
Otupnou pešinou
Ta, kde ten oheň príjemný
Liskne sa dolinou.

Sám jak palec tu blúdim ja
Všetok dokonaný;
Dlžiť sa mi pod krokom zdá
Les tento zmotaný.“

„Nebezpečné temno, synák,
Nepokúšaj v lese;
To neverné svetlo inak
Na nivoč ťa znese.

Dvere moje deťom biedy
Otvorené stojá;
Sám biedny rád jim hockedy
Dám jedla, nápoja.

Deľ so mnou, čo príbytok môj
Ti poskytnúť môže:
Stravu, blahoslov a pokoj
Na loži z rohože.

Zvera, dolom čo račkuje,
Žitia nezbavujem;

Jak mňa Božia moc ľutuje,
Tak ja ho ľutujem.

Chovu dáva mne bez viny
Tento vidiek hôrny:
Dostač bylín, ovociny,
I prameň srieborný.

Ach pre denní chlieb nevoľu
Koľkú znáša človek!
A málo načím tu dolu, —
I to nie dlhý vek.“

Jak sladko dáždik žuborí,
Tak jeho výrečnosť;
A milo sa mu pokorí,
I za nim ide hosť.

Samotná v pustine tmavej
Chyžka jeho stála,
Psote ale sa túlavej
Rada otvárala.

Zásoby pod jej nízučkou
Strechou stráž nemaly;
Dverce otvárané kľučkou
Obidvoch prijaly.

Keď robotný ľud sa všade
Na nocľah vraciava:
Pustovník ohníčok klade,
A hosťa zabáva.

A z byliniek on jedlami
Vľúdne ho častuje;
Bohoľubými slovami
Čas mu tiež skracuje.

Kot spolučujný tu rezky
Sem tam poskakoval,
Tam praštiac horely triesky,
Cvrčok pocvrkol.

Radosti tie však úľavy
Cudzému nedaly;
Žiaľ na srdci mal boľavý, —
Slzy ho zalialy.

To uráža pustovníka,
Že mu truchlivý hosť:
„Nešťastný jun, prečo vzniká
V duši tvojej žalosť?

Z lepších krajov vytisnutý
Túlaš sa biednymi?
Druhom, láskou zabudnutý
Trápiš sa za nimi?

Sčastím podávané dary,
Súc marné, len súža;
A marnejší ľahtikári,
Čo za nimi túža.

A čo priateľstvo? meno len,
Kúzlo, čo uspáva;

Za veľmožným lezie jak tieň,
Biednym plakať dáva.

A láska? to je prázdny hlas,
Hrou slečien sa mne zdá;
Nevídať ju; hreje teraz —
Len hrdličkám hniezda.

Pochabý jun! nechaj ženy,
A utíš trápenie!“
V tom hosť lásky pozbavený
Studom sa červenie.

Nové krásy rozvíjajú
Sa na jeho tvári,
Raňním zorám sa rovnajú
V pekno-krátkej žiari.

Zrak sklopený, hruď zvlnená,
Hneď ten, hneď tá zase;
Cudzia stojí — prezradená
Deva v plnej kráse:

„Odpusť deve, že rušila
Tu pokoj ti svätý,
A kráčať sa osmelila,
Kde býva Boh a ty!

Maj ľútosť! Mňa milovanie
Blúdiť naučilo;
Miesto mieru mi zúfanie
Na cestu vručilo.

Povestné môj otec meno,
Bohatstva silu mal,
A nechať ho mne jak veno
Samojednej dumal.

Tu zneje z úst mladých ľudí
Krás mojich oslava;
Moc jích cíti lásku v hrudi,
Moc jích ma nadáva.

Pýtačov ma shon najatý
Zlatosľubmi baví;
Sried druhých i Edvín zlatý
Ľúbi a — nezjaví.

Mal on iba šat lahodný,
A žiadnu veľmožnosť;
Na cnosť, rozum bol však hodný,
A to mi bolo dosť.

Darmo kvetu, rose takou
Čistotou sa pýšiť;
Jasná myseľ jeho jakou
Znala jich prevyšiť.

Rosa, kvietok belosnežný
Nestálu krásu má:
Jích krásu mal Edvín nežný,
Jích stálosť mala ja.

Ľúbila som, jak beží svet
Marne sa menila;

Vášne jeho zrušal ma vzlet,
A ja ho súžila.

Nechal ma pre posmešnú reč
Týche on konečne,
A vyhľadal pustú ďaleč,
Kde i usnul večne.

Bude život môj skáraný,
Trapný hriech ho ťaží;
Najdem úkryt nim hľadaný,
Klesnem, kde on leží.

A tu skrytá zo zúfania
Ľahnem si a skonám:
Čo vykonal Edvín za mňa,
To ja zaň vykonám.“

„Chráň Boh!“ kričiac, on ju tešiť
I objať letí priam;
Preľaknutá chce ho hrešíť —
Edvín ju stíska sám!

„Páč, Angela, tvor ľúbený,
Čo ti dalo nebe!
Zašlý Edvín je vrátený
Ľúbosti a tebe!

Dovoľ, po krutom trápení
Tak ťa mať v náručí:
Po tomto sladkom spojení
Nič nás nerozlúči!

V láske vernej nech dlhý čas
Teší sa nás dvoje;
Keď ty vzdýchneš pokonný raz
Pukne srdce moje!“

Nezabudov.

PANSLAVISTICKÝ FARÁR.

Časť prvá.

I.

yšno si počínavajú biskupskí tajomníci oproti duchovenstvu, poneváč cíťa, že mnoho môžu v biskupstve. Tak si počínal i tajomník biskupa Anonyma, muž už vo veku, tlstý, s lícama jako vahany, oproti vrátivšiemu sa práve z Presbyteriuma viedeňského Žarnovičovi, štihlému, asi dvacaťsedem ročniemu mužovi, doktorovi filosofie a theologie.

Po dokončených v Pázmáneume theologických štúdiach poslal ho ešte biskup už vysväteného do Presbytériuma, aby sa úplne vzdelal a zložil doktorát. Mienil zrobiť ho potom v semeništi učbárom a časom svojim povzniesť ku hodnosťam. Doktorát síce obsiahol so zvláštnou pochvalou, ale bol jakosi na spech, pred časom povolaný biskupom nazpät.

Teraz sa prechádza v plnej gále, v reverende a s hodbavným plášťom na pleciach, s tajomníkom po

chyži mlčky. Darmo sa ho tázal, načo ho biskup tak na kvap povolal; čo obmýšľa s nim? Tajomník odvetil, že nevie, len sa usmieval, vypúšťajúc kotúče dýmu z úst, až vstúpil do chyže archivár.

Bývalý tento spolužiak Žarnovičov riekol mädliac si s úsmevom ruky: Jeho excellencia čaká na teba.

Žarnovič hneď pochytil svoj rohatý tripič a šiel. Archivár vrhnul za nim kríž: Pax tibi, pansláve!

Ten nevďačník, prehodil pyšne tajomník.

A veliký nevďačník, dodal archivár. Biskup chcel učiniť z neho človeka, a Žarnovič sa sverbuje medzi panslávov, ku večnej haňbe nepoškvrneného dosaváď biskupstva.

A k svojemu nešťastiu, dodal tajomník. Jeho excellencia nesverí mu viac nádejnú mládež.

To to! zasmial sa archivár, capa za zahradníka. Mne len to divno, že môhol jako zemän splichtiť sa s tými hurbanovskými zradcami.

Tak títo vo skromnej, papierami naplnenej tajomníkovej chyži. Nazrime do skvosnej paloty biskupskej.

II.

Palota táto je maľovaná, drahocennými obrazmi ozdobená, parketirovaná, vyvoštená, čalúnmi postretá, lesklým náradím zásobená. Biskup Anonym sedí na červenej pohovke s jedným kanonikom. Je muž vo sredních rokoch, kanonik už starec, so začesanými ku tylu riedkymi vlasmi. Oba majú pohodlné cimády, biskup malinkú červenú čiapočku na hlave a v ruke list.

Doktorát zložil chvalitebne, sloví tento, ale čo

z toho, keď na také stúpil zcestnosti, jako tu píše predstavený Presbytériuma? Samo ministerium vňútorných diel upozornilo na neho, jako nebezpečného pansláva. Pri vyšetrovaní vyklulo sa, že Žarnovič tovaryšil od počiatku s tými najpodozrelejšími ľuďmi vo Viedni; ba našly sa u neho i ruské knižky.

Ruské knižky! tleskol do dlani kanonik, s výrazom velikého úžasu.

Teraz neviem, pokračoval biskup, čo počať s tým človekom? Keby bol ešte svetský, vystrčil bych ho do prosta; vysväteného raz biskupstvo už viac odstrániť nemôže.

Za kapláňa ho, radil kanonik, dakam ku dobrému vlastencovi, aby sa trochu pri ňom napravil.

Rád bych ho ešte preca vopchal do toho semenišťa, pomyknul si biskup čiapočku na hlave. Tí hráči tam len kazia mládež, vychovávajú takých chlebárov jako sú sami.

A Zarnovič nám dochová panslávov, namítnul kanonik.

Učiním mu to nemožným, osvedčil odhodlane biskup. Zakážem mu prísne hovoriť či verejne či súkromne s chovancami o národnosti. Musí sa držať výlučne vedy theologickej. Noviny a knižky slovenské všetky zo semenišťa vyobcujem.

V tom vstúpil predvolaný Žarnovič so spusteným plášťom a tripičom v ruke. Biskup poskočil v úsrety mu ku dverom a sám mu podal ku pobozkaniu ruku.

Pekné veci mi tu píšu o Vás. Dali ste sa tam vo

Viedni do spoločnosti s hurbanistami a panslávmi. Preto som vás odvolal pred časom.

Narodil som sa, pozrel mu Žarnovič smelo v oči, zo slovenských rodičov. To nezaprem nikdy za žiadnu cenu, a hotov som reč svoju materinskú vzdelávať, osvetu Slovákov všemožne napomáhať.

Našli u vás ruské knižky, vyčitoval mu ďalej biskup.

To prináleží ku študiam, ktorým som sa venoval, vyhováral sa Žarnovič. Žiadno nárečie slovanské nemôže byť pästováno zdarile, bez známosti všetkých ostatních nárečí tohože jazyka.

Theologiu vám pästovať, nie reči, namítnul stojiaci opodial kanonik.

Bez reči vedy niet, odvetil Žarnovič.

Biskup riekol: Bojím sa síce sveriť vám mládež, učiním však pôbu. Pôjdete do semenišťa. Musíte ale podrobiť sa napred skúške. Bo tu sa píše o vás, že i vaše pravoverie je podozrelé. Ťahotíte vraj ku východnej šisme.

Žarnovič vytiahol svoje doktorské diplómy. Tu môj dôkaz, že som prestál všetky i najprísnejšie skúšky. Novým sa nepodrobím, a prosím ušetriť ma od toho, aby nedoktori skúšali doktora.

Čo? vzplanul biskup, ktorý ani sám doktorom nebol. Ja nemám práva skušovať vás? Teraz som voľný daného vám slova. Nechcete sa podrobiť skúške profesorskej, podrobíte sa teda v semeništi „skúške synodálnej,“ a to hneď, abysme videli, či sa vám môže sveriť kapláňka.

Skúške synodálnej bez synody, riekol ticho obrazený Žarnovič, a ukloniv sa, odišiel.

Čakaj tvrdohlavý pansláve! pohrozil za ním biskup. Ukážem ti márnosť tvojich doktorských diplómov.

III.

Na tretí za tým deň sedel biskup pri stole so svojimi dvoriakmi a správcom semenišťa, ktorý bol spolu kanonik.

Mal tú múdru zásadu, že ani najlepší obed nič nestojí bez koreniva žartov a veselej mysle. Preto odkladal idúc k obedu a večeri všetky péče, usiloval sa byť pri stole veselým a vzbudiť veselosť. Žartoval, smial sa, pobádal ku tomu iných. Prišiel pri tom obyčajne dakto z duchovenstva do reči. Rozpráväli sa žartovné skutky o jednom o druhom, zo starých, nových i najnovších čias. Znajúci jeho povahu dvoriaci, postarali sa vždy o to, aby ulovili dáke novinky.

Teraz bol v reči Žarnovič, menovite jeho synodálna skúška bez synody. Správca semenišťa líčil so smiechom, jako tvrdo padlo doktorovi podrobiť sa skúške profesorov nedoktorov. Títo, majúce zub na neho, srekli sa. Každý predložil zo svojej vedy doktorovi tie najjednoduchejšie, najprimitívnejšie a najľahšie otázky, na ktoréby najchatrnejší seminaristický chovanec bol k uspokojeniu odpovedal, jako: koľko je Bohov? a t. ď., a potom ho chválili, keď dobre odvetil. Vo zátvoru ho držali celý deň a celú noc, dali mu veľmi skrovne jesť a striehli nad nim, jako nad väzňom. Pri dverách stála stráž, ktorá i v čas prirodzených potrieb ho sprevá-

dzala. Naloženo mu vypracovať chriu o škodlivosti pýchy.

Toto rozpráväl správca so smiechom, a biskup sa tak rehotal, že sa až za brucho lapal.

Smiech však ustúpil prísnosti, keď sa tázal biskup tajomníka, či už zvestoval vyskúsenému, že pôjde za kapláňa ku Virasztóvi?

Zvestoval som mu, riekol tajomník, ale Žarnovič osvedčil odhodlane, že na žiadnu kapláňku nepôjde. Učinil pri tom tak žurivú tvár, že som sa ho až zľakol.

Čo? Nepôjde? začervenal sa biskup. Bude odporovať svojemu prälátovi?

Ja sa opovažujem prosiť za neho, ozval sa správca semenišťa pokorne. Bojím sa prílišného dráždenia srditého toho pansláva. Nechcel bych ho hnať na kraj zúfalstva. Časy sú také, žeby nám mohol nadelať velikej ostudy. Boloby mu preca pohodiť dáku chudobnú faričku.

Je práve uprázdnená baraňanská, ozval sa tajomník.

Bojím sa, namietol biskup, sveriť mu samostatne jakúkoľvek odľahlú obec. Pokazí ľud panslavismom.

Lenby ho ľud ztrpel, bránil svoj návrh tlstolíci tajomník.

Dobre teda, privolil biskup, nech ide za administrátora, až sa mu vyzíska od patronátu präsenta. Píšte Huňásovi, nech ho uvedie ta.

IV.

Spomenutý Huňás bol farár v mestečku Krivošanoch, spolu vicearchidiákon, biskupovi veľmi milý muž. Jeho posielal ešte i do cudzích distriktov, kde chcel prísne proti farárovi zakročiť, bo znal jeho neuprositeľnú

tvrdosť. Bol to muž obstarný, vo tvári rapavý, so sivými, jako srvátka očima, ploským širokým nosom, vzozrenia tak odstrkavého, že sa ho až zľakol, kto prvý raz ho uzrel. Platil za veľmi učeného, ale mal vzdelanosť len novinársku. Maďarsky hovoril slabo, niesol sa však veľkým Maďarom, a bol odprisahaný nepriateľ Slovákov. Bol veľmi skrbný, preto i nahrabal hojne, mal svoje vlastné veliké gazdovstvo, dva domy a hojné istiny v úskrovni.

Stretáme sa s nim po prvý raz pri skrovnom obede u seba. On sám sedí za vrch stolom. Na pravej ruke od neho v bok, jako hosť, jeho miláčok plebán Virasztó, prvotne Výrostko, mužík malý, tmavej pleti, besný maďarón. K nemu to mal ísť Žarnovič za kapláňa, s velikou úkorízňou. Bo Výrostko bol jeho spolužiak, a nenávideli sa nesmierne. Preto sa i oprel Žarnovič biskupovým úmyslom tak odhodlane. Potom sedeli, jako domáci, dvaja kapláni, oba maďarského ducha.

Títo nahradzovali málomluvnosť prednostovu. Napred vypravovali, čo slyšali súkromne o kypiacej práve taljanskej vojne, o sbierajúcej sa v Itálii uhorskej legii a nádejách vlastencov.

Dvojhlavej potvore v Lombardsku úzko, poznamenal Virasztó. Légia uhorská v Taliansku obnáša už dvadsať tisíc dobrovoľníkov, všetko mužov smelých a ľudí vzdelaných. Vtrhnú do Dalmátska a Horvátska. Horváti prijmú Košuta s otvorenými ramenami. Tá odplata, jakú dostali vo Viedni, smierila jich s Uhrami.

Ale náš generálny prokurátor má úzkosť, uškrnula sa farárova tvár za vrch stolom.

Slušne, prisvedčil Virasztó. Dechtiar mnoho prispel k obsadeniu úradov Čechmi. Blíži sa čas účtov pre toho pansláva.

A vy, ozval sa kapláň, dostanete pansláva za pomocníka.

Ja? Koho?

Nuž Žarnoviča. Biskup ho odvolal z Viedne, lebo ho tam mali obesiť: Našli u neho ruské ruble a veľmi nebezpečné ruské listy. Učbárom už nebude. Biskup pošle doktora na učenstvo k vám.

To by mi bolo treba! zaškaredil sa Virasztó. Boli sme v škole úhlavní nepriatelia. Radšej žiadneho kapláňa, nežli tú pyšnú hlavu.

Nebojte sa nič, potešil ho Huňás. Moji kapláni ulovili lživú povesť. Je pravda, že biskup Žarnoviča pre panslavismus z Viedne odvolal a s náramným hnevom prijal; ale ho poslal do Baranieho za administrátora. Ja som dostal úradné vyzvanie uviesť ho do fary.

Medzi dobrých tam prijde, zasmial sa škodochtive Virasztó. Baraňanci sú známe šeľmy, neuctiví surovci, smelí nad mieru korheli, neskrotiteľní divochovia, ktorí ani Boha samého neuctia. S ubohým starým vadili sa v chráme, a pokutovaný bol farár. Z Baranieho ešte žiadon poctive nevyšiel.

Žarnoviča bude poddržiavať prokurátor Dechtiar, slovil Huňás. Oba sú panslávi, a Dechtiar prorok sedliakov.

Možno, kyvol Virasztó plecom, ale právə Dechtiar je vidla k vyhadzovaniu farárov z Baranieho. Všetka neucta a zpura Baraňancov proti farárom pochádza

vlastne od neho. Sedliaci bežia ku nemu pri každej maličkosti so žalobami, a Dechtiar hneď káže písať inštancie.

A biskup, ozval sa kapláň, hneď je hotový so súdom. Náhle prijde žaloba na farára. Keď oproti tomu žaluje sa farár, biskup kyvne plecom: nemôžem spomôcť.

Ozaj, lapil slovo druhý, mnohí biskupi majú moc len ku našemu trestaniu, k ochrane nie. Krivuľa jich je vždy zdvihnntá na nás, nikdy nie na našich krivditeľov. Jakmile prijde žaloba na nás, už sme ztratení. Viny dosť, že žaloba prišla. Už sme tým samým hodní trestu, že sa našiel, komu sa neľúbime. Predpokladá sa, že farár nemôže byť nevinným, náhle sa najde žalobník. Musí byť zlý, povedá sa, keď prišla stížnosť na neho.

To isté platí o vrchnosťach a súdoch svetských, pokračoval ten, čo započal. I tu nech sa farár so žiadnou žalobou neukáže. Jakákoľvek krivda sa mu stane, vždy je len on vinný, bo by sa to dobrému farárovi nebolo stalo. Že nás vyrovnali svetským, to je lož. Vyrovnali nás až na zbyt vo bremenách a povinnostiach, ale v práve veru nie! Za zločin vlečú nás do žalára. ale pred krivdou záštity nám nedajú. Duchovenstvo je mimo ochrany zákonov postavené.

Tak sa roztúžili kapláni pri spomienke na zlopovestného Baranieho.

V.

Vstúpime už do malej tejto, na mappe Illincovej zrejmej Sodomy, kde mal naleznúť panslavistický doktor

odmenu svojej pilnosti a dobre vynaložených mladých liet, a to na celý život.

Krik sa ozýva na ulici veliký. Richtár Belko stojí s úradňou palicou pred ošarpaným domom Kotrbacovým, a rozkazuje mu priahať po nového farára na kapitulu.

Čo? Po toho zemäna? vreští tento na svojom smetnom dvore, prisahám nepôjdom. Čerta sme vyhnali, diabla si priviezeme. Nepôjdem! Z toho nikdy dobrý farár nebude. Taký sprosták. Keď už bol vysvätený, poslali ho znovu do školy do Viedne, bo doma ničomu sa nemohol naučiť. Učil sa i doktorstvo, i tam nič. Sprosták jako sprosták. Keby som mal tak hlúpeho syna, uťal bych mu hlavu na kláte, jako husi. Druhí kňazovia len sa smejú z neho, prezývajú ho, že to taký jakýsi pán Sláv. Nech ide, kto chce, ja prisahám Bohu nepôjdem!

Na krik tento otŕčaly už zpoza plotov hlavy ženské a detské.

Čo to za pán Sláv? ďubnul richtár Belko lieskovicou do zeme.

To taký sprosták, vrešťal Kotrbac, čo ani slovenský nevie, jakýsi Nemčisko, či Maďar, či čo, taký huncút zemän. Bude nám tu chcieť rozkazovať.

Jako to vieš, že je zemän? namietol richtár. Ja ani meno jeho ešte neznám! A mal v tom zvláštny tento sedliak pravdu. Bol to večný behúň a bezpríkladne vtieravý bezočivec. Chodil ustavične krížom krážom po furmankách, a všade sa vtiskol jako nezbedná mucha, ku pánom, biskupom, farárom, kapláňom, učiteľom, mešťanom, židom; všade sa pustil do reči, sbieral novinky,

roznášal klebety. Potom mal večné pravoty s celým svetom. Všetky správne i súdne úrady maly s nim činenie. Kde ho jednými dvermi vystrčili, tam vošiel druhými. Písal i cisárovi do Viedne, aspoň raz v mesiaci. O vsetko pečoval, len o svoj dom nie. Role, lúky mal pozastaväné, škapky len kosť a koža, kravku jedinnú bez chvosta, budinky letely na hromadu, v dome ustavičný plač, útek ženy, detí. Celý svet mal ho za lotra a blázna, on ale niesol sa obhájcom pravdy, držal sa za najvätšieho mudrca a za najdôležitejšiu osobu po cisárovi. On a cisár dajú tým pánom tým rebelantom, počkaj! To boly večné jeho myšlienky. Mal ale, pri svojej nepokojnej zvedavosti a večnom tekaní, podivnú známosť osôb. On každého znal osobne a podľa mena. Vyňuchtal tiež mnohé novinky. Nedarmo teda sa chlúbil, že zná všetko. Vyzvedel i o novom farárovi, kto je, čo je; len že slyšané o ňom po farách pomluvy pochopil svojím zmateným korheľským rozumom. Najviac sa mu pri ňom nelúbilo to, že je zemän. Lebo bol velikým nenávistníkom zemianstva tak, jako jeho ujec, generálny prokurátor Dechtiar.

Dakto musí ísť po farára, nástojil richtár, a tebe rozkazujem. Priahaj!

Kto sebe ho vyvolil, nech ide, odvrknul Kotrbac. Načo nám tu posiela biskup takých kadejakých zemänov, čo jich ani neznáme?

Veď je nie čert, hoc je i zemän, ozvala sa pres plot súseda. Pekne veru sa hotujeme ku prijatiu nového duchovnieho otca.

Nech si ide na svoju kúriu, vrešťal Kotrbac svojim

večne zachrípnutým hlasom. Ja nepôjdem po neho, ale ho vyženiem. Vyhnal som starého, ta vyženiem i mladého. Biskupa znám, bol som u neho. Dobrý pán, môj priateľ, on mi k vôli urobí. Dá nám toho kaplánika, čo ja znám. To bude kňažík, mlsnul, nie taký huncút zemän.

V tom nadošiel Capinos, jediný úplne triezvy sedliak v Baraňom, mužík chudorľavý, s maličkou tváričkou, vyčnievajúcou briadkou, veliký svätúško, ale i chytrák. Chodil po všetkých odpustkoch modliť sa, zem bozkávať, ale i po všetkých trhoch klamať rozmanitými úskokmi pri statku. Nebolo nábožnejšieho človeka v chráme, lež ani väčšieho šibala v obchode. Podivy bola hodná jeho pamäť. Slyšanú raz kázeň znal i o šesť rokov temer doslovne. Umel liečiť statok, zvlášte kone a ovce od prašín, a bol v tom široko ďaleko potrebovaný. Na sebe mal vždy, i v lete, vetchú bundičku. I teraz sa zjavil v nej pred Kotrbacovým domom.

Idz, idz harušil ožralého kriklúňa. Ešte nový farár ani nevkročil do fary, už ho vyháňame. Ty by si tak chcel zachádzať s farármi, jako s koňmi. Keď nevládze, kolom do neho, pokuď ho nedobiješ.

A komu rozkáže chudobný človek, zarehotal sa ožran, keď nie svojemu koňovi, psovi, organistovi a farárovi? Ja to užívam tých popov jednoho proti druhému, a tak bijem popa popom.

Idz, ty pálenčená bočko! odplul Capinos.

Ba ty idz, vysmieval sa mu Kotrbac; ty dupku. Smrdíš v tej bundičke jako dudok. Ale už len pôjdem, obliznul sa. Bude-li dobrý, dobre; keď nie, mám ešte pár grošú na jednu inštanciu. Vyhodil som na psom

drúku jednoho, vyhodím jich i dvadsať. S farármi teraz krátky process. Máme biskupa dobrého. Viete, jako nám starý štólu navracovať a pred Huňásom na stole peniaze čítať musel?

Takúto bezúzdnu, nekonečnú ošemetnosť zapríčinili v Baraňom biskup a Huňás skrze uvedenie v ľahkosť farára. Následky toho, a ešte vätšiu neopaternosť biskupskú a zlobu lživých bratov, mal skúsiť ubohý Žarnovič.

VI.

Skrovný jeho nábytočok znosili ľahko privezší ho sedliaci do pustej fary, kde hlas tak sa ozýval, jako v prázdnom sude. Posteľ, stolík, dve stoličky, kufor, sväzok perín, dve bedny kníh, to bolo všetko, čo neporiadne pohádzali okolo stien. Najpotrebnejšie kuchyňské náradie odvláčila gazdiná do čeľadnej chyže.

Všetko už bolo tam, čo malo byť, keď vkročili vozkovia, richtár Belko s paličkou, a organista v poplátanom a preca ešte deravom kabáte, a neoholený, so strniskom na brade.

Priviezli sme jich statočne, jich milosť pán farár, riekol jedon z vozkov; nechže nám už teraz vyhodia dačo na pálenku.

Vypite radšej holbu vína, siahol Žarnovič ku tenkému pugilláru a vyhodil bezočivcom zlatovku.

Richtár sa ozval: Do pustej prišli fary, ale naplní sa to skoro, bo naša fara bohatá.

Veru nie hoc kde má farár tak dobre jako u nás, prisvedčili sedliaci, bo u nás cisár platí.

Kotrbac riekol svojim chripľavým hlasom: Len nech držia pán farár s nami.

A s kým bych mal držať, jestli nie s vami? usmiechnul sa prívetive Žarnovič, ktorý naozaj vstúpil medzi nich plný svätej lásky a najvätšej ochoty napomáhať jích duševnie i hmotné blaho. Odkázaní sme jedni na druhých, ja na vás, vy na mňa. Spolu musíme snášať, jako verní manželovia, i radosť i žalosť,

Riekol to pohnutým srdcom a s polutovaním. Lebo myslel, že sedliaci vyslovili proti tomu stížnosť svoju, že farári obyčajne do jednoho dujú mecha s pánmi. Nasledujúce ale reči ho presvedčily, že tu je dačo iného pod pokryvkou, nie pýtanie ochrany, lež mrzuté vypínanie sa sprostáctva.

Nech slúchajú za nami, ta bude dobre, obozrel sa Kotrbac po sedliakoch.

Ja tak rozumiem povolaniu svojemu, zavrátil ho zarazený Žarnovič, že vy máte slúchať za mnou, nie ja za vami.

Tak veru, prisvedčovali sedliaci. Ovečky musejú kráčať za pastierom.

Prišla potom reč na odstráneného farára. Sedliaci ho obsypali žalobami, že bol lakomý, tvrdý, vyberal štólu, ktorú potom musel vracať, vadil sa a socal s ľuďmi v kostole pre rokovinu.

Nechválim to, krútil Žarnovič povážlive hlavou, lež ani vás chváliť nemôžem. Jakoby to bol mohol učiniť, keby vy ste boli vyplnili vašu proti nemu povinnosť? Farár tiež nemôže žiť z povetria.

To bol len taký starý frfrák, žaloval ďalej Kotrbac. Ani kázať statočne, len nadávať do korheľov.

V tom ja tiež nebudem inakší, jestli mi príležitosť zavdáte, osvedčil prosto Žarnovič, vidiac drzosť divochov, a majúc za to, že na takéto hrubé drevo treba od počiatku len sekeru. Farár je na to, aby napomínal a karhal lživých kresťanov, ktorí len vieru majú, ale skutkov kresťanských nemajú.

Kotrbac sa obozrel po sedliakoch s mihnutím, potom bozkal farárovi ruku: Teraz máme, chvála Bohu, farára mladého, učeného, dobrého. Nech jich len Kristus Pán živí, aby sa u nás zostarali a zomreli. Len nech postavia iného kostolného gazdu. A hej že? obozrel sa po sedliakoch, a hej že druhého chceme kostolného gazdu? Ja nemusím byť, ale toho Truľu nechceme, a hej že? oblizoval sa.

O tom teraz hovoriť je nevčasné, odmrštil to Žarnovič, a sedliaci sa kľúdili von.

S odchodom len Kotrbac bozkal zase ruku farárovi, na dvore ale osvedčil: Ten prisahám Bohu zelenej kapusty u nás jesť nebude. Slyšali ste ho. Sám osvedčil, že nebude lepší, jako ten starý zdierca. Ja prisahám popovským poddaným nebudem. Darmo robiť a dávať prestalo. Popov platí cisár, nám musejú slúžiť za darmo.

Ale slovensky predca zná, zasmial sa richtár; a ty si povedal, že je jakýsi pán Sláv.

Daj mi Bože! kyvnul Kotrbac pohrdlive plecom, slovenský zná i môj kôň. Vijo! prasknul do škapky bičom, a von zo dvora.

V krčme potom prepila sa zlatovka darovaná a viac

sedliackych pri nej, s rozličnými úvahami o novom farárovi, pri čom najviac sa ozýval hlas chripľavý, chrieštelovmu škreku podobný.

VII.

Farár sa tázal pozostavšieho po odchode sedliakov organistu, čo to za človeka ten územčistý, širokoprsý, zachrípnutý?

Večné motovidlo, odvetil organista, klebetník, poburovateľ, žalobník, nestydatý behúň, snuvač pravôt, lhár, šialenec, a nadovšetko korheľ. Zapríčinil starému pánovi tisíc nerestí, a naposledok ho vyhnal nič po nič. Naviedol obec k inštancii, biskup prijal všetko za svätú pravdu, odstránil farára bez okolkov. Tí terajší biskupi jakosi nezastávajú farárov, lež uvodia jich v ľahkosť pred ľudom. Že starý pán vyberal pár krajciarov štóly viac, keď teraz hodnota peňazí tak klesla a sedliak stal sa svobodným držiteľom zeme, musel neborák pred vyslaným vicearchidiákonom tu na fare vracať každému jeho krajciare. Sedliaci to potom prepili v krčme s chachotom a neslušnými úškľabami. Ten biskup, ja neviem, azdaj chce, aby nás farárov i organistov korheli metlami vyhnali z dediny. I ten vicearchidiákon Huňás, tie kliešte biskupove, je tiež taký. Majúc rozkaz, mohol to učiniť aspoň miernejšie, nie tak krikľave, s takým shonom ľudu a s takou ostudou farárovou. Nemilosrdný to korbáč v ruke biskupovej.

A čo to bolo s tou vadou v kostole? tázal sa ďalej Žarnovič.

To bolo takto, odkašľal organista a upravil na sebe

poplátaný kabát. Sedliaci nielen že sa nestali štedrejšími po zrušení panštiny, lež chceli i farské a organistovské povinnosti ztriasť celkom zo seba. Ani robiť, aní rokovinu dávať. Keď jich harušil za to farár z kazatelnice, a tázal sa, prečo nečinia povinnosti svojej zadosť? vstal v lavici ten lotor Kotrbac a vykríkol: Nuž preto, že darmo robiť a dávať prestalo! Jich platí pán cisár, ta nám musejú slúžiť zadarmo! Rozjarený farár zbehnul z kazatelnice a vysocal von Kotrbaca. ale sedliaci zaujali sa za podliaka, vyšli za nim všetci von, zanechali nás samých v kostole. Starý pán zadal rušiteľa služieb Božích u súdu, ale kto sa teraz za eirkevnieho služobníka zaujme? Vec u súdu ani hore nevzali. Inakšie mali šťastie sedliaci so svojou lživou inštanciou na odstránenie farára. Lhali nestydate a bezbožne, jako že farár neučí katechismus, čo mu sami nemožným robia. Bo ked zdržujeme, ja i kostolník utekajúcu z chrámu mládež, odsotia nás, až kozla prevrátime. Taká to tu Sodoma. Dali napísať oplani i to, že farár ani modliť sa nezná, poneváč vraj vynecháva „sláva“. A biskup, nie žeby bol dal vec vyskúmať a vinných tiež potrestať, len farára poslal s haňbou preč. Bezbožníci sa smiali, ubohý starec pošiel so slzami. Mne ho srdečne ľúto. Dobrý bol človek. Na ostatnú jeho kázeň budú lotri pamätať, bodajby sa nevyplnilo na nich, čo jim zaželal.

Dosť, dosť, prerval ho Žarnovič. Sedliakov neomlúvam, ale i farár ukázal pri tom nehodnú surovosť. Povedzte mi radšej dačo o miestnom panstve.

Toho jakoby nebolo, riekol organista. V grófskom kaštieli býva žid, pán Baraňanský ani o farárovi, ani o

mne, ani o kostole ničoho slyšať nechce. Katolík je, ale v kostole nikdy sa neukáže tak, jako jeho kalvínska pani. Pod službami Božími polúva. Starý pán nikdy nechodil ku nemu.

A čo dáva panstvo farárovi a organistovi? tázal sa Žarnovič.

Sto bohov a tritisíc teremtettov, kyvol organista plecom.

Tázal sa i o škole. jako ju navštevujú deti?

Z padesiat povinnovatých, ovesil učiteľ hlavu, chodí päť šesť asi za dva mesiace, bo v lete jest robota a v zime je chladno.

Novoprišlý farár mal o čom premyšlovať v prvú noc na pustej fare.

VIII.

Ráno ho potešil richtár účtami za obielenie fary. Platilo sa vraj za bočku vápna dve zlatovky, za privezenie jedna, bieľačkám dve, za štetky jedna, spolu šesť zlatoviek. Žarnovič pokrútil nad takou šlechetnosťou hlavou, ale povrhol oplanovi žiadanú nestydate summu.

Okolo poludnia prikvitol známy dobre v Baraňom vicearchidiákon oddať novému administrátorovi kostolné a farské veci podľa soznamu, čo v tak chudobnej cirkvi ľahko sa stalo. Na fare nič iného, jako zápisnice a jeden roztrhaný Breviar, v chráme kazuly, kamže, obrazy, svietniky a podobné skrovničké náradie.

Po dokončenej úradnej práci riekol Žarnovič: Ráčte vziať za vďak s obedom, jaký môže predložiť prišlý práve začiatočník.

O to je postaráno, riekol Huňás a zkríkol na kočiša, aby vniesol, čo tam na vozíku. Vedel som, kam idem. Vy budete mojim hosťom, nie ja vašim.

Kočiš vniesol sklenku vína, pekárske pečivo, a v papieri pečienku. Ku tomu zasadli oba, len polievku priniesla gazdiná.

Obed teda mali obstojný, ale shovor viazol. Nedôverujúce jedon druhému, vážili oba úzkostlive slová. O denních otázkach, o politike, o krajinských a národních záležitostiach hovoriť vystríhal sa jedon i druhý, aby nevypuklo medzi nimi rozhlasie. Pri tom všetkom nedalo sa to vcele udusiť, rúznosť smýšľania preca vypukla v trpké výrazy.

Huňás sa tázal, má-li istú nádeju na präsentu?

Biskup ma položil na prvé miesto, odvetil Žarnovič, a to je dosť pri takých farách, jako moja, kde je patrónom krajinská cirkevnia pokladnica. Biskupovu vôlu tam nikdy nepodvráťa.

Dáte sa potom inštallovať, prehodil Huňás.

Nachádzam to potrebným, prisvedčil Žarnovič, aby ma nemohol tak ľahko zfúknuť odtuďto biskup jako predchodcu. Ľud tento je mätežný, navyknul už farárov vyhadzovať. Možno predvídať, že v pokoji nebude.

Vás bude mať rád, uškrnul sa Huňás, bo ste milovník ľudu. Láska budí lásku.

Ba slepý ľud, odvetil Žarnovič, rád križuje svojich

spasiteľov. Najvätším priateľom svojím sa protiví, vrahom však oddáva s dôverou.

Len že tí domnelí priatelia ľudu, bodol ho nazpät Huňás, mávajú často len pekné slová a zasluhujú úplne nedôveru ľudu. Jedon sa nesie priateľom ľudu, druhý tým skutočne je.

Oba cítili sa teraz urazenými. Sošli sa s ostícha-vosťou a rozostali s trpkosťou, len že Žarnovič nemohol nič, Huňás hneď našiel príležitosť škodiť mu, dodať smelosti Baraňancom, ktorí už raz považovali svojeho farára za spoločného nepriateľa všetkých, a hotoví boli vždy duť proti nemu s kýmkolvek.

Neprišli na faru poklonit sa velikému svojemu priaznivcovi, lež obstali na ulici idúceho domov s holými hlavami.

Nech dajú pobozkať tú svätú rúčku, pristúpil najbližšie ku vozíku Kotrbac. Čo myslia, pán velkomožný? Dostali sme dobrého farára?

Čas ukáže. Ja viete že som sa vždy zaujímal za vás a bol som vám na pomoci, riekol významne Huňás a kynul kočišovi.

Domyselní sedliaci tomu porozumeli a želali mu z celého srdca šťastlivú cestu.

VIIII.

Žarnovič už znal svoj ľud. Jaký duch u panstva, to skúsil, keď učinil, čo zdvorilosť so sebou prinášala. Jakokolvek mu opísal organista Baraňanského, preca sa odhodlal učiniť mu svoju poklonu. Dúfal, že sa učiní aspoň snesiteľným u neho, a videl toho velikú potrebu.

Lebo sprostý lud, jakokoľvek pánov nenávidí, preca vždy pohŕda farárom, keď vidí, že pohŕdajú nim páni. Držal teda to za vec veľmi potrebnú, učiniť bez odkladania krok ku získaniu si náklonnosti Baraňanského.

Mladý tento vysokého zrastu muž, s ohnutým nosom, kaštanovými vlasmi, riedkou briadkou a malinkými bajúzkami, sedí na stolici u okna a kúri smodku, pani však pletie na mäkkej pohovke bielu punčošku.

Či sa preca prijde ukázať nový farár? sloví táto. Svedčiloby sa.

Mne nech nechodí pod oči, otrel si zo smodky popol Baraňanský. Nemôžem vystáť žiadneho popa, tým menej pansláva.

Tu v Baraňom, krotila ho pani, na tom veľmi málo záleží, jako kto smýšla. Či pansláv, či vlastenec, tu len zo dňa na deň žiť.

A tu tı ide mátoha! dupol pán nohou. Vlečie sa v tej reverende, jako dáky černokňažník. Už toto jich úradnie rúcho múti vo mne žlč.

Mlč, vyzrela i pani oknom a obozkala muža, i naši kalvínski nosia reverendy. Chce nám tým preukázať česť, že sa dostavuje v rúchu úradňom. Zadržíme ho na obed? riekla sadnuvši si zas.

Ten obedovať so mnou? zaškaredil sa Baraňanský. Radšej Kotrbac.

Neučiň mu aspoň žiadnu príkrosť, pohrozila pani ihlicou. Musíme šetriť samých seba.

Na zaklopanie riekla ona „szabad“, ale žiadno nepovstalo. Ba dali príchodziemu postáť, len o dobrú chvíľu kynul pán, aby si sadol.

Po daktorých chladných osobných otázkach prišly do reči krajinské záležitosti. Baraňanský žehral na množstvo nesnesiteľných daní, na nemilosrdné lúpenie a celkové ožobráčenie krajiny, na cudzie úradníctvo, na premenenie kráľovstva v bezprávnu provinciu, na zastavenie snemov, na ľubovoľné ukladanie podatkov, a dodal významne, žeby tých všetkých povešať, čo ku tomu dopomáhali. — Pani si zťažovala na vymanenie sedliakov. Tvrdila, že tým len páni boli nespravedlive olúpení, sedliakom že to nič neprospelo, poneváč jim len ku pijanstvu zavdalo príležitosť. Prestali byť našimi poddanými. dodala, miesto toho stanú sa poddanými židovskými. Nezadlho zaujmú títo prašivci celú urbársku časť chotára. Medzi svobodným a poddaným sedliakom iného rozdielu niet, jako väčšie pijanstvo a hlúpa pýcha.

Bude to časom lepšie, potešil ju Žarnovič, keď lepšie vychované pokolenie nastane.

A to lepšie pokolenie vychováte vy popovia, riekol s trpkou úškľabou Baraňanský, vy soľ zeme a sviece sveta? Učitelia vaši nevedomí žobráci, pijanskí surovci; farári len gazdovať, alebo hostinky dávať, hrať na karty, túlať sa, všade strčiť nos, jesť a piť. Prez týždeň sedliačite, alebo pomáhate ničomným ľuďom nič nerobiť, v nedeľu odhajduchujete omšu a nadáte sedliakom do korheľov, ta ste už dokonalí farári. Ku týmto zásluhám prichodí ešte tá, že ľud pohoršujete zlým príkladom. Nejedna fara je pelešou nemravnosti.

Nerád bych, zklopil zarazený Žarnovič oči, aby to platilo o mne a mojom úradovaniu.

I najlepší z vás, sekal ešte nešetrnejšie Baraňanský, je len hám na voze pokroku ľudstva. Všetci ste len privilegovaní rozširovatelia hlúpstva a nemravnosti. Vediete ľud ku záhalke premnohými zbytočnými sviatkami, ku ničomným túlačkám vašimi odpustkami, o ktorých, čo sú, sami neviete. Bijete mu do hlavy neprirodzené výmysly temných vekov, ktoré ho len ohlupujú. Donucujete ho ku skutkom neprirodzeným, ktoré potom udusujú v ňom všetku mravnosť. Div, že hrá ošemetne s prísahou, keď ho nutíte lhať pri spoveďach? V jednom zlomená mravnosť, je zlomená vo všetkom. Kázne vaše sú panština, dogmata ohlupujúce povery, mravnie predpisy, cedenie komára a polykanie velbludov, spovede farizejské pokrytstvo, sviatky dni pijanstva a prostopaše, odpustky odvádzanie od užitočnej práce, bohoslužby kanibalské hody. Ja nevidím, jako počestný muž službám oltárov venovať sa môže.

Vy teda, pane, pozrel mu vzrušený už Žarnovič smelo v oči, ste protivníkom každého náboženstva a katolíckeho zvlášte.

Každého! odsekol Baraňanský tak žurive, že sa až pani ztrhla. Preč všetko hokus pokus, všetko gajdovanie a bäčenie, všetky túlačky, a učiť deti fysiku, históriu, práva krajinské, počty, rcč maďarskú. Tu! ukazoval si prstom na čelo, nie pokrytské vzdychy, poklonky a túlačky.

Pane! vstal a vzpriamil sa Žarnovič, jako urazený prorok. Keď ste taký priateľ osvety a mravnosti ľudu, teda zrušte vaše pálenčiarne a zatvorte krčmy. Pokuď ony budú stáť o bok chrámom a školám, tieto nikdy

nevytrhnú ľud zo zverstva, do nehož sa pohružuje čo deň viac. Ale vy byste chceli i vzdelaným ľudom sa honosiť i z podlosti jeho koristiť. Učiteľom vytýkate chudobu a čože dáte vašemu? Než ani najvätšie obete z vašej strany neprinesú nikdy také ovocie, jaké prepiatosť vaša žiada. Chcete učiniť tých ľudí filosofmi, ktorí od kolebky po mohylu tvrdo pracovať musia. Toho nikde niet. Ľud je všude ľudom. Ani vám sa to nepodarí. Ovšem ale učiníte jich diablami, keď vyhasíte v nich všetku bázeň Božiu. Nesvedčí sa takáto kázeň pri prvej navšteve, ale bezohľadnosť vaša vynutila i mne slovo bezohľadné. Trpkosť vaša, ku ktorej som nezavdal žiadnej príčiny, bráni mi šliapať pozatým panské prahy vaše. S tým pochytil vysoký svoj pinč a odkvapil.

Po panslávoch a popoch necítim žiadnej túžby, zavolal ešte za nim Baraňanský.

Jeho za to harušila potom pani, Žarnovič vrátil sa domov vcele zrazený. Jakoby nie? Kam sa hnul, všade nepriateľské srazenie. Videl s úžasom, že je už vcele v ohni povesti o jeho panslavisme, a že mu nelza očakávať vyviaznutie z Baranieho. U súkromného patróna o faru sa uchádzať boloby marné, biskup mu lepšej fary nedá. Ba čo videl v Baraňom, to mu delalo strach, že i z toho prístavu môže byť vypúdený. Želal teda aspoň tu sa upevniť. Náhle mu prišla präsenta; čo sa stalo už o mesiac, spolu s biskupským privolením, aby sa stal riadnym farárom, hneď činil prípravy k inštallácii, písal domov o peniaze, umluvil s vicearchidiákonom čas.

Časť druhá.

I.

Dva staré sivky klzajú pred vozíkom hore skalnatou dolinou, po ceste neschodnej. Kolesá hneď skáču z kameňa na kameň, hneď padajú do hlbokých koľají. Na vozíku hegá sa za chrbtom kočišovým pár ludí, pán a pani. Vysoký pán sedí shŕbený, vo vyšívanej zlatom rovnošate, jaká bola pod Bachom predpísaná z Viedne štátnym úradníkom. Má šedivé fúzy, ale tvár rumennú, jako malina. Pani je obstarná a maličká. Lahodný májový vetrík pohráva ľahkým jej čiernym pláštikom so žltou stužkou na prsách. Na hlave má pán vysoký pinč, jako dáky mažiar, pani malinký nízky klobúčik s pštrusým perom. Je to Dechtiar, cisársko-královský generálny prokurátor zo stoličného mesta Krivošian a jeho manželka.

Či ozaj, sloví táto, nový farár bude lepší, jako ten starý lakomec?

Keby nebol zemän, hej, mrdol Dechtiar plecom. Ja bych vôbec žiadneho zemäna k oltárom nepripustil. Potom je treštený pansláv, hej. Chcelby, aby sme hovorili a písali, ešte i v „amtoch“, slovensky.

Pozatvárať by, slovila pani napravujúc si komprd na hlave, všetkých takých treštencov do bláznovne.

Nezadlho spatrili pred sebou vozík, na ňomž sedeli dva duchovníci v reverendách a nízkych klobúčkoch. To náš krivošiansky farár a vicearchidiákon Huňás, poznával jich Dechtiar, druhý bude Virasztó.

Tento sa práve obozrel a riekol úškľabne· Veliká pocta pre Žarnoviča. Ide i patrón jeho Dechtiar s manželkou.

Ohliadol sa i Huňás a riekol: Ten čiernožltý verne poddaný Rakúšan. Všetko na ňom i na nej čiernožlté, ešte i ten vozík. Z úst jeho na prvý pohľad takú reč očakávať, jako z úst haličských sedliakov. Poliak ty? Nie. Rus teda? Nie. A čože? Austriak.

Ale so Žarnovičom, rehotal sa Virasztó, Dechtiar sa srovná. Oba sú panslávi.

Zo samej lásky sedia jedon druhého, utiahol širokú rapavú tvár svoju Huňás, a zhýknul.

Lebo jedno koleso na vozíku sa zlomilo, farári skydli sa na bok a vyskočili.

II.

No nič to, potešil jich dohonivší jich Dechtiar. Presadnite páni, na môj vozík. Váš sa dáko len dovlečie. V Baraňom vám dám iné koleso.

Farári prijali nabídnutie, kočiš ufal brezu, podviazal miesto kolesa, a tak vliekol prázdny vozík.

Stisknutí cestovatelia predchádzali sa zdvorilosťami. Dechtiar, znajúc jich maďarónsky vkus, počal hovoriť maďarsky: farári, majúce Dechtiara za trešteného panslávа, obrátili rozmluvu na slovenskú.

Predmetom jej bol hlavne Žarnovič. Vy ho znáte páni, riekol Dechtiar.

Ja veľmi dobre, prisvedčil Virasztó. Bol môj spolužiak na sredních školách. V semeništi sme sa rozlúčili. Ja som študoval doma, jeho poslal biskup do Viedeňského Pazmáneuma.

Musel byť dobrý žiak, hej, poznamenal Dechtiar.

Môže obstáť, kyvol Virasztó plecom, ač ten viedeňský továr nie vždy sa zdarí. Dakedy sú to najvätšie teľatá, tie vo Viedni vychované. Len pýchu majú velikú. A tú odniesol Žarnovič už z domu. S nikým sa nesnášal vo škole. Pohŕdal všetkými a nim všetci.

A nie všetci postupujú potom, hej, uškrnul sa Dechtiar, jako práve vidíme. Viedeňský chovanec a doktor do Baranieho!

Sám je sebe na príčine, riekol Huňás, a vyrozpráväl, jaké mal s nim úmysly biskup, prečo ho povolal pred časom nazpäť a zavrhol.

Šialený človek s jeho panslavismom, pokrútil Dechtiar hlavou.

A s jeho nesnesiteľnou pýchou, dodal Virasztó. Uvidia, domine illustrissime, že ani v Baraňom lásky požívať nebude. Neprejde rok, už budú chodiť farníci jeho so žalobami.

Sám sa bojím, hej, prisvedčil Dechtiar. Predchodca jeho bol pokorný starúšek, a preca sa vadil, strkal s ľuďmi v kostole; čo teprv pyšný mladý človek, doktor a zemän! Ale to povedám, kto sa povyšuje, bude ponížen, hej!

S takýmito klepami a hrozbami blížili sa hostia ku Baraniemu.

III.

Dávno pred nimi pribyli na faru jediní priatelia Žarnovičovi, farár Kmeť a kapláň Rubec. Kmeť bol muž starý, viac latinák nežli Slovák, ale ošklivil

sebe ozornú odrodilosť mladšieho duchovenstva, a vítal s radosťou v dištrikte Žarnoviča. Rubec bol už vo škole srdečným jeho priateľom, mal vzdelanosť slovenskú, ale nevystupoval tak smelo a zjavno, podobný Nikodémovi.

Vediac, že celé ostatnie duchovenstvo v nesmiernej nenávisti má Žarnoviča a ostrí si zuby na neho, riekol pečlive: Či ozaj dostavia sa všetci bratia z dištriktu?

Dúfam, odvetil Žarnovič, že jich donutí ku tomu spojená s mojou inštalláciou dištriktuálna schôdzka. Mne k vôli sotva by prišiel dajedon. Sjedliby ma očima tí renegáti.

Neblahé následky maďarismu, vzdychnul Rubec.

Áno, prisvedčil Žarnovič. Táto jedovatá pena zlobivej nenávisti Slovanstva, ktorú Nemci preniesli na Maďarov, rozdvojila nás, priviedla do kvasenia, zplodila medzi nami nesmiernu rozhorčenosť. Nepoznávame sa viac po viere, leť po reči; a čo jednomu sväté, to druhému ohavnosť.

A Baraňanského si zavolal? tázal sa Kmeť, smrknuv žltého tabaku.

Toho? mrštil Žarnovič rukou. To je aristokrat pýchy nesnesiteľnej a besný protivník cirkve i duchovenstva. Pohovorili sme si pretrpké pravdy hneď pri prvom i posledňom spotkaní. Učinil som mu zdvorilú poklonu a on ma prijal jako zločinca.

To zle! pokrútil Kmeť pečlivo hlavou. Bude popudzovať ľud oproti tebe.

Toho sa nebojím, potešil sa Žarnovič. Ľud nemá ku nemu dôvery, ba príchne od neho, jako od moru.

Škodiť ti vždy môže, smrkol Kmeť, ale viac ešte

máš sa obávať Dechtiara, tvojho teraz farníka. Nesie sa velikým ctiteľom duchovenstva, a je preca najsrditejší náš vrah. Žiada i on, jako vôbec všetci svetskí ľudia, nemožnosti. Chcelby, abysme jedným okamžením premenili všetkých sedliakov na filosofov. Keď nie, sme mu pohanskí žreci. Čím sa delí ľud náš od pohanov? táže sa, a vidí v tom nedbanlivosť, kára nás jako bruchopasníkov, tučiacich sa nezaslúžene na mozoľoch ľudu. Tento má ku nemu neobmedzenú dôveru, jako ku sedliackemu synovi. Zvlášte tvoji Baraňanci behajú pod chvílou ku nemu, radia sa s nim o každej maličkosti. Pri prvej najmárnejšej príležitosti pobežia na žalobu, a on jim hneď poradí obyčajom svojim, písať inštancie na tvojeho dobrého priateľa biskupa.

Dúfam, vrhol Žarnovič hlavou, že nezavdám ku tomu príležitosti.

Tá prijde ľahko, strašil Kmeť. Ľud je nevďačný. Váž zaň životom, zradí ťa. A ten sedliacky prorok — Pansláv, jako ja, pretrhol mu reč Žarnovič.

Eh, takých panslávov! mrštil Kmeť rukou. Je pravda, že roku 1849., keď myslel, že ochránivší Rakúsko Slovani dojdú zvláštnej uznalosti, a roku 1850., kde sa práve o korunnej zemi slovenskej na oko vyjednávalo, niesol sa horlivým Slovákom. Kde jaký dýchal pansláv, Dechtiar ho vyhľadal, aby ho odporúčal za slovenského vojvodu. Čítal vtedy i „Slovenské Noviny“ a obdržal skutočne, len z tej príčiny, že je jakýsi Slovák, poneváč vtedy Maďarov sa báli, generálne prokurátorstvo. Nemci mu úrad ten sverili jako Slovákovi bezcharakternému, i nezmýlili sa v ňom. Pansláv De-

chtiar schvaľuje teraz celou silou čistého svojeho presvedčenia viedeňskú centralisáciu a germanisáciu. Všetci rázni Slováci sú mu bláznivi treštenci. On sám nadáva nám do panslávov. Nič u neho opravdového, jako žeby do úradov prišli sedliacki synovia, a predo všetkým, aby on sám sa udržal a postupoval. Do počtu panslávov vstúpil ten hotový ku všetkému sobec, jako Pilát do Verímboha.

Badám to už i sám, prisvedčil Žarnovič, ale mne je zaviazaný osobným velikým dobrodením. Obetoval som sa za neho. Na rumoch šťastia mojeho vzbudoval svoje.

Jako to? tázal sa zadivený Rubec.

Prišla, hovoril Žarnovič, keď som ešte meškal v Presbytériume, na ministerium tak vážna žaloba na Dechtiara, že bolo uzavreno odstrániť ho bez výslechu. Váhy žalobe dodávalo to, že pochádzala od magnátov, a týmto vo Viedni vždy fatinkujú. Bolby Dechtiar zavržen býval na veky. Ja som sa doznal o tom od Horváta Ožegoviča. Horlivý tento Slovan oslovil každého, koho znal vo Viedni jako osvedčeného Slováka, aby písal Dechtiarovi, ktorého Slováci považovali za svojeho. Než bál sa toho každý, len ja som vzal vec nebezpečnú na seba. Dechtiar pribehol, očistil, udržal sa. Povstalo ale potom vyšetrovanie pre zradenie státneho tajomstva, na čo tam velmi mnoho držia. Jakosi sa doznali, že ja som písal Dechtiarovi. Obžalovali ma u predstaveného, jako nebezpečného pansláva. Predstavený mocne dotieral na mňa, odkuď som vzal zprávu? Ale ja som Ožegoviča nezradil. Prezerali všetky moje písma a knižky, a tu padly jim do ruky knižky ruské. Aha, tu to máme!

Zločin hotový. Obžalovali ma u biskupa. Tak som klesol pre Dechtiara.

A on ťa i prezradil, tvrdil Kmeť, ukázal tvoje písmo. Tys' mu zachoval masný úrad, on teba, možno, zbaví biedneho.

Tolikú podlosť, vetil Žarnovič, takú nevďačnosť nedržím za možnú. Ba verím, že on privedie mäteţných sedliakov ku rozumu, začnú-li dáke nezdoby.

No no no! kýval Kmeť rukou. Poviem ti na to príklad, jaký to nevďačný a neuznalý človek. Jeho pripravil do vyšších škôl tu v Baraňom, kde sa farári ustavične menia všetci s haňbou, tvoj šiesty predchodca, učil ho zadarmo. Jako sa mu potom odslúžil? Prišli, keď už bol fiškálom, sedliaci ku nemu s pokrytskými žalobami, nepokojní od jakživa ľudia. Dechtiar jich poľutoval, kázal písať inštancie, biedny starec musel s haňbou do deficiencie. To jeho zásluha, že v Baraňom, odkedy tu jestvuje fara, ešte žiadon farár neumrel.

Viac sa bojím, doložil Žarnovič, toho rapavého. Sedliaci vždy s nim šuškajú. Má jakúsi diabolskú radosť v tom, popudzovať ľud proti farárom a týchto kázniť. I predchodcu mojeho on tu na posmech obrátil.

Ku tebe snáď bude laskavejším, ozval sa Rubec, bo oba ste zemäni.

Čo teraz zemianstvo? hodil Žarnovič rukou. Výsady stavovské zmenily sa na národnie. Maďar, alebo renegát, to je teraz jediný privilegovaný človek v Uhrách.

A tu ho máš! pukol Kmeť na svoju tabačnicu, dívajúc sa okom. Vezie sa na jednom voze s Dechtiarom, s nimi spolu i Výrostko.

Ten baraní roh musí sa všade pripliesť, vyzrel i Žarnovič oknom a kvapil von uvítať hostí.

S Dechtiarom, ktorý kráčal jako bociaň na vysokých nohách a s jeho maličkou manželkou si stisknul prívetive ruky, s rapavým Huňásom a Výrostkom sa obozkal pre obyčaj.

Vo dverach nutkali sa hostia, kto má skorej vkročiť. Ja sa držím, hovoril Dechtiar, toho starého pravidla: Duchovenstvo vedie predok. A my toho: Dáma má prednosť, riekol Huňás, vopchal napred paniu, potom vkročil sám s Výrostkom.

Do čeľadnej chyže odniesol kočiš dve sklenice červeného vína, dar Dechtiarov.

IV.

Po chvíli ponadchodili iní bratia, spolu všetkých dvanásť a zvonilo sa do kostola.

Žarnovič učinil všetko jednoducho primerane okolnosťam. Nemal ani kvetov, ani stužiek, ani družičky. Bol len stolík vo svätyni preď oltárom, s dvoma stolkama, pre inštallanta a pre inštallovaného. Ostatní duchovní zaujali miesto v prvých stoliciach na jednom boku, na druhom Dechtiar s manželkou. Zadnie prostory maličkého, drevennou väžičkou opatreného chrámika zaujímal nie veľmi početne shromaždený ľud, ponevač bol deň robotný. Domáce panstvo ani slýchu.

Huňás, v košeľke so širočiznými čiapkami a červenou stužkou, len čítal svoju reč sedliacky, ale ľud ho preca poslúchal s napnutou bedlivosťou. Jakoby nie? Veď to nie taký obecný farár, čo len čierny pás nosí,

lež pán veľkomožný s červeným pásom. Povstal a zpriamil sa i ten mužík s maličkou tváričkou a vyčnievajúcou briadkou, ktorý kľačal v koženej bundičke u chrámových dvier, modliac sa ruženec a bozkázajúc podlahu, známy nám svätúško Capinos.

Rečník vylíčil, jak veliké je pre obec šťastie dobrý, nešťastie zlý farár. Boh nemôže, riekol, ťažšie navštíviť stádo Božie, jako keď mu pošle zlého duchovnieho pastiera. Potom hovoril o povinnostiach farárových. A tu vplietol i politiku a národnosť. Hromžil na hurbanistov, na zradcov milenej vlasti uhorskej, na takých farárov podľa riadu Melchizedekovho, ktorí držia s luteránskymi bajtkami, radovali sa Rusom, a nekážu Krista, lež národnosť. Najvätšiu ale váhu kládol na bezzištnosť. Vylíčil, jako to špatne keď je farár nemilosrdný lakomec, ked vymáha s bezohľadnou prísnosťou svoje práva, zdiera ovečkám, drahou krvou Kristovou vykúpeným, s vlnou i kožu.

Ľud prisvedčoval so vzdychami a achkaním. Opilý Kotrbac riekol polohlasite: Sám Boh hovorí jích ústami.

Žarnovič oproti tomu trnul. Takáto reč, myslel si, bolaby na svojom mieste pri kňazských konferenciach; pred ľudom hovorená je najvätšia neopaternosť.

A vtedy ešte len ho preniklo, keď rečník vyslovil svoje neočakávané „ameň“. To je zjavné, zlovoľné popudzovanie ľudu, myslel si teraz. Lebo Huňás vyčítal len farárovi kapitolu, o povinnostiach farníkov neriekol ničoho, neodporučil nového pastiera ovečkám čoby jedným slovom.

Farári a Dechtiar sa usmievali, Žarnovič, ktorý nezvykol zostávať dlžným komukolvek, jal sa odplatiť rovným škodníkovi a zahladiť, na kolko možno, dojem zradnej reči.

Nechav čo mal napísano stranou, zpustil čo mu slyna priniesla na jazyk: Slyšali ste pána vicediaka. On vám vyložil povinnosti farárove; mne ponechal vyložiť vám povinnosti farníkov.

Zamiešal tiež i politiku a národnosť. Vedzte, hovoril, že mi kňazovia sme dvojakí. Rozpoltilo nás nové evangelium samospasiteľnej reči, ktorá zaujala miesto samospasiteľnej viery. Jedni z nás sú takí, ktorí pošli z vás, ale zriekli sa vás, zapreli vás, zmaďarčili svoje mená, chcú i vás učiniť maďarmi, potupujú reč vašu, chcú ju priviesť v zapomenutie, zchvaľujú to, že musíte pravotiť sa maďarsky, prijímať zo stolice písma maďarské. Druhí sme takí, ktorí držíme s vami, bojujeme za vás, za vašu reč, vaše práva, vašu osvetu.

O duchaplnej reči Žarnovičovej vyznali i samí protivných zásad farári, že bola znamenitá: ale nie tak farníci. Svojemu farárovi neprisvedčovali, ani neachkali pri jeho slovách. Ba opilý Kotrbac potriasal hlavou: My nikdy nemáme farára, jako iní ľudia; nám len takých ledajakých posielajú.

Víťazom teda v neopatrnej borbe pred ľudom zostal Huňás. Kmeť a Rubec nahovárali Žarnoviča, aby poburovateľa vzal na otázku pred bratmi: ale Žarnovič uznal za múdrejšie mlčať, vediac, žeby sa len ešte viac dal do jazykov.

To sa ho veľmi nemilo dotklo, že Dechtiar ďakoval v prípitku svojom pri stole Huňásovi za jeho vzdelavateľnú reč. I ty, Brúte? pomyslel si a pozrel významne na Kmeťa.

Keď teda tenže Dechtiar zdvihol pohár na neho a zaželal mu biskupskú tiaru, zaplatil mu rovným peniazom, zaželav mu ministerské kreslo.

V.

Po obede pošiel Dechtiar s manželkou do svojeho sedliackeho murovaného domu, farári odbývali dištriktuálne porady.

Porady takéto bývajú často celkom jalové. Jedon prečíta dáku latinskú oráciu, vicearchidiákon oznámi, čo jeho biskupská excellencia žiadať ráči, a s tým koniec poradám, nasledujú fajčenie a obed.

Teraz sa oráciou nenudili, biskupského rozkazu nebolo, ale mal sa voliť dištriktuálny pisár, a to sa odbavilo na krátko. Huňás zaujal miesto za vrch stolom, povedal pár slov o tom, čo každý vedel, potom riekol: Navrhujem Virasztóva. Éljen!

Éljen! vyvolali prítomní, a bolo po voľbe.

Žarnovič, ktorý chcel navrhnúť Kmeťa, šepol tomuto: Voľba tá podobá sa tak vymenovaniu, jako oko oku.

Naša svoboda, odvetil tento. Každý chce byť vo svojom okrese neobmedzeným pánom.

Keď úradnie jednanie prešlo zase v nenútené súkromné obcovanie, pustil sa Huňás so Žarnovičom do reči o farských dôchodkoch. Vyslovil obavu, že Dechtiar bude sa usilovať vytiahnuť svoje osminy z pod farských

bremien. Ale netreba popustiť, radil, od prvopočiatku ani v najmenšom. Zaviazaný ste prísahou ku bráneniu práv farských. Držme sa aspoň toho, čím je povinnovatý chotár urbársky, keď panský nedá ničoho.

To bola chytrá nástraha, a bystrý Žarnovič ju videl; preto ju prijal s trpkým uškrnutím. Chytrák, ktorý na kázni káral farársku lakomosť a prísne vymáhanie podlžností, chcel shuckať panslávov, vzbudiť Žarnovičovi nebezpečného nepriateľa doma.

Pri tej príležitosti prišiel Dechtiar do trepu. Zle nedobre na neho. Klebetníci strojili z neho posmechy, že inej zásluhy nemá, jako zradu krajiny; že jedon poriadny prosbopis nedovedie napísať, že len chytrosť v ňom je veliká; že ešte jako advokát len tým sa pretlkol, keď iných používal, aby pracovali za neho.

Prítomný úrad, riekol jedon, vcele sa pre neho nehodí.

Ba práve sa hodí, poznamenal druhý, bo nepotrebuje nič iného, jako podpísať vzácne meno svoje.

Veštili mu blízky pád a hroznú pomstu, keď sa krajina vymaní; a to že je blízko, ponevráč už Košut blíži sa ku hraniciam.

Huňás a Virasztó nemiešali sa do týchto klepov, lež ani nebrali v ochranu pomlúvaného, len sa usmievali zlovoľne.

VI.

Otrepávaný na fare Dechtiar bol súčasne posudzovaný od shromaždených na dvore jeho sedliakov.

Títo, ač v ňom skladali neobmedzenú dôveru a mnohí boli s nim i v rodine, preca mali zub na neho od času scelistvovania chotára. Dechtiar bol vtedy gróf-

skym fiškálom, a dal otcovi svojemu, ač ešte vtedy nikto nemal tušenia o zrušení panštiny, vymerať v hromade dvadsať i štyri osminy. To sebe krivdili páni bratia, o tom prišeptávali si i teraz.

Eh! Mal ten starý Dechtiar rozum, mal, vzdychol si richtár Belko. To tu celé panstvo.

Ba mal rozum jeho syn, podhodil Capinos na pleci bundku. Vedel on dobre, že nám páni už nemôžu ďalej zadržať darovanú cisárom svobodu, keď sme my sprostáci o tom ešte ani tušenia nemali.

Nech mu zhoria na duši moje dve osminy, mikol si široký klobúk na hlave Kotrbac. Je mi ujec, moja matka bola jeho sestra, ale to vždy povedám, že nás oklamal, obohatil sa našou krivdou.

Sedliaci zapsskali, aby mlčal a smekli klobúky, bo vyšiel vo vysokom pinči Dechtiar.

Jako sa máte, moje milé deti?

Po biede, prosíme ponižene jako pána veľkomožného, poškrabal sa richtár Belko za uchom. Nestačíme platiť veliké dane.

A pán cisár nám všetky odpustili, ozval sa Kotrbac.

Moje deti, pokrútil Dechtiar hlavou, to sú nebezpečné reči. Kto vám to povedal?

Múdri ludia, riekol smelo Kotrbac.

Ba hlúpi, ty lajdáku. I teraz si zpitý, hej. Dajte pozor, abyste neprišli s vašou múdrosťou do železiez. Neviete, čo povedá písmo? Dávajte, čo je cisárovo cisárovi, a čo Božieho Bohu.

Pravda, pán veľkomožný, podhodil Capinos bundku na pleci a utrel si nos päsťou.

L. of C.

Kotrbac riekol šeptom: I on už pán, ta drží s pánmi.

Nahlas sipel: Keby sme už len aspoň od toho plebána mali pokoj.

No čože je? pozrel na neho Dechtiar.

Plebánov platia pán cisár, vetí Kotrbac; a naši žiadajú od nás robotu i rokovinu, jako bysme boli jích poddaní.

Čo pán cisár platia, to je málo, poučil ho Dechtiar. Musíme i my k udržovaniu plebánov prispievať.

Ale darmo robiť a dávať prestalo, nástojil Kotrbac, a sedliaci prisvedčovali.

Moje deti, ohliadol sa po nich Dechtiar, farské dačky stojá, niesú zrušené, hej.

Prosím ponižene jako pána velkomožného, predstúpil striezlivy Capinos utierajúc si nos. Či pán Baraňanský nenie tak katolík, jako ja? Keď ja platím a robím od mojich prašivých osmín, prečo on nič od takého panstva.? To nemôže pochopiť náš sprostý sedliacky rozum.

Zbytok dávnej nespravedlivosti, kyvol Dechtiar plecom. My to ale premeniť nemôžeme. Napraví i to s časom pán cisár, hej. Na teraz len robte a dávajte, čo ste povinní. — S tým sa vzdialil od pokušiteľov.

Uvidíme. riekol po odchode jeho Kotrbac, čo dá farárovi on. Ja sa budem spravovať podľa neho. Jestli on nič, ani ja nič. — To prešlo potom vo všeobecné uzavretie v krčme.

VII.

Tam porovnávali sedliaci s velikým krikom slyšané kázne. Žarnovičova neľúbila sa nikomu, Huňásovu oproti tomu chválili všetci. To bola kázeň!

To verím, oblizol sa Kotrbac. Pozlátiťby ústa tomu vicdiakovi, jako vraj bol kedysi kdesi jakýsi svätý so zlatými ústami. Jednej len veci škoda, odpľul. Biskupom nebude. A veruby ho neminulo.

Nuž čo? tázali sa zvedave spolupijúci. Snáď preto, že je taký ohyzdný?

Čert mlátil na ňom hrach, ozval sa Truľo.

A tie dolinky, dodal rychtár Belko, majú ešte jakúsi barvu, jako staré sklo.

Ba celé jakési škvrny po tvári, riekol iný.

Kotrbac glgnul pohárik pálenky. Vy neviete nič, ja viem, čo viem.

Čo vieš? čo vieš? naliehali na neho zo všetkých strán pijáci, ale Kotrbac len krútil hlavou usmievajúc sa.

Vieš toto, ukázal mu Truľo prstami figu.

Ba prisahám Bohu viem, trepol Kotrbac päsťou o stôl.

A čože teda?

Nuž to, že si múdre i s mladým Výrostkom nahradzuje to, čo popovia nemajú. Viete? glgnul zase pohárik pri povstalom surovom smiechu.

Nech jim Pán Boh pomáha, rehotali sa sedliaci.

Ale Truľo riekol: Tys' utrhač, tvoj doskočný jazyk najde každého.

Ba prisahám Bohu je pravda, dotvrdzoval Kotrbac. Ale nepovedzte nikomu.

Jako ty si nepovedal, zavrátil ho Truľo. Tebe by tylom vytiahnúť tvoj utrhačský jazyk.

A takého kostolného gazdu jako ty, za rebro obesiť, navrátil mu Kotrbac. Ty, čo spolu s farárom klameš kostol, ozbíjaš mešťok.

Ja? vyťal mu Truľo v pysk.

Ty, prevalil mu Kotrbac hlavu sklenicou.

Lapili sa. Koniec hnusnému zlorečeniu a zápasu učinil Belko, keď vyzutínal Kotrbaca lieskovicou a vysotil von.

VIII.

Vysotený s krčmy nestydatec kam bežal? Nie domov, než prosto na faru. A načo? Nie žalovať sa, než pokušovať farára.

Tento už nemal viac iných hostí, jako Kmeťa a Rubca, ktorí zostali na noc, keď sa vrátil ožralý Kotrbac.

Započal, chytrý a lživý i v ožralstve, lichotením, vychvaľoval farárovu kázeň. To bola kázeň! vzozrel so cmuknutím do neba. Ani sám Kristus Ježíš nekázal tak dojímave. Reč Huňásova ani smeť. Každé slovo jako meč na obe strany ostrý. Nemohol som zadržať slzy v jamkách. A ja veru nie tak ľahko plačem. Ten neborák starý dobrý človek, ale kazateľ, nič. Šťastní my teraz ľudia, že takého dostali sme kazateľa. Bôh sám nám jich poslal z neba. A pred oltárom! Ó keď ja vidím kňaza pred oltárom, jako bych Boha samého videl, spustil sa na kolená.

Majte slovo Božie vždy v úctivosti a plňte ho, odmáhal sa od pijáka Žarnovič, bo ono neukáže sa ani na parádu, ani pre obyčaj. Blahoslavení nie tí, ktorí slyšia

slovo Božie, lež ktorí nim riaďa mravy a krotia zlé náklonnosti svoje.

Kotrbac pokračoval vstanúc: Ja som bol i tomu neboráčikovi starému vždy dobrý človek, on ma tiež rád mal, boli sme priatelia, ale u nas prisahám Bohu planí ľudia neuctiliby ani samého Boha. Na mňa povedajú, že som korheľ, oni sú korheli a lotri. Richtár Belko je zbojník, sedel už i v okovách, ozbíjal panský sypanec. Ten Capinos lapá Pána Boha za nohy, ale lepší visia, samý klam a podvod, smrdí jako dudok v tej svojej bundičke. A ten driečny Truľo, jaký kostolný gazda! Povedal, že farár vyberá peniaze zo zvončoka, ten lotor. Toť nedávno dostal dvanásť palíc. No ale to jich milosť nech zaopatria. Ja sa nechválim, ale som dôverný ku domu Božiemu, keby bola láska, napred u Pána Boha, potom u jich milosti. I richtárska palica lepšieby svedčila dakomu, keby sa primluvili.

Druhý raz, druhý raz, kýval Žarnovič netrpezlive pravicou, lapajúc sa ľavicou kľučky na dverách. Ale nie to tak ľahko zbaviť sa dopilého galgana.

Kotrbac siahol do svojho remenného opasku, vytiahol kotúč papierkov, a tu nech čítajú, pchal jich hrubiansky temer do očú farárovi.

Samé poistenia, riekol Žarnočič po bežnom prehliadnutí papierkov, že listy vaše na cisára do Viedne prišly.

Prišly! Chvála Bohu! usmieval a oblizoval sa Kotrbac. Cisár náš otec a môj dobrý priateľ. Keď cestoval toť nedávno po Uhrách, viezol som ho na mojich koňoch. Hore vrchom zosadol neboráčik, šli sme peší

viedli sme sa takto popod pazuchu, lapil farára za rameno a zaprisahal sa. Od toho času sme dobrí priatelia, dopisujeme si. Ja písavam pánu cisárovi, pán cisár mne.

To môj otec. Nech budú i oni mojím otcom a ochrancom; prosím jich pre Boha, pre Matku Božiu, pre päť rán Kristových, kľaknul zase a vzpial ruky. Mám len jich na svete. Nemám dobrého človeka medzi planými ľuďmi. Všetci sú zbojníci, lotri, huncúti, stojá mi na zrade. Nech budú mojím otcom, bozkával mu ruku.

Musel sa i Kmeť zamiešať ostrým slovom, aby sa pozbyli bezočivca, ktorý pred farárom bol úplný opak toho, čo pred sedliakmi.

Po odchode holomka riekol: Už vidím, že nie darmo sú rozkričaní Baraňanci. To sú jakési divé zveri, nie ľudia.

Očlovečiť jich bude mojou snahou, Žarnovič na to. Budem predovšetkým pečovať o mládež. Nič nestojá všetky naše kázne, keď mládež rastie bez výučby. Učiteľ je nevedomý paholok, budem ja sám učiť deti.

Keby ti prišli, namietol Rubec.

Prísť musejú! vrhnul Žarnovič hrozive rukou. Donútim jich svetským ramenom. Zaopatrím i dospelejšej mládeži ušlechtilejšie zaneprázdnenie. Dám mládencom a dievkám zábavno-poučné knižôčky, aby si nevinne a užitočne ukrátili čas v dni sviatočné a na dlhých večeroch.

A kde jich máš? tázal sa Rubec. V našej literatúre niet ničoho, čoby sa naozaj hodilo pre ľud. Vydávajú sa knižôčky, a nič z toho. Ani pre ľud, ani pre učených.

Ja sám mám, vetil Žarnovič, v rukopise rozprávočky pre ľud, vážené z jeho života, primerané jeho potrebám. Dám jich vytlačiť.

A budeš si potom čítať sám, smrkol Kmeť tabaku, uvidíš.

Žarnovič pokračoval ďalej: Mužov priučím ku čítaniu novín. Vyhľadám si napred jednoho dvoch schopnejších; títo budú potom rozširovať vec ďalej. Z prvu jim dám noviny za darmo; keď sa navňadia, budú si jich kupovať sami.

Tvoji pijáci? zasmial sa Kmeť.

Nákazu túto vyliečim, zastrojil sa Žarnovič spolkom striezlivosti.

Oh! ty horúca hlavo! položil mu Kmeť ruku na temeno. Vidno, že si ešte v ľudu a s ľudom nežil. Lenby si ty sám mohol tu obstávať.

Veru, veru do povážlivých si vstúpil okolností, ozval sa i Rubec. Ľud nad mieru pokazený, na vyhadzovanie farárov navyklý, a popudzovatelia na všetky strany hojní a mohutní.

Priatelia! položil si ruky na prsa Žarnovič. Čoby to bol za biedneho chlebára, ktoby ani z počiatku žiadnych ušlechtilejších úmyslov do úradu nepriniesol? Predvidím sám, že búrky ma tu ohlukovať budú, ale budem stáť v nich, s nevinnosťou v duši, jako skala v mori, a budem konať svoju povinnosť v nádeji, že utíša sa naposledy všetky vlny hlúpstva, ktoré podliactvo rozdúvaly oproti mne.

To je hovoreno mužne, pochválil ho Kmeť. Búrky neminú, ale nikdy nezúfať!

Časť tretia.

I.

O pár dní po inštallácii Žarnovičovej postúpil v hodnosti ten Dechtiar, ktorého tak veľkomyselne zachoval pri šťastí svojím úpadkom. Vláda viedeňská vymenovala ho za župného predstatu, s udelením riadu Fraňa Josefa. Hneď obsadil všetky župné úrady ľuďmi rovného smýšľania, čiernožltými Austriakmi, a svojou perepuťou. Čo najviac nenávidel pri aristokracii, to samé prvšie učinil, náhle prišiel ku moci. Testa, zaťov, blbého syna, všetko on to vopchal do úradov.

Žarnovič už videl, jakej sa môže nadiať vďačnosti, dostavil sa však preca s povinným blahoželaním, aby pri tejto príležitosti povedal, kde ho omína nová čižma.

Žaloval sa, že mu sedliaci odopreli povinný deň.

A tí mätežníci! vrhol rukou ozdobený hviezdou na prsiach predstata. Povinnosti svojej musejú zadosť učiniť. Donutíme jich, hej.

Nerád bych, vetil Žarnovič, započal úradovanie s prísnosťami. Dalby sa snáď prevýšiť odpor dobrým spôsobom.

To i ja chcem, položil si sediaci Dechtiar dlane na lýtka, než jakým?

Ľudia tí, uklonil sa v kresle Žarnovič, odvolávajú sa vo všetkom na príklad vašej veľkomožnosti. Vedú takú reč, že vtedy budú povinný deň robiť, keď uvidia príklad. Prosil bych teda —

Rozumiem, nedal mu dopovedať Dechtiar. Čo sa tam platí za deň so záprahom?

Dva zlaté, zklopil oči Žarnovič.

Tu teda, vytiahol Dechtiar pugillár, najmite si. Ja som sedliak, jako druhý. Chcem niesť i ja ležiace na urbárskom majetku bremeno; len kone poslať nemôžem bo mne nestačia.

Žarnovič, vidiac pri ochote nechuť, peniaze neprijal, než predložil inú stížnosť, na pána Baraňanského. Besný tento odporník zatal mu do živého. Žarnovič mal len jedon prístup ku farskej roli a lúke, prez široký obeený výhon. Tento zaujal Baraňanský a oddal k užívaniu svojim chalupníkom, ktorí si to spravili, priekopy ťahali a farárovi zastali, jako zbojníci cestu s velikým krikom a hrubianským nadávaním. Jedon zvlášte vrešťal na celú dedinu, že farár lakomec nemá ani kúštička svedomia, keď chudobným ľudom ani tej piade zeme nepraje. Na otázku farárovu, kade teda pôjde? odseknul zlostne: Nech idú kade chcú, mňa nič do toho; tadeto mi nepôjdu, bo mi to dal pán veľkomožný. Žarnovič nahováral sedliakov, aby si nedali zaujať obecný majetok a silu postavili oproti sile; ale sedliaci odvetili, žo oni sa nebudú uháňať s panstvom, tešiac sa z nesnádze farárovej. Toto predniesol Žarnovič s prosbou o vrchnostenskú záštitu.

Aby trochu popudil Dechtiara, ktorého znal jako protivníka zpupnej a násilnej aristokracie, dodal: Neviem jak je to, že páni teraz v dobe rovnoprávnosti počínajú si tak po turecky. Baraňanský, keď som mu pohrozil pravotou, osvedčil hrdo: A myslí ten bedár, že

vyhrá proti Baraňanskému? To je reč tureckého effendiho proti biednej raji.

V tom vstúpil malý tlstý žídik, krčmár a gazda Baraňanského. Pán veľkomožný, hovoril, dá sa porúčať. Kuriálni chalupníci nechcú robotovať. Dá prosiť o donútenie jich ku povinnosti.

Pošlem slúžneho, odvetil obidvúm Dechtiar. Pokoná tam všetky spory dľa spravedlivosti.

II.

Slúžny prišiel skutočne do Baranieho s hajdúchom a zosadol v panskom dvore.

Napred chcel pokonať otázku cesty. Vyšiel na otázočné miesto s farárom a poslaným od panstva židom.

Tento tvrdil, že to majetok panský, že však panstvo preca hotové je vypustiť z lásky farárovi cestu tadeto, ukázal na neprístupný močiar, a slúžny pochválil veľkomyseľnú dobrotivosť panstva.

Farár ale osvedčil, že mosty stavať ani nemôže, ani nechce, a žiadal, aby celý výhon zostal otvoreným.

Preukážte, že to výhon, namietol slúžny, ktorý bol i sudcom i advokátom v jednej osobe.

Nech preukáže pán, odvetil farár, že to miestnosť jeho. Má zemevid.

Svoj súkromný, ozval sa žid, nenie povinný ukázať, stoličný v listárni zhynul.

Pravda, prisvedčil slúžny. Hľádal som ho, ale marne.

Postavím teda svedkov, súril Žarnovič, že to bolo na výhon vymerano pri scelistvovaní chotára.

To vám nič nespomôže, zavrátil ho slúžny. Vy máte právo žiadať len cestu, a tá sa vám vykazuje tadeto, ukázal močiar.

Farár krútil síce hlavou, ale musel prijať nespravedlivý výrok. Bo kto mu spomôže?

Predniesol potom svoju stížnosť proti tomu chalupníkovi, čo ho tak na cti obrazil.

Jako si sa opovážil? okríkol tohoto slúžny. Či farár s tebou svine pásol?

Potom sa obrátil ku tomuto: Od vás visí jeho pokutovanie. Chcete-li, tu ho dám ztiahnuť. Chcete? Či mu, jako duchovní otec odpúšťate?

Farár musel ustúpiť mravniemu nátlaku a odpustiť. Potom predniesol stížnosť svoju proti sedliakom, ktorí konečne povinný deň robiť nechceli. Farár musel za nich najať vozy a pluhy zo súsednej obce.

Čo ste platili? tázal sa slúžny. A richtárovi prísne naložil vybrať to hneď a priniesť mu do kaštiela.

Tam sa žaloval panský kočiš, že mu sedliacky jedon syn nadal do huncútov. Kočiša sa nezpytoval slúžny, či chce odpustiť, či nie? Hej dal vyťať všetečníkovi dvanásť palíc, aby vedel, čo to znamená, panského kočisa obraziť.

Ani pána sa netázal, či chce odpustiť chalupníkom. Vyšedše ku nim, keď sa navrátil v poludnice z kosby, okríknul jich: A prečo vy nechcete robiť veľkomožnému panstvu?

Prosíme ponížene jako pána veľkomožného, ozval sa za všetkých jedon, my odrobíme, čo sme povinní od tej biednej chalupy, ale každý deň za štrnásť krajciarov robiť nemôžeme, keď inde platia šestdesiat i osemdesiat.

Musíte, kujoni, dupol slúžny, a dal hneď každému z nich za riadom vyčítať na zemi po šesť palíc.

Ďakujeme, riekli s odchodom, za také posilnenie pri ťažkých našich prácach.

Viac ale ťažobili si na Dechtiara, ktorému všetko pripisovali. Vyhrali sme, reptali, že sedliacky syn dodriapal sa na tak vysoký stupeň. Tak by s nami ani jeden gróf nemohol zachádzať. Aby sa udržal, činí všetko k vôli pánom.

A podozrenie jich nebolo marné. Môže teraz byť pán Baraňanský so mnou spokojný, uškrnul sa Dechtiar, keď mu slúžny zvestoval, čo dostali.

Chalupníci boli potom pokorne poslušní panstvu, ale sedliaci zanevreli na farára. Či my jeho poddaní, či čo? Hľaď len! Teraz prišiel a už ti nám tu dáva žilu rúbať na mešci, ten odkuď noha odkuď ruka. Koniec mu, vyženieme ho!

III.

To však bolo len marné vyhrožovanie, ponevráč hlavnia spruha mätežníctva baraňanského práve teraz oslabla. Večný pudivietor Kotrbac prišiel do velikej nesnádze, v nejž hľadal a našiel pomoci u farára.

Dostavil sa totiž nespodievane jeho brat, kolársky majster v Arade. Šlo mu remeslo, jako mohlo ísť najlepšie človeku bezdetnému pri pijatike; preca však prišiel pre svoju čiastku do Baranieho a nahnal brata do velikej úzkosti. Zaplatíš mi hneď a hneď štyristo zlatých, alebo osminy moje predám!

Naplašený Kotrbac pribehol obyčajom svojim na faru. S celou obcou nemal tolko Žarnovič súkromnej roboty, jako s týmto ožraným podliakom. Pri každej najmárnejšej veci už bol na fare. Farára to síce mrzelo, ale nechcel sa ukázať pyšným a nedostupným. Ani ešte nevedel, že keď mu v oči lichotí, za chrbtom proti nemu poburuje, hotoví mu osud predchodcov. Nech sa smilujú, povrhol sa pred farárom na kolená, nech obmäkšia toho zatvrdilého Kaina.

Žarnovič učinil čo mohol, pozval kolára, primlúval mu, kládol mu na srdce bratskú lásku, ale kolár málo bol odchodný od brata sedliaka. Ptáčky z jednoho hniezda rovnaké vsali zásady, mali vcele podobné mravy.

Nech mi veria, pán farár, chlúbil sa kolár, že na ceste strovím viac, než čo tu dostanem, ale svoje nenechám. Musí, musí ma vyplatiť! tlkol si do dlane päsťou so zaťatými zubami.

Nemáte sa čím chváliť, zahaňbil ho Žarnovič. Vidíte, i ja mám brata, a preca čiastku a výplat od neho nežiadam, ačby sa mi pridalo.

To sú oni, odpychol domluvu kolár, ja nie som ten človek. Mne brat musí dať moju čiastku. Svoje neopustím pre takého korhela. Prepije i tak všetko. Bol huncút od narodzenia. Žilky v ňom dobrej niet. Má-li on osminy moje prehnať cez hrdlo, radšej jich prepijem ja!

Mnohé však nástojenie farárovo preca nezostalo bez výsledku. Kolár sa sjednal, pristal na poldruha sta, a dal zo seba písmo, že nič viac požadovať nebude.

Od toho času stal sa Kotrbac farárovým priateľom. To dobrý popík, hovoril o ňom, dobrého sme dostali kňaza.

IV.

Miesto udobreného Kotrbaca povstal Žarnovičovi nový, a to nebezpečnejší, nepriateľ v osobe Capinosovej.

Mužíka tohoto v bundičke, s malou tváričkou a vyčnievajúcou briadkou, návidel Žarnovič preto, že bol úplne triezvy, žiadneho opojného nápoja nepil. Z dôvery potreboval ho ku statku, a šibalský svätúško nadužíval pekne krásne jeho neskúsenosti.

Tak bol s nim kupovať kone. Capinos sa sriekol tajne na ceste s jedným sedliakom, že predá jeho staré škapy za dvesto zlatých, jestli jemu dá päťdesiat. Kupec mal byť Žarnovič. Nepáčili sa mu kone, hladal na trhu druhé, ale Capinos ho od každých odstrašil, a vždy nazpäť priviedol ku vychváleným škapám, až ho i ošialili chytráci.

Capinos vzal svojich päťdesiat, a preca mu ešte i doma za trud chcel Žarnovič zaplatiť. Vďačne som poslúžil, odmáhal sa od prijatia pláce Capinos, ale ruka ruku umýva a obe sú čisté, ja tiež mám poníženú prosbu, keby ráčili učiniť milosrdnú lásku. Vyťahujú teraz z matriky vojakov, keby ráčili mojeho Janka vynechať.

To nemožno, potľapkal ho po pleci Žarnovič. Matriku porušiť je veľká vec. Prišiel bych za to do žalára, čo mi len nedoprajete.

I veď sa o tom cisár vo Viedni nedovie, škrabal sa Capinos za uchom.

Darmo, odsekol Žarnovič, to vám učiniť nemôžem.

Miesto žiadaného vynehania z matriky ponukol mu úrad kostolného gazdy. Za to zase poďakoval sa Capinos.

Núkal mu i noviny za darmo. To ani prijať nemohol, ponevráč čítať neumel.

Odošiel z fary jako nepriateľ farárov, mysliac si, počkaj!

V.

Skoro i smierený Kotrbac prestal chváliť svojho „popíka“ a znovu sa rozžiaril na farára. Rodinná záležitosť ho udobrila, a zase rodinná záležitosť rozpeprila.

V noci mal jakúsi nepríjemnosť so ženou, a už ráno bežal jako oparený, bez klobúka hore farským dvorom vykrikujúc a vrútil sa ožratý do farárovej chyže so žalobou, že jeho beštia žena od neho bočí a so sluhom psi pasie.

Máte na to svedkov? pokrútil Žarnovič hlavou.

Na skutku jich zastihnul sused na humne, bil sa Kotrbac v prsia s prísahou.

Farár predvolal suseda, a vyložil mu vec s otázkou, pravda-li to?

Moje svedectvo, zapálil sa povolaný, vypadá takto, a prask Kotrbaca po líci z jednej i z druhej strany! S tým sa vzal a pošiel.

Kotrbac za nim na dvor s krikom: Ty zbojníku! Ty, čo si siahovinu pokradol!...

Svedok sa navráti, a lap Kotrbaca za vlasy. Mrštil ho o zem, a tam ho tak bil po hlave, že ho vcele dokrvavil, i košeľu na ňom rozdriapal.

Takýto sa vrátil Kotrbac do chyže. Či vidia jich

milosť pán farár, čo mi ten zbojník narobil? Nech hneď pošlú po žandárov, nech dajú odviesť zbojníka na stoličný dom.

Miesto polutovania dupol hnevivo Žarnovič: Nechoďte mi viac pod oči ožratý, Považujem to za zneváženie svojej osoby, že vždy vtedy na faru sa pritetelíte, keď byste sa mal skryť pred každým poctivým človekom. Kľúďte sa! otvoril mu dvere.

S tým bolo po priateľstve. Kotrbac pošiel dolu dvorom vyhrožujúc, že sa o tom dovie i cisár vo Viedni, a hneď počal búriť sedliakov, aby písali inštanciu na odstránenie farára.

To hlúpo, odvetil Capinos ochotným do toho sedliakom, keď jeho mienku chceli slyšať. Len chcieť, to nie dosť, a príčiny k odstráneniu niet. Ale viete čo? Farár drží lúku kostolnú len toľko, že nie za darmo, a užíva tisíczlatový kapitál, ktorý náleží kostolu. O to písať inštanciu.

Ty si preca múdra hlava, podskakoval od radosti Kotrbac. Smrdíš jako dudok, ale rozum máš, jako Šalamún. Od toho času boli priatelia, bo predtým sa nenávideli.

Capinos sám nemyslel tak vysoko o sebe. Aby rana bola istá, navrhol poradiť sa predbežne s múdrymi ľuďmi, menovite s Huňásom a Dechtiarom. Toto vzal na seba všetečný Kotrbac.

Podliak tento smieril sa i s tým svedkom, čo ho pokrvavil: ale farárovi nemohol odpustiť, že on nezmlátil svedka, ani nedal zatvoriť, čoby vraj jeho bola

bývala povinnosť. Ba vŕtalo mu v kotrbe, že sa farár pri tom usmieval, mnul si s radosťou dlane. Čakaj!

VI.

Vzav na seba ukrvavenú, rozdretú košeľu, a ťažkú gubu, poď do Krivošian.

Napred vošiel ku svojemu ľubečičkému Huňásovi. Tu vidia pán veľkomožný, čo mne sa stalo na fare. Takého my máme teraz farára, dobre ráčili povedať na kázni u nás (nikdy ju nezapomnem), že zlý farár je najväčšie pre obec nešťastie.

Rapavému Huňásovi až srdce ztrepotalo od radosti, že tak skoro prišlo, čo dychtive očakával. Pokrvavil ťa farár? tázal sa uradovaný.

Nie, odvetil chripľavým svojim hlasom Kotrbac, ale stalo sa mi to na fare. Pred očima farárovýma zkrvavil ma takto planý človek.

A čože to bolo? pátral ďalej Huňás.

Nuž haňba, posmech, odpľul Kotrbac. Mám planú ženu, beštiu. A farár nie žeby ju sťahoval, potrestal, ale mňa dá biť a zkrvaviť na fare, rád je tomu, smeje sa. Nech sa smilujú nado mnou, prosím jich pre Boha, pre matku Božiu, pre päť rán Kristových, vrhol sa na kolená. Už musím utiecť z toho Baranieho, a to pre farára. Všetkých nás vyženie. Ach škoda starého! To bol anjel oproti tomuto tyranu. Drží s planými ľuďmi, s tým kostolným gazdom. Oba sú zbojníci. Ozbíjajú spolu dom Boží, a mňa bijú, krvavia, že som dôverný ku domu Božiemu.

To teda dáke otázky o kostolnom imaní, kročil mu v úsrety Huňás; aby vo spuste marných rečí dačoho podstatného sa domákal.

Nespravedlivosť, hriech, až haňba, odpľul zase Kotrbac. Chcelby byť veľkým pánom.

Teda neverne gazduje s imaním kostolným, zakresal ešte raz Huňás, aby iskra vypadla. Lebo videl, že zo žaloby proti osobe nič.

Áno, prisvedčil Kotrbac, ozbíja kostol, drží kostolný kapitál a lúku za darmo. Ja som dôverný ku domu Božiemu. Nech píšu o tom osvietenému biskupovi. My chceme kostol náš brániť, farár zbojník.

To už dačo, pomyslel si Huňás. Aby dodal oplanovi a mätežným Baraňancom ochoty, riekol blahosklonne: Zaujímať sa za dom Boží je povinnosť každého katolíckeho kresťana. Že farár váš obohacuje sa kostolným imaním, to je mrzko od neho. Ale písať o tom biskupovi musíte vy sami. On prosbu vašu vyslyší, bo jeho povinnosť je zastávať svätý kostol proti lakomým farárom.

Kotrbac bol s tou odpoveďou tak spokojný, že pánu veľkomožnému nielen ruku, lež i nohu by bol obozkal.

Od Huňása šiel k ujcovi svojemu Dechtiarovi. Ale tu už celkom iné struny natiahol. Pred dobre o všetkom poučeným ujkom bál sa tak makave lhať. Potom on len s popmi rád hral svoju komédiu. Pohŕdajúc vlastne všetkými, huckal jich spolu, jako sa chlúbil, používal jednoho proti druhému.

Pred ujcom hovoril o všeličom, až sám zaviedol reč o farárovi, tážuc sa, jako sú s ním spokojní?

Hja! Taký pálenčený farár, mrdol Kotrbac plecom. Už ľudia ani do kostola nechodia. Nekáže o Kristu Pánu, jako ho židia mučili, lež vždy len o tej pálenke a o tom pijanstve.

Dobre má, že vás sťahuje, vrhol Dechtiar rukou. Všetci ste korheli, hej, v krátkom čase i úroky prepijete. Škoda bolo dať vám tú svobodu. Z jarma panského vyšli ste, hej, a lezete do jarma židovského. Vy bezumci! Chcete, aby vám farár kázal, jako židia Krista Pána mučili. Budú oni mučiť vás, hej, nie za deň za dva, lež po všetky veky vekov, keď preženiete prez hrdlo, čo vám pán cisár daroval. Či myslíte, že vždy bude pánom odjímať a vám dávať, abyste mali čo prepíjať? Farár dobre mieni s vami, hej!

Zdiera nás, mrdol Kotrbac plecom, dáva nám brať zálohy, ten zemän.

O zdieraní netáraj, zavrátil ho Dechtiar. Ten jedon deň roboty a korec zrna v roku vás neožobráči, hej. Toľko prepijete prez deň.

Ale ukrivďuje dom Boží, odkašľal Kotrbac. Užíva kostolný kapitál a kostolnú lúku za darmo.

To mu odjať nemôžem, osvedčil Dechtiar. Biskup v tom pán, hej, píšte inštanciu.

Kotrbacovi nebolo viac treba. Pošiel s radostnou vesťou do Baranieho, že i Huňás i Dechtiar kážu písať inštanciu.

Sedliaci to prijali s jásotom, len trochu bojazlivý richtár a Truľo krútili hlavou. Richtár Belko hovoril: Len toť sme vyhodili farára, a už zas inštancie! Truľo

tvrdil, že otázočný kapitál nikdy nebol kostolný, a lúky že kostol nikdy nemal, lež len chatrnú roličku.

Naposledok však ustúpili i oni obecnej žiadosti. Lebo z otázky olúpenia farára stala sa otázka náboženská. Šlo o to, kto je dôverný ku plebánovi, kto ku kostolu, Bohu, Kristu a Marii? Huncút, ktoby držal s farárom.

Uzavreno, vydať pečiatku dedinskú, ktorej pripisovali moc neodolateľnú, šialenému Kotrbacovi. Usniesli sa na Capinosov návrh i na tom, že Truľo úrad kostolného gazdy zloží, a nikto ho neprijme, pokuďkoľvek kostolu nebude navráteno, čo mu náleží.

Toto Truľo učinil bez meškania, a farár sa čudoval, že nikto nechce prijať úrad.

Kotrbac bežal s pečiatkou ku svojemu riadnemu pisárovi, čo mu všetky listy a inštancie písaval. A to bol pijanský jedon pecúch pri „amte“. Zložil mu obyčajnú taksu, zlatovku, a odniesol hneď nepodpísanú nikým menovite inštanciu na poštu.

VII.

Sedliaci to držali proti svojemu obyčaju tak tajno, že farár ani tušenia nemal o dákych inštanciach. Preto sa i zaujímal za nich horlive pri pravote o les, neváhal učiniť sa ešte viac nenávideným pred panstvom, jako už okrem toho bol.

O pár dní za tým, čo pošta odniesla inštanciu na biskupa, prišlo do Baranieho vyslanstvo od urbárskeho súdu k vyslúchaniu svedkov o to, či Baraňanci boli v užitku drevobrania, či nie? Dechtiar, ktorý mal pri

tom mnoho očakávať a bol práve hlavou stolice, nechcel ani znať o celej veci. Sedliaci si prišeptávali, že on už svoj les nosí vo vrecku. Žarnovič oproti tomu, hoc nevidel žiadnej výhry pre seba, preca sa dostavil i do Baraňanského domu medzi panstvo a fiškáľov, jako šlechetný bojovník za svojich farníkov.

Bola to už tretia lehota, od šiestich rokov, v tej istej záležitosti. Pri strannosti složeného zo samých zemských pánov súdu preťahovali šibalskí advokáti vec tak, že sa nikdy nič nedokončilo, vždy len pri tej prvej otázke stálo, či boli v užitku drevobrania? a či majú právo dvíhať pravotu? Hneď pod tou, hneď pod inou zámienkou odložilo sa jednanie na čas pozdnejší.

Tohoto fígľa lapil sa i terez advokát panský. Predložil, že vyslúchanie svedkov diať sa nemôže, ponevač istý pán neprišiel.

Žarnovič pozeral na daného sedliakom z úradu advokáta, a keď tento poriad mlčal, ozval sa on: Keďže tak, teda pravote tejto ani do príchodu čakaného židmi Mesiáša konca nebude. Nepotrebno nič iného, jako žeby vždy dakto z povolaných sa nedostavil.

Ale ten pán prísť nemohol, ponevač nohu zlomil, bránil svoj návrh panský advokát.

Prijmeme to za pravdu, lapil ho za slovo Žarnovič, jestli plnomocný pán advokát dá to osvedčenie do protokolu, že na prípadnosť nepravdy pravotu prehral.

S vami nemám žiadneho konania, hladil si panský advokát bradu.

Žarnovič riekol ďalej: Ináče patent od 2. marca 1853, ktorý je tu jediným merítkom práva, predešiel

takýmto úskokom, určujúc, aby vtedy, keď dakto povyslaný sa nedostaví, súd menoval jeho zástupcu.

Čím vätšia to bola pravda, tým živejšie dotkla sa prítomných. Ztrhlo sa veliké mrmranie proti Žarnovičovi. Panský fiškál chcel ho doprosta vyhnať. Iní sa sŕdili, že načo hovorí on, keď zástupca sedliakov mlčí?

Tento sa videl naposledok donúteným, lapiť stránku Žarnovičovi a žiadať vyslúchanie svedkov, čo sa i stalo.

Lež tu zase, pri zrejmej strannosti len Žarnovič ozvať sa musel.

Ozval sa však menovite pri tom, že, čo svedkovia hovorili slovensky, to sa zapisovalo maďarsky. Vyznanie svedka, hovoril, má sa zapísať v jeho reči, a potom sa mu to má prečítať; ináče môžeme zapísať, čo chceme.

Potom sa ozval, keď slúžny okrikoval svedkov s hrozbami: Vaša vec, pane, je len verne napísať, čo vyzná svedok.

To všetko zapríčinilo takú rozhorčenosť, že keď istá žena z filiálky prišla oznámiť pohrab, a richtár vyvolal Žarnoviča von, slúžny vybehol za nim: Pane faráre, tu nenie miesto pre spoveď.

Musel sa hneď navrátiť, a nesmel viac von. Myslelo sa, že vyšiel dávať radu shromaždeným na dvore sedliakom.

Panstvo sa mýlilo. Sedliaci mali o tom reč medzi sebou, že farárovi z lesa nedajú.

Harušila nevďačníkov, vidiac čo sa deje tu i tam, stará jedna babička, ktorá chodievala prosiť plebánka, aby jej už len pekný pohrab zrobil, keď ju Pán Boh povolá. Idzte, idzte, nemáte svedomia za psa. Vždy ste

si žiadali plebána, ktorýby s nami držal. Tento drží a vy čo? Keď ho páni za nás pečú, vy ho olievate zimnou vodou.

VIII.

V krátkom čase za tým dostal Žarnovič úradnie písmo od Huňása, aby ho v istý deň očakával, spolu so shromaždeným čím najpočetnejšie ľudom, bo že prijde vyhlásiť jemu a ľudu biskupský výrok.

Čo za výrok, premyšľoval Žarnovič a trnul.

Jednako oznámil sedliakom príchod vicediakov a kázal jim prísť v ustanovený deň na faru.

Sedliaci šuškali radostne medzi sebou na farskom dvore. Kotrbac jich ujisťoval, že vyhrali. A preca tázali sa vyšedšieho Žarnoviča so lživým úsmevom: Načo to prijde pán veľkomožný z Krivošian?

Prišedšieho zložili z voza na rukách, tiskli sa jedon pred druhým bozkávať mu ruky. Kotrbac vzdychal s prevracovaním očú: Boh sám prichádza medzi nás.

Usmievajúci sa pán veľkomožný s červeným pásom zavolal všetkých do farárovej chyže, a tam jim pred všetkým ďakoval menom biskupovým, za dokázanú horlivosť pri veciach cirkevních. Osvietený biskup, hovoril, teší sa z toho, že pečujete o dom Boží; chváli vás, že netrpíte, aby kto ukrivďoval svätý kostol, dôchodky jeho privlastňoval nespravedlive sebe. Bo darmo, už to raz každé hrable ku sebe hrabú. Často tí, ktorí by mali brániť práva svätého kostola, sami jich porúšajú z lakomosti.

So Žarnovičom krúžil sa svet, Huňás pristúpil po úradňom popudení ľudu k veci. Osvietený biskup, hovoril, jako pán kostolného imania, vyslyšal spravodlivú stížnosť vašu, prisúdil užívaný dosaváď farármi kapitál svätému kostolu, a spolu ráčil naložiť, aby kostolná lúka dala sa do prenájmu cestou dražby.

Uradovaní sedliaci ďakovali osvietenému biskupovi, bozkávaly pánu veľkomožnému ruky, ale farára jakoby na oheň vrhnul.

Čo? riekol vzmuživ sa latinsky, výrok pred vyslúchaním? A hneď to i oznámiť ľudu, s nesmiernym zľahčením farárovým a makavým popudzovaním? Tak duchovenstvo najlepšie dovedie zničiť sa samo.

Sedliakom riekol: Pokračujete nečestne, proti svedomiu, vy nevďačníci. Kedy to bol kapitál kostolný? Kedy kostol mal dáku lúku?

Pri scelistvení chotára, odvetil mu Capinos, dostal miesto role lúčku.

Čoby i tak, hovoril Žarnovič, ja ju užívam, jako iní farári, za stálu cenu, mocou kanonickej visitácie, ktorá je jediným základom všetkých práv našich, i kostola samého.

Huňás postavil sa vážne: Dohadujte sa o tom s biskupom. Ja plním naloženú mi povinnosť. Kapitál nech tam stojí v budúcich účtoch, lúka dá sa hneď do prenájmu.

Nenie odlúčená od farskej, namietol Žarnovič.

Odlúčime ju, odsekol Huňás, a uviedol to hneď šeľmovsky v skutok. Úrodnú časť lúky vylúčil pre ko-

stol a dal do prenájmu židovi; farárovi zanehal len prikrytý machom štrk, kde ani kosiť, ani orať.

Učinil to v neprítomnosti Žarnovičovej, ktorý na lúku nevyšiel, a šiel potom na obed ku richtárovi. Tam popúdil sedliakov ešte viac, hromžil na farárovu lakomosť, sám povestný lakomec, a kázal upotrebiť násilie, jestliby sa snáď protivil.

Sedliaci potom bočili od olúpeného farára, len pôvodca všetkého Kotrbac prišiel ho tešiť. To ten a ten, bozkával mu ruky. Tí závistníci, tí zbojníci. Jich milosť pán farár nemajú tu dobrého človeka, okrem mňa. I ten Huňás, to sa nesvedčí, mne sa až plakať chcelo. I pán biskup mal by mať ohľad na duchovniu osobu. Ja keď kňaza vidím, jako bych Boha videl.

Tak tešil na fare plebána. V krčme sa vystatoval: Dal som tomu zemänovi! Nech ide v čerty na svoju kúriu. Všetko mu odoberiem a potom i jeho samého vyženiem. Nemá dobrého človeka medzi farármi, i biskup hnevá sa na neho.

Ku tomuto šiel Žarnovič osobne, aby mu vec vysvetlil a posťažoval si na Huňása. Ale biskup, ktorému vrčaly v maďarónskej hlave jakési panslavistické agitácie, to sám tak chcel, aby ľud ztratil dôveru ku Žarnovičovi. Stál pred nim, jako Jupiter Olympický, prijal ho, jako zločinca, vyctil ho ešte i za to, že nestojí pred nim dosť pokorne, oboslal ho so žalobou do Viedne, jestli sa mu neľúbi súd biskupský.

Huňása oproti tomu, na ktorého Žarnovič prišiel žalovať, práve vtedy biskup za abbasa povýšil. Ponevač však infulovaný abbas už nechcel viac vicearchidiákoniť,

zosňal mu biskup bremeno, ale ponehal i ďalej titul vicearchidiákona. Povinnosti úradu boly prenesené na Virasztóva s názvom podvicearchidiákona. To znamenalo toľko, že Huňás je nevynahraditeľný.

Tak prešiel zase na úhlavnieho nepriateľa Žarnovičovho pre farárov veľmi vážny úrad vicearchidiákonský. Oni zaiste už tým premnoho môžu i pomôcť i škodiť, že dávajú ročnie tajné zprávy o fárach. Tu mnohí nakladajú po tme dľa lubosti s dobrým menom a pohrávajú so šťastím spolubratov.

VIIII.

Ani Huňás neprestával vražďovať, ba i svojeho nového vyznačenia použil ku zľahčeniu Žarnovičovému pred ľudom.

V podružnej jeho cirkvi nachádzala sa zámožná bezdetná sedliačka, osoba pôverčivá. Aby obdržala orodovaním večnej Devy dietky, umienila si postaviť do kostolíka oblečenú sochu Panny Marie. Nečinila však to s povedomím svojeho farára, lež bežala do Krivošian k mužovi Božiemu s vysokou čiapkou a velikánskou krivou palicou, čomu ľud zázraky pripisuje. Taký muž je tretí po Pánu Bohovi, jako hovoril Kotrbac. Preto i pobožná ženička sverila úmysel svoj abbasovi. S jeho odobrením dala za drahé peniaze shotoviť drevenný špalok, obliecť do ženských šiat, a muž divov mal jej to vysvätiť.

Vzdelaného vkusu a horliaci za kresťanské osvietenie ľudu, Žarnovič nebol milovníkom takýchto soch, ktoré katolícky ľud kde tu nosí na drúkoch po odpust-

koch. Potom ho mrzelo, že nie ku nemu obrátila sa jeho farníčka. Keď mu teda prišlo do ušú, čo sa hotuje, písal opátovi, aby sa neopovážil siahať do práv jeho. On, jako farár, že chce napred vidieť podobizňu, či zaslúži miesta vo chráme, a potom oznámiť to podľa predpisu biskupovi; osvietený náš vek že požaduje odstránenie i tých podobizeň, ktoré teraz znešvarujú chrámy, nieto uvádzanie nových! chrám jeho že má iné potreby, nie takéto sochy, pri ktorých o dákom umeniu ani reči.

Huňás ale mal inakší vkus, a zakladal sebe na tom, aby jeho sväté ruky čím viac kostolov zaopatrily sochami dľa svojho vkusu, ktoré jedon jeho príbuzný tesár shotovúval. A odstrašiť sa nedal, bo vedel, čo si môže dovoliť oproti Žarnovičovi. Vylíčiv ho farníkom jako nepriateľa Panny Marie, zlého katolíka, luterána, hurbanistu, vysvätil bez odkladu škaredú podobizňu, ba poslal s ňou ku slávnemu doprovodeniu kapláňa s bubnami a trúbami.

Žarnovič kázal učiteľovi zatvoriť kostolík, ale ľud sa zbúril, kto nám rozkáže? To kostol náš, hrozil vylámaním dverí, učiteľ musel popustiť. Bez prítomnosti farárovej, proti jeho zákazu, vniesol podobizňu do jeho chrámu kaplánik cudzý, zaspieval „Te Deum“ a potom obedoval u nábožnej ženičky. Tam bolo pretriasanie bezbožného nepriateľa Panny Marie.

Zľahčený tým na najvýš Žarnovič nežaloval sa, nežiadal od biskupa zadosťučinenie, vediac dobre, že neobsiahne žiadno. Ovšem ale písal biskupovi po skutku Huňás, a Žarnovič tam dostal svoje. Vylíčil ho, jako nebezpečného osvietenca.

Písal spolu, že pán Baraňanský z nenávisti proti panslávovi, neháva už pol roka bez krestu svojeho syna, a biskup mu naložil, aby on šiel decko pokrestiť.

Bolo skutočne tak, lež pán Baraňanský odporoval i opátovi. On že hlavu syna svojeho nedá do výrobku popom, aby ju ohlúpili. Ustúpil len tomu, žeby to malo zlé občianske následky pre chlapca. Pokrestil ho teda opát, s novým zlahčením farárovým.

Hľa, jakého my máme farára! Páni mu ani deti svoje krestiť nedajú, mrmlal ľud, ktorý pánov nenávidí a preca vo všetkom spravuje sa dľa jích príkladu, rád napodobňuje jích mravy.

Časť štvrtá.

I.

Druhý bolby pri takých skúsenostiach, pri tak vzornej nevďačnosti a všeobecnej zloprajnosti ľudu, obmedzil sa na prísne úradnie povinnosti, dal výhosť všetkým ušlechtilejším snahám. Dobrosrdečný Žarnovič ale, jakékoľvek trpké veci skúsil a ešte trpkejšie očakával, znajúc, že tak pobúrený ľud už nezastane, až prijde ku krajnosti, preca neobľavil v ničom, neprestal konať i ďalej všetko, čo len mohol, pre osvietenie, vzdelanie svereného sebe stáda. Hnev jeho bol namerený len na zlostných popudzovateľov; ľud ľutoval jako žialkého slepca, ktorý ku nikomu nemá dôvery a nevie koho nasledovať.

Keď teda jeho rozprávky boly vytlačené, daroval

jedon silne sviazaný výtisk jednomu z najporiadnejších a najlepšie vycvičených mládencov s tým, aby to čítal mládeži na priadkach. Najtiaž jich nalakomiť, myslel si, budú potom zábavno-poučné knižôčky hľadať sami.

S novinami už predtym oproboval. Dával jich, keď Capinos čítať neumel, Truľovi, ale zbadal, že to tam všetko na hromade leží nečítané. To isté zbadal i pri organistovi. Povolal gazdov na faru, že jim sám v nedeľu čítať bude, ale sa len smiali z neho, nikto neprišiel. Len Kotrbac sa dostavil s otázkou, či dačo nevyšlo od cisára o lesoch? Oproboval teda pri mládeži so svojimi rozprávkami.

Na koľko očakávaniu jeho odpovedala skutočnosť, uvidíme v kúdeľnej chyži na priadkach.

V kozubu horia kladené na kríž triesky. To bolo drahšie svetlo, ležby boly bývaly najlepšie sviece, ale Slovák neráta. Okolo stien a teplej pece sedia na laviciach a pradú najstaršie dievky. Parobci, ktorý sa tiská medzi priadky, ktorý sedí na nízunkom stolku a na kláte, ktorý si zapaľuje krátičkú dymku, ktorý stojí vo sriedku a vystrája fígle, vyciera zúbky na dievčatá. Tieto sa rehocú škádľa, ztrhujú klobúky, pospevujú. Chachot, krik, divá lárma.

Bavte sa ticho, hovorí gazdiná vdova. Zahádam vám hádky.

Dobre, ale nech budú nové, vreštia parobci. Z takých nič, čo už známe.

Novučičké nové, vetí gazdiná, slúchajte.

Nastalo mlčanie, gazdiná zahádala: Šesť nôh má a na hlave chodí — čo to?

To nemožno, hovoria parobci. Takého zvieraťa niet, čoby chodilo na hlave.

A voš kde chodí? táže sa gazdiná.

Prisahám Bohu pravda, chachocú sa parobci.

Slúchajte druhú, hovorí gazdiná. Dvakrát sa rodí, raz umiera, chodí rukama. Čo to?

Dvakrát sa rodí pták, ozve sa jedna zo priadok, ale rukama nechodí.

A čo iného sú krýdla? opravila ju gazdiná. Poviem vám ešte jednu. Žena je, rastie jej brada, čím dlžšia tým lepšia; holia ju dvarazi v roku. Čo to?

Túby ani čert neuhádol, hovorili parobci.

A preca vy sami, vetila gazdiná, máte britvy a holíte ju.

Aha! Viem už, riekol jedon, to je lúka.

Táto lúka ľúbila sa najviac parobkom. Smiali sa, chválili, prisvedčovali s prisahaním, žiadali o nové hádky.

Chlapec ale zpoza pece sa ozval: Rozpráväjte radšej rozprávky, mamo.

Rozprávky, rozprávky! prisvedčovaly mu dievky, potom i parobci.

Ale z týchto jedon vytiahol knižku: Nie to, budem vám dačo čítať.

Tu nie kostol, ozval sa hrubý, surový hlas, abysme sa modlili, a ztrhol sa smiech.

To nie modlitby, opravil jich majiteľ červenej knižky, lež rozprávky od našeho farára.

Čoby farár vedel? chrešťal zase hrubý hlas. Ja znám inakšie rozprávky jako farár, také prisahám Bohu, že jich nikdy neslyšal.

Iní ale mysleli, žeby tam preca mohla byť nová dáka rozprávka a žiadali čítanie.

Majiteľ knižky sadol ku kozubu, otvoril knižku, kde sa práve nahodilo, a počal slabikovať: „Mar-tina po-pokaz-ili sami rod-ičovia. Sotva pre-stal pr-prsia požívať, už mu dáv-ali pálenku.“

To bol dobrý chlapec, smiali sa parobci.

Čitateľ vychopil inde: „Celá o-ob-obec bola poh-rúžená do hnu-sného pijanstva.“

Dobre mala, rehotali sa zase parobci.

Čitateľ pokračoval: „Tak vyšli všet-ci na miz-inu, len krčmár žid zbo-zbohatol.“

Idz s tým! vyrval mu hrubohlasý surovec knižku a hodil o zem. Druhý riekol: Ja som myslel, že to bude o dákych kralevičoch a zakliatej princezne. Tretí riekol: Alebo o sani s dvanástymi hlavámi. Štvrtý riekol: Alebo o Ježibabe a Loktibradovi. Všetci osvedčili jednohlasne, že také rozprávky nič nestojá; ba jedon hodil práve knižku do ohňa, a navrhol, aby sa skladali na pálenku, čo sa ihneď v skutok uviedlo.

Tak obstál Žarnovič so svojou knižkou doma. Nedivil sa potom tomu, čo skúsil inde. Jedni z národovcov mu ani neodpovedali, druhí poslali balíky nazpäť, najlepší poslali aspoň cenu podržaného pre seba výtisku. Lebo tak sa to vodí s tymi pospolitými dielcami. Píšu sa pre ľud a kupujú to len daktorí horlivci bez potreby, len aby sám vydavateľ neniesol škodu. Žarnovič ztratil

pri podniku svojom na poldruhasta zlatých, čo však až pozdejšie sa mu objavilo.

II.

V úradních vecach tiež neochaboval. Vypracoval celý rad výtečných kazní o škodlivosti rozšíreného ohavne medzi Slovákmi, a v jeho obci zvlášte, pijanstva. Aby nevedomým vec náležite vysvetlil, ukázal jim z ohladu zdravotného, gazdovského, mravného, jako šľahajú samých seba, miesto rozkoše objímajú nekonečné neresti. Strašil jich, že idú hroznej budúcnosti v úsrety, že sa stanú všetci holomkami a otrokami židov. Rečnil o tom prez viacej nedieľ jedno za druhým, a potom chcel farníkov pozvať do spolku striezlivosti.

Nevyrečnil ale ešte ani polovicu prihotovených kazní, keď sa udal tento krčmový výjav.

Okolo dlhého špinavého stola sedia sedliaci vo sviatočních gubách. Jedni kúra smradľavý dohán z dymiek tak krátkych, že sa jím temer nosa dotýkajú, iní majú hlavy nedbanlivo podoprené o loket, iní držia oba lokte na stole, iní sú obrátení ku stolu chrbtom, iní vyťahujú nohy, a odpľúvajú, iní pijú, trepú pohármi, rozkazujú si, všetci shovárajú sa hlasne, rozpráväjú, prisahajú, lajú, zlorečia. Vrava, krik, lárma až hlava hučí.

Vstúpi práve vytiahly muž s vysokým opaskom, a vrhnuv sa nedbanlivo na posekanú lavicu, zkričí: Žide, hoľbu!

To mnoho odrazu, poznamenal na to druhý.

Farárovi na vzdory, trepol vytiahly päsťou o stôl.

Keby nekázal o pálenke, obošlo by sa na žajdlíku; teraz i zato holba!

A ja ti kúpim druhú, ozval sa Kotrbac, žes' taký rozumný človek. Ten pálenčený farár chcelby urobiť z nás Poliakov, zriadiť taký spolok striezlivosti, jako majú v Poľsku, vziať nás pod prísahu, ale my nie Poliaci a nie blázni. Nech ide za mňa kosiť a do fúry, ja jeho tisíc farahúnských duší, ešte i jeho huncútsky....

Trne pero, keď má položiť na papier tie satanské, bohorúhavé kliatby, ktoré už i náš ľud od Maďarov prejíma. Čím viac sa rúha Bohu, tým viac myslí zneuctiť toho, koho laje. A že metá takéto kľatby i na osoby duchovnie, tomu sa bude diviť, kto myslí, že čím sprostejší ľud, tým vätšiu chová úctu proti farárom. Naopak, čím vätší divoch, tým i proti farárom neuctivejší.

Panský lesník pokrútil pri pľuhavej kliatbe Kotrbacovej hlavou: Ej, ej! Zato bys mohol i zle obstáť.

Ja? mykol sebou surove Kotrbac, ja za jednoho popa zle obstáť? Kebych nadal tu Čmuľovi do huncútov, prišiel bych do chládku, ale popovi čo? Môžem mu dať i pri oltáru v pysk, ta čo? Páni povedia: To múdry človek. Popom teraz odhúdli, ja jich stotisíc duší. Kopni do neho, musí ťa ešte odpýtať. Ja všetko viem. Teraz páni popom právo nesúďa.

Zdá sa tak, prisvedčil lesník. Za obrazenie kočišovo dvanásť palíc: za zneuctenie farárovo sotvá jedno teremtette.

Žid s malinkou remennou čiapočkou na temeni, ozval sa z nalievárne: Then váš farár ničoho nepraje

chudobnému židovi. Krčmára chcelby vcele vyhnať z obce.

Ale pôjde on, trepol vytiahly o stôl sklenkou, ktorú mu teraz Čmuľ nalial plnú. Bo iným časom býva hrdlo, len do nepoznania tenšie od brucha, vždy prázdne.

Sto farárov sa prejde, dodal Kotrbac, pokuď jedon žid. Židov nech Bôh živí, glgnul pohárik.

A hej, že židia dobrí ľudia? upravil si Čmuľ čiapočku na temeni. Tho sa veru nesvedčí, kázať o pálenke v kosthole. My bysme nášeho rabína samotného nechali na kazatelnici, keby nám počal kázať o pijanstve a pálenke.

To i my urobíme, prisahám Bohu, buchol sa Kotrbac v prsia. Huncút kto nie, dodal, keď mu pijáci prisvedčovali.

Bolby sa Žarnovič i tohoto posmechu dožil, keby ho nebol zavčasu upozornil striezlivý Capinos. Tomuto sa ľúbily kázne farárove proti pijanstvu, znal jich všetky nazpamäť. Keď teda slyšal, čo nenapravitelní pijáci kujú, šiel to oznámiť farárovi.

Hm! pokrútil tento hlavou, teda murína umývam. Ale počiatok aspoň spolku striezlivosti musí byť vo fare mojej.

A kto vstúpi do neho? utrel si Capinos malý nošťok päsťou. Ja, ktorý beztoho nepijem, a dakoľko nešťastných ženičiek, ktoré sa pri korheľských mužoch oplakávajú. Piják žiadon nie! Vykonáme teda len toľko, že nás vysmejú.

Tak je tak, prisvedčil i sám Žarnovič, a prestal pľúhať sa s nenapraviteľnými otrokmi židov. Len príle-

žitostne pozdvihol proti nezhojiteľnej nákaze hlas volajúci na púšti.

III.

Vidiac, že so starými zakosnelými hriešnikami nelza počať ničoho, pečoval tým viac o školské vyučovanie detí. Tí odchovanci panštiny a dereša, hovorieval, musejú vymrieť, jako prchlí z otroctva egyptského židia. Pre nich už pomoci niet, len potomstvo jích musí sa ošlechtiť.

Kázal i o tomto často, horlil, žehral, napomínal, poučoval, nabidzoval sa, že sám deti učiť bude; ale všetko marne pri divých hrdláčoch, škola zostávala prázdnou. Siahol teda ku prísnosti, udal nedbanlivých rodičov, a slúžny jich z naloženia Dechtiarovho pokutoval citedlne, ktorých na peniaze, ktorých telesne.

S jakými následkami pre farára, poznáme z rečí tých, ktorí po vystálej pokute vracali sa do Baranieho.

Ale ti vydvihli kytličku, Zuzko? smeje sa mužík územčistý, so siahajúcim až po prsia opaskom.

A tebe ztiahli nohavičky? táže sa ho nazpät žena vo hrachovej letnici.

Z púhej gazdovlivosti, rehoce sa onen, bo drelich teraz drahý. Preto i tvoju hrachovú kytličku chránili viac, nežli biele lýtka.

Nikdy to nezapomnem a neodpustím tomu farárovi, siahla si ku lýtkam žena. Tak človeka zkatovať! Až že som hrýzla od bolasti. A prečo? Či som dačo pokradla? Pre ničomného pankharta. Zabijem ho, keď prijdem domov!

Mohla si sa odkúpiť, jako ja, riekol úškľabne ten vytiahly, chudorľavý muž, ktorý v krčme pil na vzdory farárovi.

Fujarou, udvihla si ženská hrachovú kytľu. Bo mne, chudobnej chalupníčke, tak desiatky vyhadzovať, jako tebe, čo jich za dva dni zarobíš.

Žart na stranu, sloví vytiahly, ale to preca haňba. Či my zato platíme plebána, aby nás dal katovať? To nerobí žiadon, čo on.

Aj inde majú inakších farárov, prejal územčistý, nie takých jakýchsi slávov. Mne odvrhli na stolici jeho písmo a napísali druhé, že to nič nestojí. Čo vraj máte za farára? Nedarmo, že býva v Baraňom. Ešte ani písať neumie, jako treba.

Preto nedrží s pánmi ani plebánmi, žehral vytiahly, bo to len taký sprostý chlap. Ráno vstáva na svite, jako pastier, a kedykoľvek lapí na lúke vidly; i kosiť som ho videl.

Ostatní pluvali na to, jako čoby práce jich vykonávať bol dáky hanobný zločin.

Územčistý dodal ešte: Pravdu mal šialený Kotrbac, keď už popredku vyhlasoval o ňom, že to pán Sláv, ktorý ani slovensky nezná.

Klebety tieto zakladaly sa na pravde. Žarnovičovo písmo skutočne odvrhli na stolici preto, že bolo správne písano, a aby mu nadelali ostudy. Stával skutočne ráno na svite, chopil dakedy i vidly a kosu, poneváč mu prekypujúca mladá sila nedala pokoja, chcel sa rozrušať a spolu poctiť roľnícke zaneprázdnenie, jako cisár Josef. Z toho mu prevrátený sedliacky rozum učinil zločin.

Nebude on dlho u nás sa vypínať, tešili sa opalicovaní.

Chodili potom ovšem všetky povinnovaté deti do

školy, ale farárovi beda! Celá obec vrela proti nemu, hovoreno o inštancii na odstránenie.

Bolaby i skutočne pošla, ale náčelníci všetkých baraňanských pohybov nedržali teraz s ostatními. Capinos posielal deti svoje do školy pilne a tešil sa z pokárania iných. Kotrbac tiež posielal svoje dievčatko, a mal teraz zvláštnu potrebu na farára, ktorý ho ešte vždy neznal.

Preto i behal pilne na faru, bozkával farárovi ruky, klakal pred nim, žaloval na nevďačných huncútov, ktorí nikdy takého farára nezaslúžili. Len pod rukou púšťal do obehu povesti o nastávajúcom preložení farára na inú faru. Tento sa len divil, keď sa ho tázali pod chvíľou ľudia, kam odchádza?

IV.

Čo si sľuboval od neho Kotrbac, to sa objavilo po zľahnutí jeho ženy.

Nech píšu do Viedne, pán farár, pribehol vydesený.

Komu?

Pánu cisárovi, mojemu ľubečičkému otcovi a dobrému priateľovi.

Ach, ach! A čo mu písať?

Že sa mi narodil syn.

A to tak vážna udalosť, že o tom i cisár vo Viedni vedeť musí?!

On bude mojemu synovi krestným otcom, mne ľubečičkým kmotrom, obliznul sa Kotrbac.

Jako ste prišli na takú myšlienku? pokrútil Žarnovič hlavou.

Sám sa mi ponukol, zaprisahal sa Kotrbac. Keď

som ho viezol na mojich koňoch, a viedol som sa s nim popod pazuchu hore vrchom, máte, hovorí, syna? Nemám reku, jasnosť cisárska. No, keď vám Pán Boh požehná, píšte mi, ja mu budem krestným otcom. Ale mi píšte, prihrozil; zrobím potom z neho človeka. Prisahám Bohu, nech ma tu čerť vezme, nech oslepnem, jestli tak nebolo. Nech budú i oni otcom synovi mojemu, nech píšu cisárovi.

Ku tomu musíte upotrebiť vašeho obyčajného pisára, zasmial sa Žarnovič.

Prosím jich pre Boha, pre Matku Božiu, pre päť rán Kristových, vrhol sa Kotrbac na kolená. Oni sú môj otec, môj jedinný ochránca. Bez nich bol bych dávno musel zutekať. A oni tiež nemajú dobrého človeka. Keby vedeli, čo pre nich vystojím, nahryziem sa s planými utrhačmi a buričmi. Nech pokrestia chlapca, a zapíšu za krestného otca pána cisára, a dajú mu to potom na známosť.

Naopak, vetí Žarnovič. Napred vy mne musíte ukázať písemné privolenie cisárovo.

Nech teda píšu po predku, s krestom počkáme.

Musel bych mať menej rozumu nežli vy, odsekol Žarnovič.

Kotrbac vrhol sa znovu na kolená a vzpínal ruky: Pre Boha, pre Matku Božiu, pre päť rán Kristových, nech neprekazia šťastie mojemu synovi. Pán cisár sľúbili mu dva millióny dukátov, a že ho zrobia generálom, alebo biskupom, čo bude chcieť. Nech sa smilujú, nech píšu. Veď cisár dobrý pán, náš otec, môj dobrý priateľ. My spolu proti pánom, tým rebeliášom!

Dosť tých hlúpostí! odvrátil sa Žarnovič. Nevedel, či má človeka držať za krajne nestydatého lhára, či za blázna.

Vidiac nepremožiteľný odpor, žiadal Kotrbac, aby aspoň meno cisárovo Franc Josef bolo dáno jeho nešťastnému synovi, ktorý zlou vôľou farárovou prichádza o generálstvo alebo biskupstvo a dva millióny dukátov.

To sa vám môže stať po vôli, lapil sa Žarnovič kľučky, aby nezbedníka ponukol k odchodu.

Vyklúdil sa síce s obyčajným pobozkaním ruky, lež dolu dvorom spechal mrmrajúc. Doma si rval vlasy, lál Boha, Krista, Mariu, kríž i všetkých Svätých tomu hladošovi zemänovi. Čakaj, vykúrim ja ho!

V.

Súril potom písanie inštancie na odstránenie a „prečaranie“ farára, ale sám prišiel do kaše, z ktorej ho len farár vytiahol.

Neprestával poburovať i proti nenávideným z celej duše pánom. Chodil všade roztrusujúc, že pán cisár žiadnej dane nepotrebuje, poneváč si narobí peňazí koľko sám chce; že odpustil verným sedliakom, na ktorých jedine sa spolieha, všetku porciu, len kujoni páni že zdierajú ľud pre seba, tučia sa na mozoľach chudoby. Cisár, hovoril, náš otec! Dá on tým zdiercom, tým rebeliášom! Ja znám čo znám. Nič sa nebáť, môj drahý priateľ Kotrbac, my sme chlapi, zložíme my tých pánov, potľapkal ma po pleci, keď sme sa viedli hore vrchom popod pazuchu. Nič nedať tým zdiercom, tým huncútom, tým zbojníkom.

Opetované často slová tieto našly viery. Sprostač prijme jakékoľvek hlúpstvo, len nech lahodí. Poneváč ukázal Kotrbac i príklad, daň nezplácal, a vrchnosť shovievala, počali všetci v celej okolici zpierať dane a odvolávali sa na Kotrbaca. Následkom toho bol tento jatý a odvedený pred súd.

Obec sa zaujala za neho, jako už to oni majú obyčaj. Vydali mu svedoctvo pod pečaťov, že Kotrbac je bezúhonný, pokojný človek, ktorý nikdy ani kurčaťu neublížil. Behali i na faru, aby sa i farár zaujal za nešťastného. Oni sú otec náš, ku komu sa máme utiekať? Zvlášte žena prosila s plačom. Čo budem robiť so sirotami. Nech sa smilujú.

Farár sa skutočne smiloval, a len to pomohlo oplanovi. Šiel osobne pred súd a vyslovil, jako bol presvedčený, že Kotrbac je človek pomäteného rozumu. Z tejto príčiny bol prepustený.

Nezískal ale tým vďačnosť, lež naopak. Kotrbac hneval sa náramne na tom, že ho farár vyhlásil za blázna, a tým mu zamedzil cestu ku richtárstvu, po ktorom dychtil. Huncútoval ho teda, lál, zlorečil mu; a jestli pred tým poburoval oproti nemu, činil to potom ešte viac. Von s tým huncútom zemänom, tým nepriateľom sedliakov!

Chcel, aby sa hneď písala inštancia na odstránenie. A sedliaci boliby pristali, keby nie striezlivý Capinos. Tento odporoval. Zostaneme v haňbe, hovoril, bo nemáme príčiny. Bezcharakterný richtár Belko vzdával sa na vôľu väčšiny. Jako chcete, hovoril, a sedliaci váhali.

VI.

Ku čomu nemohol nakloniť obec mätežný Kotrbac, ku tomu dala rozhodný postrk náhoda. Staré farské chlievy spadly, vetchá strecha sa zalomila, hnilá povala preborila. Poneváč krajinská cirkevnia pokladnica nedáva na gazdovské stavänia ničoho, Žarnovič kúpil sám hrady, krokve, laty, dosky, a platil tesárov; len slamu na prikrytie žiadal od farníkov. To niesú budinky moje, hovoril richtárovi a prísažným. Keď odojdem od vás, alebo umrem, všetko tu zostane, ani mi nikto útraty moje neprinavráti. Neľutujte teda tých pár snopov slamy.

Musíme sa o tom poradiť, odvetili predstavení a svolali obec. Tu nielen Kotrbac odporoval celou silou, lež i Capinos, na ktorého všetci hľadeli, postavil sa rozhodne proti žiadosti farárovej. Farára platí kráľ, hovoril mudrc tento vo vetchej bundičke, nech si stavia, jako chce, to jeho vec, nám nič do toho. Farár nás len skusuje. Dáme-li raz, dáme vždy! Nedáme ani stebla, osvedčili svorne všetci. Dám radšej pohorencovi, riekol jedon. A kto vystaví mne chlievy, keď mi spadnú? tázal sa druhý. Ja nebudem vtedy pýtať od farára, nech ani on nepýta odo mňa. Kotrbac vrešťal: Nech si stavia, keď chce: a keď nie, nech ide v čerty. Richtár oznámil farárovi, že gazdovia nechcú dať ničoho.

Žarnovič, jakokoľvek nerád, musel ísť na žalobu ku Dechtiarovi.

Máte pravdu, hej, odvetil tento na jeho stížnosť. Dať slamu musia, a ja sám dám jim príklad, hej, bo i ja sedliak. Budú-li sa spierať, pošlem jim žandárov.

Hovoril to s veselou tvárou, ale Žarnovič spozoroval tajnú nechuť, a nemýlil sa v tom.

Po odchode jeho vošla pani predsedníčka: Čo hľadal tu ten doktor? Zase dáka žobračka, a hej? Ten človek neprestáva nepokojiť. Vždy má dáke stížnosti a žiadosti.

Bo i my sme sedliaci, uškrnul sa trpko predseda. Dopilý pansláv! vrhnul rukou.

Taký hrubian, dodala pani. Nestydí sa, žiadať od nás povinný deň a rokovinu.

Prijde mu to draho, zaškaredil sa Dechtiar. Žiada slamu na chlievy, a sedliaci nechcú dať. Ja už vidím, čo z toho bude, hej. Sedliaci dostanú žandárov, a farár svedoctvo, že bol v Baraňom.

VII.

Sedliaci skutočne museli byť donutení ku povinnosti žandármi. Dávame, dávame, hovorili, keď snášali slamu a platili, ale pre druhého farára. Teraz koniec. Zemän musí von! To bol jedon hlas v Baraňom.

Bez Dechtiara však nechceli zaťať do toho. On jim síce dal žandárov, ale vedeli dobre, že to učinil proti vôli. Usniesli sa teda, ísť ku nemu na poradu, a ešte prvej vyskúmať myseľ nového vicearchidiákona Výrostky.

Toto vzali na seba Kotrbac a Capinos. Pošli oba, jedon v gube, druhý vo vetchej svojej bundičke.

Nohy ruky bozkávame jako pánu velkomožnému, hovoril Capinos, utrev si malý nošťok päsťou, nech sa smilujú nad nami, nech nám prečarajú plebána. Ne-

nažíva s nami, jako Bôh prikázal, vodí na nás žandárov, dáva nás biť.

Hm! Po zemiansky! pokrútil hlavou uradovaný Výrostko.

Nech nám ho vezmú preč, vrhnul sa na kolená obyčajom svojim Kotrbac, prosíme pre Boha, pre Matku Božiu, pre päť rán Kristových. Oni na to pán. Nech nám prečarajú plebána, bo všetci zutekáme!

Moje deti, odvetil Výrostko laskave, ľutujem vás, že vás takým plebánom Bôh navštívil, ale prečarať vám ho len osvietený biskup môže. Musíte písať instanciu. Ja potom učiním všetko za vás, čo v mojej moci bude.

Odošli chytrí prosebníci s potešením. Už je dobre, oblizoval sa Kotrbac.

Odvážili sa i ku pánu Baraňanskému, jakokoľvek sa ho ináče hrozili.

Plebán náš nedobrý, slovil Capinos. Umienili sme si vyhnať ho. Čo myslia, pán veľkomožný? Veď sú tiež katolík.

Vyžeňte ho, ja jeho krvavého . . . . zalál Baraňanský. Preč s tým panslávom!

Ku Dechtiarovi šli hromadne všetci temer, s richtárom na čele.

Čo tam, moje deti? tázal sa blahosklonne Dechtiar, hoc dobre vedel, nač idú.

Ta veru, prosíme ponížene jako pána veľkomožného a otca našeho laskavého, riekol za všetkých richtár, rádi bysme prečarať plebána, bo ten terajší nedobrý.

Ja plebánov nemôžem vyháňať, hej, osvedčil Dechtiar. To môže len biskup. Musíte písať inštanciu a udať

príčiny. Bo len tak na púhu žiadosť vám ho neodstrania, hej.

Príčin máme dosť, ozval sa mužík v bundičke s maličkou tvárou a vyčnievajúcou briadkou.

Ale nech budú podstatné, poučoval jich Dechtiar, aby ste v haňbe nezostali, hej. Lebo vy ste zvykli cigániť. Myslíte, že čím viac nalžete, tým lepšie, a potom vás len vysmejú, hej.

Len svätú pravdu dáme napísať oblizol sa Kotrbac.

Ty, ty si samá pravda, pozrel nevrle na neho Dechtiar. Tebe dal Bôh jazyk len ku lhaniu.

V rok jeho narodzenia, uškrnul sa Capinos a utrel si nošťok päsťou, musela panovať planéta Šimúna čarodejníka. My ale sme poctiví ľudia. Všetko, čo dáme napísať, dokážeme.

Keďže tak, sklonil sa ku nim vytiahly Dechtiar, vo svojej zlatom vyšívanej úradnej šate, dajte si teda napísať jednu poriadnu instancijku na osvieteného biskupa. Nech tam budú vyložené všetky vaše stížnosti, hej. Ja sám budem písať, aby vzali od vás toho zemäna, hej, keď tak zle zachádza s vami.

Sedliakom nebolo viac treba. Pošli hneď s hlučným shovorom do krčmy, ktorú navštevovať v Krivošanoch zvykli, a posedali okolo dlhého stola.

Predvolaný Kotrbacov pisár, pecúch od "amtu" priniesol so sebou papier a černidlo, a písal, na špinavom stole, medzi pohármi a lármou, inštanciu na „prečaranie" farára. Čo len ktorý napovedal z opilých sedliakov, to všetko pecúch napísal verne, jeho slovmi, v najhrubších, najsprostejších výrazoch. Nazval obžalovaného farára i

lotrom a zbojníkom. Potom sa uderila očadená nad sviecou obecná pečať, podpísalo sa len obecne „celá obec,“ a inštancia oddala sa na počtu.

Odstránenie Žarnovičovo tak mali za isté žalobníci, že si už i druhého farára hľadali, ač nemali ku tomu práva. Pošli, opilí jako boli, na krivošanskú faru, a nabídli úrad tomu kapláňovi, čo tú sochu bol doprovodil. Sľúbili mu, že si ho vypýtajú od biskupa, a kapláň vyhodil jim zlatovku na oldomáš.

To bude popík! cmukal Kotrbac pri návrate do krčmy, a keď ostatní pošli tackajúce sa domov, on ešte dlho chodil po meste vo svojich záležitostiach. Chlúbil sa všade, že on farára vyhodil; nadával mu do zbojníkov, nazýval ho nepriateľom Marie, kacierom. Ba rozpráväl i to, že vyhodený s potupou farár obesil sa na povale.

VIII.

Rozniesla sa povesť o tomto tragickom konci Žarnovičovom rychlosťou blesku, napred po Krivošanoch, potom široko ďaleko, keď on sám ani o inčtancii ešte ničoho nevedel. Lebo jedni sa ostýchali, druhí nechceli mu povedať, čo sa snuje, a Žarnovič nebol ten človek, aby bol zúmyselne pátral po novinkách, a držal si vyzvedačov. Nemajúc nič zlého na svedomiu, žil a konal svoje povinnosti bezpečne, kázal, učil deti, gazdoval, písal, čítal. Na to sa nikdy neohliadal starostlive, čo tam hovoria po krčmách pijáci, ktorými pohŕdal. Nemal teda ani tušenia, že už prišlo, čo očakával, keď sa už rozširovala úžasná o ňom povesť. Vieš čo nového? tázali sa ľudia jedni druhých. Baraňanský farár sa obesil.

Bol to potom výjav zvláštny, keď prišiel v čas trhový do Krivošian. Ľudia zastávali na ulici, hľadeli na neho s podivením, jako na čudo, ukazovali prstom, šeptali. Známi ho potkávali s prekvapením, ba jakýmsi strachom, tázali sa ho, či žije? Čo sa stalo ľuďom týmto? myslel si zadivený Žarnovič. Či som dáky zázrak, či čo? Divia sa na mne, jako na vzkriesenom Lazárovi, kladú mi otázky nesmyselné.

Až vtedy mu vzošlo svetlo, keď sa spotkal s milovaným priateľom Rubcom. Tento zbľadol a len toľko vypravil zo seba: Ha!

Čo si sa tak zarazil, táže sa s podivením Žarnovič. Ofúklo i teba jakési čudo? Zdá sa, že sa máš premeniť v soľní stlp, jako Lótová žena.

Živ si mi teda! oboril sa mu na prsia Rubec. A ja som ťa už oplakal.

To je teda príčina, zasmial sa Žarnovič, všeobecného podivenia. Povesť ma učinila mŕtvym.

Ale bolo snáď preca dačo vo veci, skusoval priateľa Rubec. Snáď sa len nepreviedlo, dodal smutne. Nebolby div! Utrpenia a krivdy tvoje sú veliké!

Že som onemocnel?

Eh! Na povale, ukázal si Rubec na hrdlo.

Jestli ti rozumiem, zapýril sa Žarnovič, chceš sa ma tázať, či som sa neobesil?

Nuž, tá je o tebe povesť, podal mu Rubec pravicu. Ale nič to, čoby i pravdivá bola, keď si len zostal pri živote.

Prekliate jazyky! dupol Žaznovič. Prial bych, aby sám takou nečestnou smrťou zošiel zo sveta, kto prvý povesť tú vyryhnul.

Tak snaď ani to nebude pravda, lapil ho za pleco Rubec, že si zbavený fary, následkom inštancie.

O žiadnej neviem, ujisťoval ho Žarnovič.

Chvála Bohu! obozkal ho Rubec. Spadlo mi zo srdca bremeno. Dovolíš-li, idem s tebou do Baranieho.

IX.

Priatelia meškali spolu, keď Žarnovič dostal úradní list od Výrostka, že prijde slávnostné vyslanstvo s archidiákonom Kacinčiakom na čele, vyšetrovať zdvihnuté proti nemu farníkmi žaloby.

Teraz mu bola poslaná i špinavá inštancia, aby zvedel predbežne, o čo ide, a mohol sa brániť. Biskup sa trochu zdesil svojeho diela. Chcel len odjať panslávovi všetok vliv na ľud: ale nechcel obremeniť novým údom deficienciu, ani vydať v porúhanie celé duchovenstvo. Čo to bude, pomyslel si vidiac marné pecúchove čarbaniny, keď ošemetný ľud takto počne vyháňať farárov? Čo osožia farári obciam, jestli sa stanú hračkou najpodlejších korheľov?

Bolby vcele zahodil špinavý plod krčmy, keby nie Dechtiar. Ale tento písal biskupovi, že v zúfalstve celá obec od matky cirkve odpadne, jestli nenávideného Žarnoviča neodstraní. Nariadil teda vyšetrovanie, ale archidiákonovi Kacinčiakovi naložil, aby sa prísne držal pravdy, a jestli Baraňanci žiadnu kanonickú chybu nedovedú na farára, aby jich hodne vykresal. To že trpeť sa nemôže, aby sa farári ľubovoľne preháňali, jako dáki cisársko-kráľovskí „beamtri.“

Žarnovič mrštil prečítané písmo o stôl: To sa vcele podobá tým časom, kde grecké pohanstvo pracovalo ku smrti. Rozdiel je len ten, že vtedy šlo za vyžitým náboženstvom nové, teraz neide žiadno. Ešte jedno pokolenie, a môžeme chrámy zatvoriť. Žeby potom bolo lepšie na svete, pochybujem.

Rubec vzdychol: Ó tí naši biskupi! Mlčia ku všetkému, čo vláda alebo snem nariadi; len pri faráročh okazujú svoju moc. Sú len biče na nás, nikdy nie záštitné pavezy. Cítime len tam jich moc, kde treba trestať, kde treba zaštítiť nás oproti krivdám, tam ruka jich je skrčená. Každý, kto žaluje na nás, môže byť istý výslechu; žalujme my, že sa nám krivda deje, hja! tu biskup spomôcť nemôže. Sedí tam len, s tou vysokou čiapkou, aby hneď uhodil perúnom do nás, náhle mu dáky podliak na nás pokáže.

S rozdielom, riekol Žarnovič. Jednomu všetko svobodno, druhého vešajú za nič.

Áno, prisvedčil Rubec. Takým nektorým abbasom prehliadajú všetko, len biednych dedinských farárov šľahajú. Zaopatri si zavčasu priateľov!

Nič netreba, vrhol Žarnovič rukou. Všetky tieto lži kydnem sám utrhačom v oči. Opaterný biskup nebolby ani hore vzal taký nikým nepodpísaný paškvíľ.

X.

Že skutočne tak bolo, ukázalo sa pri zasadnutí vyslanstva, ktoré pozostávalo z archidiákona Kacinčiaka, vicearchidiákona Výrostku a abbasa Huňása.

Nápor na farára bol smelý, bezohľadný, prudký.

Sedliaci stáli teraz s otvoreným čelom proti farárovi, poneváč ho už mali za ztrateného. Capinos jim nahovoril: Nebojte sa, popi povoliť musia. Čo sme raz započali, to priveďme ku koncu. Nedobre meďveďa podráždiť a potom pustiť. Čoby i nevinný bol farár, už teraz von s nim! Ináče jako s nim žiť?! Teraz i ten oplanský Kotrbac, ktorý pred tým len za chrbtom proti farárovi huckal, do očú mu lichotil, vystúpil otvorene jako protivník. Výrostko a Huňás šli všemožne utrhačom na ruku, usilovali sa vytlačiť i z kameňa vodu.

Čože ale, keď všetky obžaloby boly hnilé? Rad za radom sa objavily, jako podlá a nestydatá lož. Daktoré nesmyselné punkty odvolali sedliaci sami. Nikto sa nechcel ku nim priznať. Každý hovoril, že on to písať nekázal.

Archidiákon Kacinčiak krútil hlavou. Bol to muž starý. Nestaväl sa síce v odpor s duchom času, neodporoval maďarismu, lež nemal tej zloby, čo mladšie maďarónske pokolenie. Mŕštil čelo nad horlivosťou i maďarónskou i slovenskou. Jedných i druhých vysmieval, jako treštencov. Mal ku tomu naloženo od biskupa, pokračovať nestranne. Vidiac teda neprávosť žalobníkov, ohriakol jich: Jako ste sa opovážili písať tak lživú inštanciu?!

Capinos vo vetchej svojej bundke, ohliadol sa po sedliakoch, mihnul, a postúpil trochu v popredie: Prosíme ponížene jako pánov veľkomožných, my nášeho farára trpeť nemôžeme, bo je bezbožný človek, nepriateľ Marie. Tu a, pán veľkomožný abbas nám posvätili Mariu,

a náš farár ju prijať nechcel; na silu sme ju vniesli do kostola.

Tak je, prisvedčil Huňás.

Viem o tom, pozrel na neho hnevne Kacinčiak. Ja, pane, bych vás i s vašim kapláňom a vašou lútkou z kostola mojeho metlou vybil.

Obžalobu doplnil Kotrbac: Pre farára nás i Bôh tresce. Chodia na nás samé neúrodné roky; to všetko preto, že Panna Maria hnevá sa na farára.

Čo? vzplanul Kacinčiak. Farára činíte odpoveďným za chvíľu a pohodu?!

To je snadný spôsob, dodal latinsky, všetkých nás vyhnať v čerty. Ani iného nezaslúžime, keď takto zachádzame jedon s druhým, predhadzujeme sa divým šelmám.

Sedliakov okríkol ďalej: Vaša inštancia je paškvíl. Nadávate farárovi do zbojníkov, ale vy ste zbojníci, ozbíjate na dobrom mene vašeho duchovného otca. Vy zasluhujete trestu, nie on odstránenia. Zatvoriťby vás všetkých, jako zákerníkov a bezbožných buričov!

Budeme teda všetci luteráňmi, mrštil sebou surove Kotrbac, ozrev sa po sedliakoch, z níchžto mnohí sa už vytratili.

Hoc vy storaz budete luteráňmi, vzkočil zo stolca Kacinčiak, my nebudeme sviňskými pastiermi, abyste nás nič po nič vyháňali, kedy zamyslíte. To neškodí, keď hnilý úd, jaký ste vy, z tela odpadne. Vaše mravy sú bez toho už dávno pohanské!

Načo také reči? sotil Kotrbaca richtár. My sme a

zostaneme katolíkmi. Inštanciu nám kázali písať veľkomožný pán Dechtiar.

Na neho potom zložili nahnaní do rožka sedliaci všetko, a rozošli sa škrabajúce sa za ušima.

Farárovi radil Huňás a Virasztó. poďakovať sa dobrovoľne a pýtať inú faru. Žarnovič ale osvedčil tvrdo: Jestli som vinný, nech budem odstránený súdnym výrokom, jestli nevinný, vyplašiť sa s haňbou nedám. Že sa ľud búri, na príčine sú veční jeho popudzovatelia, lživí bratia, ktorí ho neprestávajú huckať, a biskup sám, ktorí posiela svoje výroky pred vyslyšaním a nachádza jakúsi obľubu v zľahčení pred ľudom farára. Vy, pane abbase, viete o všetkom. Vás obžalúvam doprosta, jako popudzovateľa!

Tak to učinil vo svojej zpráve i Kacinčiak a umenšil valne lásku biskupovu proti nemu. Bo hoc vôľu biskupovu plnil, preca biskup počal sa jaksi mrzeť na neho, keď to zle vypadlo. Dal mu potom i pocítiť svoju nemilosť, písal mu ostrý list o čeľadních záležitostiach.

Žarnovič bol vyhlásený konsistoriálnym súdom za nevinného. Malo však i to ešte svoj háčik. Zpravili ho o tom cestou archidikonálnou, ale súdny výrok mu neposlali, aby utrhačov nemohol hľadať právom.

To bol vrchol jeho utrpení. Prišlo, čo prísť muselo, ale keď zlé najvyššieho stupňa dosiahlo, potom sa umenšovalo rychle. Sprostý ľud je vždy nezbedný, nemilosrdný, krutý, keď myslí, že to môže byť krátkou a snadnou cestou; že ku tomu jakákoľvek inštancijka postačí, aby vôľu svoju provodil, domnelé krivdy pomstil. Náhle ale uhodí na nesnádze, sedí ticho. Skúsiť i Baraňanci mu-

seli, že jich inštancie niesú všemožné; a keď to skúsili, uspokojili sa. Prestaly hrozby: Mám ešte päť groší na inštanciu! Zamlkly povesti, že vtedy a vtedy farár odchodí. Povstalá príkrosť trvala síce, ale po málu slabla. Lepší počali sa s dôverou kloniť ku farárovi, svätúškovi Capinosovi oproti tomu a pochabému Kotrbacovi sa vysmievať.

Tento zproboval obnoviť dávny svoj pomer ku farárovi, ale nešlo to viac. Žarnovič už poznal jasne všetky cesty tohoto dvojjazyčného podliaka, a divil sa, čo jedon taký oplan a blázon omrzlostí farárovi zapríčiniť môže.

Mal zo dňa na deň život pokojnejší. Na Dechtiara oproti tomu, ktorý sa mu tak pekne odslúžil, vo všetkých búrkach mal ruku svoju, prišiel mráz s nespodievaným obratom vecí krajinských.

Časť piata.

I.

S koncom 1858. roku počali vo Viedni, po ztratenej priatelstvom Napoleonovým Lombardii, upúšťať od nemeckej centralisácie, ponúkať Maďarom nadvládu nad ostatnými národmi pod korunou svätoštefanskou, za cenu zákonného odobrenia toho, čo dosaváď vláda konala, hľadať smierenie s advokátskym kráľom bez berly, Fraňom Deákom, stavším sa všemohúcim všeobecnou dôverou. Miesto ponemčenia celého Rakúska postaveno do výhľadu to, čo po nešťastnej vojne „Nemcov s Nemcami“ vošlo r. 1867 vo skutok, rozpoltenie Rakúska

s tým, aby chatrný materiál Slovanov opanovali a privtelili sebe v jednej polovici državy Nemci, v druhej Maďari. Táto myšlienka slúžila za základ už tomu prvému vyrovnaniu s Uhrami, ku ktorému sa odhodlali r. 1860 Nemci. Cudzozemské úradníctvo jako hromadne bolo vpusteno do Uhorska, tak i hromadne vyhnáno za hranice s velikým žiaľom tisícich všetkej živnosti povzbavených rodín. S cudzozemcami padli i nízkeho pôvodu domorodci, zvlášte rozkričaní, vo Viedni teraz vcele opustení panslávi. Úrady všetky zaujali majetní, za Maďarov sa nesúci páni.

Pri tomto obrate prišiel na odpočinok i nenávidený Dechtiar, ale nevzdialil sa na dedinu, lež dal si okná vybíjať a delať mačačinu v Krivošanoch. Myslel, že i tieto vrtochy chamäleonskej vlády viedeňskej prejdú a Bach sa navráti.

Boly obnovené po dvanásťročnej prestávke i župné shromaždenia. Tu zaznely po stoličných domoch ohnivé mondóky z celých pľúc. Hromžilo sa na bezprávne zrušenie uhorskej ústavy, na zaplavenie krajiny cudzozemcami, na nezákonné nakladanie daní, na takých a takých kraishauptmanov a štajerinšpektorov, na systematické vycicanie a úplné zrušenie obremenenej nesnesiteľnými daňami zeme a na germanisáciu. Tisícerake dane boly nám tak zošklivené, že bysme boli hotoví bývali neplatiť žiadne, a na Nemcov sme zatínali päste. Nenazdali sme sa vtedy, že keď Uhri sami prevezmú krajinský mešec, budeme pri starom. Daň krve bola zvlášte vylíčená čiernymi barvami. Prísnemu bola súdu podrobená tá veľkosvetová politika Rakúska, ktorá sa

mieša do všetkého, chce všade vlivať, a preto drží na nohách ohromné vojská, ktoré keď súsedom hrozia, doma všetko blaho pohlcujú, a slúža ku potlačovaniu jednoho národa skrze druhý. Nemysleli sme, že po uplynutí ôsmych liet Uhri sami premenia državu v jednu velikú kasárňu. O tom, jak hrozná je vec, odjímať národu jeho reč, slyšali sme také ohnivé žaloby, že sme každé pomyšlenie na vykorenenie Slovákov držali pozatým za nemožné. Pozdejšie však sme sa doznali, že národnia smrť je len pre Maďarov krivda, pre Slovákov povinnosť, a skusujeme, načo Nemci ani nemysleli, hromadné maďarizovanie samého ľudu, uvádzanie maďarčiny do pospolitých škôl. Bolo všade plno hulákania, okien vybíjania, živstvovania Maďarov, Rákociho maršov....

Po dedinách ale stálo tichučičké ticho. Ľud mal náramný strach. Panština zase tu, prišeptávali si sedliaci. Desili sa pri spatrení uhorských zástav v meste. Prechodil jich mráz pri tých sviniarskych čuhách, do ktorých sa boli vtedy vrhli páni. Vo všetkom tom videli vznikajúci odboj proti cisárovi, darcovi svobody, panštinu, drábov, dereše. Za odchádzajúcimi „Nemcami“ už plakali tí, čo nedávno k vôli pánom spievali: „Huncút Nemec.“ Vrtkavý je sedliak, jako kohút na kalvínskej väži.

II.

Župy vláda zplnomocnila vyvoliť si župních úradníkov, od najnižších až po župana, a vyslancov na svolaný do Pešte snem.

Z týchto príčin bolo povolano župné shromaždenie i do

Krivošian a otvorené kráľovským povereníkom (komisárom).

Tento osvedčil v preplnenej zemianstvom, duchovenstvom a pozvanými richtármi dvorane, že bachovskí úradníci všetci sú zvrženi, a že sa obnovuje stoličný výbor z roku 1848.

To bolo prijato s hromovitým živstvovaním, ale nie kráľa, lež vlasti a Maďarov.

Pán Baraňanský vylíčil ohnivými barvami všetky dosaváď na krajine vládou viedeňskou páchané krivdy. Rečnil tak srdite, že mu až sliny z úst fŕkaly. Za nim iní oblahčili srdcu svojemu, pri potlesku i mužských dolu i paní na pavlači.

Povereník, keď mohol prísť ku slovu, prečítal mená župních výborníkov a kázal voliť úradníkov.

Ale kto jich bude platiť? tázal sa Baraňanský.

Vláda, odvetil povereník.

Povstal hlučný krik: Nechceme, nechceme! My našich úradníkov budeme platiť sami, aby neviseli od vlády.

Nech sa ľúbi, vetil povereník, ale na obce dane rozvrhovať nesvobodno.

To znamená jednou rukou dávať, druhou odjímať, to je nečestné obcovanie, lož, klam, vrešťalo celé shromaždenie, i krásny pol na pavlači. Ale povereník stál neustupne na svojom.

Po mnohých marných krikoch vstal Mošnický: Ja, páni moji, budem slúžiť stolici, jestli ma poctíte vašou dôverou, za darmo. I ja, i ja, ozvali sa za nim mnohí.

Bolo skutočne vyvoleno úradníctvo bez platu, samí zemskí páni.

Prišiel potom rad na volenie snemovních vyslancov. Tu zase zdvihol Baraňanský otázku o platu. Tvrdil, že platení vládou vyslanci niesú svobodní, a žiadal, aby župa platila vyslancov svojich sama.

Dobre, privolil kráľovský povereník s úsmevom, len rozvrhovať a silou vyberať nákladky nesvobodno, a stál na svojom, jakokoľvek vrešťalo obecenstvo na lživosť a zpreneverilosť vlády.

V uzavretie prešlo, sbierať dobrovolné príspevky. To však prinieslo na podiv málo. Najhorlivejší kriklúni, jako Baraňanský, nedali krajciara.

Energiu nových slúžnych bez práce zlomila vláda.

Zakázali obciam, poslanými obežníkmi, platiť nezákonnú, snemom nepovolenú daň, vláda však poslala do obcí vojakov.

Vymenované ku spravovaniu a prevedeniu volieb na snem povereníctvo navrhlo samých plnokrevných milovníkov svobody panskej, a skutočné prevedenie toho bolo svereno slúžnym.

III.

Asi o mesiac po tomto župnom shromaždení obeduje spolu v krivošanskom hostinci „u Zajaca“ mnoho pánov, pri cigáňskej hudbe a brnkotu pohárov. Rozmluva sa točí, jako v takom nepokojnom priechodnom čase, okolo politiky, menovite volieb na snem.

Budeme mať, riekol Virštli, veliké nesnádze. Ľud je plný nedôvery, ťahotí ku Nemcom. Jestli sa najdú

popudzovatelia, sedľač pobehne za nimi, nadužije danej jej neopatrne moci ku záhube krajiny, vyvolí dákych zradcov panslávov.

Dechtiara! zasmial sa druhý.

A myslíš, že nie? utrel si Virštli servitkom masné ústa. Čiernožltý ten Austriak už chodí z dediny na dedinu odporúčať sa sedliakom a popudzovať jich proti zemianstvu.

Tohoby nám, toho! odsotil prísažný Folt tanier. Tenby zradil za masný úrad celú krajinu Rusom.

Ba Nemcom, opravil ho iný. Chce nás vovliecť do državnej rady viedeňskej, abysme sa tam dobrovoľne zriekli pravého ústavného života, pre zdanlivú, mrtvú celodržavnú ústavu.

Hromženo potom na zákonodarcov z r. 1848, že otvorili do snemu cestu živlom nebezpečným a vložili celú moc pri voľbách do rúk opilej sedľače. Mnohohlavý, pažravý slepec tento dá svoj hlas podkúpeným zradcom a lovcom úradov.

V omýlu ste, páni, protirečil slúžny Mošnický. Sedliaci vyvolia, koho chceme my; len netreba ľutovať trochu toho smradľavého výrobku našich pálenčiareň. Všetko rozhodne špiritus!

Pravda, riekol Virštli, že tie vždy smädné hrdlá pôjdu za nápojom: ale piť jim dá i Dechtiar, peniaze mu pošlú z Viedne.

Tak je, prisvedčovali mnohí. Na toho pansláva austriaka treba obrátiť zvláštny pozor. Tvoja to povinnosť, Mošnický. Vo tvojom újezdu chodí poburujúc po dedinách.

Spoľahnite sa v tom na mňa, odsotil Mošnický stoličku. Za nim pošli prísažný Folt a Virštli.

IV.

Idúcky videli vychádzať hŕbu sedliakov z domu, kde býval zhodený, ale v Uhorsku priženený, slúžny Špangler, natiahly daič-čech.

Sedliaci mali všetci kosmaté plavé guby, len jedon sa zavíjal do vetchej koženej bundky. To bol Capinos s Baraňancami.

Mošnický zalál: Ošprty tieto snujú čosi s tým daič-bemákom.

Sedliaci oproti tomu poukazovali na neho s úškľabou: Hľa náš nový slúžny!

Chybí mu len valaška na pleco, ozval sa chripľavým svojim hlasom Kotrbac, a hotový kondáš.

Moholby potom hneď ísť na remeslo: „daj Bohu dušu a mne peniaze,“ uškrnula sa i maličká tvár v bunde, s vyčnievajúcou briadkou.

Zpýtam sa ho, žartoval ďalej Kotrbac, kedy vyženie svine?

Ej už ozaj, ozval sa i richtár Belko. Zbýva už tým pánom len odhodiť nohavice, aby boli naozajní maďarskí sviniari.

Iní pľuvali a zlorečili. Lebo nemožno vysloviť, jako protivný bol ľudu slovenskému ten divoký úbor, do ktorého boli sa vrhli vtedy vlastenci.

S príchodom však pánov vzali sedliaci pokorné postavenie, smekli širáky, keď ešte páni ďaleko boli, a títo tiež skryli opaterne svoju nechuť.

Odkuď vy? táže sa Mošnický.

Z Baranieho, prosíme ponížene jako pána veľkomožného.

A čo hľadáte tu u „Nemca?“

Nuž, odpytujeme ponížene jako pána veľkomožného, ďubal richtár Belko paličkou do zeme, oznámili nám pán veľkomožný Dechtiar, že zajtrá prijdú poradiť nám, koho máme voliť na snem. Ta veru prišli sme poradiť sa s pánom veľkomožným tu a, čo máme robiť?

Tu vidíme povahu sedliakov. Nemajú ku nikomu dôvery; preto hapkajú všade, skusujú, kto čo povie. Dechtiar bol jich prorok, a preca pošli sa radiť i Španglera.

Lebo my bysme najradšej mali pokoj, dodal Capinos. Nech tam volia páni koho chcú; my sprostáci nikoho voliť nechceme.

Prisvedčovali ostatní, bo to bola naozajná jich žiadosť. Mysleli, že je vo vzniku nová rebelia, a že každý bude už tým samým rebelantom, kto pôjde voliť vyslanca. To jim nabili do hlavy Kotrbac a Capinos.

Mošnický riekol: Od voľby vyslanca nemáte sa odmáhať. To je najpeknejšie občianske právo, ktoré vám dala krajina, dodal s dôrazom, znajúc, že ľud všetko len cisárovi pripisuje. To ale nenie v poriadku, že ste prišli radiť sa s „Nemcom.“ On už nič, ja váš slúžny. Ja vám poviem, koho máte voliť.

Dobre, prosíme ponížene jako pána veľkomožného, riekli sedliaci odchádzajúce, a len o dvadsať krokov ďalej postavili si širáky.

Mošnický pokrútil hlavou: Zlý to duch v ludu tomto. Hotový by bol poškrtiť nás.

Tak sa nám odplacujú za osvobodenie, dodal prísažný Folt. Povďační sú za to — Nemcom!

Na hospode svojej riekol Mošnický: Škoda, že i na fare v Baraňom sedí komisný pansláv. Ináče bych zajtrajšieho dňa uväznil toho buriča.

To nech ťa nemýli, napravil ho Virštli. Dva panslávi nenávidia sa smrteľne vospolok. Potom vyrozpráväl, jaké zapríčinil sedliacky prorok po nevinne Žarnovičovi neresti.

Dobre teda, riekol Mošnický. Sedáme na vozík. Okolo polnoci musíme doraziť na Baraňanskú faru. Lebo viem, že ta svolá Dechtiar sedliakov. Ty Virštli nás povedieš.

V.

Bolo skutočne okolo polnoci, keď ku farskej stodole v Baraňom blížili sa zo záhumnia tri postavy v čiernych čuhách a jedna v bielom plášti, s červenou čiapkou na hlave. To boli Mošnický, Folt, Virštli a hajdúch. Aby príchod jich nikto nezbadal, zanechali vozík ďaleko za dedinou a kráčali peší po čerstve napadlom sňahu, nemluviace ani slova.

Jako sa už mali ohnúť okolo uhla stodoly, zastane vedúci predok Mošnický, zapská, slúcha a dá rukou znamenie. Cúvnu, utiahnu sa za stodolu.

Kukajúce odtuď, videli blížiť sa od fary troch mužov v krpcoch, s hodnými nošami na chrbtoch. Šli shovárajúce sa šeptom.

Ťažké je, povedá jedon, keď už dochádzali k uhlu; neviem, jako to zanesiem ku vozu.

Ale to preca pravda, hovoril druhý, že tá rúčka z nenarodzeného dieťaťa spomôže. Jako sme búchali, a preca nikto sa nevzbudil.

A čoby sa i vzbudili, poučil ho tretí, nevideli by nás pre rúčku. To je vec skúsená. Prst zo šibenca a rúčka z nenarodzeného dieťaťa činia dobrých ľudí neviditeľnými, na spôsob duchov.

Zlodeji, šepnul Mošnický. Zavďačíme sa farárovi. Do nich! Každý svojho chlapa!

Keď sa teda zkrúcali chlapi okolo uhla, priskoknú z nenadála páni i hajdúch, a laps všetkých razom za prsia!

Čo to nesete?...

Zrno do mlyna.

Aj, aj! O polnoci do mlyna?!

Omakaním noše poznali, že to slanina, šunky, mäso, klobásy, šaty. Zlodeji zvrtli, že to pán plebán posiela istej osobe tajne.

Ha, lotri! vyťal Mošnický jednoho v ústa. K ozbíjaniu ešte i utrhanie na cti!

Museli kráčať s nošami nazpät ku fare. Idúcky našli zabitého psa, potom spozorovali povržené koly a vylámané okno.

Virštli zaklopal zľahka na okno farárovo. Tento hneď prikvitol v županu a papučkách. Ticho, šopnul mu Mošnický, aby sa neprebudila čeľaď. Máme ku tomu príčinu.

Pri tichosti teda voviedli zlodejov, s nošami na chrbtoch, do farárovej chyže. Jedon z nich bol vysoký,

tlstý, rapavý, druhí dva územčistí chlapíci v belavých kurtkách. Vzozrenie všetkých bolo ošklivé, najvätšia ale surovosť a podlosť zrkadlila sa vo vysokom, ktorý sa zdal byť vodcom spoločnosti.

Farár zakypel hnevom. Ha! To teda vy, čo ste už celú okolicu ozbíjali. Zriedka prejde týždeň, čo bysme neslýchali o vylámaných komorách, sypárňach, jatkách. Premožený citom, vyťal vypaseného ošklivca po tlstom líci.

Nebite, odvrkol tento. Teraz biť nesvobodno, ani vám to, osobe duchovnej, nesvedčí.

Na šibenicu s vami! dupol Virštli.

Oho! zlodej na to. Bol som už neraz, kam ma pošlete, a čo? Lepšie mi tam bolo, nežli nejednomu doma. Pamätajte, že sa navrátim!

Teda ešte hrozby! vyťal ho po líci Folt a kopol do neho.

Nekopajte, obrušil sa podráždený zlodej, ja nie váš pes! Stál som už pred inakšími pánmi, a nekopali ma, lež vypytovali sa pekne.

Hľa, filantropické zákonodarstvo! búšil ho do prsú Mošnický. Tak to, keď zákony píšu medzi štyrmi stenami ľudia, ktorí nikdy takéto zveri ani nevideli.

Tu si máte vašu slaninu, riekol poličkovaný a chcel zhodiť nošu. Ale Mošnický tak panovite to zakázal, že sa neopovážil.

Pri omykaní sa vypadla zbojníkovi z kurtky napred sklenka s pálenkou, potom očernelá deťacia rúčka.

Hrôza! tleskol Mošnický do dlaní. Rozpomínate sa, páni, že v jaseni bola nalezená v lese žena s rozpára-

ným životom a deckom pri nej s urezanou rúčkou? To robota týchto lotrov. Priznávate sa?!

My len ku tomu sa priznávame, pri čom nás lapia, osvedčil za všetkých náčelník.

A kde ten voz, tázal sa po tejto prešibanej odpovedi Mošnický, na ktorý ste chceli odniesť noše? Kto vás vozí? He!!

Nemohol sa však slova dobyť na lotroch, a krik robiť nechcel, aby nezmaril hlavní zámer. Odviedol jich teda pri tichosti do pivnice, poviazal jim ruky, a postavil ku nim hajdúcha s rozkazom, biť jich nemilosrdne, keď by chceli zložiť noše, alebo s nimi sa zvaliť.

Farárovi potom vyložili hostia príčinu svojeho nočnieho príchodu, a Žarnovič jim ochotne prisľúbil svoju pomoc. Občerstvení trochu vínom políhali.

VI.

Ráno čeľaď zalomila rukami nad spustošením. Gazdiná a slúžnica spaly, sluha bol v noci, jako obyčajne, na záletoch. On zvestoval gazdinej, čo sa stalo, a gazdiná chcela to oznámiť farárovi. Tento však nikoho nepripustil do chyže svojej, tým menej do bočnej, kde čušali hostia.

Po východe slnka ohliadali škodu, mudrovali, hádali shromaždivší sa na farskom dvore sedliaci. Lebo ta jich povolal pribyvší večer a nocovavší vo svojom dome Dechtiar, aby, obrábajúc sedliakov, pôsobil spolu na farára.

Jako sa máte, moje deti? tázal sa jich obyčajom svojim, keď vjel do dvora na čiernožltom vozíku, zaobalený do popolovastého plášťa s líščim golierom.

Tak pomaličky, pán veľkomožný, odvetil richtár Belko.

Smierení ste už s farárom? šepol ďalej nachýlený vytiahly Austriak.

Jakosi na silu, poškrabal sa za uchom Capinos, keď nám ho vziať nechcú.

Pobil nás nim Bôh, zamiešal sa chripľavý Kotrbac, i palicu na nás zanehal. Človek sa nemá ani s kým poradiť.

Nič to, potešil jich Dechtiar, dostanete vy farára dobrého, hej, ¡len za mnou slúchajte. Počkajte trochu tu. Chcem napred prehovoriť s pánom farárom.

Tento prijal kývajúceho sa na dlhých nohách Austriaka s chladnou vlúdnosťou, a Austriak vyslovil napred svoje poľutovanie nad nočním zločinom. To, hovoril, je následok večného odporu proti zákonnej vláde. Poburujeme proti vrchnosťam ľud, a potom sa nám neľúbi jeho nemravnosť.

Pri cirkevních vrchnosťach je to isté, bodol ho Žarnovič. Popudzovanie má všade zlé následky.

Áno, prisvedčil Austriak, a zapáliv si smodku, jal sa obrábať tým horlivejšie Žarnoviča, jako Slováka, zemäna a farára.

Jako Slovákovi dokazoval, že kto je priateľom Slovákov, ten so zemianstvom držať nesmie. Lebo vraj šľachta uhorská a maďarismus jedno je. Slováci nemôžu sa opierať na nikoho, jako na ľud.

Jako drobnému zemänovi dokázal potrebu spojiť sa úzko s ľudom. Drobné zemianstvo, hovoril, je vrženo do jednoho mecha so sedľačou. V každej župe je dakoľko

zámožnejších rodín, tieto všetky úrady habú ku sebe a činia čo chcú. Vami drobnými zemänmi pohŕdajú tak, jako sedľačou. Vy nemáte náhrady v masných úradoch, ste už tiež len biedny poplatný ľud. Tých dakoľko rodín ustrojilo sa cechovne, porvalo ku sebe všetku verejnú moc a všetky spoločenské výhody. Stoličné výbory zahrňujú všetkých aristokratov; všetko drobné zemianstvo je z nich dočista vylúčeno. Vidíte, vy ste zemän, a preca vylúčený ste z výboru. Sedia tam nevedomí chlapci, pánikovia, maďarónski kapláni; vy, učený muž a doktor ste bezhlasná nemina. Povedzte, čo má teraz chudobný zemän pred sedliakom? Ba blažší tento, lebo sa nehaňbí za žiadon spôsob výživy. Zemän je v tom obmedzený predsudkami. Má sa za to, že remeslo, kupectvo, obchod mu nesvedčí. Ešte i ten váš stav duchovní považuje sa za neprístojný zemänovi.

Všade vás odkazujú na tú biednu kúriu, t. j. ku pluhu.

Jako farárovi postavil mu pred oči, z koho žije. Čudujem sa, hovoril, že duchovenstvo do jednoho duje mecha s aristokraciou. Čo sú páni? Neznabohovia, ktorí len posmech strojá z náboženstva a jeho sluhov. Čo dajú farárom? Ani prútka dreva, kde nemusia. Ubohý ľud udržuje sám farára, učiteľa, chrám, školu. Maliby teda farári držať s ľudom, z nehož žijú.

Všetko toto bolo vzato z duše Žarnovičovi, ale dojem neučinilo žiadon. Bol priveľmi obrazený nevďačným advokátom, lež aby bol ku srdcu pripustil slová jeho. Prijal jich nemým mlčaním, a Dechtiar zavolal netrpelivých už sedliakov do chyže.

VII.

Moji milí, tak započal, nastáva čas voľby vyslancov na snem, a vy budete voliť, hej. Koho si volíte, ten bude nás zastupovať v shromaždení krajinskom, tlumočiť vašu vôľu, hovoriť alebo mlčať za vás, hej. Či ale páni budú zastávať práva vaše? Oni nakujú zákonov, jakých jim potrebno, hej, a nie jaké požaduje váš prospech. A jaké zákony, také potom i práva a súdy, rozumiete?

Rozumieme, prosíme ponížene jako pána velkomožného, prisvedčili sedliaci. Ale horkéže jich rozumenie! Ten prepitý, pálenkou prebraný rozum sedliacky už ani tie najjednoduchejšie pravdy nechápe. Potáca sa to, jako otrávené muchy, temer bez všetkého myslenia.

Vysvetlím vám to príkladom, pokračoval nedôverujúci jich rozumu Dechtiar. Vy už nieste viac poddaní, panstvo nič nemá do vás, hej. A preca musíte peniažky vaše v panskej krčme prepiť, mäso v panskej jatke kupovať, zrno v panskom mlyne mleť, nie?

Veru tak, prosíme ponížene jako pána velkomožného, oni najlepšie znajú, utrel si tenký nôsok maličký mužík v bunde s vyčnievajúcou briadkou.

Dechtiar hovoril ďalej: Jakéby mohla mať obec dôchodky, keby krčma, jatka, mlyn boly obecné! To môže učiniť len zákon, hej. A takýto-li zákon uložia páni? Potom panstvo bralo pri merankách chotárov lesy dľa počtu sedliakov; a teraz vám nechce ani dreva dať, ani čiastku z lesa postúpiť, hej, hoc mu to už krajina zaplatila. To zase môže len zákon premeniť, učiniť polo-

vičaté vymanenie celým, pomôcť obciam na nohy, hej. Jestli ale samí páni pôjdu na snem, prinesú takéto zákony? zrušia regálie? dopomôžu vám ku lesom?

Ešte by nám i to odjali, odpľul Kotrbac na chyžu, čo nám pán cisár darovali. Tajili dlho našu svobodu, ale preca boli naposledok donutení. I o lesoch nám už vyšlo právo od pána cisára, len páni nám ho ešte zadržujú. Možno, že už prišli i tie rakálie.

Čo to za rakálie? klmnul ho Capinos.

Rakálie, odvetil mu opilý i teraz Kotrbac, sú krčmy, mlyny a jatky. To všetko odojmú pán cisár tým rebelantom pánom, a dajú nám verným sedliakom. Rozumiete? Vy nič neviete, ja všetko znám.

Neslúchajte na tohoto korheľského blázna, zaškúlil na neho srdite Dechtiar. Zrušenie regálij a vydanie lesov visí od zákona. Dobre ma pochopte, povedám vám ešte raz. Zákony kujú vyslancovia na sneme. Jakých vyslancov ta pošlete, také budete mať zákony, také práva; rozumiete?

Rozumieme, prosíme ponížene jako pána veľkomožného, ubezpečoval richtár.

Nedajte teda, učinil Dechtiar závierku, hlasu vašeho žiadnemu pánovi, bo každý pán prirodzený váš protivník. Keď vám budú núkať pálenku, takto jim povedzte: Nedarujete vy nám z lásky ničoho, ani smädné hrdlá naše vás nepália. Keď nám núkate vašu smradľavicu za darmo, to istý znak, že nás chcete oklamať. Povrhujete nám krajciar, abyste nám nemuseli dať sto zlatých. Tak jim povedzte, keď postavia pred vás bočku, a napite sa, keď ste smädní, za svoj groš. Vy ste se-

dliaci, hej. Poctite teda vašou dôverou muža, ktorý je krev z krve, kosť z kosti vašej, hej. Len takýto bude hovoriť za vás, hej, prinesie zákony vám priaznivé! O mne viete, že som sedliak, jako vy, hoc i čierny kabát nosím. Hlasujte teda za mňa, spolu s pánom farárom, ktorého máte ctiť, milovať a vo všetkom nasledovať.

Dobre, prosíme ponížene jako pána velkomožného, riekli sedliaci s chuťou polovičatou. Bo prišly jim na myseľ slová Mošnického a napadnul jich strach. Kto vie, mysleli sebe, jako to ešte bude? Páni sú páni, a Dechtiar taký bedár, jako my.

Kotrbac riekol po odkašľaní a odpľutí: Nám by najmilšie bolo mať od toho vcele pokoj.

To hlúpa tvoja múdrosť, ohriakol ho Dechtiar hnevive. V tej tvojej opilej kotrbe kotia sa samé potvory. Neslúchajte jeho ožranské hlúpstva. On i tak skoro vybačuje. Použite daného vám zákonom práva, ale múdre. Nevoľte si capa za záhradníka.

Pán ta pán, šepol Kotrbac sedliakom. Nahlas, aby napravil chybu, riekol: Dobre teda, budeme voliť, ale žiadneho huncúta zemäna. Zbojníci a rebelanti sú všetci.

Naozaj, prisvedčil Capinos. Bude to, jako pod Košútom. Pán cisár by dobre urobili, keby dali všetkých rebelantských pánov povešať.

A majetky jich rozdelili nám, zasmiali sa ostatní.

Dechtiar jim nechcel chuť pokaziť, preto jim primastil: V tom pravdu máte. Páni boli a sú neverní cisárovi. A cisár otec náš. Dal nám — —

Tu slovo uviazlo nahováračovi v ústach, zostál trupom. Lebo z bočnej chyže vrútili sa hurtom Mošnický,

Folt, Virštli, tento s papierom v ruke, na ňomž všetky reči Dechtiarove i sedliakov doslovne boly napísané.

Chcete teda byť vyslancom, stál Mošnický vyzývave Dechtiarovi v oči. Povedali ste týmto vaše politické vierovyznanie; nuže povedzte ho i nám. Budete na prípadnosť vyvolenia, zastávať udržanie v platnosti, či zrušenie zákonov z roku 1848?

To bola otázka, na ktorú sa nedalo odpovedať bez nebezpečenstva. Osvedčiť sa za životvorenie zákonov znamenalo odporovať vláde; vysloviť sa za jich zrušenie značilo postaviť pod otázku sedliacku svobodu. Preto Dechtiar nechcel odvetiť nijako. Na mnohé však dotieranie osvedčil sa vyhýbave, že on je za prehľadnutie a premenenie zákonov.

Tu hľa vidíte, obrátil sa Mošnický víťazne ku zbľadlým sedliakom, jakého byste mali na sneme zástupcu. Pre priazeň nemeckú a svoje úrady chce zrušiť tie zákony, na ktorých jedine zakladá sa vaša svoboda, a mámi vás, že vám dal ju cisár.

To je nestydatá lož, obrátil sa žurive ku Dechtiarovi. Činím vás väzňom, jako buriča ľudu a nepriateľa sedliackych svobôd.

Kotrbac vidiac, že je zle, cúval ku dverom a už sa lapal kľučky, ale Virštli lapil ho za gubu: Čakaj len čakaj, ty si huncútoval pánov a nadával jim do zbojníkov.

Nech mu odpustia, páni veľkomožní, orodoval za neho Capinos. My sprostáci nič nerozumieme, ta blúznime do sveta.

A ešte vätší kujoni, než sprostáci, potrhol ho za bundku Virštli. Ty si známy ptáčik. Maly už dosť roboty s tebou všetky súdy, jako s podvodníkom, a vždy sa vysekáš. Teraz si v pasci. Chcel bys' pánov vešať?!

Mošnický rozhodol: Vy dva pôjdete na stoličný dom!

Strany Dechtiara bol ošemetný Virštli tej mienky, žeby sa mu bezpečne mohlo dať dvanásť palíc na dvore. Slúžny však dal ho len poviazať a odviezť na vlastňom vozíku, medzi Kotrbacom a Capinosom do Krivošian.

Na druhom voze sedeli vyvedení z pivnice zbojníci, s nošami na chrbtoch. Museli priniesť pred súd, čo ukradli. A to bola najvätšia jich pokuta. Nohy jim nabrinuly, ramená zdrevenely.

Reči pohovorené podpísali richtár a prísažní, pri uprimnom ujišťovaní všetkých sedliakov, že nič nechcú mať s tak planým človekom jako Dechtiar, a slubovaní, že dajú hlasy svoje tomu, koho jim odporučí slávna stolica.

Dechtiar skoro bol na zakročenie vlády prepustený, ale Capinos a Kotrbac si posedeli a vydržali po časťach jedon a jedon sto palíc.

VIII.

Čo sa za tým pamätihodného v Baraňom stalo, poznáme z nasledujúceho Žarnovičovho listu, ktorý písal r. 1869 priateľovi Kmeťovi:

Patrón môj Dechtiar už dávno gazduje v Baraňom. Predtým vždy dúfal, že Nemci vyhlása zase vo vzdornom Uhorsku stav obleženosti, preto dlho neodchádzal z Krivošian. Roku ale 1867 opustila ho vcele nádeja.

Beustovsko-Deákovské vyrovnanie drží za stále a zúfa. Nemci vraj majú, čoho si len žiadať môžu. Vojska a peňazí berú teraz z Uhier viac, lež pokuď vládli bezprosredne; a čo pri tom nemilého, to ponehali Uhrom. Týmto porobil chytrý Deák a zradná emigrácia. Zaslepili oči, daktorým úradmi, množstvu pochabým maďarismom a bláznivým strachom pred Rusom. Deáka považuje za druhého Görgeja. Čo vraj ten učinil pri Világoši s vojskom, to tento v Pešti so snemom. Zbroj dolu!

Takto teraz hovorí bývalý Austriak, a hnevá sa na celý svet. Na Nemcov, že ho odhodili, jako vycicaný citrón; na Maďarov, že vyhnali z úradov celú jeho perepuťu, a odjali mu i penziu, dokázavše mu zpotvorenie zápisnice stoličnej. Dávny svoj mundúr posekal na kláte, aby ho neupomínal na časy predošlé.

Žije teraz výlučne len z toho gazdovstva, i to bez pochyby utratí. Stál dobre pri úskrovni za jakéhosi tuláka, ktorý sa niesol nemeckým barónom. Tulák uskočil, Dechtiar plať šesťtisíc. Osminy prijdú na bubon. A má ešte jednu neopatrenú dcéru a blbého syna. To mu delá mnoho starostí. Nosí sa so zvláštnou myšlienkou. Keď všetko utratí, bude dedinským učiteľom.

Mne ľúto starého hriešnika. Smierili sme sa. Časom si i v šach zahráme. Mlčíme pri tom, jako Angličania. Bo mnohomluvný pán stal sa veľmi zadúmaným.

Veliká zmena udala sa i s Baraňanským, len že opačného smeru. Dechtiar prestal byť, Baraňanský stal sa Austriakom. Nehromží viac ani na neobmedzenú vládu, ani na nesnesiteľné bremená, ani na veliké vojsko, ani na zrušenie župnej samosprávy. Nachodí teraz všetko

dobrým, čo mu za bachovskej vlády bolo ohavnosťou, a slušne. Vtedy nebol ničím, teraz je slúžnym, a dúfa ešte viac od terajšieho ministerstva. Hovorí sa o školskom inšpektorstve. Odľahlé hniezdo naše stalo sa skrze neho celou Mekkou, ale otázka, či sme boli v užitku drevobrania, ešte vždy zostáva nerozriešenou. Bude ku tomu potrebno sto rokov.

Moja krivda je, čo do veci od nekolko rokov napravená. Pokuď starý bača žil, mlčal som a trpel, znajúc že kapitula svojej vôle nemá. Náhle ju obdržala na čas, vzniesol som stížnosť na konsistor, a ona mi navrátila riadnym výrokom i lúku i kapitál. Ľud, rozumie sa, repce. Na šťastie hlavní poburovatelia už hnijú.

Svatúška Capinos prestydol na odpustkách a zošiel smrťou náhlou. Diabolus rotae Kotrbac pásol dedinské kravy, keď ho žid vyhnal z úreku. Nutená striezlivosť tak sa mu zošklivila, že učinil to, čo Judáš po zradení majstra. Generál jeho pasie nám svine.

Jonáš Záborský.

KU DŇU 12. JAN. 1870.

„Božský to nález! čo rokov sto predtým,
Rúk sto pisarských zhotoviť nemohlo
Včul jedon nim rok, ruka jedna, všetko
Stihne vyvádzať. Ján Holly.

Tlačiareň!?... Nač tlačiarní viacej tej Slovači?
Však svet celý tlačiareň, dosť sa jej natlačí,
A čo ten svet nezdolie: to nebo dotlačí. —

No tlač len, svet!... tlač i Ty, všemocný prst Boží!
Snáď tak ten ľud to rúcho zemepľazov zloží
A v národ sa premení, v národ osvietený.

* * *

Bolo to — žili si vám tí drobní ľudíci
Jak vatra rozhodená. Každý v svej zemnici
Sám o sebe si jedol horký chlieb nevole,
Cudzím orali, žali to dedičné pole,
Kde predtým jích otcovia, obri, orávali:
Cudzí rástol, a ľud ten ostával vše malý.
Malý, temný, nevidí ďalej od smetiska,
Zlatom mu je všetko to, čo sa mu zablýska;
Dedictvo slavných dedov: to hádže do blata;
Matkou volá čiernu zem, otcom svojho kata.

Sám smeje sa nad sebou, sám nad svojou zkazou,
Oblečený syn Slávy v rúcho zemepľazov.
Ťažké jarmo kladie si sám na svoju šiju,
Chová hadov na prsiach, čo krev jeho pijú.
S posmechom ho volajú „Slovákom“ — bez slova;
Bo dávno, dávno zašla hviezda Methodová.
On chudobou nevoľnou menuje sám seba,
Jeho celá modlitba: Bože, daj nám chleba!

Tak žili tí ľudíci, malí, zakrpelí,
V porobe sa rodili a v porobe mreli.
Tak mrel národ zakliaty mnoho, mnoho rokov,
Bo nebolo Mojžiša, nebolo prorokov;
Bo nebolo matičky, čo by drobné deti
Objala a schovala v materskom objätí.

No dnes już — chvala Bohu! — putá sú rozbité;
Ľud voľný, poznáva sa pri novom úsvite.
I na novo krstí sa slavných dedov menom:
Nie hana viac, no sláva, sláva byť Slovenom! —
Z iskier vatry, z ľudíkov obri sa stvorili,
Obri o tisíc ramien, tisíc chlapov sily.
Orať začali sebe na dedičnej roli,
Kopať otcov poklady, čo pod zemou boly.
Stavajú chrámy slova i svobody hrady,
A v zorách dňa nového vstáva národ mladý.

I zarval vrah svobody vo vzteku divokom:
„Beda, beda národu i jeho prorokom!“
Na nich tie z ľudu sňaté hodil on reťazy;
No pravda jích: pút nezná; — tá svetom víťazí.

Hoj a ktože upúta národ povedomý!?
Však on, junák rodoľub — každé putá zlomí!

* * *

Tak len tlač, svet! tlač i Ty všemocný prst Boží,
Však raz ľud ten to rúcho zemepľazov zloží,
A národ sa premení — v tábor oružený!

Tlač len i ty, tlačiareň!... Vytlač život nový,
Nech tebou Slovák slovo slovenské vysloví!
Bo on, keď i nezroní prachom a olovom,
To zroní vrahov svojich: voľným svojim slovom!

Ján Botto.

ĽUTA, OLEN A TUR.

(Staroslovenská poviedka.)

Na pamiatku slavnosti otvorenia kníhtlačiarne v T. Sv. Martine dňa 12. jan. 1870.

Bola jedna bohatá kráľovna; kráľovnu tú volali Tatrou. Mala ona dvanásť detí, krásnych jako tie zory na nebi. Keď jej už jak tak odrástly, povedaly matke, že ony pôjdu skúsiť sveta. Matička — čo i ťažkým srdcom — privolila jich žiadosti; dala jim naučenie a požehnala jedno každé z nich.

Keď jich tak matka bola požehnala, umyly sa vo vodách Bieleho Jazera a pustily sa na cestu ďalekú. Prv ale jako sa pohly, podelily si cestovánky svoje takto: Tri z nich šly na tie strany, kde slniečko spáva; druhé tri pustily sa ta, kde ono zapadá: iné tri vyvolily si cestu tú, kde slniečko sa rodí; tie ostatnie tri povedaly, že ony pôjdu v tú, kde slniečko obedúva.

I budem vám rozprávať o týchto troch, ktoré vybrali sa do krajín, kde slniečko poludniava. Boli oni dvaja bratia a jedna sestra. Bratia volali sa Olen a Tur, sestra ale Ľuta.

I putovali oni dlho a dlho hustými horami, pustými dolami, ktoré ani oko prezreť neznalo; prechádzali i popri jazerách prekrásno farbených — až keď raz uzreli veličizné vrchy, tak vysoké, že ani nebo pre ne rozoznať nemohli. I povie Luta: Oj, bračekovci! táto krajina páči sa mi; ja tu ostanem. I rozlúčili sa.

Pri rozlúčke dali bratia sestre svojej po jednom zlatom vlásku; ona ale dala Olenovi hrsť zrna a Turovi čarodejný prútik....

I.

I počúvajte; budem vám najprv rozprávať o Lute. Luta prišla najskôr ku horám, ktoré sa jej boly už prv zapáčily. Vrchy tieto po mene matky svojej nazvala Tatrami.

Hneď si tu vystavila palác. Steny jeho boly z ľadu, priezračné jako sklo, pokryvadlo bolo zo sňahu, bielunké jako peria z labuti. Na štyroch stranách vyzeraly okná, na každej strane po troje. Nad palácom ligotaly sa hviezdy, pod nim ale po hlbočizných dolinách rozliehaly sa hmly tak husté, žeby ste jich krájať mohli.

Keď tak už za dlhé časy prebývala Luta v paláci tomto, objavil sa jej cez obláčok jedon zlatý pás na nebi a hneď nato počula strašné volanie obďaleč. Z počiatku neznala, čo má robiť, či má ísť za tým hlasom dakomu na pomoc a či nie? No pomyslela si, že to bude hlas dajednoho z jej bratov — a tak pustila sa tou stranou, kde videla, že sa blesk mihotá.

Tu vzala ku sebe zlatý vlások svoj a pustila sa na cestu. Pred sebou videla, že čím ďalej ide, tým viac

svieti ten pás; a keď za seba pozrela, videla, jaká tam veličizná tma rozlieha sa nad jej palotou a nad krajinou Tatry. Putujúc takto za sedem dní, prišla pod jedon vrch. Tu vystúpi jej v úsrety jedna deva, ktorá mala na sebe šaty z hmly, na hlave ale mala veniec zo sedem hviezd uvitý. I pýtala sa jej, jako kraj tento volajú a kto tu panuje? A dievča odpovedalo: Toto je krajina Karpatu, na jeho temeni trôni Svetovid.

Sotva vypovedala slová tieto podivná deva, znovu počula Luta hlas volania o pomoc. I pustila sa k vrchu v ruke nesúc vlások zlatý. Keď došla na končiar vrchu, zaslychla tretíraz hlas vreštiaci. Tu posvietila si zlatým vlasom — a v okamžení z kúrňavy vyskočí Zora. Ďakujem ti, prerečie k Lute Svetovid, dievka moja, že si došla zasvietiť ku kolíske Zory. Za službu tú ťa ona odteraz vždy sprevádzať bude.

V tom na temeni Karpatu ozvala sa prekrásna hudba. Všelijakí ptáci začali vyspevovať jakoby v záhrade rajskej. Barance, jeleny, divé kozy poskakovali od radosti. Jedle, buky, lipy, olivy šumením listov pieseň svoju nôtily; ba i ten zimozeľ šušťal si nôtičku svoju. Včielky, motýlky, zlaté mušky brnčaly. Opale, smaragdy, diamanty vyskočily zpopod zeme a radovali sa nad príchodom Zory.

Nato Luta vrátila sa nazad do svojej paloty na Tatru. Za ňou všade išla už Zora. I jako sa zadivila, keď prijdúc domov videla palác svoj ožiarený jakoby v ohni. Na krove prekvitaly kvietky tie najkrásnejšie. Cez dvanásť okien blesky svetla dúhami vchádzaly; vyzeralo to tu, jakoby slnko svadbu svoju slávilo. Z naj-

vyššieho krovu paloty kvapkala voda, z ktorej ale hneď povstával nový palác zo samého kryštalu. I nevedela sa Luta dosť natešiť nad touto premenou a riekla: Ostaň Zoro bývať tu so mnou! Načo jej Zora odvetila, že odteraz každý deň za rána bude vychádzať nad jej palotou v Tatrách a bude ju zobúdzať cez okno zlatým vláskom svojim.

Sotva minul mesiac a Luta zase sa vybrala na Karpaty ku Svetovidovi. S ňou prišla i Zora. S radosťou uvítal jich starý apuško a riekol k nim: Ďakujem vám za pomoc, bo jako ste sa približovaly ku palácu môjmu, hneď narodil sa i Sln, vyskočiac ľahučko z hlavy Karpata.

A tu sotva čo Luta a Zora stačily sa obzrieť, objavil sa Sln pred nimi.

Bol to ten najkrásnejší mládenec. Šaty z toho čiročistého zlata svietily sa na ňom; zlaté vlasy na hlave ligotaly sa ďaleko. Na pleci mal kušu a v ruke strelu, takže zo zlata urobené.

Tu Zora zaľúbila sa do Slna — a tento do Zory. I sľúbili si večnú lásku, že sa nikdy neopustia, že vždy a všade spolu chodiť budú. A tak sa i stalo. Od tých mnoho rokov, — kedykoľvek ukazuje sa Zora nad Tatrami, hneď jej vzápäť objavuje sa i Sln.

Luta ale žiarlivo pozerala na zamilovaný párik tento; preto často chodievala v úsrety na cestu, ktorou Sln chodieval, šeptajúc mu do ucha, že mu je Zora nevernou, bo vraj ukrýva sa do mrákoty, aby ju nevidel, a tak ukrýva sa i vtedy, keď sa vracia do svojho pa-

lácu na Tatrách. Sln zpozoroval síce začasto na ceste svojej, jako Zora skutočne v mrákote oblečená sedí na Kriváni; no, pomyslel si, že tomu len Łuta na príčine, bo ju ona do tých tmavých šiat zaobalila. I rozkázal strelám svojim, aby zňaly z nej tie šaty hmlisté.

A tak sa i stało.

Tu potom Zora zase ukazovala sa jako blyskotná panna hneď na Tatre, hneď na Karpate.

Nahnevaná Łuta povolala teda sluhov svojich ku sebe a naložila jim, aby, kdekoľvek uvidia Zoru, vyzradili ju zavýjaním. Tu naraz mnoho a mnoho vlkov rozbehne sa po horách, a kde len jaké také svetielko videli, začali zavýjať, že sa i skaliská na horách zatriasaly. No, zapamätajte si: vlci boli sluhovia Łutiní a kdekoľvek ukazovala sa Zora, všade pred ňou vyskakovaly.

Od tohoto času i Łuta i Zora chodily svojou cestou. Łuta prebývala v paláci svojom na Tatre a bola kráľovnou noci; Zora a Sln vychádzaly ale čo deň ponad jej hlavou, nad Tatrou a Karpatom.

Oproti palacu Łutinmu, pod Kráľovou Holou, ležalo Čierno Jazero, i Vlkom zvané. Tu prebývali jej sluhovia.

Voda jazera mala farbu čiernistú jako súmrak; z neho vytekala rieka Čierny Váh. Čiernym nazvali ho preto, bo vyteká z Čierneho Jazera, a Váh dostal meno zato, bo v jazere tom prebýval šiarkan Vlh, abo Vlkon, i Vukov zvaný.

Bolo to za času toho, keď Łuta nad nim panovala. Za toho času ale, keď sa Zora a Sln zaligotávali nad

jazerom a nad Vlkom, volali vrch ten vrchom kráľovým, a len bars pozde potom prezvali ho Kráľovou Holou.

Šiarkan ten cez zimu ležal na samom dne zeraja sťa zabitý; ku jari ale, keď sbližoval sa Sln k jazeru, treskol chvostom tak silno, že sa ľady nad nim prelomily a voda rozfŕkla na všetky strany. Voda potom potôčkami stekávala do Váhu.

A preto z počiatku jara voda Váhu tiekla mutná. No radovali sa tomu ľudia, bo poznali, že Olen a Tur sú už na ceste navštívit sestru svoju Ľutu v jej ľadovom paláci na Tatrách.

A tak sa i stalo; bo keď títo bratia navštívili sestru svoju Ľutienku v každú podjar: v ten čas i tie jazerá, ktoré ležaly okolo palácu Ľutinho na Tatrách, premenily tvár svoju; jedno jazero ostalo modrým, druhé zeleným, tretie bielym, štvrté červeným. A jako vody na jazerách, tak premenily tvár svoju i doliny a horiny Tatier, bo zaodialy sa do rúcha kvietkov modrých, bielych a červených; celý krov jej palácu vyzeral jako to najumeleckejšie báršoňové prikryvadlo.

Šiarkan Vlh, čo mal ležovisko v Čiernom jazere nad Váhom, bol ale i čarodejníkom. Čarodejstvoval on ale len v ten čas, keď sa prebudil, a pleskotom pomútil vodu. Váh sa potom skoro očistil, a tu hneď povychádzali rataji na jeho brehy, zasievali všeliake zbožie, a čo chvíľa, dolinami Váhu začalo sa zbožie zelenať, zakvitať a dozrievať. Tak hľa Vukov, ten čarodejník donášal ľuďom požehnanie, tak i ten druhý Vuk, ten Váh zúrodňoval kraje vtedy, keď mu brat jeho prv bol počaril. Oba boli i dobrí i zlí čarodejníci na vrchu Ľutinnom,

keď zaplavili polia a doliny, boli nebezpečnými; keď ale práve tým jich zúrodnili, stali sa požehnanými.

No počúvajte; prečo vlci boli sluhami Luty, a prečo predchádzali zavýjaním Zoru? Luta, jako znáte, dopomohla ku pôrodu Zore a Slnu na Karpate v paláci Svetovidovom. A tomu je i dnes tak. Znáte, že vlčatá za deväť dní po narodzení sú slepé. Tým pokutovala Zora vlkov, že oni, keď je na ceste, pred ňou zavýjajú. Zore dal Svetovid moc panovať za deväť mesiacov, a len tri zimošné mesiace ostaly pre Lutu.

Preto táto nahnevaná, že Zora zaľúbila sa do Slna, a že tak za krátko trvá jej panovanie, vyslala vlkov, aby oni dávali znamenie, kade putuje Zora. Títo teda vtedy, keď jich pani má utratiť panstvo, predskakujú Zoru ešte za deväť mesiacov, ačpráve za toľko dní nedá jim vidieť; bo zrak pochádza od Zory — a svetlo dáva jej brat Sln.

Jako Luta zajdievala na vrch Vukov, keď si Vukon čarodejník ľahol bol na zpodok jazera; tak prichadzávala ona i ku bratovi svojmu Olenovi a Turovi. A tu zase pridružili sa jej verní vlci. Keď raz chcela cestovať na Babú Horu v Orave, začali ju naháňat junce, v tom hneď pribehli vlci k nej, začali sa jej líškať a rozohnali juncov. I prečo že junce nechceli pustiť ku Babe? — Preto, bo Zlatá Baba bola priatelkiňou Luty, i ona trímala s nocou, a hneď jako ukázala sa Zora, utiahla sa do svojej hôrnej jaskyne. Obávali sa teda junce, že Luta bude sa zadlho baviť pri Babe, a tak že zase budú otročiť museť v zime, kým Luta vybere sa do krajiny Turovej. Znali junce dobre, že tam, kde Olen a Tur

panuje, dobre sa jim vodí, že vtedy rozbujnelí vyskakujú po poliach, a môžu sa radovať, keď Zima, ktorá jich na retiazku ku válovú priviazala — už prestáva, a že už čo chvíľa budú ťahať pluh, a pasávať sa po lúkach zelených.

Za stopami Luty blížila sa hneď Zora, a hneď v okamžení zajasal za ňou i Sln nad horami Oravy. Ztadiaľ cez Babú Horu pohla sa ďalej, až keď prišla na Velestu, kde prebýval jej brat Olen a Tur. Vlci všade šli za jej pätami, bo mali prikázané oznamovať príchod jej. A tak to máte i dnes. Kým vlci zavýjajú okolo dedín, dotedy je zima; keď ale nečujeme jich hlasu, známe, že sa približuje doba jara. — V zime leží semeno v zemi bez seba; keď ho ale Zora osvieti, a Sln ohreje, tu každý korenčok oživený vyháňa puk; z puku rodí sa kvet, z kvetu dozrieva ovocie. Preto i Zlatá Baba skryla sa do svojej komory, bo Sln prútom svojim šibol zakliate zrno, a vykľuvalo sa na tento svet Boží.

Jako Vuk dal meno Váhu, tak od Luty, kraj jej kráľovstva, nazvaný bol Lutovom, dnes ale voláme ho Luptovom abo Liptovom. Tu v tejto krajine dakedy za starodávna, dievčatá luptovské ovinuly kus vlasov z vrkoča na vretená, a keď približoval sa deň jich sobášu, kládly jich pred palác Luty. Tu za starodávna ženci a žnice, keď skončili žatvu polnú, donášali vence z klasov uvité na obeť Lute. Ctily ju dievčatá a ženy, bo ona jich naučila jako treba priasť a tkať; veď za času jej kraľovania, v mesiacoch zimošných vrtia sa v rukách dievčat vretená; ctily ju i ženy, bo ona skrze Zoru a Slna dopomáhala k pôrodu. Na deň jej mena i

dnes ešte dievčatá prelievajú olovo, aby si vyveštily osudy budúce. V ten čas doniesli Lute na dar kostolčok z vosku vystavený, a spolu i medovec, a všelijaké koláče, medzi nimi rožky, čo zobrazovali tvár mesiaca, t. j. Lutu.

Tak žili za starodávna pradedovia naši v Luptove a na Považí. Tešili sa Lute, že býva na Tatrách, že za ňou chodievala ligotavá Zora a svetlonosný Sln. Neviem vám všetky mestá menovať, kde obetovaly Lute; no toľko vyrozumel som z poviedok luptovských, že ju oslavovali v Lupči, v Lubietovej, v Lykave, v Lubochni a Mikuláši.

II.

Počúvajte! budem vám teraz rozprávať o Olenovi. Olen — jako znáte — narodil sa v dome matky Tatry. Osadil sa na horách medzi Hronom a Váhom, na ktorých čele stojí vrch Kráľová Hola. Pamätný je Olen preto, že on bol prvým spevcom na Slovensku, on prvý vyučoval piesňam v kraji tom, ktorý si bol za svoj vyvolil. Predtým nebolo spevu na Pohroní, bo nebolo ono ešte jarním svetlom ožiareno: nemohol prv uzrieť človek tie lesy a horiny, tie polia a doliny, keď jich prikrývaly lady, a ratolestky stromov i zelín skrchly pod zimou tak, že sa ani pohnúť neznaly. Z tohoto stavu zmorenia odoklial jich Olen. Keď on zanôtil prvú piesničku, ožilo celé Pohronia, jakoby si bol čarodejným prútikom šibol na hudobné nástroje. Hneď za jeho hlasom počaly sa ozývať ptáci v chóroch veselých, bo jim jazyčok odviazal už Olen. Jeleny, medvedi, junce, kozy a iné zveri po-

vyťahovali sa zo skrýš svojich, keď začuli pískavať na čarovnej píšťale Olena. Všetky okolité doliny ozvaly sa spevom, a spev roznášal sa až po Dunaj, kde i ryby vábené spevom dievčat pohronských, ťahaly sa Hronom až ku žriedlu pod steny hradu kráľovny Ľuty. Takýto bol prvý skutok Olenov na Pohroní!

Olen na to odišiel zase na Karpaty ku Svetovidovi. No keď sa potom vrátil, neprišiel na prázdno, ani samotný. S nim prišli Rataj, Zlatoňka a Ladyka. I zapáčily sa jim veľmi doliny Hrona, jaknáhle jich uzrely. Rataj doniesol hrsť zrna z každého zbožia; Zlatoňka doniesla mlátok a Ladyka dláco so sebou. Ihneď podelili medzi sebou krajinu Olenovu. Rataj vzal si polia a lúky, Zlatoňka povedala, ja si vyvolím horiny, a to čo je pod nimi ukryté; Ladyka ale povedala, ja si vyberiem jazerá a rieky. A tak sa i stalo.

Jaknáhle prišiel čas, kde Sln začal sa bavievať na stanici nad kráľovou, tu hneď zapriahal Rataj junce, spevom Olenovým už skrotené, urobil si z raztoky pluh, a dal sa do orania. Zo zŕn, ktoré doniesol, zasial z každého po náprstku do zeme, a ďakoval najprv Olenovi, potom ale Ľute, aby požehnali prácam jeho. A hľa, keď stokrát prešiel Sln ponad Pohroním: tu už kolembalo va siaťa, krásne jako hodbáv, na oboch brehoch Hrona.

Zlatoňka zase odišla do hôr a dolín, a kadekoľvek stúpala, všade pod jej nohou počalo sa slievať zlato a tiecť sriebro. Zvedaví ľudia hneď jej boli za pätami, no keď chceli lapiť či zlato či sriebro; teda sa ony hneď skryly pod zem. Keď to videla Zlatoňka, dala sluhom

svojim mlátok, čo doniesla so sebou, a tu ľudia zvedaví, udreli mlátkom na skalu, táto sa hneď rozštiepila — a tu div nad divy, jakoby v kotle dajakom, ukázalo sa jim stečené zlato, sriebro, meď, železo. S poďakovaním oddali nazpät mlátok Zlatoňke, oni ale sami urobili si tomu podobný, z prvu len z dreva, potom z kameňa, a tak kopali a kopali do brala zeme — hľadajúc kamene také, ktoré sa blyštia jako uhlia na pahrabe.

Keď Zlatoňka ľud okolitý už tak bola vyučila, poznávať kvietky podzemské — pustila sa skúsiť okolité kraje. Tak šla a šla horami a dolami. Naraz sretne sa s Ľutou, ktorá práve putovala z Tatier ku bratovi Olenovi. I osloví Zlatoňka Ľutu; dajže mi len — povedá — jedon malulinký kúštik z toho zlatého vlásku, čo pred sebou nesieš. — Ľuta ale zpurne pozrela na ňu a odvetila: Veď si ty Zlatoňka, načo by ti bol vlások zlatý? — Zlatoňke nebolo to po vôli, a tu hneď vyriekla: No, keď je tak, bohdaj by v krajine tvojej nikdaj tepla nebolo, na čo Ľuta rozjažená takže zakliala Zlatoňku, aby vraj v jej krajine nikdy svetla nebolo, a aby, kamkoľvek sa pohnú jej služobníci, aby jich všade zaobišla tma. A tak sa i stalo. Od času onoho baníci pri kahanci hľadajú poklady podzemné. Jako slová tieto počuli Ľudíci, hneď začali blyskavé kvietky trhať zpopod môl dolinných. Od onoho času i v jazerách okolo Hrona rastie čiročisté zlato, jako vodná ľalija.

Nato Zlatoňka putovala ďalej. Stalo sa, jako Ľuta vyriekla: Zora sa skryla, Sln nevychodil — a tu nastala v hore tma jako v rohu. I povie Zlatoňka prievodičovi: vezmi dva kamene a udieraj jich jedon o

druhý. Prievodič zodvihnúc zo zeme dve žabice, kresal nima, a hľa iskry začaly svietiť na tmavej ceste, ktorou šla pani jeho. Tak šli a šli ďalej, keď po dlhom cestovaní uzreli raz jedon domček. Jako prišli ku nemu, hneď ostali v ňom i na noc. Kým sa tu bavili, povie Zlatoňka: Poneváč pomocou kremeňa dostali sme sa sem, bude sa teda miesto toto volať Kremenicou.

Jako Rataj a Zlatoňka, tak teraz i Ladyka chcela sa preukázať svojim umením. Najprv teda naučila druhov svojich, jako treba loďky stavať. Pod krátkym časom celé rady člnkov a lodíc pokryly vody Hrona. I pustili sa hneď dolu Hronom. Rataj vzal i teraz so sebou zrna všelijakého zbožia, a Zlatoňka vzala so sebou drahé kamenia, aby ho rozposlala do sveta. Tak šli a šli dolu Hronom, až raz prišli ku jednej veličiznej vode. A hľa, to bol Dunaj. Tu ale obávali sa pustiť ďalej, zastali si teda tam, kde Hron padá do Dunaja, vyšli na blízky vršok a založili tam domček, a pri domčoku na najvyššom kopci jedon kostolček. I čo chvíľa povstala na tom mieste osada — ktorej dali meno: Ostrihom.

Nato vrátila sa Zlatoňka hore Hronom nazpäť i s Ladykou, prešly potom cez Čertovicu a pustili sa na dolinu Váhu. I tu učila ľudí, jako treba skladať člnky a lodice, a jako treba viazať plte. Sotva čo sa prvá jar otvorila, videl si velikú silu pltí a člnkov spúšťať sa dolu Váhom. Letely ony do neznámeho sveta, až keď sa jim raz objavila veliká rieka — a to hľa zase bol Dunaj. I zastavily sa pri brehu jeho, uviazaly plte a člnky o koly do zeme zabité, vystavily si najprv drevenné domčoky, a založily osadu. Poneváč miesto toto

slúžilo jim za sklad, nazvali ho: komorou. Keď ale pozdejšie dobíjali do nich divokí súsedia, napriväzaly skála z horniakov, vystavily múr, a miesto toto volali: ku múrom, a z toho hľa povstalo: Komárno.

Kým druhovia Olenoví takto zavádzali remeslá, dotedy Olen vyhľadal si jedon krásny vršok nad Hronom, a na jeho temeni založil si hrad — a zámok tento, po mene jeho nazvali: Zvolenom. Nie za to, že si ho Olen zvolil za bydlište, ale za to, že ho založil Olen, ostalo mu meno Zvolen. Sem ku nemu často chodievavala sestra Luta, a preto i vrch ten, kde sa najradšie bavievala, nazvali Lubčou; vrch, na ktorom si prvýraz oddychovala, nazvali Čertovicou, vrch ale, kde si na poludnie hovievala Poludnicou. No dlho by to bolo, keby vám o každom skutku Olenovom rozprávať chcel.

III.

Na miesto toho budem vám rozprávať o Turovi.

Tur, jako ste počuli, bol sa vybral spolu na cestu so sestrou Lutou a s bratom Olenom. Luta vyvolila si Luptov, Olen vyvolil si Zvolen za svoje. Turovi ale zapáčil sa medzi všetkými krajmi vrch Veles. I zastal si tuná na púti svojej, a keď si tu rozmýšľal, zaligotaly sa temená všetkých vrchov okolo neho. Nastal svet nový, a to už svet duchovní, bo nad Velesturom zasvitol prvý deň slniečka duchovnieho. Ľudia zo všetkých strán snášali povďačne obete, bo verili, že slniečko duchov bude prebývať v jich kraji.

Tu na tomto vrchu Velesu vyvolil si teda Tur bydlo svoje. Pamätáte, že Lutin palác na Tatrách bol ľadový,

Turová palota ale bola zo zlata a sriebra vystavená. V deväť jeho oblokoch na veky svietilo slnko, na troch ale len cez poludnia. Na najvyššej polaňke stál jedon oltár zo skál vykresaných; veličizné skaliská boly jedna na druhú nakladené, ktoré už z ďaleka belely sa očiam pútnikovým. Sem k oltáru tomuto, keď nastaly sviatky turičné, prichádzaly zástupy ľudu z Ľuptova, z Oravy, zo Zvolena a Turca, a na oltár položili obete donesené.

I jakéže to boly obete? Neboly to junce, škopy, holuby, ktoréby boly zabíjali a jich krv do misky vycedenú boli vyliali nad oheň na oltári zapálený. Boly to ale: kúchne, rožky, lokše, vajcia, ktoré sem donášali Turovi na obeť. I poviem vám, čo ony vyznamenávaly. Kúcheň značil toľko, jako že slnko tvárou svojou osvetuje celú zem; rožky vyobrazovaly mesiac, keď sa rodí a keď hynie, abo jako to dnes hovoríme, keď mesiac nastupuje prvú a ostatniu štvrť, aby potom objavil sa celučičký. Túto jeho plnú tvár, keď vyzerá jako lopár, vyobrazovaly lokše. Viete, jako lokše pečú sa pri plameni, tak mesiačik rastie tou mierou, jakou ho blesky slnca osvetujú. A čože značily vajcia k obeti donesené? Tým ľud dokazoval Turovi to, že blesky jeho daly všetkému život, čokoľvek je na svete. Chceli tým teda povedať to, že všetko čo je ukryté, či pod zemou, či v zrne, či v kvete, len vtedy sa objaví, čím je a jakô je, keď ohrejúc sa na slnku, vykľuje sa na svetlo a uzrie tvár Turovú.

Na Velesu mal teda Tur svätinu svoju; preto i vrch ten nazvali Velesturom. Z končiara jeho pozeral Tur na celý svet, ztadiaľ sa díval na doliny Hrona

a Váhu, ztadiaľ obrátil ligotavé oko ku Tatre, a hneď sa zajasaly dvanástoro obrov temená, a medzi nimi i sivý šišiak Kriváňa. Keď ale okom zazrel ku Orave, tu hneď jako sviečky v kostole zasvietili: Beskydy, Babiagora, Černec a Magura, ba i Biela Skala trojnásobne obelela. A keď zase obrátil tvár svoju ku Hronu, tu zatíchly tance, ktoré prevádzala chumelica so šiarkanom z Čierneho Váhu na Čertovej Svadbe, ba i Peklo sa ožiarilo a Prašivá prestala krochtať.

Sem na Veles prichádzal začasto Tur. Sem do okolia Veles-Turu poprichádzalo mnoho ľudstva, a vidiek ten nazvali: Turovom, pozdejšie Turcom, ba i riečku, čo zo studne pod palácom Turovým vyvierala, nazvali Turicou. I povstalo tu čo chvíľa mesto Turovo, ktoré tak bolo veliké, že rovného sebe nemalo, a ešte i dnes môžete vidieť rozvaliny jeho. —

No Tur doniesol ešte i druhé požehnanie. Ľud ten, že si ho tak zbožne ctil, obdaroval tým najvätším pokladom sveta. Či viete jakým? Daroval on mu písmo. Že pradedovia naši naučili sa písať, to ďakovať majú Turovi. Samé prvé písmo na Slovensku bolo teda na Velesu. Turec bude na veky hrdý na to, že jeho ochranitel Tur doniesol písmo do zeme Slovenov. (A zapamätajte si, ten, ktorý toto písmo, čo štyrytisíc rokov bolo ukryté na skaloknihe Velestura — odokryl — bol Pavol Križko. Tam bolo ono skryté na oltári Turovom, na hore medzi Kremnicou a Bystricou, na hranici krajinky Olenovej a Turovej.)

Na jaký spôsob učil Tur písať písmo? Keď Tur lúčil sa od Svetovida, daroval mu tento strelu abo šíp,

a krem toho moc liečenia a veštenia. Na tejto strele lietaval Tur krížom krážom po svete. Že bol taký umelý, teda volali ho i čarodejníkom, a síce preto, že keď prútikom svojim ohrial hrudu zeme, hneď sa semä vypučilo. Tak i človek v hrudiach svojich mal ukryté to čo cítil, čo myslel. Tu Tur pustil blesk popred oči človeka, a človek hneď dostal reč, a majúc reč, urobil si hneď i písmo. Jako Olen a Tur boli bratia, tak slovo a písmo boly sestry. —

Dľa podoby strely Turovej utvorili si písmo pradedovia naši. Pozerali oni na nebo, jako sa tam mihotajú blesky slnečné, a dľa toho vzoru spravili si čiary, a čiary tieto boly jich prvotným písmom. Tur vyjavil tajnosti svoje, keď sa ukázal v slnečných strelách, a otvoril nimi škryne zeme; tak i duch jeho objavil sa praotcom našim, keď to čo mysleli, čo cítili videli osvetlene v čiare písma. V bleskoch slnca vynašli písmo, a v písme vynašli slnco ducha.

Po tomto písme vzorov nebeských, zobdobili si pradedovia naši písmo druhé. Bolo to tak zvané písmo r u n s k é, bo jednotlivé písmeny jeho volali runami. A tu zase mnoho sto rokov minulo, kým písmo slnečné premenilo sa na runy, abo na písmo názorov zemských. Keď v písme prvom zobrazili si pradedovia naši z bleskov slnečných čiary; tak potom isté predmety v prírode, na pr. strom vzali za názor písma. Písmo rún, má ale ten istý význam, čo slovo Hron. Hron teda bol kolískou písma slovenského doby druhej. No ale o tomto budem vám rozprávať inde. —

To bol jedon poklad z toho stromu požehnania, ktorý

Tur presadil do záhrady zvolensko-turčianskej. Druhý poklad jeho ležal v škrýni ducha. Jaknáhle národ naučil sa písať čiarami slnečnými, šepotom Hronu dostal sa do kráľovstva tajomství duchovních. Svetlo a duch sú bližení. Tur bleskami lietaval po svete, človek myšlienkou svojou lietava po všehomíre. V písme okoval Sloven i slnko i myšlienku. A keď sa mu to podarilo, bohyňu tú, ktorá obe dietky drží na lone svojom — nazval slovom. Meno bohyne svojej prejal potom i národ, a národ ten menuje sa: slovenským.

Tak míňaly sa roky a veky. Zbožia Olenovo čo rok zakvitalo a dozrievalo: nikto ale nepomyslel si na neho; spevami, ktorými on vyučoval ľud, ozývaly sa jar po jari doliny Váhu a Hrona; nikto ale nespomnel čarovnú píšťalu jeho. — Čiary, ktorým priučil Tur národ, v krajoch jeho, od veky vekov písali: nikto ale sa nerozpamätal, že blesky tie zableskly prvýraz na pohorí Turca a Zvolena.

No jako Hron a Váh v objatí Dunaja tečú do mora, a vody mora toho od tisíc a tisíc rokov nevyschly preca; tak i matka Ľutiná, Olenová a Turová povstala z tatranskej mohyly, a kľúč tajomstva Slova, ktorý pred vekami bola hodila do modrého jazera na Tatre, oddala pravnukom Turovým. A pravnukovia jej v Sv. Martine, jako pred vekami na Velesture — bleskami slnca i slova zakrižovali dňa 12 ľadňa nad Slovenstvom! —

*P. Z. Hostinský.**)

---

*) Vyňato je toto z dielca: „Poviedky pre dobré dietky“ podľa starovekej historie slovenskej.

OMLADINÁM.

vobodná junač! Znáš tú vrstvu svoju
Tam v dávnej Sparte, — z ocele, z kremeňa,
Nepriučenú mäkkému pokoju
Neznajúcu nič, len hrdinov mená:
Krásna mladť! krásno-li to, čo vynúti
Medenná doska a železné prúty? —

Na smutných poliach požunských stáli my,
Keď o Slovensko prvnie kostky hraly,
Tytanský vrah stál pred nami, malými,
Nim hrôza triasla, my sme sa nebáli:
Odkiaľ smelý ten zápal? — nám velelo
Ľudovítovo bohatierske čelo! —

Osemkráť sa už omladily roky,
Čo pod lipami národ riekol slovo:
Mladť priskákala, opásala boky
Nezbedne kričiac: sem prach a olovo! —
Čo ozbrojilo mladť vôľou a mocou? —
Hlas bratov starších a vážny prst otcov.

Dospelá junač! dnes už bežíš sama
V hromady, čaty, skupštiny, tábory,
Rušiaš už napred vlastníma nohama
A vlastnia k sláve päsť dráhu vám borí,
A chlap do chlapa čoby ste odvisli,
Viseť budete, ale — neodvislí! —

Vy zaľúbenci, — mladosť rada ľúbi,
V lúčach mesačných ľúbosť rada chodí, —
Hľaďte na tmavé hôr balkánskych zruby,
Na východ, kde sa nová doba rodí, —
Choďte, — kde sliepňa mesiačik rohatý —
S hroznou ľúbosťou k ujarmenej brati!

Hej, orličatá! ztvrdly vám zobáky,
Podrástly brká, pazúry zostrely,
Žiarou plameňnou prebleskujú zraky, —
Zloba a krivda — tie vám jich pretrely;
Moc vaša, haňba vaša vás vyzýva:
Rozdrapte hnusné poroby ohnivá! —

Predvšetkým: svornosť, svornosť, svornosť, synia!
Zahyňte, — medzi sebou nebite sa! —
Len z roztŕžky vás potomci obvinia,
Za hriech vady len odsúďa nebesá:
Svätým budiž vám Božie totam slovo,
Svätoplukov prút, uhlie Kollárovo!

Uctite otcov mozole krvavé,
Uctite, čo tí životom dobyli,
Nepovoľujte každý svojej hlave,
Boj bijúc na jích stante si mohyly:

Kedyže prijde k vysokej budove
Keď každý osvé kope grunty nové?!

Chráň sa sveta: diabla, krve tela,
Vyhádžte hárem — divan z Carihradu!
Vám nepristane šialenosť zbabelá,
Svetáctvo rodí odrodilú zradu:
Ba, niet Slovana bez Božieho Slova
A niet spasenia krem kríža Kristova!

Syn márnotratný! — podvodná svoboda,
Žranie, lokanie, nosiť sa bohato,
V necudnom lone hriešna polahoda:
Sviniarstvo, handry, potupa a mláto! —
Milosti dojdú kajúci pohania,
Ale národom niet brány pokania!

Synovia, bratia! — moc, vraj, to je veda,
Čarovná ľudstva okrasa umenie:
Kňazom a mníchom knihy!? — beda, beda!
Či svetlo ducha pre každého nenie?
„Noble passion: pipa, puška, kone!“
Tak tí, — čo jakživ mali nás v pohone:

Psie kože! jedno, poviem-li: psie hlavy!
Kartári, ktorým hrou je „naše, vaše“:
Už doby novej päta vás zadlávi,
Dieťa vaše sa proti vám opáše;
Zákonom krytý a stavom — Rajnoha
Už bere diel svoj po zákone s Boha.

Učte sa, mládež! nové časy staly,
Slávni dosiaľ len boli tí, — čo bijú;
My sme robili, iní si písali —
Zlodeji, lhári — našu historiju:
Učte sa, cvičte! — bo vymrú poeti,
Beda nám v hrobe, otcom — nemých detí!

Hurrá, mládenci! napred, bopomozi!
Slavian-geniov prápor pred radami,
Krýdlama svorné bratstva hradbovozy,
Naše modlitby, žehnania nad vami,
Nazpät nesmiete — tam priepasť ohnivá —
A nad ňou trúba dejín spravodlivá!

Andrej Sládkovič.

ODKLIATA PANNA.

Rynie tma! Biele nad Tatrami pásy;
Pásy za pásmi i na kráž:
Brieždi sa!... Barvou tu storakej krásy
Východ maľuje Pán Boh náš,
A červené sa nebom leje more:
Zapalujú sa nadkriváňske zore.

Tatrou šum.... Sokol živo poletuje,
Stromov letorasť ožíva:

Mechrí sa ptáctvo v nej a vyspevuje;
Zo stádla ide zver divá;
Šuští vodopád, pstruh sa ihrá plesom;
Hučí zvuk trúby, cendžia zvonce lesom.

Zablyskne slnka tvár zpoza obzoru;
Usmieva sa mladuský deň:
Vystúpi deva tu z temného boru,
Lica jej tieni polosen;
Kolo jej hlavy lesky slnka v žiare
Jak tá koruna nad Svätým v oltáre.

Pretiera oči, bo vstala z driemoty,
Tisíc rokov v nej ležala.
Nikdy svojati, voždy sa cudzoty
Hlasom iba ozývala.
Vetry a hromy s ňou sa shováraly,
Ohlas dostaly, ju však neprebraly!

A teraz oko jej jak chvíľa jasná
Milosťne sa ti obzerá:
Jaká zo všetkých strán to chasa krásna
Veselo k nej sa poberá?
Tu krydlatá mlaď, divé tam koziny —
A všetko mení v útle sa dievčiny!

Tu letia mladí Tatier sokoli,
Tam pstruh z vody sa vyhodí:
A u jej nôh už chlapčisko šveholí
A s dievčatkami sa vodí.

A k boku jej si stanú dva junáci
Opretí o zbraň, jak po ťažkej práci.

A tie ľúbezné tváre, hlávky malé,
Čo jim vlásky biele jak ľan
Tiskne ku hrudi ona neustále,
Tváričky jích hladká jej dlaň,
A ony, sťa ptač pod matkine kriedla.
Túľa sa ku nej jak pod stráž anjela,

A tá, čo rodnou sa sama od seba
Rečou vysloviť neznala:
Hľa! — požehnanie prosiac na ne z neba
Rečou matky sa ozvala.
Ľubomená jim dáva, k nim sa kloní —
A od radosti sladké slzy roní.

Ach, jaký že bol našich maličkých svet!
Jak hviezdičiek bez mesiaca.
Hynul on jak mrazom okyptený kvet,
Morila ho nemoc spiaca:
A čo i kde tu zaplašil mrak noci,
Zas ho cudzie doň zaklínaly moci.

Kráľovná jeho ale je odkliata;
Dvoch ľudí moc — ju odkliala:
Pavla, ktorého vôľa čistá, svätá,
Pietra zas tvrdá sťa skala.
A panna mrúca v Tatre by ozvena
S odžitím meno prijala „Živena.“

Okolo nej sa, Vy slovenské Vily,
Točte v čarokrásnom plese!
Veľkých vecí len svorné dôjdu sily,
Nesvornosť záhubu nese.
Dosť už tej lieni, dosť už toho bludu,
Bo inak skaly Tatier kričať budú!

Nezabudov.

VYSVOBODENIE.

I.

Žili ste kolosi sveta,
Kto by to mohol zatajiť; —
Vy ste znali, čo je robiť,
A čo zarobenô hájiť.

Netriasli ste sa pred smrťou,
Keď bolo mrieť — ta ste mreli;
Nie, jakby si dakto myslel,
Vy ste boli zato celí!

Málo vás kto pochopuje,
Málo je sŕdc teraz živých;
Srdce červ hnusný zožiera,
Netrpí myšlienok vätších.

City vätšie celkom zhasly,
Nieto pre ne v svete domu —

Terajší svet sa pechorí,
Ale pre koho? — nikomu!...

Nikomu! — vy ste už tam preč,
Na hrobách vašich pustota —
Keby aspoň to nie viacej:
Ale ohavná samota!

Daj Bože dačo voľnejšie —
Na svete žiť je — ťažoba;
Kde sa vrhneš? duch plesnivý
A tá najvätšia choroba!

Kde je sláva sveta tohto,
Kde oheň vyššej svobody?
Mená dobre ľudia znajú:
Ale v porobe národy.

Jest puto jedno, nie to železnô,
Ani z tuhého oceľu;
Ale jaj tomu, koho postihne,
Zamračí tvár si veselú.

Nekuje to pusto kováč,
Nezdá sa, žeby ťažilo;
Skáče otrok spievajúci,
Ale srdce — keby žilo!

Keby človek na svoj obraz
Pozrel duše z hlbokosti,
A pozrel potom na seba:
Vyskočil by v zúfalosti,

II.

Sláva vekov v hlbokej starine —
Starina — poklad jedinný,
Keď prebehúval jedon vyšší zápal
Sveta tohoto rodiny.

Poklad jedinný, kde že sú tie časy?
Kde duše veľké?... duchovia?
Duchovia zmizli, na holej zemi
Tupia jích pamäť synovia!

Kde ležia? — v zemi... a na jích mohyle,
Miesto pomníka slávneho,
Uvidíš haňbu, potupu sveta,
Draka, strigúňa dákeho.

Tak je! na hrobách dávnych predkov našich
Draky hlavastí vstávajú:
Beda je svetu v porobe dýchať,
Ale ľudia — to nedbajú! — —

III.

Hnusnosť — bez konca, bez kraja
Kde sa zdá sila, tam psota —
Jedna čižma, jedna bota:
Ký je to čert za robota?!

Nazdáš sa po tvojom oku,
Že všetko je len zo zlata;
Never tomu: ešte duch spí,
Jako môže, každý pláta.

Never tomu: Slovanov niet,
Ešte len vyšly žiadosti,
Ktorí nič nechcú len pchať sa
Jako nevoľní hosti.

Hosť každý, len každučičký —
Hocaký podlý kramár;
Ľahko hosťom každému byť:
Ale kto bude hospodár?

Kto uhostí nevoľníkov?
Každý jedon za to žije; —
Kto uhostí nevoľníkov,
Kto stoly jedlom zakryje?

Kto vyjde a povie: ticho!
Bez všetkej pýchy tichúčky:
Krajania! tu máte všetko,
To je môj poklad celučký!

Kto vyjde a povie svetu:
Všetci pite, všetci jedzte,
Každý, čo môžeš, uchyť si,
No, nikomu nepovedzte. —

Jednoho do predku ženie,
To druhý za slávu horí,
Toho zádrapka len dáka,
Toho zastisnú potvory.

Ten chce k dačomu sa dostať,
Preto sa dvíha horeká:

No, bratia! z toho všetkého,
Čo, hľadáte, — nevyteká!

Vaše práce, vaše diela,
Tak jako luny zahynú,
Keď prestanú búrky strašiť
Túto plačlivú rodinu.

Búrka vätšia všetko skazí,
Čo bude len môcť popadnúť;
Nebude žiadnej milosti,
Všetko pred ňou musí padnúť.

Čo bude páchnuť žiadosťou —
V prudkom ohni všetko stopí,
Od času, jako svet stáva,
Nebolo takej potopy.

A dobre, — raz od črvoče
Svet sa musí osvobodiť:
A to sa stane budúcne,
Ani inak nemôže byť.

Prijde hodina osúdna,
Tá, ktorá sily rozviaže,
Potom sa len, čo je sláva,
Ešte len svetu ukáže.

Každý sa veľmi zadiví,
Čo to na svet tento prijde;
Moc hviezd zapadne na nebi,
Moc zo tmy na svetlo vyjde.

Nepôjde tam podľa váhy,
Ba ani na hnusnú mieru:
Sláva tomu, čo len babku,
Dal srdečne na oferu.

Sláva tomu! jeho peniaz
Nikdy na svete neminie,
Skorej slnko, hviezdy, mesiac,
Na svete všetko pominie!

IV.

Noc tmavá, noc tmavá! kde sa len obrátiš?
Svetielka nevidno, čo dukát zaplatíš;
Čoby si dal dukát nevidíš svetielka,
Tma je jak v pivnici, abo v rohu veľká.
Keď je tma, ta je tma, o to my nedbáme,
Len si my sviečočku zapálenú máme.
Sviečka zapálená izbu osvieti dosť,
Čo vidím, to vidím, to je moja vlastnosť!
To čeliadka moja, to moja ženička,
Za iným nežiada si moja dušička.
Sviečka dohorela a knôtik zhasína,
Už si svoje vidím — všetko preč pohýna.
Čokoľvek si robil, všetko bolo málo,
Daromne sa tvoje svetlo ligotalo.
Svetielko skapalo a ty neskapals' s nim.
Zase pusto, temno, jako bolo predtým.
Bôh opatrí izbu, čo je hneď noc tmavá,
Nech si stará baba pri kozubku spáva,
Nech si pri kahanci ľudia vedú reči,
Pre seba hotujú všakovité veci.

Šuhaj von vychádza do nočnej hlbiny
A v mraky tie pusté pustí hlas jedinný.
Pustí hlas jedinný jakoby do mora:
Kedy že vystúpi svetu jasná zora?!
Kedy že vystúpi, kedy že vystúpi,
Kedy že sa z noci jasný deň vylúpi? —
Noc je ale temná, bez koncu, bez kraja,
Slovíčko je slabô tichého šuhaja.
Drobunký daždíčok nepostačíš poľu:
Šuhaj skamenený zase padá dolu.
Jeho slovo tichô tratí sa v hlbine,
Šuhaj pustý leží na zemskej hladine.
Na zemi jakoby s hrudou prirastený,
Nevidí mesiačok žiadon zatemnený.
Ale hoc za chmúrou jedon mesiac svieti:
Dá Bôh svojim časom, zpoza chmár vyletí.
Čoby nevyletel, veď je šuhaj mladý,
Čoby nevykonal, čoby nevykázal,
Ten, komu Pán svoje poklady ukázal!

Janko Kráľ.

NA ŽIVOT.

Ľadý život je smrť, keď on ohňa nemá,
V otroctvo svoboda bez života padá;
Reč je bez zápalu a bez ohňa nemá —
Darmo v nej ľudský duch živé slovo hľadá!
Život s ohňom mladým večný život stvorí,
Zápal osvobodí z reťaze otroka,

Za rečou zápalnou million zahorí —
V slove živom vidí večného proroka.
Život život drahý, bystré tvoje lety
Zboria a vystavia svety nado svety!

Nuže von červiaci v knihách zanorení!
Hurrá! von sa z kníh už, von sa do života!
Nuže von rodáci v chyžiach zotročení;
Von, Vy, čo v ideáloch žijete mládenských,
Von, jak máte ešte síl vo vás slovenských,
Hurrá! von sa z chyžiek, von sa do života!

Tisíce krajanov mŕtvy život majú,
Tisíce na Vašu len pomoc čakajú;
Lež keď vodcom zápal chybí.
Keď bez ohňa stojá,
Keď si svoje brániť práva,
Bojov keď sa bojá:
Beda vtedy krajne, ľudu,
So životom psota,
Miesto svobody mať budú —
Život — bez života!
Hoj! hore sa, čo si driemal,
Pretri že si oči;
Nech ti duša od života
Činného nebočí.
Hor sa, hor! čo ste mlčali
Jako v kliatbe večnej,
Rozviažte si už jazyky
Raz k reči skutočnej.

Hor sa! čo ste zaháľali
Bez činov v samote;
Sprobujte raz sily svoje
V žijúcom živote.
Hor sa! čo ste hodovali, —
Už raz otriezvite
A so zápalom mládenským
Živý život žite!

Chlebár žaluje na sveta zlosti,
Načo by vraj on sial nepokoje?
Keď sa ohlási k zúrivosti
Ho vetrík ovane, tu — vo svoje
Sa kúty skrýva, odkladá zbroje.
Iba duch smelý smelo si lieta,
Cez búrok sa prerúti závoje
A z bleskov, čo naň mece zlosť sveta,
Večných si slávy vencov naspletá. —

To hľa život môže, to zápal a vôľa,
Keď sa do síl ona mládenských preleje,
Svety nové stvára, kde pustota bola,
Duchom svojim riadi človečenstva deje.
Život, život drahý, bystré tvoje lety
Zboria a vystavia svety nado svety!

Živí mŕtvym život dali,
Živé činy večne žijú
Živé reči sa tak v skaly
Jako v srdcia ľudské vryjú.

Život živý živý žitie dáva,
Živé večne žijú hlasy,
Živý čin po smrti vstáva
Z hrobu, — živá viera — spasí!

Viliam Paulíny-Tóth.

MY SME NÁROD MILLIONOVÝ!

Od severu k juhu zneje
To na postrach hromoslovy:
Svete! naša je budúcnosť,
My sme národ millionový!

A tu od severu k juhu
Dieľ, krev našu cudzí troví,
My sťa siroty biedime
My, — my národ millionový!

Krvavá žiar na východe —
A západ nám duše loví,
A my na to sa dívame
My, — my národ millionový!

Od severu k juhu zlý svet
Ubíja nás skutky, slovy:
My kloníme s' v jeho jarmo
My, — my národ millionový!

Na východe, na západe
Rastie nepriateľ nám nový;
My rozpadlí medzi sebou
Na capart — rod millionový.

Kedy že už raz zavzneje
Ten hlas života hromový?
Čo prebudí, vskriesi, spojí
Ten mŕtvy rod millionový?

Krvavá žiar na východe
Morom krve sa obnoví,
V ohňomori pokrstí sa
K sláve ten rod millionový!

Zahrieva sa sever chladný,
Juh v zápale zas sa noví;
Zobúdza sa, už už vstáva
Ten rod — obor millionový!

I tak od severu k juhu
Znej to smele hromoslovy:
Svete! pán tvoj mocný, slávny
Bude obor millionový!

Miloslav Dumný.

NEMÝLTE SA!

Nemýlte sa, že svobody
Nemáme bratia rodinní!
Keď za rabov chcú okovať
V reťaze národ nevinný.

Za otrokov a podnožie
Bez práva i bez osvety,
Aby sme biedne zkapali
Z pomedzi živých vytretí!

Nemýlte sa! — veď i orol —
Bars v reťazi bez svobody
Nestratí ráz a povahu
Svobodnej svojej prírody!

A čo — keď raz tomu orlu
Pošťastí sa ujsť v šíry svet?
A čo — keď nám ujarmeným
Popraje Pán Bôh voľný let?!

Hostivít Tisovský.

VRSTOVNÍKOM.

Bratia rodinní — jarí synia Slávy!
Prebuďte že sa zo sna nečinnosti,
Do ktorého vás učičíkal dravý,
Zlostný nepriateľ vašej cti a cnosti.
Oj prebuďte sa! veď tá hviezda svitá,
Čo cez stá rokov bola v tmu zavitá.

Oj svitá hviezda slovenského žitia —
Hviezda nádeje, hviezda budúcnosti,
Ktorú nám už viac vekov tmy neschytia
A nevyhasia tajné jích mocnosti:
Hľa už zaniká i sôv huhúkanie
A milo znejú zvonov hlasy rannie!

Hore sa bratia zo sna nečinnosti,
Vysúkajte si ku práci rukávy!
Urobte zadosť svätej povinnosti
A učiňte krok k stánu večnej slávy
Odkľajte ružu rajskej spanilosti,
Čo od stá rokov kvitne v ukrytosti!

Hore sa bratia na tŕnistú cestu,
Putujte žitia horami dolami;
Svorne kráčajte k čarovnému mestu,
Kde bájna ruža kvitne pod lipami:

Ruža tá rajská sama sa vám zjaví,
Len rezko napred bez všetkej obavy!

Smelo sa bratia na púť ťažkú, bájnu;
Veď máte v ruke jablko čarovné —
Vieru to v Boha a budúcnosť prajnú,
Čo vás povede cez chodníky rovné
V diamantami kvetúcu zahradu,
Kde raj odhalí vašemu pohľadu!

Rovno sa bratia za jablkom zlatym;
Nehľaďte na zad, ni vôkol do kola:
Smelo kráčajte k krajom tým zakliatym,
Čo zlý svet živly proti vám vyvolá,
Čo sa vám Ďasi pred oči postavia,
Čo jaké hrôzy, priepaste sa zjavia!

Nepočúvajte na krkavcov hlasy,
Ni na cendžanie zvodlivého zlata;
Veď toto zhltnú blízke, búrne časy —
Uvrhnúc všetko do ničoty blata:
Nám je krajší dar od Boha sľúbený,
Ktorý zub času nezničí, nezmení.

Nepočúvajte bratia na tie hlasy
Čo z úst Syrén zvodných k vám doletia;
Nech vás nezvábä Víl vrtkavé krásy,
Ni jích kaštiele, o ktorých klevetia;
Nás v lône matky našej očakáva
Raj všetkých slastí, vňád a — večná sláva!

No, mužno bratia k tým krajom zakliatym;
Odkľajte ružu — skamenelé svety —
Pošibajúc jich prútom rydzozlatým,
Prútom čarovným — kresťanskej osvety:
Potom nám, potom svitne slnko slávy,
Potom sa Sláve večný trôn postaví!!

Andrej M. Sytniansky.

EMIGRANTI.

(Touristické dobrodružstvo.)

Závidím emigrantom!... Ja som nim len za pár hodín bol, a vodilo sa mi dobre. Ľutovali ma, uctili ma... ba sa snáď i zaľúbili — nie síce do mňa, ale do môjho spolutourista, merníka Ružana (ktoby tohoto pána nepoznal, ucestujem ho na prvý ročník „Lipy," kde už vtedy jako idealný ľúbenec vojvodí), ktorý, čo sa tak rečeného „exterieuru" týka, je alebo aspoň bol Endymion vo zvätšenom formáte, asi v 99. vydaní. — Opisovať ho teraz nebudem; ba načo?... Slovensko ho pozná jako novomodného Ulyssa, blúďaceho na mori problematičného okolia horňouhorského Slovenska. — Hneď je pod Kriváňom, hneď pod Fatrou; dnes pod Sincom, zajtrá pod Sytnom — a so mnou bol pod Poľanou v osídlach bohyne Circe, ktorej sa iba za to ztriasol, aby sa až do teraz nedostal k svojej budúcej Penelope.

Ale, aby som na naše Emigrantstvo prišiel, musím začať od počiatku.

Merník Ružan, jako i teraz, bol i predtým naozaistný neposeda... Mučilo a trápilo ho to na jednom mieste jako Petra Slemita, ktorý svoju tôňu v sedem mílových čižmách hľadal. — Ružan má síce svoju tôňu; obzvlášte ráno a večer tú hľadať nebolo radno, — má ale i anglický spleen (však nás i tak „hlas zo Slovenska“ i s Čaplovičom k Angličanom pripodobňuje,) a tento svetom roznášať — zdá sa mi byť jeho úlohou. — Ja na spleen netrpím; prečo mi Ružan dakde okolo Radvane do francúzskych charlatánov, ktorí do sveta ani zádumčivo, zasmušilo pozerať nevedia — nadal; pri tom všetkom ale rád obzvlášte na cudzích „kelčíkoch“ cestujem. — Keď ma teda asi pred 15. rokami (práve vo vhodný čas, lebo som sa vtedy následkom Bachovho definitivum v disponibilite, t. j. bez služby nachodil) k spolucestovaniu vybídnul, — usmial som sa, podal som mu ruku, položil zelené protiprašné okuliare na nos, pod pravú pazuchu dáždnik, pod ľavú dlhorúrovú fajku, na hlavu vidrový, asi tej podoby klobúk, jako čikóši nosia, na pol pleca kapseľu à la botanista — a na všetko toto jedon predpotopný čiže karbonársky 77 golierový kepeň — i stúpal som za Ružanom.... kam?... do slávnych miest Brindzovej, Lojnice, Škrupiny, Kyselnice — a Bôh vie, jako sa všetky dľa nebeského Černokňažníka volajú... načo?... Vidieť divy a zázraky terajšieho sveta, ktoré sa v týchto slavných mestách jako v strediskoch nakopené nachádzajú; sdokonálovať sa v národopise, skúmať nový, kryptogamický a od razu jako hrýb na dejište sveta pod menom „Tót-magyar“ vystúpivší národ, v jeho velikánskych, ideu

všesvetnej svobody z nútnosti odnárodnenia odvodzujúcich cieľoch.

A v skutku, skúsby naše boly a sú veľadôležité! Zdalo sa mi, že som v Australii, kde všetko naopak jako v Europe. Tu podlosť znamená charakter, anarchia poriadok, odvislosť autonomia, zrada vlasti milovanie národu, alebo naopak, slovom — obrátený svet: kde zver lieta, ptáctvo na štyroch chodí, ryby v povetrí plávajú, oheň tečie a voda blnká, atď. atď. — Každý si môže predstaviť dojmy na mňa pri tomto opačnom poriadku vecí pôsobivšie. — Z počiatku mi bolo trochu divno okolo srdca... Keď som sa ale hlbšie do stavu vecí zahrúžil, a pozornejšie túto mimoriadnosť skúmal — tu som sa zrazu octnul v tom presvedčení: že tieto kraje pochopily opravdivú filosofiu a určenie života..... že tento ľud skutočne sa opeká na úslní tých právd, ktoré jedine blažiaco pôsobia, nie síce na ducha — ale na bruchá: že vynajšly kameň mudrcov, žiť a hniť v pokoji; dať sa obliekať v lesk a slávu cudzoty jako kavky v pávové perá; sadať do tône pustatín a tam držať siestu, jako blažení Lazaróni v utešenom Neapole.

Hoj! je to národ, čo pochopil svoje určenie!... je to — ale hop! zablúdil som sám neviem kam, a jako sa vymocem... Nenie to i žart z tohoto Kanaanu, kde i Ružanov spleen na slnku opísaných mimoriadností roztopil sa, nazpät do nášho prosaičného Egypta sa vrátiť; z toho Kanaanu, v ktorom by sme snáď i teraz blúdili, keďby nám boly trvaly groše, táto jedinná modla opisovaných krajov. — Kým sme v sprievode týchto bôžikov v zasľúbenej zemi tejto touristovali, nemala úcta

naproti nám konca, kraja; korili sa, klaňali sa nám jako zlatému teliatku.

Prišiel Mojžiš v podobe núdze, stroskotal teľa — a modlári sa rozpŕchli, uschovali sa do svojich dier, jako rozprášené myši; a my touristé leteli na výlomkrky — kam? — ďaleko, ďaleko... až na — Detvu!

Detvu, Detvana a Detvanku náš nevyrovnaný Sládkovič tak pôvabne opísal, že nám nikto za zlé mať nemôže, keď sme v každom šarvancovi ideál slovenského šuhaja, Martinka, v každej dievčine zosobnenú Elenku videli... V názoru tých utešených krás, či velebnej prírody a či utešených rydzoslovenských postáv, zabúdali sme na naše vyčerpané, vysušené vačky, na stenajúce, jako prázdny mechúr žalúdky, roztrhané bôty atď.....

Stáli sme nad Detvou vo vytržení jako Vasco Nunez de Balboa na vrchu panamskej úžiny, pozerajúci prvý z europejských smrteľníkov na velikánsky široširoký tichý Okean....

Ružan rozprestrel ruky spôsobom Veličestva Pána Kráľa, keď pri korunacii na kopeň vo štyri sveta strany mečom mácha, jako čoby sa i on — totižto Ružan — do skutočného majetku detvanského údolia bol položiť chcel.

Ja som sa díval cez zelené prachom zapadlé okuliare, jako v apatéke v zelenej sklenke zatvorený had, ktorému sa všetko — žltô vidí....

„Detva!“ vydychol Ružan.

„Syr a žinčica!“ zvolal som ja.

Môj spoludruh na mňa opovržlivo pozrel, jako asi Don Quijotte na Sancho Pansu, keď mu tento výpravu

svoju k Dulcirei z Tobosa — ktorú miesto diamantov žito osievať našiel — rozprával.

„Nechápeš smyseľ môjho výkriku: ty si prosaický chlebár!“ zavolal potupne, jako čoby on z povetria žil.

„Brrr!“ pomyslel som si, „to je pekne! jedným som romantikus, druhým chlebár! Rád bych vedel, jako sa této dva extremy v jednej osobe súsredňovať môžu!“

Nahlas ale nepovedal som nič; vstupoval som dolu kopcom za nim, totiž merníkom, ktorý miesto trigonometrických punktov zvedavé tváre popri nás prechodiacich devíc skúmal, skutočný prototyp Schillera filosofujúceho, keď básnil a naopak.

Jako sme do mesta vkročiť mali, zastane pán merník i padne do nasledujúceho extremu:

„Stano! máš dáke groše?“

„Ani babky!... v Slatine sme prebrindzovali ostatní halier“...

„To je zle... ostatne Detva je vzor Slovenska; istotne nás tu ćaká opravdivé pohostinstvo.“

V očakávaní detvanského potvrdenia tejto slovenskej cnosti, škúlili sme do dvorov: či sa na prahoch domov sivooké device s plnými čerpákmi sťa rusovlasé Rusalky nezjavia, a chytiac nás, s nami ku stolom bohato darmi slovenskej prírody naloženým nezaveslujú?...

Ale v Detve bolo ticho!... pusté dvory a domy, jako úle, z ktorých sa včelky všetky do ostatnej vyrojily.

Nás dákosi clivá predtucha zaujala; zabudli sme, že obyvateľstvo Detvy v lete z vätšej časti v poli po salašoch žije.

Na ostatok sme zazreli jednu staruchu.

„Tetka! či by ste nemali dačo zjesť?“... dopytoval som sa napnutým hlasom.

Tetka otvorila zvedavé, zuboprázdne ústa, praskla rukama — a hybaj v útek....

„Pekne sme!“ zhomrali sme oba; i mrzelo nás, i bolo nám do smiechu.

Čo tu robiť? hm, čo tu robiť? to je tá otázka, čiže quadratura circuli....

Ani známosti, ani grošov; kam sa pustíš biedny človeče? Merník, jako idealista, pozrel hore k nebu; ja, jako chlebár, k zemi — istotne oba v nádeji rozlúštenia otázky v mysli našej v podobe dolňozemského kútágašu načítanej:

„Kútágasra szállott a sas,
Engem rózsám ne csalogass“

zanôtil som si šepmo; aby ma môj spoludruh nepočul, pri pomyslení nevyzpytateľnej otázky našeho problematičného obedu.

On na to takže nôtil refrainom, bárs len sám v sebe, aby ho ani ja nepočul:

„Die Stunde naht, wo Busch und Hag
Ertönt vom Nachtigallenschlag“.....

Ozaist! jako čoby skutočne len z ideálnej lubavy žiť chcel....

Zo spevu sa človek nenaje, to je starodávna a všeobecná pravda; a poneváč je všeobecná, pocítili sme ju i my, a preto prestanúc sami v sebe nôtiť — oba razom dákousi netušenou odhodlanosťou nadchnutí, zamierili sme kroky do jednoho väčšieho, úhladného, na prosried Detvy ležiaceho stavänia, v ktorom sme pohostinného majiteľa vetrili.

Vstúpili sme smelým krokom dnuká — v tom okamyhu cúfali sme zpätkom.

Octli sme sa boli vo velikej sieni, dlhočiznými tabľami a kavetlou s latami ošramkovanou vystrojenej — vulgo, v korheľni krčmovej.

Čo nas k tejto retirade pohlo, uhádnete každý, komu je známo to porekadlo: „bez penez do jarmoku nelez!“

Korheľňa zdala sa byť prázdnou, mysleli sme teda, že sa nám zpätkovanie vydarí bez toho, žeby to dakto pozoroval.

Ale — človek mieni, Pán Boh mení.

Ružan — ktorý jako merník, nasledovne i staviteľ trochu ďalej, jako to naše uskončenie požadovalo, smelú drevennú klenbu korheľne skúmal — veslujúc očima po sieni, zbadal niečo, čo ho sťaby klincom k dlážke krčmovej prikovalo.

Ja som už bol preskočil Rubikon, t. j. prah, nasledovne nevidel som nič.

„Za mnou sa Ružane, kým nás nik nebadá!“ súril som ho.

„Oh, oh!“ znela jeho odpoveď tak tklivo prednesená, žeby polomŕtveho bola zvedavosťou naplnila.

Pozrem — tadnu — a ač prez zaprášené zelené okuliare — preca vidím . . . áno, skutočne vidím úkaz a zjav vznášajúci sa v podobe bohyne Hébe s pivovým pohárom oproti užasnutému lubým výjavom týmto Ružanovi.

Teraz som už i ja zastál na prahu dvier jako pr.-kovaný.

Fatálna situacia! po slovensky: osúdne položenie! Nevdojak pripadnul mi na myseľ Buridanov osol, nachádzajúci sa v rovnej vzdialenosti medzi dvoma viazaničkama sena, ktorý, poneváč sa ani k jednej ani k druhej dľa pravidla rovnej príťažnosti priblížiť nemohol — medzi oboma hladom zhynul. — Tam pivo kredencované bohyňou — tu prázdny vačok — — brrr!

Ja som síce stál obďaleč, ale Ružan! . . . .

Čo asi on cítil a myslel, to som v tom okamžení poznať nemohol; ale, jestli je pravda, čo mi pozdejšie vytajil — myslel i on na Buridánovho osla, cítil i on jeho položenie, len že potencovaným spôsobom.

Na šťastie nemala detvanská Hébe iba jedon pivový pohár v ruke.

Poneváč som teda videl, že pri Ružanovom smäde by sa mne sotva dačo dostalo, a poneváč je závisť, keď je človek smädný a hladný, najvätšia — a verný privrženec toho porekadla: „keď nie mne, tak ani tebe“ skočil som medzi oboch, t. j. medzi Ružana a pohár, takto výčitným hlasom na spolutouristu sa oboriac:

„Čo, Ružane? zabúdaš, kde sme a čo sme? . . . . pospieš za mnou, kým nás nik inší nezbadá! Táto ladoňka nás azdaj neprezradí nikomu“ . . .

Na této, jako sám už teraz uznám, trochu nejasné slová, vykríkla naša bohyňa, spraskla rukama, a z nich vypadnuvší pohár roztrieskal sa na tisíc kusov k nemalému našemu žiaľu, ktorí, ač prestrašení týmto nečakaným výjavom sme viacej obsah pohára, jako sklo lutovali.

„Oni sú!... skutočne oni!“ zajasala Hébe názvukom netajenej radosti, ktorým ale i dáka obava povievala, a chytiac nás zarazených jej nepochopiteľnými slovmi za ruky ťahala nás za sebou jako matička študentov synkov, keď sa jej po dlhom roku zo škôl domov vráťa.

„Tá sa zbláznila!“ myslel som si a mráz ma prechodil; cítil som ale potrebu vyhovoriť sa dáko, i riekol som na hlas:

Azďaj nás za druhých uznávajú?... My sme — —

„Pst! ani slova ďalej!“ verila ona položiac mi bielunkú rúčku na ústa — „eh, ja viem, kto ste... a ja vás neprezradím!“

„Poručeno Bohu!“ pomysleli sme si a, pozrúc významne po jednodruhom, stúpali sme za ňou.

Voviedla nás do jednej obďalečnej, utešene vystrojenej chyžky; na prvý pohľad zbadali sme, že je to jej vlastní pokojík, tak milo, nežno, čisto, až skvostne vyzeralo všetko.

„No tu sme! tu nás istotne nik hľadať nebude!“ preriekla srieborným hlasom, bežala k oblokom, zpustila husté, ťažké záclony, zapálila sviečky, a milým úsmevom pošepnúc „do videnia“ — pospiešila von, zariglujúc dvere.

Kde sme? . . . čo sa to s nami robí? . . . za koho nás drží tá kráska? . . . zpytovali sme sa jednodruhého, jako sme sami zostali.

„Stano!“ prehovoril merník vážne — „tu na nás čaká nejaké tajomstvo!“ . . .

„Mhm! tajomstvo! . . . verím, ale jaké? nás nik neprenasleduje, iba až hlad a smäd, a hostinská nás istotne za prenasledovancov drží a preto nás sem skryla“ . . . . vetil som lámajúci si hlavu na príčine nášeho zatvorenia.

„Istotne sa dáky zločin stal s povedomím jej“ . . . mudroval Ružan ďalej.

„Ach s povedomím jej?“ divil som sa.

„Pravdu máš! to nemožno; bo veď je v zovniutornej podobe anjel, a v tak krásnom tele diabol sídliť nemôže“ . . . vyvracal sa sám pán idealista.

„Pri tom všetkom zatvorila nás, a Bôh vie, či nám dakedy i otvorí a my tu hladom pohynuť môžme“ . . . .

„Eh! veď sme nie v Španielsku ani v Paríži v osídlach dákej Messaliny!“ potešoval ma Ružan trochu trasavým hlasom.

„Ale sme v Detve!“ vetil som strachom pripomenúc si per associationem idearum strašné smrti nešťastníkov, o ktorých nám Sue-ove a Vidocq-ove „Mistéres du Paris“ rozprávajú.

„Na môj vieru! detvanskí chlapci i poza bučky chodia; kto vie, či je naša Circe nie s nimi v porozumení?“ . . .

„Kto vie, či nás sem neprilákala, aby nás, nádejúc sa množstva peňazí u nás, tu nevinne povraždiť dala, nevinne povedám, lebo jednak nemáme ani babky“ . . . .

Sotva som toto vypovedal, chytili sme oba po jednej sviečke, i dali sme sa do vyšetrovania chyžky; pod posteľami, kanapéom, v každom kúte po celej podlahe hľadali sme skrytých banditov — abo aspoň škvrny krve, úplne súc presvedčení: že sme vlezli do detvanskej pasce.

Nenašli sme nič, ani za prach podozrelého; pri tom všetkom rozdráždená obrazotvornosť naša sa utíšiť nedala.

Spiechali sme k oblokom .... Ťažké záclony, nerozumejúc ku kolieskovému ústroju, do hora vykrúžiť sme nevedeli.

Strach a núdza veľký majster! ... ja som vytiahol perorez a nepomysliac, že záclony nie sú moje, spravil som jedným rezom škáru, ktorou tavonkajšie svetlo k nám sa dnu oblokom valilo.

Oh, oh! na oblokoch boly husté, hrubé mreže ...

„Vylámajme dvere! šopkal som v smrteľných úzkostiach merníkovi.

„Hm!“ odpovedal tento ľadovou od nepokoja flegmou; — „hm! keď jedné vylámeš, zabijú ťa v druhých, bo vieš, že sme jedno päť dvier prešli.“

„Teda kričme von oblokom o pomoc“ ...

„V Detve ani ducha, kto ti prijde na ratu?“

Letel som ku škáre na záclone spravenej, škúlil som von, chtiac vysliedit nekoho: — a skutočne, radosť nad radosťou! v očí moje zabliskly — žandárske šišiaky a bodáky! ...

„Žandári idú!“ vykríknul som, sám neviem, jakým hlasom, i obrátil som sa víťazne k Ružanovi.

V tom okamyhu otvorily sa i dvere; usmievavým, lež malý nepokoj prezradzujúcim pohľadom zjavila sa v nich — naša Circe . . .

Istotne čula môj výkrik, bo za sebou zamkla z tudnu dvere.

„Pravda je, žandári idú! . . . . ale nebojte sa, tu Vás nenajde nikto!“ tešila nás práve tým, čoho sme sa najvätšmi obávali, totiž, že vykárujeme pozornosť týchto strážcov bezpeče.

„Ale prosím: za koho že nás ráčite držať? . . . My nemáme ničoho, my sme chudobní“ — začal Ružan vyhovárať; nedopovedal ale, už mu skočila do reči:

„Eh, viem ja to! . . . . Kde že byste i nabrali po tak dlhej ceste potrebných prosriedkov? . . . však ste vyhladli, vysmädli? . . . ubohí! . . . koľko za nás trpeť musíte!“ . . . štebotala ďalej, i chytila sa prikrývať stôl.

„Tá sa lebo zbláznila, alebo nás za bláznov má! . . mysleli sme si trochu uspokojenejší, vidiac neklamné prípravy k obedu, ktorý tuctom tanierov jako znamenitý sa predzvestoval.

Pri tom všetkom pokúsil som sa ešte ja o jedon spôsob objasnenia našej záhadnej situacie — a keď sa to podarí — úteku.

„Pani moja!“ — začal som pochlebujúcim hlasom — „jako vidíte, my sme cestovatelia, lež žiaľ Bohu! nemáme passy . . . a keď nás žandarmeria zvetrí, nastúpime cestu ta, kam bysme vonkoncom nechceli; jestli teda slutovanie máte s nami, miesto pohostinstva, poprajte nám spôsob k tajnému úteku.“

Ona začala rozvažovať, myslel som si, už ju máme, už budeme hneď bárs i lační, ale preca na svobode.

Miesto odpovede na moju, a jako som to z Ružanových očí videl, i jeho prosbu — — zalialy ju slzy...

„Oh, Bože môj! — šepkala zajíkavo — vodne nemožno preč, bo čakajú na Vás, a keď padnete žandárom do rúk, je celý plán prezradený“ ...

„Jaký plán, čo za plán?“ — spytovali sme sa prestrašeno“ ...

„Neveríte mi? Ja vás poznala hneď; ja viem, že strojíte cez hory a doly do Kokavy; — že tam máte byť ešte tej noci, že tam Vás čaká odpočinutie a ďalšia úloha ... no, či je nie tak?“

„Pane Bože! zkade tá vie naše najtajnejšie úmysle?!“ ozvalo sa v nás, ktorí sme skutočne ešte v Slatine boli uzavreli, že pres Detvu prosto horami a dolami pospiešime si do Kokavy k mojej rodinke, a tam odpočinieme po našich touristických trampotách.

Zbadala i ona naše prekvapenie, a jakoby ju to zármutkom bolo pohlo, že sa jej nedôverovať zdáme, doložila ráznym tónom:

„Pánovia! na teraz ste v mojich rukách; za váš bezpek pred našincami ja ručiť musím, nasledovne podrobiť sa vám nádobno mojim poriadkom. — Jaknáhle sa zotmí, dám vám bezpečný sprievod, a vy ste do rána tajnými cestami istotne v Kokave.

S týmto nečakajúc našej odvety, ktorá by na jej nepochopiteľné slová a plány istotne smiešne, tak asi,

jako päsť na oko, bola vypadla — pobrala sa von, opätne zamknúc za sebou dvere.

Jaké asi city nami lomcovaly, to rozlúštiť nehávam tomu, ktorý na smrť odsúdený, pod šibenicou stál už, ale preca očakával pardon.

„Tá sa v nás mýli, jako my v nej!“ ozval sa na ostatok Ružan, a vrhnul sa s úplnou resignaciou na pohovku.

„A zkade že vie náš tajný úmysel, ztadiaľto prosto sa pobrať do Kokavy?... nech som dobrý!... tá je istotne veštica!“

„Bah, nedbám!... ale sa jej musí dať, že je pekná, a úprimne vyznajúc neľutujem, že sa do večera tu zabavíme; ba jako vidieť má i vzdelanie i ducha!“

„Do večera!... nuž a či si nečul, že nám dá sprievod, istotne chlapov, ktorí nás dakde v malinských horách skutočne zo sveta sprevodia“ ... nadmietal som Ružanovi jeho chválou neznámej hostiteľky rozdráždený.

„Pletky! veď si počul, že za nás ručiť musí; nasledovne — —“

„Ručí!... komu ručí?.... vraj našincom! Kto sú tí našinci?“ — tak som sa rozhorleno dopytoval, a bol bych sa i ďalej, keďby v tom nebola vkročila do chyžky naša už teraz skutočná hostiteľka s misou v rukách, z ktorej sa vôňná para chutnej polievky milým zápachom do našich nozdier valila.

Pri pohľade tohoto utešeného zjavu umlknul razom i vo mne všetok strach a nedôvera.

Na nemé, lež milostné ponuknutie jej, sadli sme k stolu, a oddajúc sa smäčnému požitku polievky, zabudli sme na naše väzenie, na žandárov, na útek . . . ba, Bože odpusť ťažké hriechy! — i na ňu.

Ju to za mak nemýlilo; ba zdalo sa ju tešiť, že sa tak ticho chováme; čo ináč ani nemohlo byť, bo veď s plnými ústami hovoriť nemožno — a hladový, keď sa k jedlu dostane, bársby v jakých trapiech bol, preca čelo vyjasní.

Iba keď už misa prázdna bola, pozreli sme hore k nej — lež ona bola zmizla.

„Oh! ešte dôjde niečo“ prorokovali sme si, a skutočne došlo a dochádzalo v podobe mäsa znamenite a ústrojne garnírovaného „cušpaisu“ vo vábivom tvare „hajdukáposzty“, hurkami a klbásami ovenčený, múkojedlá vo forme haďacopokrútenej hrozienko - sladkej štrudly — pečienky v utešenom zjave jednoho bohate vyšpikovaného asi pätfuntového kapúňa; k tomu cifrované alačkanské víno, ktorého každá kvapka — a bolo jích na tisíce — sa v nás v rozihranú krev menila; potom ľúbezný úsmev hostiteľky, ktorá nemo síce a vždy s potrebnou opaterou zamkýnania dvier sa nám čas po čase prinášajúca hore spomínané smäčne ustrojené jedlá — zjavovala . . .

Oh! predstavte si všetko to, a nebude vám divné: že ačpráve Damoklesov meč nemožnosti zaplatenia tohoto skvostného nezaslúženého obedu nad nami visel, zabudli sme na strach a na neistotu našeho položenia, a rozjarení ohnivým víncom, upierali sme ľubou roz-

žiarené zraky na našu milostnú Hébe, ktorej sme ani stav, t. j. či je ženou, vdovou, a či ešte pannou nepoznali.

Ružan, jako už najedený idealista a majster v krásnych, vysoko lietajúcich slovách, odhodlal sa prvý k napriadeniu milostného rozhovoru v tom momente, keď nás s opravdivou mokkou a s „importirt“ cigarami ponukla.

„Milosťpani!“ — začal hrkútajúcim jako holub hlasom a s tak lúbostným výrazom tváre, že som podobný na ňom ani predtým ani zatým neznamenal — „milosťpani! Vaša pohostinnosť je tak veliká, že prevyšuje všetky bájky o podobnej cnosti Arabov a druhých východních národov; dôkazom toho, že sa táto cnosť na našom krásnom Slovensku v najvätších, do teraz netušených rozmeroch zjavuje.“

„Nech povedia v Uhorsku!“ zamiešala sa ona.

„Kde cena, kde poklady, ktoré bysme Vašnosti za túto pohostinnosť k nohám položit mohli?“ . . . pokračoval Ružan, nedajúci sa konfundovať, ďalej — „oh! ráčiž milosťpani prijať navjrúcnejšie vďaky dvoch“

„Tichšie prosím, lebo Vás žandári počujú!“ — zvolala ona, a jako prestrašená srnka ponáhlala sa ku dverom a tam ešte zahrozením ruky dajúc výstražným slovom svojim váhu, zmizla, nás opäť zamknúc.

Nevracala sa dlho; vo mne, bárs som hojným užitím vína a mokky rozbujarený bol, povstávaly nové pochybnosti a rozmyšľoval som, žeby teraz, keď sme sa najedli a napili, najlepšie bolo vzdor všetkým svetským

žandarmom a Hébam, nečakajúc večera a sľúbeného sprievodu — pekným spôsobom sa odpratať.

Ružan v blahom poklidu odfukoval dym „import“ cigary, a zdal sa tekať v krajoch nim opomenutej Arabie v šiatroch pohostinných Beduinov v kole rajských odalisiek. . . .

„Ale jako zaplatíme? — pretrhnul som dosť prosaicky tok jeho rozihranej obrazotvornosti — a nemýľac sa jeho zazrením, doložil som: „a jako sa dostaneme von? . . .

Do skutočnosti nášho položenia z letov svojich zronený merník obdaril ma takým pohľadom, jako týger, keď ho kuľa nezkúseneného strelca strašne poraní — opovržlivo sa usmial a viac sebe jako mne vetil s emphasou:

„Zaplatiť?! neubližujme s pomyslením toho anjela, ktorý Habakuka sýtil a ktorý sa nám v podobe našej hostiteľky nie v starom zákone, lež v mladistvom rúchu skutočnosti zjavil, . . . ktorý uhádnul nie len chcenie, lež i myšlenie naše, . . . ktorý“ . . . bol by Ružan blúznil ďalej, keďby mu príchod nášho, jako teraz uznám skutočného anjela nebol pretrhnul niť jeho rozvlnenej obrazotvornosti.

„Chvála Bohu! už som i tých opatrila, ani v myšlienke nemajú, žeby ste Vy, pánovia, v jejich susedstve boli . . . len prosím Vás ticho, kým sa neodpratajú alebo nepospia, bo som jim s tým najtuhším vínom poslúžila“ . . . potešovala nás veselým rozmarom — i sadla si k nám na pohovku.

„Koho prosím, koho ste ráčila opatriť? dopytoval som sa vzdor žmurkaniam merníkovým.

„Koho? . . . nuž veď viete, Vašich prenasledovateľov — žandárov!“ vetila trochu pomateno mojou nečakanou otázkou.

„Tak, či nás prenasledujú? prečo! veď sme my nikomu nič neurobili!“ . . . dotieral som ďalej.

„Oj pánovia! jako sa zdá, Vy do teraz nemáte ku mne dôvery, jako by ja nevedela cieľ Vašej púti, jako by Vás ja zradiť mohla! . . . ja! čo som horlivá vlastenka“ . . .

Ružanovi začalo svitať, aspoň sa mi s tým pozdejšie chválil; — no ja som ju nerozumel.

„Áno pánovia! nebojte sa zrady!“ pokračovala ďalej tak presvedčujúc, že som jej uveril, čo i nechápal som, jaký skutok náš by pomstiť mohla zrada? . . . . „Na otázky žandárov, ktorí sú o Vašej ceste poučení, odsekla som, že Vás tu niet, že Vás tu nebolo, že podobných Vám ľudí nikdy nevidela som a nepoznám . . . Šťastie: že ma o Vašom príchode môj manžel z Prešporku skôr časom upovedomil, ináče sama neviem, čoby sa bolo stalo!“

„Oh, anjel drahý! jakože sa Vám za Vašu dobrotu odslúžime?“ vykríkol nadšenosťou ľuby rozčúlený Ružan, bárs sám nechápal do čista jej slová; i klonil sa jej, nie k nohám, jako som sa skutočne nazdal — lež k bielej rúčke, i pritisknul na ňu tak vrelý bozk, že i moje srdce, keď nie súcitom, teda závisťou zplápolalo.

Nebožiatko hostinská zapálila sa jako pivonia, keď sa jej puk rozvinie; zdaly sa jej pochlebné a sladké

slová Ružanove milé; ač myslím, keď zvie vlastne, kto sme my, a že nie sme tí, ktorých jej manžel z Prešporku pripovedal, ukáže nám vňady a ťahy, jaké sme v jej krásnej tvári ani netušili.

Povstála v roztomilých rozpakoch; mysleli sme, že nás opäť nehať chce, a ja som ju poznovu osloviť mienil, aby nás už s Pánom Bohom vzdor všetkým žandarmom prepustila — keď vzala na posteli ležiacu guitaru do rúk, preludovala chvíľku, až smutným, nadmier pôvabným tónom začala spievať:

„Vissza, vissza szép hazám öledbe
Hűtlenül én el nem hagytalak!“ atď.

Truchlivý a v zvučnej reči maďarskej dojímavo prednesený spev nás, mocným vínom rozhriatych, poznovu pomútil. — Smútočný výraz jej tváre, hlboký žiaľ v modrých očkách utkvený, tá piesňou povievajúca bôľna túha nešťastného poľského vyhnanca po milej domovine, naše pohádkovité položenie, slovom celá scéna vo dne v tajnej izbetke šumnej krásavice millysviecami ožiarená: budila v nás city — v Ružanovi, jako mi potom vyznal, netušenej lubosladi, vo mne . . . ach, vo mne sám neviem — čoho? . . .

Dokončiac spev podala guitaru Ružanovi. jako čoby s istotou bola vedela, že je i on na tom dosť tupoznejúcom nástroji majstrom . . .

On rozčúlený jej milostno-prosebným pozorom, nedal sa dlho núkať, spravil ohebnými prstami pár akkordov, i začal svojim hlbokým baritonom sprevádzať hudbu:

„Ginie oiczizna, już na przepašć leci,
Żegna vas maci ukochane dzeci;

Prožna nadzieie i pochlebne myšli,
Na což smy teraz my Sarmaci vyšli. atď.

„Tí si skutočne porozumeli!“ pomyslel som si, vidiac jakou nadšenosťou načúva naša hostiteľka zvučný hlas a spev môjho spoludruha, jak túžobne sleduje zúfalé slová piesne, jak sa perlia jej tvárou slzy; — i aby som do blúznenia i sám nepadol, pospiešac k obloku, pozeral som škárou záclony vonká na biely deň — ba čo povedám!... na zlaté pruhy zapadajúceho slnka, v ktorých sa šišiaky a bodáky nejistým krokom odchádzajúcich žandárov ligotaly.

Mal som vôľu na nich, t. j. na žandárov kričať — v tom ma ale potrhnul dakto, a ja spešno sa obrátac, vidím pred sebou stáť našu — Hébe.

„Ha, čo to? diera na záclone?“ zvolala prestrašeno, vidiac jako sa ňou ostatnia žiara slnka do izbetky vkráda.

„Oh prosím!“ začal som vyhovárať....

„No, svetlo sviec snáď nik nespozoroval, tým menej Vás!“ uspokojovala sa, a kuknúc von škárou zvolala:

„Ach, preca už odchádzajú, a síce domov, cestou ku Zvolenu. Pánovia! už ste skutočne v bezpečnosti!“

S tým sa zvrtla, tleskla rúčkama a pospiešila preč, zabudnúc v svojej radosti i dvere za sebou zamknúť.

„No. bračok, tu je čas k úteku! dvere sú otvorené, teraz sa ľahko von vykradnúť môžme“.... prihováral som sa k zadivenému Ružanovi.

„Ujsť! bez poklony ujsť!“... vetil opovržlivo — „neviem jak tá chabá myšlienka v tebe povstáť môže?“

„Ale pre Boha! jako že jej zaplatíš? . . . ja moje srieborné cilindrové hodinky tu nehať nemám vôľu“ . . .

„Zadrž si jich . . . keď bude treba, zaplatí môj — prsten!“ — odseknul mi a obrátil sa ku mne chrbtom.

„Jeho prsten?“ dumal som sám v sebe — „iba až sa skutočne s ňou povzdávat chce; — ale veď je to nemožné, veď ona má muža, čo je na teraz priam v Prešporku.

Už, už som sa odhodlal, že ho tam nehám v zálohu, a sám vybrednem z pasce, už som dvere otváral, chtiac mu len ztamvon privolať „s Bohom!“ — keď sa rozlietly tieto a dnu vstúpil — jedon siahovysoký Detvan s velikým posekaňcom v ruke a náramným cedidlom na boku, z ktorého sa fafrnce až na zem dolu opáľaly.

„Zaplatíme už za obed! zhomral som predesený a reteroval som zpätkom k tak tiež zarazenému Ružanovi.

Ten sa v okamihu stolom obarrikadoval, a ja chytil stolec, že pri útoku nápad vedúceho chlapiska nim ovalím.

„Pán Bôh daj šťastie! tak sú toto tí páni?“ . . . . prihováral sa ohromným hlasom Detvan.

„Áno, Fedore!“ zaznel za nim anjelský hlas našej hostiteľky, v ktorom sa mi ale dač diabolsko-zvučiaceho zdalo.

„No, teraz nás ovalí!“ mysleli sme oba — „už nás zradila, jako Judáš Krista Pána!“

Marné strachy.

Detvan uctivo vzal dolu žltými klincami vybíjaný velikánsky širák a zastal pokorne pri dveroch.

I my sme sa zahaňbeno skoro postavili do predošlej situacie; zahaňbeno povedám, lebo krásne očká pani hostinskej po nás zpytujúce, jakoby zadiveno pozeraly.

„Oh! jakí tu ohromní chlapi!“ začal som dosť nejapne vyhovárať našu ňou istotne pozorovanú bázeň.

„Jako jedle!“ usmiala sa ona — „ale verní, poctiví a zmužilí, na ktorých sa bezpečne spoľahnuť možno, avšak Fedore?“

Fedor pokýval hlavou, zabručal dačo a meral nás od hlavy až do päty.

„Pánovia! už sa zmrklo . . . teda tu čas Vašeho odchodu. — Fedor Vás tajnými cestami prez noc doprovodí do Kokavy; sverte sa mu bezpečne a prijmite moje vďaky za drahú návštevu Vašu, upovedomiac po návrate šťastnom Vašich vysielateľov, že i v sred našich vrchov vrelé srdcia za jich ciele bijú!“ . . . lúčila sa s nami a slzy jej hraly v očiach.

Sotva som svojim ušiam veril, vidiac, že nás skutočne prepúšťa; — ale ten chlap, ten posekaň, tie tajné cesty, hory, doly, tá čierna noc — to ma všetko ešte konfundovalo. . . .

Nie tak Ružana!

Pristúpil k nej, pobozkal poznovu jej bielunkú rúčku, zňal zo svojho malíčka obrúčku — a názvukom tak tklivým, že som v ňom dač podobného ani netušil, podal jej ju s týmito slovmi:

„Milosťpani! od chudobných na teraz cestovateľov prijmite tento maličký znak našej vďaky na pamiatku;

bo keď ste sa v nás azdaj i zmýlila, uhostila ste takých ľudí, ktorí Vašnosť povždy s vďačným srdcom spomínať budú!“

Ona sa rozslzila, prijala dar skryjúc ho za labuťné niadra, ukázala nemo k dverom, vrhla sa stukajúco na pohovku — — a my poberali sme sa von za našim prievodcom do pustej tmavej noci. . . .

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

„No len si sme na svobode! vydychnul som si z ťažka poberajúc sa krásnym májovým večerom za Ružanom, ktorému som vďačne prednosť za Detvanom stúpať prepustil. — Hlavou sa mi zmietaly všakové myšlienky, nie inak jako v hrnci, v ktorom krupa, zemiaky, petruška, mäso a čo ja viem čo jedno na druhé vrie a brbloce. To bolo dobrodružstvo! premietal som; takého azdaj už nedožijem; . . . ozaj! či je už u konca? . . . kto vie, či sa tragicky neukončí? . . . eh, ten Detvan, ten posekaň, tie hory, tá noc . . . všetko ma to trápilo; z druhej strany zase: tá utešená hosliteľka, ten skvostný obed, to výborné víno, tie opravdové havanky — — nie, nie, nemožno: žeby všetko to bol len mädový motúz, alebo lep, na ktorý sme sadli. — „Za koho nás asi držala?“ šepkal som polohlasom predomnou strmo kráčajúcemu Ružanovi . . . ten ale neodpovedal nič, ani na opätovaný príhovor, a stúpal za Detvanom ďalej. — Čo mu asi môže byť? či sa nebojí? . . . ale nie! bo veď je prievodcovi za pätami, bárs ten kráča jako už raz spomenutý Peter Šlemil . . . Či sa skutočne do detvanskej Hébe zaľúbil? . . . ach! možno! veď jej daroval a to

síce i v mojom mene obrúčku, furták! jakoby nevedel, že som ja už zasnúbený ... Oh! jaká radosť žiarila mu z očí, keď videl, že zlatý prstenčok ten za niadra si klade; ba zdalo sa mi: že na jej slzy i on odpovedal so zarosenýma očama, bo veď sa mu tak blyšťaly jako kryštáľ, keď ho voda zkúpe.... No, veď si pochodil Ružane! Našiel si raz už tvoj ideal ... ale čože? keď zostane zas len idealom! bo veď je vydaná, bo veď je jej muž v Prešporku síce, ale sa istotne čím skôr domov vráti....

Všetko sa mi to nieslo hlavou bez ľadu a skladu, na vrch myšlienok na veky tá otázka sa dostaviac: za koho nás držal ten utešený anjel?.... Už sme asi tri hodiny stúpali nemo cez hory a doly, cez poľany salašmi Detvanov ovenčené; dostaly sme sa už na vrch k dákej v hore ležiacej dedinke. Ukonaný i myslením i púťou privolal som Fedorovi, aby zastál, bo ďalej isť nevládzem.

„A veru dobre bude, pánovia! zíde sa i Vám dačo zahryznuť; pani hostinská naplnila plné cedidlo pečienkou, koláčmi a pár sklenkami vína, pôjdeme dnu ku Vŕbiniakovi, však Vás ten neprezradí.“

Pri tejto zvesti moje srdce zplesalo.

„Jako sa volá táto dedina Fedore?.... dopytoval som sa ho.

„Nuž Látky!“

„Látky?! či tu nie blízko huta — a nebýva tam pán Tverdý?“

„Eh, ba blízko je, na jedno strelenie“ ...

„No doprevaďte nás ta, to je môj dobrý známy.“

„Jako? . . . však je to z Čiech a Nemec! a chodia k nemu žandári a financi.“

„No, buďsi on i Turek! dosť na tom, mne je známy, a ja nevládzem ďalej.“

„Jako sa Vám páči, pánko môj! len že mi je od pani hostinskej prikázané račej u Vŕbiniaka sa zastaviť.“

Ružan sa do tohto rozhovoru nezamiešal; zdalo sa, že ho ani nezaujíma, mlčal a stúpal jako námesačník.

O pár minút octli sme sa pri hute.

„No, Fedorko, tu sme už! ani Vás ďalej ustávať nebudeme; prenocujte u vášho Vŕbiniaka, zavečerajte si z toho, čo pani hostinská pre nás prichystala, bo veď mi u pána Tverdýho dostaneme večeru“ . . . vravel som k sprievodcovi.

„Ej bysťu Bohu, bolo by to!“ — odpovedal on — „však musím s Vama až na Kokavu, zaplatila mi pani hostinská cestu na predok, a pre mňa je osobitná večera v cedidle.“

„Ale ja už znám ztadiaľto do Kokavy cestu, a my neprídeme len ráno, nebojíme sa nikoho; čoby ste sa s nama ustával?“

„Nuž, jako chcete, len že v cedidle i písmo, čo mi pani hostinská dala, aby Vám ho v Kokave doručil.“

„I písmo?“ zamiešal sa na ostatok Ružan — „no, Stano! poďme len dnu i s Fedorom k Tverdýmu; zvedavý som, čo nám asi tá duša písať môže — ba zdá sa mi, že to rozlúšti pohádku nášho kroz ňu prijatia.“

Vstúpili sme dnuká . . . Tverdý našim nečakaným príchodom nemálo zadivený a prekvapený, privítal nás s radosťou.

„Kde že sa tu beriete, ľudkovia, kde ani vtáčka ani letáčka, tým menej večery náhlej o polnoci?!“ prihováral sa a chytal nám ruky.

Pozreli sme na hodiny — bolo už po jedenástej.

„Za večeru sa nestaraj! len si sme tu; a takí touristi jako my, nosíme so sebou večeru; hej Fedore! dnu že to cedidlo!“

Fedor poslúchnul, vyňal z cedidla jedon batožťok a pár bouteillí vína, nedôverivo veslujúc očama po chyži; — na ostatok ale premohol sa, rozviazal najsamprv uzeľ na serviette, vyňal z neho list a podal ho tak obratne Ružanovi, že celý manoever jeho Tverdý ani nespozoroval. Merník spechal so svojou korisťou do bočnej chyže, a ja — bárs ma tiež zvedavosť trápila, dal som sa do vykladania ďalšieho obsahu servietty. — Najsamprv vykukly dve vyprážané kurence, potom jedon klenovský sýrec, tak dva sňahobiele koláčiky, na ostatok jedon balík fajných havanských cigár.

„Vidíš bratu, že sme dobre zaopatrení!“ prihováral som sa Tverdýmu — „a to víno! okús ho len, to je za nápoj?“

„Hm, veď je to najvýbornejšia tokajčina! Kde že ste ju vypriadli? No, bude dobrá potom, keď sa z môjho drapáku napijeme!“ vetil on jako obsah flašiek bol okúsil.

Ja som sa tiež chcel presvedčiť, či nám naša Hébe na cestu v skutku tokajčinou poslúžila, i chytal som sa flašky.

V tom ale otvoril Ružan na bočnej chyži dvere, kyvnul mi — a ja vidiac ho celkom zbľadnutého, pospiechal som k nemu.

„Čo sa ti stalo, človeče? veď tak vyzeráš jako z hrobu?“

„Čítaj!“ zašepkal trasavým hlasom a zatvoril za sebou dvere.

Podal mi list a ukázal na stôl, na ktorom sa jedna pädesiať zlatová „Reichsschatzscheinka“ prestierala.

„Čože je to? veď sú to azdaj Tverdýho peniaze?“

„No len čitaj, v liste najdeš vysvetlenie!“

Poslúchnul som ho, a k nemalému prekvapeniu a úžasu čítal som nasledovne:

„Pánovia drahí!

Viem, kto ste; viem, že ste B.... a M...., emigranti a emmissari z Londína. Môj manžel Vás predkom u mňa pripovedal, — Pán Bôh sprevádzaj pre blaho nešťastnej našej vlasti Vaše kroky, — nech Vás chráni každá dobrá duša alespoň tak, jako som sa ja o to s prospechom pokúsila; — prijmite pripojenú maličkú obeť, ktorú klade na oltár vlasti jej verná dcéra

Marína P.“

„P. S.“ Lístok môj spáliť ráčte; nie pre moju, lež pre Vašu bezpečnosť!“

Jako čoby z jasného neba hrom bol do mňa uderil, tak zatriasol mojimi city tento krátučký list. — Pohádka bola teda rozlúštená.... Nebožiatko! tá duša zlatá nás za emissárov držala.... Oh! nezhyne naša

vlasť pod cudzím nátlakom, ktorá také dcéry chová! myslel som si a obdivoval to hrdinské žieňa, ktoré sa za nás nepoznaných cudzincov do nebezpečenstva vydalo.

Či si už prečítal?“ dopytoval sa Ružan.

„Už — to je divné dobrodružstvo!“

„Čo teraz robiť? . . . toho anjela v tom blude nehať nemôžeme.“

„Čo robiť? . . . nuž najskôr spálime list“ . . .

„To neurob! . . . to je môj najvätší poklad, ktorý si na pamiatku odložím,“ zvolal Ružan.

Ale už bolo pozde; lístok už blnkotal — — a ja som merníkovi odovzdal na pamiatku jeho popol, ktorý snáď teraz pri sebe jako dáky talisman nosí.

„A s peňazmi čo?“ zpytoval sa ďalej skormúteným hlasom, keď videl, že nádeja vládnuť jej rúčkou písanými literami je zmarená — „tie vonkoncom prijať nemôžeme“ . . .

„Pravda že nie! Najmúdrejšie bude, keď jej odpíšeš list vysvetľujúci jej mýľku a nevinnosť našu; — k listu „Reichsschatzscheinku“ pripojíš a pošleš ju Fedorom zpätkom.“

„Tak je, to je najlepšia myšlienka!“ odpovedal on a chytal sa hneď papieru a pera.

„Nech len miesto vyhovoriek nebude ľubojavba,“ privolal som mu a pospiechal k zadivenému nad našim tajomkárstvom Tverdýmu.

Fedora už v chyži nebolo, — bežal som von, volal za nim; ale ten pobral sa bol preč bez odporúčania sa

nám, bez čakania zprepitného istotne návodom v našich osobách zklamanej milostnej hostiteľky.

Oznámil som to Ružanovi, ktorý sa trochu zarazil síce, lež len ďalej písal — písal za dlho potrhajúc azdaj i päť listov, ktorých koncepty sa mu nepáčily; tak že my v očakávaní jeho príchodu chytili sme sa sami s Tverdým k chutnej večere a jedli a pili i za neho, ktorý sa istotne slovami luby sýtil.

Bolo už okolo tretej k ránu, keď sa nám už čakajúcim pán merník zjavil — a pristúpäc k Tverdýmu oslovil ho vážne:

„Kedy pôjdeš do Detvy, priateľu?“

„Tuším na pozajtra“. . . .

„Zaviažeš sa mi statočnosťou svojou: že tento list hostinskej samej do jej vlastných rúk oddáš?“

Oh vďačne! prečoby nie! to je znamenitá duša; čo — azdaj si sa prílišne na ňu zahľadel?“ . . .

Ružan sa smutne usmial.

Ja uctil som jeho bôľ, nedopytoval som sa ani vtedy, ani potom na obsah toho listu, ktorý Tverdý k osobnému doručeniu prijal.

Na druhý deň okolo poludnia boli sme už v Kokave.

Dávno som nemal takú núdnu cestu, jako od Látok až ta. . . .

Viete prečo?

Poneváč som sa osamotený cítil; môj súdruh celou cestou neprerieknul ani slova, stúpal zadumený, zamyslený jako opravdový automat.

V B. . . . ., v mojom domove sme sa rozlúčili.

„Stano!“ — hovoril mi vážne — „o našom detvanskom dobrodružstve najmieň sa desať rokov ani slova!... či ma rozumieš?“

A ja som ho dobre rozumel; lebo neminulo pár týdňov, čítal som v novinách, že chytili dvoch emissárov istého B. . . . a M. . . ., s ktorými čo sa potom stalo, až do teraz neviem. . . .

Neboráci! miesto nich užili sme, ač bez vlastného príčinenia, — my jednou horlivou vlastenkou pripravenú pohostinnosť.

Od tedy minulo nie desať, lež až päťnásť rokov. — Doby, v ktorých potreba bola na emissárov, sa už zmenily k prospechu drahej vlasti. — Bože daj! aby sa pre žiadon národ Uhorska nikdaj nevrátily viacej; ja bych aspoň nerád poznovu také námestníctvo — bárs sa mi pri prvom dobre vodilo — nastúpiť.

Ružan do teraz chová svoje tajomstvo v niadrach; no ja s nim vystupujem na svetlo, aspoň pre rozpomienku na tie neblahé časy. . . . Dajední sa zasmejú; dajedným útlocitnejším zahrá slza v očiach; druhí pocíťa i to i to — veď naše dobrodružstvo bolo skutočne tragicomoedia! . . .

A naša krásna pohostinná Hébe či žije dosiaľ?

Daj to Bože! no daj tisíce jej podobných horlivých národovkíň a vlasteniek! . . .

Ľudevít Kubáni.

POĽOVAČKA NA MEDVEĎOV.

Rozpomienka na mileného priateľa Jozefa Markusa, kr. nadpolesného, bývavšieho na Kráme v Čiernom-Hronci, zakl. „Mat. Slov.“ atď., zomrelého vo Zvolene dňa 27. oktobra roku 1869.

„Aj bysťuže výdade, nuž či to tak? Poľovníci musejú včasne vstávať! Kým si Vy oči povytierate, dávno som už potrebnô nariadil.“

Takto hovoril Joško náš včasne ráno dňa 27. okt. roku 1860, teda práve deväť rokov pred svojou prevčasnou smrťou, — keď nás vo svojom príbytku z bŕlohu za nohy vyťahoval.

Poskákali sme, a rezko šlo všetko od ruky — najmä pri raňajkách, kde sme s pobožnou mysľou šumnú koľkosť kapustnej polievky s klobáskami sebe privtelili.

Vystrojení všetkými viac menej potrebnými parhámy, vysadli sme na kone a jachali čiernohronskou dolinou cez drevotárske obce, Handle rečené, cez ostatniu a najvätšiu Dobroč — do Páleničného, bočnej to dlhej doliny.

Romantickou pôvabnosťou krajo-obrazu sťa mimochodnou zabávať sa nestačím. Naša myseľ túžila za medveďmi.

Tu i tu sme síce pri veselom besedovaní i pozornejším okom kukli po sňahovou osuhlinou čarovne osriebrených, millionami perál v slnečnom svetle sa ligotajúcich, majestatických smrekoch a jedľách. Tu i tu sme okom hodili po hučiacej, žblunkotajúcej riečke, jako sa skalami a červenými jalšovými koreňami tiskla, hneď do prepasti letela, konečne v žumpe vrejúc do kola sa krútila. Veľa tak pekných a ešte krajších prírodních obrazov sa nám objavilo. Ale myseľ našu druhý predmet ohrieval.

Joško durí ku pochodu. Tri hodiny už, jako na koňoch sedíme — a ešte sme cieľa nedošli.

Po chvíli popchne veliteľ koňa a vybehnúc na malý farebný kopec, zleze z koňa a velí nám zastáť. Pomaly sme i my ostatní jazdci podochodili a pozlezúvali z koní. Pod nohami brezami a mochom porostlá zápoľa, pod ňou šplechoce srieborná pstrušná voda. Z oboch strán doliny až po samý vrch sriebornými ihlicami porastlé boky. Pravo nás z doliny, Kýčerná nazvanej, fľudrami (tak sa menujú žľaby ku plávaniu dreva pristrojené) nerovným prúdom sa ženúci potôčok na skoku s veľkým hurtom a penením s riečkou sa miešal. Nadol bol výhľad ďaleko voľný; bystrému oku sa ukazovalo, jako sa dolinou riečka z boka na bok točí, jako sa cestička čiernymi mokraďami medzi skalami a osamotnenými jalšami hadí.

Touto cestou pospiechali za nami polesní, dozorcovia, horári či lesní, drevomajstri a puškami vyznačení handelčania či rubári s výraznými, zvetralými tvárami, so zapekačkami (krátke fajky ku zapekaniu dohániu v ohni) v zuboch, s najrôznejšieho kalibru puškami na pleciach a v tých najrozličnejších krajoch. Za týmito v dlhom rade a vo vojanskom poriadku voľným krokom ťahá asi päťsto chlapov honcov. Rad sa v tak dlhom páse roztahoval, že ostatnieho chlapa ledvaj rozoznať možno. Čierne široké klobúky, biela košeľa, biela kabanica a kološne, čierne krpce, čierne vysoké opasky s nožom a žltými ligotavými prackámi, na chrbte biel-čierno s dlhými cafrangy cedilo: bola rovnošata jejich. Ľahkým krokom, svobodnými posúnkami, vyzdvihnutou hlavou vlniac sa belavá rovnošatná čata, odrážala sa krásne od zasmušilých tichých lesov. K tomu mala každá z tých krásnych dlhými vlasami ozdobených obrovských postáv — valašku v pästi. Všetko samá číra pôvodnosť, silná, nepokalená príroda. Divné city pohrávaly si srdcom slovenským, keď na toto človek hľadel! . . . .

Kým sa to všetko dohrnulo okolo nás a popod kopec sa rozložilo, obzeral som ja so zaujatosťou, na zemi ležiac s opretou o ruku hlavou, to „deploirovanie.“

Z rozmanitej, bohatej látky, utvorily sa maľobné skúpeniny. Lesní rozdávali medzi tých strelcov, čo nemali, prach a olovo. Strelci vyťahovali staré nábytky, čistili cievy. Slovom, všetko sa chystalo na udalosť krvavú. . . . .

Handelčania autochtoni zjavili sa často s tými najčudnejšími puškami, kačičiarkami v dešperátnom stave;

no pri tom všetkom sú oni strelci výborní, rukou bezpečnou opatrení. Velaráz zahaňbia tých, čo ružové damascenky do hory nosia.

Povyťahovali sme staré nábytky, vystrieľali zaškvrknutý prach, — a poznovu čerstvým prachom a kulami nabijúc flinty, zaopatrili sme jich pekne rúče do stavu hotovosti. Videl som, jak Handelčania dávajú strašne veľké nábitky; ba po dve kule a k tomu ešte dakoľko behúnok do slabých ciev natrepali. Jako si rožok do kapsy vkladám, predstúpi mňa ozrutný starý Cibra zo Závodia a zahrmie:

„Či bysťuže prabohu, čiže máte toho prášku? Mohli by ste mi z neho do tejto mojej pukačky troštičku udeliť.“

Tá pukačka bola dlhá, tenká, kto zná jako dlho po revolucii v zemi zahrabaná, hrdzavá, mosadzovými tlapkami o rukoveť (šift) pritiahnutá rafika. Stroj pre lepšiu, či už jakú, bezpečnosť bol motúzom previazaný.

„Starý!“ poviem ja, „tento stroj vám pri najprvšom výstrele zuteká.“

„Ej nezuteká, pánko môj!“ odvetil Ďuro pokojne. „Veď ho ja dobre pritisknem prstami o rúru.“

Na vytrčenú hrsť mu obyčajnú kolkosť jednoho nábytku nasypem. Odťahujem rožok; on ale drží jakoby zkamenelú ruku.

„Ba bodaj ma stislo, len sypte! Medveďa načím dobre s ohňom namiešať.“

Vyplniac mu žiadosť, on ani s tou nebol spokojný no ukáže mi mozolovitým prstom a hovorí:

„Či vidíte? Keď sa týmto žliabkom z hrstí sypať bude: potom bude dosť.“

„No, tuže máte; ale vám tú vašu motyku roznesie vo všetky vetry — ameň!“

Ďuro pekne rúče celú pracháreň vteperí do pušky, na to pustí dve podlhovasté kule, vlastne šúľky, vreže na to celú kúdel zrebov; a keď mu ramár temer toľko z cievy, jako v cieve trčal — usmial sa uspokojene, opatril ramár, založil kapslík a pokyvujúc hlavou pokračuje:

„Ámhm! Teraz mi ale nebude treba, jako to páni robia, aby zo stanoviska videli, nožíkom haluzy obrezúvať. Keď pustím „šúst,“ ten bude čistiť všetky halúzky a po hore behať tak dlho, kým zvera nenajde; a keď ho najde, tomu už potom moje „cániky“ klovy vyšparchajú.“

A zahodiac pušku na plece, ztratil sa medzi druhými.

Keď už takto strelivá na poriadku boly, zakýval Joško prstom a Jano Šalát sedemdesiat abo osemdesiat rokov starý, chudý ale žilovatý strelec, hbytým obratom tela napred švihnúc cedilo, vytiahne z jeho hlbín výdatný kuľač a jakýsi biely batožťok.

Súsedná príhodná tľapkavá skala bola — stolom.

Obratné Joškové ruky vykrútily tri pečené kuropty s chutným ražným chlebom.

Čochvíľa pohybovaly sa nám ústa jako vakárne.

Nákazlivý účinok rozniesol sa chytro po tábore. Kto čo mal, užíval; keď nemal, dostal od toho, čo mal. Užitý pokrm zaliaty bol nápojom z kuľaču.

A tu sa nám tak vodilo, jako Cibrovi, keď odomňa nabytky pýtal.

Nám a okolo stojácim z „dištrukcie“ strelcom poslúžil znamenite hlbokomyslný kuľač, tí druhí si pomáhali slivovicou, borovičkou, terkelicou, rostopšínom a domácou strcalkou, jako komu vôľa bola a jako kto stačil.

Utrúc si husté fúzy, poberal sa náš Joško potrebné poriadky k pohonu zaviesť. Ustanovil tých, čo majú z mažiarov na odrážky strieľať, ďalej dakolko tých strelcov, čo sa majú medzi honcov podeliť, aby títo rovno postupujúc nezaostávali, jako i preto, aby na zvera, keby sa na honcov vrátiť zamýšľal, strieľať mohli. Vydriapal sa na skalu, čo nám za stôl slúžila, a shromaždenému celému zástupu v pamäť uvádzal všeobecné poľovnícke pravidlá. Medzi iným, aby nikto na medveďa ďalej od štyridsať krokov nestrieľal, jedon druhému, keď vidí, že na toho príhodnejšie zver ide, nepredstreľoval. Na stanovisku aby sa nik nemiesil, doháň nekúril, nešantoval, nekašľal a — nezaspal. Aby nikto z bázne medveďa neprepustil, atď. Ktoby oproti týmto pravidlám prehrešil, ktoby sa rozkazom velitela protivil, koho vinou by poľovačka bezvýsledná bola: — ten mimo zaslúženého posmechu, karhania, i bolastne dľa okolností od dvanásť po dvadsaťštyrmi ramárami trestaný bude.

Poradiac sa ešte konečne so skúsenými poľovníkami, prezrúc skúmavým okom zástup strelcov a honcov, zavolal náš Joško:

„Chlapci, stúpajme!“

„Pán Boh pomáhaj!“ ozvalo sa chlapstvo.

Honci stúpali hlavňou dolinou ďalej; my ale strelci počtom asi štyridsiati podávali sme sa v tichosti do hory.

Asi polhodiny dlhý chodník ztratil sa nenadále v pralese pod stromami. Ach boly že to za velebné stromy! Vysoké, štihlé jedle a smreky, lipy, javory, jasene a bresty o závod pod blankyt nebeský sa vypínaly. Velebný to bol rukou ludskou nepoškvrnený prales. Nezriedka bolo pozorovať hromovou strelou od vrcholu po koreň rozpáraných velikáňov, páhou špirálne otočených. Na päťdesiať i vyše krokov ležaly napárané triesky. Krásne síce, no strašné divadlo je noc v týchto jako more ďaleko-širokých lesoch pri hučaní víchru, hrmení blesku a lámaní sa viac stôp v priemere majúcich stromov. Zakúsil som i to už.... Nebolo mi ale veľa po hromových páraninách sa obzerať; zrak som musel o zem upierať, aby sa mi tak nepovodilo, jako tým, čo zkĺznúc sa z machových skál alebo potknúc sa na dlhé korene a vývraty — v burine zmizli. Tu sme sa museli huštniakom boriť; tam cez malinčia, cárachy a rárošinu cestu si kliesniť; vyskrd preskakovať; tam sa zasc cez vysoko nakopené klady driapať.

Joško zastanúc, pokáže na butlého pniaka. Ten bol medveďacou dlabou rozmrvený. Pásol sa na osách v ňom osadených. Kráčajúc ďalej Joško, prezeral veľmi pilno pôdu — a nie nadarmo. V blízkom sparisku badali sme vytlačené dlaby a pazúry. Starý Cibra nachýľac sa k zemi, obzerajúc stopu, riekol:

„Pevne nedávno tu salašil. Ej, bola že to záhybeľ?“

Podotknúť musím, že už od istého času strelcov

jednoho od druhého asi na štyridsať do päťdesiat krokov obstavúvali.

Boli sme už pod samým klenovským Veprom, na ktorého juhovýchodnej strane svetochýrne syrce hotujú.

Náš počeť sa ustavične stenčoval. I sám náš veliteľ Joško zastál pod krásnym košatým bukom, za nim dobročský polesný Imrich Harcer a vyše toho ja. Pozostalí asi desiati poberali sa ďalej a tým istým poriadkom vykázané sebe stanoviská zaujímali.

Moje stanovisko bolo pod vysokým mazornatým javorom v kyprine do pol chlapa vysokej. Nadol predo mňa bol výhľad voľný na jedno osemdesiať krokov do čistého, skalnatého, tmavého lesa.

Vyparený súc, sadol som si na kladu, ktorá pri mne ležala; široké z nej vyrastajúce huby slúžily mi za podnôžku. Aby mi ale nohy nepremrzly, nahrabal som si suchého lístia a uhniezdil som sa tak na dlhší čas.

Nepríjemné je to v zime, keď musí človek tri i štyri hodiny na jednom mieste nepohnute prikutým byť. Pre ukrátenie dlhej chvíle nesmieš ani kúriť, aby medveď zápach nezvetril. Pre fajkára je to hotová pokuta.

Keď sa v noci vo veselej spoločnosti, jako pred takýmito poľovačkami obyčajne, hajdákalo, keď sa na to tri hodiny jazdí a hodný kus do hora pechúri — nenie žiadon div, keď človek krehký s puškou v ruke, s natiahnutými kohútikami vo zdravom živicovom zápachu, vzduchu, v hrobovom tichu, — nie div, keď hovorím, keď sladunko zadrieme.

I ja krehký, i mne sa veru tak povodilo!

Ach, dobre mi bolo! Bôh zná, jak dlho bych si ja takto bol odfukoval, — ale fuk!... po hlave!

Strhnúť sa, pochytiť pušku, bolo jedno okamženie.

Nebol to medveď, nie; ale bol smrekový šúľok, ten, mi cupnúc práve na hlavu, prebral driemoty.

Medzitým rozfúkal sa pohybujúc vrcholcami stromov ľahký vetrík. Halúzky, melancholicky vŕzgajúc, objímajú sa. Vo výšine čuť je temné hučanie. Pod haluzami je ticho jako v prázdnom Božom chráme.

Vetrík doháňa zďaleka rozličných hlasových stupňov zvuk, trúbenie a klopot!

„Tu je, tu je, nepusť, pozor!“ šumie to lesom; no i búchanie valaškami o stromy dalo sa začuť.

Divný odpor! Tu tak ticho, tam za grúňami shon, jako súdny deň. Surma už hlasnejšia, už temnejšia dľa toho, jako honci už do vrchu už do doliny stúpali.

V dlhších prestavkách i mažiare na odrážkach „raf, raf“ hrmely, grúne dunely, štyri päťraz odrážaly ranu ač konečne v diaľke slabo zvrely....

Okolo nás ešte vždy ticho, jakoby ani živej duše nebolo.

Zdalo sa mi byť súdeným, že dnes väčšiu čiastku z korábu Noemovho vypustených živočíchov uvidieť môžem.

„Krk, krk!“ zakrkoce čosi nad mojou hlavou a preruší pokoj i tok mojich myšlienok.

Vykuknem hore, čo je?

Červená veverica preletuje z haluzy na haluz.....

Kľampa, istotne mi ona šúľok na hlavu pustila. Prešibané tieto zvieratká u nás miesto opíc zastupujú.

Túto v pustom labyrinte halúz ztratenú nasledoval divý holub. Nevidiac mňa a mnou nevidený zahrkútal vo vrcholci, zatrepotal krýdlami a so zvukom „vy, vy, vy!“ šmihol ponad lesné more preč.

Divina teda stála už naplašená v pohybe; znak to, že sa pohon blíži. Keď už hodný kus hentam od Homôlky oproti Krúpky bol pokročil a hlasy honcov zretedlnejšie znely — zašuchoce čosi v liste . . ., súsedová puška sa vyťahuje z pomedzi haluzín . . . i ja sa staviam v hotovosť.

Obraciam oči v tú stranu, zkade šuchot počujem... tu sa vymoce ľahkými posúnkami, vyvaliac na mňa zelené okále, krásny tygrovaný divý máčok. . . .

Skloním pušku, máčok sa sduje, zatají, stiahne do vedna — potom zrazu vydvihnúc nadurený chvost do výšky, sfučiac jako mech, fujazdí chytrosťou vetra do huštniaka.

Tomu za pätami cup, cup, cup. . . . v rovnom smere oproti mne ľahko sťa páv presádzal klady a rárož — krásny roháč.

Ach, či bol utešený; ani v raji nemohol byť krajší?

Srdce mi chytro tlklo; čuštom potisknem zbraň k lícu, . . . ale čože; . . . keď mimo vlka a medveďa inšie strielať nesvobodno.

Nikým nemýlený srnec jakoby si dnes povedomý bol svojho práva, bral sa rovno na mňa . . . len len, že ma nepresadil. Ešte chvíľočku som ho dolu grúňom počul cupkať.

No, zjavila sa i líška. Túlavým, opaterným krokom, chvíľami sa obzerajúc v tú stranu, kade honci dorážali, metlou dolu, pyskom vše vo vetre vše ku zemi sklonením, ňuchajúc pobehúvala. Netušiac našu prítomnosť, sem tam cupkala. Len keď môj súsed zavolá „pst, pst!“ tu tá v nohy do cvalu.

Kým som sa týmito vidinami zvera v svobodnej prírode zabával, priblížili sa natoľko honci, že i jích shovor rozoznať bolo.

Prask! . . . padne kdesi na horňom konci streleckej čiary výstrel; rana to bola, jakú som ešte nepočul. Zvláštny to bol, viac piskotu jako hrmotu podobný zvuk.

Známo je obecne, že prvú ranu dať na medveďa je vec takmer bez úplného nebezpečenstva. Jak ho dobre človek trafí, padne; jak naskrze nenie trafený, alebo i postrieľaný, hľadá splašený v úteku spásu.

Keď je ale veľmi poranený, a naplašený preraziť nemôže čiaru strelcov — vtedy nastáva úloha nebezpečná — a ten nech si dokonále podviaže pulidery, jako strelci žartovne povedajú, na koho už teraz „macko“ dobehne. Cvála drúzgajúc všetko jako besný, a vrhne sa jako oblak na strelca, keď ho chybel, alebo že utekať zamýšľa. Pevným okom a pevnou rukou mieriť, keď rana padne, ani pohnúť sťa Lotova socha . . . je pravidlom. Najmenšie hnutie — môže byť strelcová smrť! V steklosti medveď nevidí len to, čo mu je v ceste; a čo kývaním život prezradzuje, to chmáče.

Pod časom môjho v tom okolí pätnásť ročnieho úradovania slúžil som lekárskou pomocou v ôsmych pá-

doch takým, čo jich medveď poobjímal. Sem nepočitujem pády, ktoré sa skončily strachom a dobrodružským výjavom.

Sotva tá čudná rana po širokých ďalekých dolinách odznela, stavali sme sa všetci do hotovosti.

Kožka sa jažila . . . každý stál napnuto, očakávajúc, že každú chvíľu rev, drúzganie halúz, lomoz mladiny a válanie skál začujeme.

Ale nič a nič!

Už sme takmer honcov videli . . . . a v tom zahrmí niže mňa rrrrr! . . . Bol to výstrel plný, jaký sa opísať nedá; no vycvičené ucho pozná — že uhádol.

Udrelo to do živého, do mäsa!

Obzrem kohútiky, stanem pevne. Všetko v poriadku. Daromné moje napnuté očakávanie; nešlo nič.

Došlí honci zdvihnú krik.

„Hajoj! . . . tu je . . . . leží!“ miešaly sa hlasy.

„Nuž, čože leží?“

„No len poď sem, čo ti mne tu podbehlo!“ odvetí ťahavým hlasom Markus.

Prebíjam sa čučoriedkami na miesto, kde náš Joško obklopený strelcami a honcami o pušku opretý stál. . . .

Na vyskyde pred nim sa belelo bruchaté vlčisko.

Do krku mu ohňa nasypal; rana bola dobre namierená.

Honci nám vyprávali, že predošlého večera dva vlci ovcu roztrhali. Večera to nebola skrovná; preto tie naduté báchy.

Markusová radosť bola veľká.

On, ktorý už sedemnásť medveďov posaváď zkántril, vlka v lese ešte ani len nevidel. Teraz prvého videl — a ten padol! Kdeže by zver ostrému oku a bezpečnej ruke Joškovej ubehol?

Žertve „Loveny“ sviazali po dve nohy do vedna; strčiac cez ne drúčik, vyložili dvaja chlapi na plecia — a peľali dolu.

Stúpajúc po viac jako trojhodinovom pohone na určenú poľanu, kde nás šuhajci pri blačiaku či vatre s potravou čakali, každý vedel voľačo vsťahujúce sa na poľovačku, hlavne ale na padnutého vlka — rozprávať; dve tretiny toho pravda patrily medzi myslivecké táraniny.

Každému nápadná bola tá na horňom konci padlá rana bez toho, žeby sme si boli mohli vysvetliť, kto ju dal a načo.

Blačiak či blčiak na zelenej zubatým slnkom z mrazu oblízanej poľanke veselo práskal. Šuhajci papekami doň šturgali, a čosi kamsi posiata bola lúčka romantickými postavami strelcov a honcov: každý unavený hľadal si miesto, jaké najlepšie práve náhoda poskytla.

I hneď na viacej miestach dym vystupoval a fajky sa „o dušu“ zapekaly.

Gajdoš preberal na gajdách.

Maľobné na všetky strany skupeniny pútaly oko ľudské k sebe.

Vlka vystreli pozdlž na zem, aby ho každý pohodlne obzerať a poznámky svoje dľa chúťky robiť mohol!

Ja zapálac si dymku, vystretý pri plápolajúcej vatre, obdivujem obratnosť Markusovú. On nie len vrchol dokonálosti v myslivectve, no i hlbokú vedomosť a obratnosť kuchársku skvelo dokázal. S najvätšou dôkladnosťou pokrájal mäso na guláš a pridal k tomu petrušku, cibuľu, huby, zemiaky, razcu a čierne korenie. Osoliac to, zalial vodou. Všetko toto vylejúc do zvláštnej blachovej, od spodku nôžkami od vrchu pokrievkou opatrenej nádoby — položil na oheň. Druhá ćiastka mäsa v kúskoch sriedave so slaninou na drevený ražeň postýkaná, určená bola na pečienku. Príprava to bola chutná a čistotná; čosi kamsi to vrelo, toto ale sa škvarilo. Zápach olympický sa nám popod nos pretahoval.

Podajedni zo strelcov a horárov, ktorí nechceli čas darmo marniť, pozdravkali si už ozaj hodne, čoho dôkazom bola rozmáhajúca sa roztopaš. Pestvami sa jedon druhého pretekali.

Za svojho bavenia sa pred rokami v Pešti videl som v čas veľkonočnieho pondelku pri národních ihrách na Blocksbergu dolu brehom medzi proletárov jablkami rozhadzovať. Pri nedostatku jablk hádzal som medzi mladých horcov drobné peniaze, — a. mali by ste boli vidieť to behanie, padanie, tie hŕby nakopených honcov, ktorí sa za grošami naháňali. Kde tu miesto prerieden ých krajciarov vyletela i gombička, — a to isté sháňanie sa robilo, kým sa vysmiaty majiteľ o lychom dare nepresvedčil. Po dokončenej tejto, nasledovala druhá komedia.

Bol medzi lesnými jedon istý, — prezývali ho „Sdu-

teľom.“ Nikdy sa neusmial, málo hovorieval a len neprestajne dymku omlazgával. Nos mal jako kyjaňku. Pušku vždy sebou vláčil; asnaď s ňou i spával, lež nikto nepamätal, žeby dačo bol zastrelil. On sa vždy vyhováral, že nerád krev vylieva. Najpodivnejšia ale bola tá zvláštnosť, že mal stroj na kremienku, jako on povedal preto, aby mu kapselka do oka nestrekla. On chudáčik býval terčom posmešných nápadov svojich súdruhov.

Keď sa ho naprekárali, že nevie strieľať, rozohriaty vínkom zaprisahal sa škarede, že sa on nikomu zahaňbiť nedá a cieľ trafí. Na povstalú veselosť pustí sa i Markus do rákoša. Filip Murgaš mu sľúbil, že jak široký klobúk na štyridsať krokov trafí, — dá mu dve holby vína a funt olova. Markus ponukol k tomu cieľu so širokou partou svoj vlastný klobúk, — a keď trafí, ešte jedon funt pušného prachu, keď ho ale netrafí, dvanásť ramárov na „sedenie.“ Sduteľ sa síce z prvopočiatku veľmi zdráhal a nechcel strieľať do širáka pána nadpolesného; keď ho ale uštepačné posmechy vzdor flegmy dopálily, odhodlal sa i k tomu.

Murgaš veselosťou rozpustený a rozihraný, stál mu za chrbát.

Tušiac dáky fígel, zvedavý som bol, jako sa to skončí.

Markusov široký klobúk, ktorý bars jaký mamaj na štyridsať krokov i skalou trafiť mohol, zavesili na protejšiu liesku medzi razsochu. Odčítajúc krátkych štyridsať krokov, postavili podivína — Sdutela.

Opaterne preskúmal ramárom ponajprv cievu, či mu dakto nabitok nepizol.

Keď sa o tom presvedčil, že je puška v poriadku, natiahol pokojne kohútik, pritiskne pušku k lícu, mieri, mieri, a — zpustí!.....

Všetci, vynímajúc zradných šeľmov, hľadeli a očakávali, jako z klobúka strapce lietať budú. Ale kremeň ticho zbehol, — a ani na pavničke ani von rúrou sa nekúrilo.

Natiahne po druhýraz, pritiskne k lícu, mieri, zpustí a — nič.

Namrzený obzre kremeň.... v tom sa natiahne Murgaš, vytrhne mu kremeň... a mik tebe!... prehltne ho!..,.

Chudiak, zdesený nad mieru Sduteľ, vyhýkne, a hádže po sebe kríže. Jakoby i nie; kremeň prehltnúť nenie maličkosťou: ten môže dať ohňa v žalúdku, keď nie na panvičke.

Rozlúštenie hádky bolo to, že mu Murgaš pred samou stávkou opravdivý kremeň potajmo vzal a na jeho miesto podobný kus — oštiepka položil.

Nastal smiech, len sa tak lesy ozývaly; najchutnejšie sa smial veľký milovník takýchto žartov, náš prostosrdečný Joško.

Ešte tento šramot neopominul a tu pripáli s ručníkom pod nosom polesný Helbling.

Čože to?

Odloží ručník — a tu vidíme zakrvavenú, jako pampúch zapuchnutú gambu.

Jako sa nám fufňavým hlasom sdôveril, bol on pôvodcom podivného, tajomného výstrelu.

Dla jeho udania bol v pohone preca veľký medveď. Mladý šuhaj predesený neočakávaným prikvitnutím toľkej opachy, potratil koncepty — potiahol miesto jednoho obadva jazýčky a dostal tak výdatný popysk, že mu na skutku rty napuchly. Kule sa cieľa minuly. Z počiatku sme síce jeho výpovedi nedôverovali; ale zaklínanie sa, pod nosom navrená frčka a Markusovo prisvedčovanie presvedčovaly nás o pravdivosti.

Po čas obedovania znamenite odvarenej „maštrancie“ a pitia „malmasie“ radili sme sa so skúsenými strelcami, i uzavreto je, že ešte jedon pohon prevedieme.

Kým sme sa na postup chystali, zakúsil som ešte jedon spomenutia hodný príbeh.

Sberám na smreku visiacu kapsu a pušku, tn ma predstúpi sťa jedľa, počerný Mišo Zajac.

V pravej ruke držal päťfuntový mažiar, čo z neho na odrážky búchal; ľavú ruku mal za opaskom na bruchu.

„Čože chceš, Mišo?“

Chlapisko poškrabal sa za uchom, nohy rozložil na najširšiu podstať sťa Colossus Rhodi — a riekol:

Zle sa mi povodilo, pán dochtor; nuž ľa, viete, strieľal som vám na odrážku z tohoto mumáka. Aby som sa nemusel zavše zohýnať, nabil som ho na kolene, položil za opasok — — a tak potom pripálil práchnom. Tá potvora vám vybúši — a tak ma kopla do brucha, že sa mi až tritýždňová haluška v zúziku pohla a celý bachor očernel.“

Nevediac v prvom okamžení či sa smiať či čo robiť, obzrem mu brucho, a vyzeralo skutočne prachom zafúkané jako zahorený peceň sobotského chleba; no nebolo veľmi zapuchnuté.

„Nuž ale, kýže ti to čert z horúceho pekla pošepol, Mišo, aby si na bruchu strieľal.?“

„Jaj, pán dochtor; ja vám mám okružlie sťa hen ten vlk. Ja vám i opravdivý, nie oštiepkový, kremeň, ba i ohnivý cágeľ bez škody prehltnem. Čiby ste verili, že som ja týmto mojim bruchom“ — uderí sa päsťou sťa na bubon po ňom — „pekný medenný kotál vyhral?“

Maco Pančík pritlačiac si žeravý uhlík palcovým nechtom na zapekačku, odcrknúc slinu prisvedčí že „vera Bože aby hneď na skutku skamenel a na págle sa pokrčil, jak je tomu nie tak; lebo že on bol svedkom očitým.“

„I ušatým,“ ozve sa Jano Butora Komove.

Pančík vyfúknuc paru z dymky prednými zubami držanej, preloží ju na bok a celou silou pritisknúc ju črenovými zubami, pokračuje vážne ďalej:

„Vyjdeme raz s Mišom Zajacom, Paukom od Medveďov, i s jeho dcérou Sabou, — práve starý bača Chramec žinčicu odváral. Žinčica blbotala, bača ju varechou miešal.

„„Bôh daj sčastie Dzuro! či vám ihrá v tom kotle.““

„„Ej, ver by si ju nechcel srebať!““

„„Srebať, jako srebať“ povie Mišo — „ale čo mi dáte Dzuro, keď ja ten kotál tak, jako je teraz i so žinčicov na““ — Maco podvihne úctivo klobúk — „„na

holom bruchu, kým sa jedon „otčenáš“ vymodlím, podržím!““

„„Hy, hy!... bystu Bohu! žinčica tvoja bude i s kotlom.““

„Mišo podá dlaň, bača tlapne do nej a stávka bola hotová. Mišo vyvalí sa pred kolibu na pažiť, odpracká opasok, bača pochytí kotál — a poď mu, odpytujem vašu poctivú hlavočku i ten stolík, na ktorom Boží darček prebýva — vyrediká mu ho na holô brucho. Vlasy nám dupkom stávaly!... Mišo sa modlí, asnaď nikdy za svojho živobytia tak chytro, žinčica mu, jakoby bola na tom šporhertisku, veselo frfotala. Na!... reku, už ti je matejko uvarený. Jako dokončil, skríkne:

„„Ber ho dolu, Dzuro!““

„Zloží mu ho. Mišo vyskočí jako ryba — a nechybel mu ani čert, len mu brucho sadzou zamazanô bolo.“

„„No bodaj by si ty bol shorel i s tvojim bamplom,““ povie bača, ale kotál dať nechcel.

„„Zinčicu si““ — riekol — „„vysreb, ale kotál coky!““

„Prišlo to i pred súd — a veru bača kotál dať musel. No, to je skutočná pravda; však sú tu svedkovia.“

„Veru tak,“ zavolá jedon z okolostojácich, „my tratíme bruchom — a ten svojim bamplom zarába!“

Zavolám nosiča, aby mi podal sklienku so slivovicou:

„Mišo, či máte dáku nádobku?“

„Načo nádobku? Moje ústa sú práve na rumplík.“

Pri tom potiahne jazvecovou kožou obšitú kapsu na predok, odopne utešene rezanú varechu, ktorú Jano Medveď od Medveďov majstrovskou rukou z hračkovatého jasenového fliadru shotovil, — a otrčil mi ju. I nacengám mu ju slivovicou:

„Nate, potrite si vaše historickô a nie histerickô brucho.“

On ale nedbajúc na moje múdre reči, vyglgol slivovičku jedným dúškom tvrdiac, že takto vraj lepšie pod kožku prijde a — slinou potrel brucho.

Temer som sa opozdil pri zaujímavej besiedke. Cvendžiaci hvizd na prázdnej patrone zapríčinený upamätal ma, že ma Markus netrpelivo tamto pokraj lesa čaká. Rozohnal som sa za druhými. Mišo, ktorému liek, tak sa zdalo, dobre účinkoval; no ktorý iste i opakovanie toho lieku očakával — mrmlal, že veru škoda bolo taký dobrý diškurs pokaziť.

Pochodom týmto predstavoval sa nám v celku ten istý obraz velebného pralesu, čo pred poludním, no s tým rozdielom, že sme ráno išli nahor a teraz nadol.

Napodkýnali sme sa dosť; lebo i tu pôda končitými skalami posiata, povrchne ale mochom a rebríčaťom (filices-Farrnkräuter) pokrytá bola.

Tuhým krokom sme sa asi za hodinu brali, kým sme do rúbaniska skorušinou a červenou bazou porastlého vrazili. Zo sihlíc vybrnkávaly pred nami kuropty a jarabky. Prekročiac rýzne (správa, kade kláty zpúšťajú), prešli sme ešte krížom bujnou mladinou a zpustili sme sa do doliny Kýčernej.

Honci mali rozkaz tou istou čiarou, jako v prvom pohone strelci stáli, sa roztiahnuť a odtiaľ dolu k nám honiť; nás ale strelcov prevedúc cez flúdre, porozostavovali opodiaľ nich dolinou nahor i nadol.

Moje stanovisko bolo na čistine.

Žulový balván slúžil mi na miesto sedliska. Povyše súsedil jedon handelčan, niže mňa asi na štyridsať krokov lesný Havrla; ďalej dolu nevidel som pre zákrutu nikoho. Oproti mne za flúdrami bol jazyk do lesa, pozostatok to starých rýzeň.

Dunčíme, dunčíme; čas míňa sa zdlhave, — tým chytrejšie ale preteká flúdrami šplechotajúca voda. No, však tá voda vie zabávať obrazotvornosť! Počuješ v nej, jaké len chceš hlasy a zvuky, stonanie, jajkanie, bedákanie, nariekanie, šuchot, buchot, hrkot, mrmlanie, hudbu, strelbu atď.; všetko z nej vystane. A tak od veku do veku meniac modulácie vodička monolog svoj vedie. Ku priemene jednotvárnosti ďafkali ponad hlavu preletujúce kŕdle pestrobarvých krivonosov, cidlikali čížence, a s nimi kočujúce — nie každý rok — čečetky štebotaly.

No, ale to len preca nie voda, pomyslím si a nadstrčím uši.

Nie ver; rozoznávam už zretedlne trúby, hlasy, klopanie obuchami a rauchajúce mažiare na odrážkach. Hoj! čiže durkaly, len sa tak prášilo. Škrek honcov, hučanie pastierskych trúb sa približovaly.

Medzi strelcami ani najmenší šuchot nečuť.

Už som zúfal, žeby zodvihnutý bol zver . . . Jaho ale zunovaný daromným čakaním hlavou pomály oproti

povyše mňa stojácemu Handelčanovi zvrtnem . . . vidím, jako ten s rozkročenýma nohama, stiahnutýma obočiama pušku pri líci drží, — viete úplne tak, jako keď sa strelec zpustiť chystá. . . .

Natiahnem potíšku zpustené už kohútiky — a hľadím v tú stranu, kam Handelčan cieli. On ale odloží opatrne pušku a pokáže mi napred seba prstom.

Ale čo viac!

Počujem listia šuchotať, ráždinu a suchále pukať — a tak sa mi zdalo, jakoby sa dač čierneho bolo tým jazykom oproti mne prevalilo. . . .

Všetky moje smysle v očiach a ušiach súsrednené boly. Napnem zrak do húštiny — ale bodaj ma stisklo!... nenie to klam, — ale skutočná kotrba sťa mítovnica, no i čierny, široký, z boka na bok sa voziaci chrbát.

Zimničná túha po vraždení ma zachvátila; alebo jako strelec hovorieva, hotový som bol strelič. No, keď na sedemdesiat krokov a druhému bližšie strelič mohúcemu neradno je predstrelovať, odstúpil som od úmyslu.

To isté urobil i niže mňa stojáci lesný Havrla.

Ach, ale tisíc vozov okovaných!... ale mi tlklo srdce.

Bol som vo vytržení. . . .

Kto a kde strelí, čakal som s rozohranými žilkami túžobne.

Je to zvláštny druh zimničný!

Macko išiel kosom a tak rana dlho vystať nemohla.

Aha! naraz . . rrrr! a hneď za tým páč, páč, páč! Z druhej rany kuľa do vody čľapla, tú bolo počuť; na

tretiu ale a štvrtú ranu medveď tak zarval — myslel som, že hu v pol stolici počujú.

Bol to ruk veľkého zvera a strašného bôľu, no už i chripľavý.

Naraz počuť bolo úskostlivé volanie:

„Jaj, jaj, jaj!“ . . .

Zase jedna rana zahučala, potom počuť bolo klepnutie kapsle sťaby bíčom — a ohromný hlas Markusov:

„Stohrmien bohov! flinty sem chlapci, flinty!“

Všetko to dialo sa nápraskom.

Počujúc to, hrnuli sme sa všetci skokom na miesto úzkostí.

Havrla, chlapisko vyše siahy vysoký, potkne sa o skalu, padne pozdlž a nabitok pác! . . . . kuľa ráňala haluzy.

V okamyhu sme obstáli na zemi ležiaceho medveďa. Z pysku a krvavých rán sa mu kúrilo. Klovami jako ruka hrubú haluz na kúsky sekal.

Priskočivší oddola zurvalec, starý Šalát, kľakne na kolená a mieri:

„Hej mrcina, počkaj! veď ti ja pošteklím vožky.“

„Neplieskajte starý,“ vykríkne zazrúc to Markus, „nehubte nodarmo kožu. Vidíte, že už zdochýna! Nebližte sa mu ale nikto, lebo vás pomiesi.“

I nabíjal si pušku.

Stalo sa, že všetečný strelec mysliac, že je zdochnutý, prekročil medveďa a za uši ho naťahoval. Medveď sa zodvihol a prestrašeného strelca odniesol dakoľko krokov na chrbte.

Ešte raz zaručal temne, bolastne — a takou mocou sa metal, že nás všetkých, ktorí sme okolo stáli, zemou zasypal.

Strašný výjav!

Nezadlho sa vystrel, že mu kosti prašťaly a — hrozný obyvateľ lesov ležal neškodný nám pod nohami.

Zver to bol krásny, čiernej dlhej srsti, ktorá mu chrbtom jako hrebeň naježená stála.

Bľadý sťaby stena a zdesený stál medzi nami mladý Skokan. Došli i ostatní strelci. Honci výskali od radosti až sa široko ďaleko zápole pod Veprom ohlasovaly.

Jako nám Markus rozprával, privítal medveďa, ktorý kosom dolu jachajúc flúdre prekročiť zamýšľal, najprv Imrich, potom ale jedináčkou Skokan. Ten ho kus postrieľal. Pustil potom Cibra; tomu kuľa do mláky frknúc, bielu žabicu roztrepala. Štvrtú ranu dal zase Imrich — medveď klesol; hneď sa ale zase sobral a chcejúc reťaz strelecký preraziť, bral sa rovno na Skokana.

No pravda, že tento bol v nemalom strachu postavený; v zúfalstve nemajúc inšej pomoci a obrany harcoval jakoby bodákom vystrelenou jedináčkou pred sebou — a kričiac pri tom „jaj, jaj!“ poskakoval v ceperlepoľkovom tempe nazad.

Piata rana a síce z Markusovej pušky pošlá bola smrtonosnou; druhá cieva mu zlihala.

Peťo lesný z Dobroče, malý chlap vo veličizných čižmách priskočí k zbľadnutému posiaľ Skokanovi a plesknúc ho po pleci povie:

„Oj Skokan môj, Skokan! tebe dnes tiež nebolo treba morizonky brať.“

Cibra obzeral v mláke ranu a tvrdil, že veru tak husto padla, jakoby cedilom hodil. Ale beda! Cieva mu je na dobré štyri palce rozpáraná; no stroj preca motúzom priviazaný držal. To bol následok prehnaného nábitku. Cibra vytiahne pokojne zpoza opaska cínom cifrovane vybíjaný končiar — a jako šlo, tak šlo, škodu nožom naprával. Keď som mu pripomenul moje napomenutie, aby taký veľký nábitok nedával, mrdol plecom, že aspoň vie, dokiaľ ju zkrátiť má, lebo že mu i tak pridlhá bola.

Medveďovi poviazali dlaby, cez ne pretiahli osekanec, pod tento zase tri drúčiky; ôsmi chlapi vyložili ho takto na plecia — a hajde vlka napred, potom medveďa teperili dolu.

Gajdoš viedol predvoj.

Doraziac do Pálenečného, posadali sme na kone. Podajúc sa ukrátenou cestou, — stupí môj koník na pravdepodobno líškou rozbabrané osy.

Osy dajú sa do koňa; kôň sa zopne a hodí sa sťaby strela na bok — a ja nepripravený na tento tanec — mik dolu!

Letel som jako anjel, no padol som jako čert. Tak aspoň opísal môj salto mortale Josef Hrobárovie.

Chytro som sa ja síce sobral na nohy, no chytrejšie boly osy; nanosily sa mi do dlhej brady. Dosť som sa bránil; tri sa mi dostaly preca do kože, kde na moju najvätšiu zlosť svoju zlosť vypustily. Či to páli! Ešte sa mi teraz, keď na to pomyslím, koža ježí.

Josef Hrobár dovedie mi lapeného koňa a doloží posmešne:

„Hľa páni! posmievate sa, že sa holíme; nám sa ale osy nezapradú do brady.“

„Len ty Jozef daj pozor.“ ohlási sa Štefan Pínka, „aby sa ti v nedeľu do tvojej bombálajúcej kačky dvojnohé osy v krčme nenanosily!“

Pri gajdách a strelbe tiahli sme cez obce na takéto výjavy navyklé, no i vždy zvedavé — domov na Krám, kde nás známa Jošková pohostinnosť očakávala.

Sotva že korisť na zem zložili, hneď pribehol najmladší Joškov asi triročný synčok, Morko, a vyškriabal sa na medveďa.

Bolo to už vidno, že sa malý šuhajčok zdravým smelým srdcom na otca udal.

Vlka a medveďa z kože ztiahli a mäso tohto poslednejšieho rozdali medzi strelcov.

Či to nebola zanímavá, či to nenie pamätihodná poľovačka?!...

Tak skúseného polovníka, neohroženého strelca, tak praktického úradníka, jako bol náš pohostinný dobrosrdečný Josef Markus za veľa rokov pred nim nebolo — a za veľa rokov zas nebude!

Blahá mu pamäť!

Dr. Gustáv Kazimír Zechenter.

SLOVENSKÍ VALASI.

Nieto na tom svete, niet takých sokolov,
Jako čo lietajú nad Tatrou, nad hoľou.
Nieto na tom svete, niet takých šuhajov,
Jako čo vychodia do zelených hájov.

Do zelených hájov biele kŕdle ženú
Na trávu zelenú, na rosu studenú;
Z hájov hor' na hole; — obzrú sa okolo,
Čieby to Okolie širošíré bolo?

Hoj, čieže by bolo? To Okolie naše,
Tu svet maľovaný, tu naše salaše!
Od vekov, pravekov tu pasieme stadá
A Tatra mať naša veru nás má rada!

Junáci, junáci všetci sme jednaci,
Jednej matky deti Slovania, Slováci.
Jak na stráni jedle naše rady stojá,
Jak praveké bralá búrky sa nebojá.

Širák vybíjaný kryje vlas havraný,
Z bielej, jasnej tvári modré oko žiari,
Na širokých pleciach kabaňka bielená,
Srdce rodu verné a duša plameňná.

Brúsená valaška v pevnej päsť blízka —
Ktoby nás chcel haniť, uvidí, čo získa.
Ocelistý končiar*) z opasku vyčnieva,
Smelo taká chasa po horách chodieva!

Stádo, bielo stádo pasie sa, pohráva;
Z jednej strany Dunaj,**) z druhej Tisa, Sáva,
Z tretej moje oči strežú ho deň po dni
Po horách, po dolách, na vršku, na rovni.
Paste sa len paste moje zlaté ovce,
Pochodím za vami, máte liate zvonce.
A zvučná fujara milo k vám zaznieva,
Kým sa slnce tiché ponad háj usmieva.
Keď zrachotia hromy, zhvizdnem: svet sa ztriasne,
Búrka ztíchne divá a blesk hromu zhasne;
Zplaší vás medveď vrah: tu valaška moja,
Pôjdem s nim za pasy a stanem do boja!

Pavel Dobšinský.

*) Končiar, končitý nôž, jehož mosadzová lebo olovom obliata a vykrášlená drevenná rukoväť obyčajne zpoza opaska valachom vyčnieva. Valasi milujú jak na tejto rukoväti tak na porysku valašky kovové (spiežové) okrasy; odtiaľ i širák vybíjaný, t. j. okolo pártice žltými spiežovými gombičkami okrášlený.

**) Dunaj či Dunčo, Tisa, Sáva sú obvyklé mená strážnych belkov, čiže bielych pastierskych psov pri domoch či na salašoch. Pôv.

NA DEMITRA.

tobohov, prabohov! či to vždy tak bude?!
Tak smutno, tak clivo — len čo vetor hudie.
Chodníčky zaviate, junač kdesi drieme·
Hoj! ktože nám zahrá tú našu „od zeme?!“
Kdeže je Jozefe tá tvoja píšťala?
Zapískaj! nech to hne tie karpatské bralá!
Kde tvoje Ondreju husličky z javora?
Zahraj nám! nech to znie i z dola i z hora.
A kde je Samo náš tvoj hluk zlatorohý?
Zadudaj! nech detva skočí hor na nohy!
Hore hu! nič za to, že sme my chudobní;
Bársi sme chudobní, — ale chlapci hodní!
Hore hu! nič za to, že sa biedne máme:
Naša dobrá vôľa i tú biedu zláme!

* * *

Tak smutno, tak clivo, — len čo vetor hudie:
Stobohov, prabohov! či to vždy tak bude?!

Ján Botto.

BAČOVÁ SMRŤ.

Už na Holi sniažok poletuje,
Už sa bača z košiara stehuje;
Putery, geletky,
Čerpáky, oštiepky
K dedine to všetko doputuje.

Nad pyrfou valach nefujaruje,
Na pažiti mlaď nehajdukuje;
Už gajdy na pleci,
Fujara vo vreci,
Dunčo s Tisou uši ovesuje.

Nevarí sa jahňa už v žinčici,
Bo milé ovečky na mráznici:
Lajky a Kornuty,
Belice i šuty;
Cedidlo s vatrálom na polici.

Utíchly tie háje i dúbravy,
Nad Poľanou mračná a kúrňavy;
Len sova uhúka
A kuvik kuviká —
Kuviká pohrabniu z tej húšťavy.

Už mlynár tri dasky obhobľoval,
Postieločku úzku vyfutroval,

A v cinteri graca
Tvrdú zem obracia:
Ver si ty náš bača vybačoval!

Kukučka si na jar zakukuká
A sivý holúbok zahrkúta,
Lež bača, čo spieval,
Onemel, zadriemal:
Nečuje surmity, hvizd pastúcha.

Už ten starý bača v zemi hnije,
Hrob jeho zelená tráva kryje;
Chlapci sa tam hrajú,
Barance skákajú:
Nik živý mu veniec neuvije!

Samuel Tomášik.

Nástin životopisný

ĽUDOVÍTA KUBÁNIHO.

Bor sa so svetom — a trp!
Ľ. Kubáni.

Pútniku slovenský! keď dojdeš na kraje Hornej Rymavy — zastaň si pred mohylou na kopci Rymabrezovskom. Tu stojí v sredku múrom obohnaný, rukou dakedajších Husítov staväný kostol so staroumeleckou väžou; okolo múrov staré hrobovište — neďaleko tuná nový hrob — mohyla to Ľudovíta Kubániho. Práve pod vrškom týmto šumejú vlny Rymavy, šepotajúc pod jeho mohylou: búvaj tichunko, búvaj miláčok náš!

Neďaleko od mohyly leží i kolíska jeho. Z ľavého pohoria Hornej Rymavy zpúšťajú sa dve doliny k juhu: dolina Balogská a dolina Srednej Rymavy. Medzi nimi vypína sa malebné pohoria Zahoranské, počnúc od R. Soboty až po R. Brezovo. Vyjdeš-li na čelo pohoria tohoto, a kráčaš-li ďalej hustými horami, rudnými cestami — prijdeš do dedinky Zahorany. Leží ona na samom sredku pohoria, jako zahradôčka na výšine, na

jednej čistinke otočenej samými horami. Obráť oči na východ: a tu objaví sa zraku tvojmu celučičká dolina Vlkova (Balogská); tu vidíš starými pamiatkami povestné Dražice, tu hrad chrabrých Husítov: Drienčany, tu hradište jim odporných Huňadovcov: Balog. — Obrátiš-li sa severne: tam uvidíš Hradovú, Vepor i Sinec, vrchy, na ktorých sa duch spevca nášho tak milorád bavieval. Pod Sincom leží R. Brezovo a R. Baňa, ostatné to stanice na pútnickej ceste života jeho. — Na západe zase objaví sa ti: Háj, Strážnica, Maginhrad, vršky to, povesťami národními posvätené. V obďaleč objaví sa ti belastá Matra, a zočivoči jej odpočine oko tvoje na tmavojasných končiaroch Tatry.

Tu — v sredku čarovnej výšiny pohoria Rymavy, na jednej malinkej čistine, leží dedinôčka Zahorany (v Malom Honte), kde prvá zora zabliskla nášmu Ľudovítovi Kubánimu, dňa 16. rujna 1830. — Duchovia okolitých hôr vítali ho, dávajúc šumom letorastí znamenie, že miláčkovi svojmu donášajú dary milosti svojej. Na Kriváni chumelilo, na Matre sa zorilo, na Sinci hmla sa kolimbala.

Otec jeho Sámuel zastával v ten čas úrad učiteľa v Zahoranoch, matka, rodzená Barbara Droppa dala mu čarovný prútik do ruky na bráne života. O krátky čas i malučký Ľudovít, ktorý pri krste dostal meno: Ľudovít, Sámuel, Havel, s rodičmi prešiel do Drienčan, kam otec za učiteľa povolaný bol, a kde i dnes, trebars ošedivelý, duchom ale národnieho povedomia zjarený — účinkuje.

Detinské roky svoje prebavil Ľudovít náš v kole rodiny svojej. Jako desaťročný chlapčok poslaný bol do školy do Popradu, najmä k vôli reči nemeckej, kde i prvé dve grammatikálne školy vybudol. Roku 1842 do 44. odbavil: syntax v Miškovci, kde cvičil sa i v štvorspeve a v kreslení. Cez prázdniny školské poslaný bol na tak rečenú supplikáciu, vyberúc si stolice Hornieho Uhorska. Jednu, zo skusenosti svojich z doby tej opísal v humoreske pod náslovom „Mendík“ v Sokolovi z roku 1860. Už v dobe tejto, v štrnásťročnom šuhajcovi, zjavuje sa prvý blesk budúcich jeho osudov, bo zahoriac uvideť v ten čas povestného apoštola mládeže slovenskej, Ľudovíta Štúra, zacestoval až do Bretislavy, kde ukojac túžbu duše svojej, zaskočil si ešte i do Viedne.

No cesta táto nášmu zvedavému supplikantovi zjedla peniažky, a on s prázdnou kapsičkou prikvitol v dome rodičov. Na doliehanie otcovo vrátil sa do Miškovca, ačpráve mal vôľu preisť už na druhé gymnasium. Tu náhodou sišiel sa s grófom Zichym zo stol. Tolňanskej, ktorý vidiac nevšedné dary u mladunkého ešte Ľudovíta, povolal ho za vychovávateľa ku svojim synom. Ľudovít náš tým ochotnejšie prijal povolanie toto, keď mu bolo sľúbeno, že časom svojim sprevádzať bude grófskych synov v cestovaní po Europe. U menovaného grófa, ktorý mu bol sveril i usporiadanie svojej rodinnej knihovne, ostál až do budúceho jara, keď na žiadosť otcovú, aby si beh školský netrhal, navrátil sa domov. Jak nemilé bolo naliehanie toto zvečnelému Ľudovítovi, dokazuje ten jeho skutok, keď otcovi oznámil, že si zvolil stav učiteľský, jaký mu na dolnej zemi ponúkli, len aby ho tam nehal;

no na vzdor tomu vrátil sa domov, aby sa k vôli náukám rhetorickým na ďalšie školy pobral.

Tak r. 1845 odišiel na gymnasium Ožďanské, kde za dva roky vybavil rhetoriku. A tu najdeme ho už na postati prvého národnieho účinkovania. Na spomenutom gymnasiume založil „slovenský čítací spolok," spojujúc do neho mládež hlavne zo slovenských krajov tuná študujúcu. On sám stal sa dušou spolku tohoto, zapalujúc ohňom svojim hrudi z čiastky neupovedomenej, z čiastky bojazlivej mládeže. Krem toho vyučoval vrstovníkov v speve a v kreslení. Každý mi prisvedčí, kto ho znal, že on bol jedon z tých najobľúbenejších spevákov až do konca svojho života. — No jako po druhých školách našich, tak i v Ožďanoch, spolky slovenské boly tŕňom v oku, najmä tamejších professorov. Tehdajší učbár M. Homola nijako nechcel dovoliť vydržiavanie spolku slovenského, a učenie sa reči materinskej; preto použil všetky možné hrozby proti údom spolku slovenského, karhal slovom, hladom, planou klassifikáciou, prepustením zo školy, ba práve i palica musela podávať dôvody k tomu, že vzdelávať sa v reči slovenskej je hriech na ústavoch osvety. K potlačeniu spolku dal vydržiavať tak rečené školské „sedesy" (porady), kde sa uvádzaly nové a nové spôsoby, jakými sa má potlačiť spolok slovenský. Od žiakov žiadali reversy: že nebudú údami jeho. Nebožtík vyprával mi taký príklad o istom Sam. Krumpovi, ktorý zo seba revers dal. — Napriek tomuto terrorismu nezúfalo stádečko malé, ale udržalo sa až po osudný rok 1848, súc duchovne povzbudzované Ľ. Štúrom z Požoňu, a rodnými spolkami

mládeže slovenskej na iných gymnáziach, najmä ale mládežou na lyceume Levočskom. Po odchode Ľudovítovom správu spolku slovenského v Ožďanoch viedol brat jeho Rudolf, kde už taký nátlak panoval, že žiaci do spolku čítacieho k vzdelávaniu sa, mohli sa len tajne schádzavať.

K štúdiam filosofickým odišiel Ľudovít náš r. 1847 do Levoče, kam si zaleteť túžil duch jeho sokolový, na onú klassickú zem kriesenia ducha národnieho na Slovensku, kde v ten čas pod kriedlami nestora Mich. Hlaváčeka, shromažďovali sa bystrí sokoli slovenskí. A tu otvorilo sa už voľnejšie pole kriedlam letu rozpáleného ducha Ľudovítovho. Do doby tejto padajú prvé pokusy básnické ideálnych letov lýry jeho, ktorou zabával sa za dva roky v týchto Athénach vedomilovných junákov slovenských.

Sotva utíchol šuchot kriedel mládeneckých ideálov — a hľa! hneď octnul sa pri bráne doby druhej života svojho; doby, kde za každým krokom čakaly naňho trudné boje, a prísne skúsby života; doby, kde musel sa predrapovať cez húšťavy neprajných lesov. Jako prv poletúval sokolom dumy svojej; tak teraz rozpial si kriedla ťažkalavej skúsenosti. Ešte len šuhaj devatnásťroční a už vstupuje na krížne cesty života; ešte srdce mládenca pohybuje sa jako loď bez kotvy, a už musí rozviť vetrilá na neistom mori života, odhodlaný, či sa ona tichým, či búrlivým vetrom na vlnách života kolimbať bude. A púť budúca ukázala, že kamkoľvek zavesloval, všade šiel vetriskám v úsret. . . . . Tie, tu i tu z blankytu nebies ideí zaligotavšie sa zlaté okamženia

bývaly prístavom myslí a dúm jeho, keď v prsiach jeho ustalo vlnobitia; keď ale bila hodina k ďalšiemu pochodu: zase vystrel vetrilá dumy svojej, a pustil sa ďalej vlnobitím života.

Roku 1849 naehádzame ho na Zlatnom, v povestnej to sklennej hute Zahnovej, kam dal sa za pisára a spolu za dozorca skladu drevenného. No nezdaly sa mu zjaviská v hute, kde nevídal inšie, len jako plameň ohňa topí miešané kovy a para vyduchuje všelijaké podoby sklenné, bo duši jeho zachvievaly sa druhé priezračné obrazy, obrazy idealov, ktorými by pozeral do tajnočarovných svetov Slovenska. On chcel slúžiť národu svojmu; to bol ten plameňný obraz duše jeho.

Zanehajúc dielňu mechanicko-chemických výtvorov, vyvolil si za budúce povolanie postať politicko-právnickú. R. 1850 vstúpil za pisára k úradu služnovskému, dľa provisornej toho času sústavy v R. Brezove sriadenému. O rok na to povolal ho hlavní slúžny v horňom okrese do Jelšavy za exhibenta. Okres ten obsahuje do 20 míl a do 60 tisíc obyvateľstva. Hneď v nasledujúcom roku 1853 vymenovaný bol za koncipistu nazpäť do R, Brezova, a ztadiaľto o krátky čas preložený do Rym. Soboty, ku centr. úradu slúžnovskému. Jako úradník, vo viacej rečiach slovom i perom zbehlý — býval všade vítaný. Keď na to roku 1855 dala vláda sriadiť okresné notariáty, Ľudovít náš následkom súbehu dostal stanicu v Bátke, na doline Balogskej. Za toho času sivý holub doliny Vlkovskej poletuvával za holubicou, ktorú našiel v osobe urodz. panny Susanny Malatinský, vstúpäc s ňou do stavu manželského. — Jako okresný notár

úradoval až do r. 1860, keď Bachov organism státny padol, a s nim i Ľudovít náš úrad svoj utratiac presídlil sa do R. Brezova.

Keď koncom roku 1861 nastúpilo nové provisorium v sriadení státnom, Lajko Kubáni vymenovaný bol za slúžneho do ochodze Rymabrezovskej v Malom-Honte. Úrad tento tuná zastával za polštvrta roka, keď jako taký preložený bol na stanicu Rožňavskú, hlavne z tej príčiny, aby tuná veci úradné do poriadku uviedol. A tu ho našla ústavná premena krajiny našej v apríli 1867, keď nastúpením nových úradníkov i Lajko náš úrad svoj utratil, a prestehoval sa do M. Hontu, vyvoliac si za bydlisko Rymabaňu.

Teraz nastúpila tretia doba života jeho. Žil tuná v kole rodiny svojej, v kole roztomilých dietok: Susanny, Rodomila, Mirka, Dušana a Lajoša.

Na deň 29. listopadu svolaná bola porada v záležitosti dedinských škôl, dľa nového zákona školského zriadiť sa majúcich — do R. Brezova. Na túto došiel i Lajko náš jako svetský dekan a spolu i notár vyslaného povereníctva. Po skončení úradnej porady ostal na meniny priateľa a kmotra svojho Andreja J. Tu pre zábavku hral v karty samoštvrtý. Hneď po polnoci strhla sa škriepka medzi nim a Andrejom Antalikom a keď tohoto prítomní uspokojiť nevedeli, že Kubánimu patrí výhra, dvaja spoluhráči vstali od stolíka preč; dohádku ale viedol A. ďalej, tak náruživo, že rozlobený vytiahnuc nožík z vrecka, týmto tak mocne vrazil medzi ľavé rebrá nášmu Ľudovítovi, že sa nôž vyššie palca vryl do srdca

jeho — a spevec náš, chluba Rymavy — hneď hlavou na stôl klesol — a dušu vypustil! — —

Žalostné chýry rozletely sa dolinami — a zaplakali všetci, ktorí ho znali. Zatrúchlil národ slovenský, keď utratil večného syna svojho práve v dobe tej, kde ochrancov potrebuje, a v dobe tej, kde Lajko náš, dočkajúc sa svobodnejšieho pohybovania — oddal sa so zápalom činnosti k osvete a sláve národa. — Najmä teraz zaujala ho vážna horlivosť; čas ktorý mu zbýval, pri vedení perešných úkonov, v ktorých zastupoval pravotára J., obetoval vyučovaniu dietok svojich, a záležitosťam národním. — Keď prišly voľby vyslanecké, tu sme ho videli horliť, rečniť a odporučovať národnieho kandidáta; keď šlo o záležitosť školskú abo cirkevniu, tu zase obdivovali sme jeho horlivosť a výrečnosť. Nadovšetko ale záujmy národnie a literárne boly hviezdami ducha jeho. Na poli tomto mal tak bohaté známosti, žeby bol mohol bývať okrasou ktorejkoľvek university. Neznal dňa a noci v študovaní; v dejopise hlavnejších literatúr bol doma; v politických a státnych vedách dohadoval sa tak o starých, jako i o nových zásadách dokonále. Preto i vynikal duchom kritickým. Rozhovory s nim točily sa najmä okolo predmetov života a literatúry slovanskej, a zvlášte slovenskej sa týkajúcich. Pamätám na tie zástoje, ktoré utkal v mysli svojej, a umienil si jich vypracovať k oslave národa svojho.

Postava jeho bola plastická: sredňo-vysoká, plná, utešená; v očiach veľkých, modrých zrkadlily sa sredavé blesky radosti a zádumčivosti; jestli nimi zagánil, teda očaroval predmet, jako zlatý zmij; v tvári plnej a čer-

veno-jarej videl si sosúsrednené všetky behrá jeho citov a žiaľov, jeho dúm a ideálov, sťaby v korune stromu, keď rozvije pupence svoje. Vo vydutých prsiach jeho tlel neprestajný oheň, jako v pažeráku vulkána, rozžínajúceho drahé kamene myšlienok jeho; na vydutom čele jeho, videl si naháňať sa blesky zory ligotavej, a mrákoty čiernej kúrňavy. Jako ten knofta pták lietajúci v podzemných dolách, tak i duch Lajka nášho znášal sa hneď v údoliach hneď na výšinách myšlienok svojich — nad Sytnom slovenským.

Táto jeho povaha osobná podáva nám kľúč života. Jako už v Miškovci — na zemi to cudzej, a pozdejšie v Ožďanoch, jako šestňásťroční mládenec zahorel za ideu národniu; tak ho vidíme potom na celej púti života jeho; všade bol ten istý Vulkán, ten istý Pegasus. Či to bola spoločnosť súkromná, či verejná: všade vystrelily blesky ohňa jeho. Takého ho známe i jako štátneho úradníka. Celé noci trúdil sa a pracoval, búrky a víchory neznal keď ho úradnia povinnosť volala, ba práve tie búrky a víchory živlov boly vítanými druhmi jeho. Daromné boly tuná rady jeho priateľov — on šiel a šiel, myslel, dumal a básnil. Zdalo sa, jakoby bol býval čiernokňažníkom nad živlami prírody, len more mu chybelo: no v prsiach jeho — môžeme povedať — vlnily sa i živly morské.

Lajko náš zosobňoval dve protivy: ideálnosť a reálnosť; život jeho bol bojom medzi tymito dvoma pólami. Oj, veď nad ubohým Slovenskom nezasvitol ešte deň, ktorý by protivy tieto bol smieril, a kdeby junák mladý bol mohol ukojiť genia svojho. — Hneď po prvom

úsvite ideálov jeho nastúpila mrazivá doba Bachovská, a Lajko náš bol dla povesti ten drak na reťazi upútaný v zámku slnečnej panny; smädná bola duša jeho, ale časy panujúcej zimy nedovolily občerstviť sa vodou oživnutia z prameňov tatranských. Tak za celých desať rokov hynul kvet života jeho. Nastúpivšia na to doba provisorná, trebars bola pre národné hnutie i voľnejšou — upútala ho zase v jarmo úradnícke. Pole, činnosti osobnej — otvorilo sa mu v dobe tretej, kde ho už i skutočne vidíme, jako muža neprestajne činného na poli pravotárskom, cirkevňom a literárnom. Škoda preškoda, — že mu Morena práve teraz tak skoro svetlo očú vyhasila! . . .

V poslednej dobe dala sa pozorovať na ňom istá misantropia. Keď som bol u neho ostatníraz, predložil mi rozvrh jednej satiry. Satiry? — áno! Trpká skúšenosť života podala mu túto myšlienku, keď skúsiť musel, jako šlechetné zásady potupované, jako idey ľudstva zohavené sú, jako čin a slovo sú len hračkami, jako všetok zápal junácky hynie v borbe sebectva, jako on preto, že v srdci národ svoj nosí — trpký kalich nerestí piť musí. Tak na pr. minister. dozorca škôl pre Gemer a Torňu, povolal ho za tajomníka a odporúčal i pri ministeriume — no istá kotteria prekazila jeho vymenovanie.

Už r. 1853 jako koncipista v R. Brezove, vydával zábavný časopisok „Hodina zábavy,“ ktorý vlastnoručne písaval a medzi priateľov svojich kolovať posielal. Poneváč rámec nástinu tohoto nedovoľuje, aby sa do estetického rozboru literárnych výtvorov nebožtíkových

púšťal, pripomenem len, že krom menších básni a noviell zanehal tri vätšie výtvory ducha svojho. Menovite dramatickú báseň „Traja Sokoli,“ na ktorú i predplatok ohlásil, pre prekážky tiskové ale, ačpráve s p. Škarniclom vyjednával — jeho vydania nedožil. Obsah dramatu tohoto vzatý je z osudnej doby Uhorska r. 1848—49, duch jeho previeva tymi ideami junákov slovenských, ktoré boly Iliadou mládeže slovenskej. — Druhé jeho dielo nosí názov „Volgata,“ kde opisuje deje sborov husítskych za času kráľa Matiaša, majúc za divadlo Novohrad, Gemer a Malý Hont; je to povesť historická. Najnovší výtvor ducha svojho „Radzivilovna, kráľovna polská,“ báseň epickú — jako známo — poslal bol do almanahu „Minervy.“

Zaspieval i labutiu pieseň svoju. V nej spanilá duša spevcova predtušila osud svoj. Práve dňa 29. listopadu, keď došiel do R. Brezova, zachvátil ho súcit duše, a osem hodinami pred osudnou katastrofou, bratovi svojmu zdiktoval improvisovane pieseň: „K pamäti Andreja Sládkoviča“ (na deň 29. nov. 1869). Tu sa vám odzrkadlujú poslednie blesky zapadajúceho slnka ducha jeho. Posiela jich k spevcovi národniemu, veď jich ideále sú tie hviezdy bližení na nebi, ktoré obom svietili na zemi. V poslednej piesni tejto zosobnil sa Ľudovít náš dokonále; ona je vskutku krátkym životopisom jeho, posledním hlasom zvonu na svätine jeho citov i žiaľov, jeho myslí i ideálov! — je to protivná ozvena piesni tej, ktorú nám bol zarečnil na vrchu Trsti, keď venčil Mateja Hrebendu jako básnika slovenského.

V ňom, jako v úradníkovi obdivovali všetci, ktorí

ho znali, tú jeho železnú vytrvalosť a nevšednú spôsobilosť; výroky a súdy diktoval odrazu, i čo do reči, i čo do juridičnosti najkorrektnejšie. A tak vynikal i na poli cirkevňom: bol dozorcom ev. cirkve Kraskovskej a Driencanskej, notárom a dekánom seniorátu Malo-Hontského. So zvláštnou horlivosťou zaujal sa záležitostí školských. Jako notár vysľaného k tomu cieľu senior. povereníctva, v obežníku odo dňa 15. listopadu pripovedajúc príchod vyslanstva do cirkví — píše medzi iným toto: „Vek osvety žijeme, preto ľud náš slovenský nesmie zaostáť za druhými, ba jako synovia budúcnosti, máme sa usilovať prevýšiť vzdelanosťou a umením druhé národy.“ — A zase ďalej hovorí: „Vyznať musíme, že sme od cieľu tohoto ešte ďaleko, s vôľou ale nesvratnou a žiadosťou šlechetnou dosiahneme ho, to známe: lebo veríme v istotu budúcnosti našej!“ — Bol patronom národnej školy revúckej, do Meky našej, do T. Sv. Martina putoval dvaraz k výročným shromaždeniam, a Matica zvolila ho i za úda do odboru beletristického.

Tak bratku náš! zhynuls mladý jako kvet jarní; mohyla kryje kosti Tvoje, my ale poputujeme k nej poprosiť ducha Tvojho, aby orodoval za nás, a poslal veľký deň národnieho vskriesenia. — V tej viere posilňuje nás poslední hlas poslednej piesne Tvojej: „Diamant v hrude nikdaj nezhnije!“

P. Z. Hostinský.

Vysokodôstojnému Pánu Pánu

TOMÁŠU ČERVENOVI,

Veľprepoštovi, Pokladníkovi Matice Slovenskej, Mecénovi národa najprednejšiemu, atď. atď.

na deň sv. Tomáša apoštola 1869.

Žiješ, Tomášu? — žiješ Bohu chvála!
Stojíš, sťa jabloň v plnom bielom kvete,
Sťa jabloň, keď ju hustá noc obstála
A keď v severňožiarovej — osvete,
Pri dialnom, hnevno duniacom hrmení
Blískavica kvet jej na zlato mení.

Hej, — žiješ, kvitneš, Tomášu jediný!
Hoj, keď vrstovné pne víchre zlomily,
V Turci — rozkošnej lipy rozvaliny,
V Kríži — ľahol smrek drahý, roztomilý,
Keď sto suchárov prázni nivu našu —
Sám žiješ, rodíš — jediný Tomášu!

Čo vie žiť v Tebe, dedku? — nám vymiera
Všetko: sám-li vieš proti smrti lieku?

Celý sa národ o Teba — opiera,
Ľuď celý visí na jednom človeku:
Čo vie v Tebe žiť! — Veliká úloha
Veliký silu dá a pomoc z Boha!

Nuž, žij! až Tvojim zvážneme my vekom,
Až decká naše dozrajú v šediny,
Až Slovák svojským stane sa človekom,
Žij pre siroty, Tomášu jediný!
Hej, žij — aspoň kým rod slovenských ľudí
K žitiu sa z tohto zabitia prebudí!

Daj nam dar, ňanko! — dar vianočný deťom,
Skvostný daj dar ten: žij na veky s nami!
A zvoniť bude celým slavian-svetom
Žalm betlehemský svätosvetom známy:
„Sláva na nebi Bohu, kol do kola,
Na zemi pokoj, ľuďom dobrá vôľa!“

Andrej Sládkovič.

NA ODSÚDZENCA.

Ein Volk kann nicht der Unterthan eines anderen Volkes sein.
Napoleon I. v spore medzi Waadtlandom a Bernom.

Kory zastonaly, zaplakaly háje;
Nad našim Slovenskom smutná povesť vlaje;
Čiern-oblak zahalil velebu Kriváňa;
V srdciach rodoľubcov žialosťou vyzváňa....

* * *

Čo lkáš Slovensko? veď máš svobodu!
Hádam ti je nie po chuti?...
Že pravda tvoja v bôľnom pôrodu,
Nad tým, krem ty — nik nesmúti!
Nač tebe voľnosť?... druhým k obide;
Keď spešno k cieľu tvoj druh si ide,
Ty padnuvše pod koleso:
Máš právo ležať, kým ťa beh strmý
Cvalom letiacich na prach nezdrmí,
Sťaby prekážno teleso....

Cesta svobody, pred tým zavrená,
Národom otvorila sa,
A vôľa púti sblnkla iskrenná —
V závod národy pustia sa.
Jedon štvorprahu bičikom švihne,
Druhý sa hybko na koňa zdvihne,

Vopred Slovák kráča pešky:
„Vystúp sa z cesty!“ zdunie mu v uši;
Pozde! — už ho tresk kolies ohluší —
Leží v blate na posmešky...,

Pozbiera sa hor, zmútené zraky
Hľadajú Samaritána;
V diali ozýva sa dupot dáky,
Vetrom jazdec si uháňa.
Priletí k nemu, — ten ruku dvíha:
„Čo?... tarchu nemôže trpieť dostiha —
Bratu! i ty koňa si kúp!“...
„„Tvoj nám spoločný!““ zvolá chudera,
V tom or ho kopne — už sa vystiera
Zas v kaluži obeť potúp....

Pozre hor k nebu, to je vysoko —
Hľadí na púť, tá je dlhá;
Zranené telo, slziace oko
Zúfalostí kryje mlha:
„Čo dlieš Slovensko tu v mori blata!
Šlechetným snahám či to odplata?“
Zavznie nad nim hlas hrdiny;
Gygantské plecia chromca podstaví,
Pustí sa v pochod s nim namáhavý
Ten heros Tatier rodiny....

Hneď slnko páli, hneď dážď sa cedí,
Tam zbliskne, tu zrachotí hrom;
„Dôjdeme cieľa bárs naposledy,
Dostih svobodný všem Uhrom;

Drž sa ma pevne! Čo? tu prekážka,
Ach! to pre jazdcov spravená hrázka,
Ktorym skákať prez ňu načím“....
Tak si spomína krepký hrdina,
Hrázu prekročiť sily napína —
„Stoj!“ dak velie; on: „„nestačím!““

„Stačíš, nestačíš — stal si sa vinným
Priestupku dostih pravidiel;
Keď v koncerte práv rod chceš mať činným,
Ber i v prekážkach rovný diel!“...
„Nespravodlivosť to — junák zvolá
Ja s farchou spechám do závod-kola“
No, vedú ho pred porotu;
Pred súd víťazov, čo ľahkým skokom
Octli sa k cieľu, kým on cent-krokom
Došiel k osúdnemu plotu....

A keď sa s tížou svojou predstaví
Sried víťazných súbežníkov,
Ozve sa kruhom checht vysmievavý,
Viní ho hlas žalobníkov:
„Že nohou smelou stúpil na hrázu
A s farchou veľkou dal sa do plazu,
Jak ten slimák s svojim bydlom.“
Za ten priestupok dostíh poriadku
Žiada naň vyrknúť trest väzby chládku
By dal sa výraz pravidlom....

A on načúva, ten junák smelý,
Okom lásky zrie na chromca;

Útrobou sa mu žalosť chumelí:
„Bože! či niet krivdy zlomca?...
Pánovia, sudci! viďte obranu:
Národa môjho krivdu a hanu“ ...
A ukáže tíži trupeľ;
„Nestal sa vinným v ničom priestupku
Prísnych pravidiel, keď v horkom smútku
Za bratstvom našim upel!“ ...

Zosnímte už raz služobnosť čiernu
Z ramien spolusúbežníka!
I Napoleon Waadtlandu, Bernu
Zvolal hlasom prosredníka:
„„Nemôž byť národ druhého rabom
Keď sa domáha k rozvoju žlabom —
Voľnú keď má osvety púť!““
Čo vravím: voľnú?... vidzte tie hráze:
Že jich prekročiť sám nedovládze —
Nesmie cieľ svobôd dostihnúť!“ ...

I pohnú tieto nadšené slová
Poroty členov tretinu;
V druhých dvoch nie je vôľa hotová,
Vyslovia trest na hrdinu:
„Narušils zákon!“ úsudok znieje —
„Voľná púť síce, no cez záveje,
Keďs tak mocný, prez ne sa broď;
Tvojmu chromcovi dáme liečenie,
Keď sa k vývoju s nami poženie —
Len ty synak! do väzby choď!“ ...

Čo lkáš Slovensko? žes obraz chromca?
Neslz! druh tvoj ťa vylieči,
Oh! tvoje krivdy dostihnú konca,
Chlacholia ťa pekné reči;
Že tvoj hrdina vo väzbe stoná —
Kto z toho môže?... výrok zákona?
Čí, a či zášť protivníkov?...
Neverte ľudia!... to je beh sveta,
Potechou vašou buďže tá veta:
„Pravdy niet bez mučennikov!!!“

* * *

Vyjasni sa Kriváň aspoň na budúce,
Vetierky odneste pozdravy horúce,
Sústrasť hrdinovi nášmu Hurbanovi:
Chromec jeho bude k dostihom hotový!

Ľudovít Kubáni.

KU DŇU 21. OKT. 1869.

„S mŕtvou národnosťou národ je umretý,
Keď ona obživne — i on k sláve letí,
A sláva národa — hodná je obetí!“
Dr. J. M. L. Hurban.

ak odsúdili Ťa!....
Ten jedon kvet Ti schádzal ešte do venca!
Už jako nádejeplného mládenca
Poľúbením Ťa svätým matka Sláva
Posvätila za bojovníka práva
I pravdy národa!
A postavila na cestu tŕnistú,
Na cestu ťažkých, nerestných obetí,
Vodcu svojích málo, — ale verných detí.

I dostál si svojej vznešenej úlohe!...

Za tridsať rokov slúžil si verne rodu,
Bojujúc za česť jeho i svobodu.
Neomámii Ťa blesk sveta podvodný,
Dar Ťa nepohol, — hrozba nesklonila!
Hnals sa za cieľom, jako muž svobodný,
Jemuž sa duša Tvoja posvätila!
Búrky krútily sa nad hlavou Tvojou,
Pred nohou často priepasti zívaly —
Bolo súženie na zemi národov — —
Vlasu hlavy Tvojej sa nedotýkaly!
Otec prikázal Anjelov strážcov roju,
Bys neurazil o kameň nohu svoju!

* * *

Bôh neodsúdil — odsúdili Ťa ľudia,
Kvet neuvädlý do venca Ti vili,
Brány žaláru tvojho otvorili —
Širym Slovenskom i žiaľ i hrdosť budia!

Nuž, vstúpže do neho! — naplň radosť nečistú
Jích, jimžto zmužilosť Tvoja darmo tŕň v oku,
Ktorí s priazňami klonia sa ku otroku,
Ale statnému večnej pravdy proroku
Stelú cestu tŕnistú!

Nuž, vstúpže do neho, — nevstúpiš doňho sám!
Celého rodu Ťa sprevádza požehnanie
I sústrasť živá i vrúce dobropranie!

Nuž, vstúpže do neho, — nevstúpiš doňho sám!
Bôh pravdy s Tebou — Bôh verný potešenia!
Žalára Tvojho tmy v jasné sa svetlo zmenia
Posvätencovi i žalár jeho — chrám!

* * *

A z srdca tisícov modlitba vyvinie sa,
Prenikajúca i tie najvyššie nebesá,
A Tvoj ochranca — v Nehož dúfaš — svätý
Anjelmi brány žaláru rozpečatí!
K vševládnemu hlasu jeho
Reťaze spadnú — brány sa rozletia —
Nový vo venci kvet sa Ti zaskveje

A v srdci národa, čo teraz slzy leje,
Za jehož s' bojoval, i mužne trpel práva
Mena Tvojho česť a sláva
Od stoletia — do stoletia!

D. Maróthy.

V DEŇ 29. NOVEMBRA 1869.

k pamäti Andreja Sládkoviča.

(Labutia Pieseň).

Bor sa so svetom a trp na posteli,
Básnickým letom buď hrdina smelý!
A padni z letov jak cnosť zneuznalá —
Záhrada kvetov zlosťou zapršalá.

Kto si a čo si? kde Tvojich snáh medze?
Hviezdnaté kosy, či štít a paveze?
Nekonečnosti vesmíra a ducha?? —
Tu zložíš kosti, zem pre cnosti hlucbá!

Let Tvoj je slavný! lež čo — všade hráze,
Vylietnuť orol sveta z sveta nedovládze:
Len tá myšlienka, tá spechá vysoko
Ta, kde si trôni Hospodina oko.

Nad vesmír letí a zas sa dol zpustí,
Vyrve lúč pravdy z chaosu a spusty —
A zapáli ho za sveta lampadu:
Povoláva v nádej ľudstva chasu mladú.

Svet rozžiari od malej iskierky,
Dal svetu lúče Prometheus veľký —
Riekol tej tupej bezživotnej hmote
Slovenska: — žiar už i ty raz v živote!

Básniku čuješ? klope na dvere
Ten, čo s Tebou ho vždy osúd pere,
V sústrasti Teba — chce ísť do neba,
Kde sa poetov skveje veleba.

Veleba? čo to?... Vyhnanstvo v kruhu
Ľudstva — nechápe ľud tú noc dluhú
Svojej neosvety, — lúče obrazov
Sú mu strašidlom len, nočnou zkazou.

No, trp básniku! trp len i so mnou,
K meninám Tvojim trúbou ohromnou
Vetí Ti druh Tvoj! — v Tebe národ žije!
Diamant v hrude pranikdaj nezhnije!!

Ľudovít Kubáni.

Jeho Vehlasnosti Pánu, Panu

ANDREJOVI SLÁDKOVIČOVI,

prvému spevcovi spevavých Tatier, miláčkovi mladistvého Slovenstva na deň 30. nov. r. 1869.

Zajasal blesk rannej zory
A ožiaril Tatier hory;
Vyleteli z nich sokoli,
Sadli v devínskom údolí,
Sadli, hniezdo udelali,
Z neho k nebu lietavali.
Smelým čelom, ľúbym hlasom
Leteli v úsred zlým časom. —
Kto sokolom tým vojvodí?
Junák smelý — syn svobody!

Kto jích lety spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk v čiernej chmúre —
Tatry striasly sa v tej búre:
Mutné tiekly jejich rieky
Zotročilými vidieky.
Saňa divá, saňa ľutá
Rody hádže v ťažké putá...
No, sokoli jarí, smelí
Nad Tatry si vyleteli —

A za trojkou palcát v pästi
Letia v boje — v hrúz priepasti.

Kto jích lety spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk krvavej zory,
Sokolom on — v očiach horí;
Čistiac odo Kykymory
Chatŕč slovenských pitvory,
Stavajú zas pod lipami
Znak spásy nad mohylami;
Pejú hymny so žalmami —
Vyjasnenými tvárami
Hľadia k lepšej budúcnosti
S srdcom vrelým, plným cnosti.

Kto jích bôle spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý

Zajasal blesk rannej zory —
Hmly pokryly Tatier hory!
A sokoli jarí, smelí
Rozlietli sa osamelí,
Rozlietli sa po dolinách,
Zmizli v cudzích dúbravinách;
Žijú cudzí v tej cudzote
Zanehajúc bratov v slote . . .
Biedi — vzdychá Slávy synak:
Bože! či nebude inak?!

Kto jích bôle spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk rannej zory,
Svobodienka v Tatry s' dvorí.
Hurrá! sem sa, sem sa bratia,
Nech sa žiale naše tratia;
Sem od Váhu, Nitry, Hrona!
Volá na sokolov ona...
Pod lipami sred Martina
Rokuje Tatier rodina
O živote, — o svobode:
Sloven jasá v svätej shode.

Kto tú radosť spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk rannej zory,
Hurrá! — Sloven divy tvorí:
Hľa — žertvuje státisíce
Na oltár Tatier Matice;
Stavia palác pre ňu skvelý,
V jej rozkvete žije celý;
Tvorí štepnice osvety,
By v nich rástly Sláve deti.
— Tu Živena! — Omladina!
Plesá slovenská rodina....

Kto tú rozkoš spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk rannej zory,
Hľa! Hľa! — čože sa to robí?
Hľaďte! — tie smelé postavy,
To sú statní synia Slávy!
Nad nimi vlajú prápory,
Na rukách jich nesú sbory
Odkliateho ľudu Tatier:
I my tvoji synia, Mater! —
No, macocha jich — nečuje
Len maznanca si milkuje....

Kto tú trpkosť spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk rannej zory —
Bože! či to dakde horí?
Či to pod zemou tak dunie?
Či to hrmia strely mlunné?
Čo za hudba, — čo to za spev?!...
K sebe prichádza český lev!
Balkán ide sláviť hody;
K svatbe svoláva národy;
Juh so saňou ľutou s' borí!
A my? — nám kynú tábory!!

Kto že ruch ten spevom sladí?
Poet — srdcom večne mladý!

Zajasal blesk rannej zory,
Hymnou šumia Tatier hory!...

Dnes? — deň smrti Apoštola!
Dnes? — deň svätý pre sokola,
Čo spevnými svojmi lety
Odklína zakliate svety,
Čo súc v kríži — k krížu vzdychá!...
K Bohu šumí pejma tíchá.
Millionov chóry kričia:
Bože! — živ nám Sládkoviča!

Kto že vzdych ten spevom sladí?
On sám — poet večne mladý:

Andrej M. Sytniansky.

NAD MRTVOLOU ĽUDOVÍTA KUBÁNIHO.

† 29. nov. 1869.

Duša mi žlčou horkne rozhnevaná,
Kubáňu — jakžeby sa nesrdila,
Keď v hre satanskej počala sa rana
Čo Ťa, nič po nič, do hrobu hodila!?

Hynie mi žiaľom duša uplakaná,
Kubáňu — jakže by i nežialila,
Keď, nedočkajúc rodu svojho rána,
Do jamy túžba Tvoja sa svalila.

Triasla sa bôľom harfa Dávidova
Nad Abnerovým hrobom, tam v Hebrone;
Taklis mal umrieť — bez rozluky slova,
Spevče, ľúbený na Váhu i Hrone?!

Taklis umrieť mal? — Ach, krú tá, čo mala
Zkrápať, v besnej tej dobe, pole slávy,
Darmo, ničomno, hriešno sa vyliala
Na marnom prahu nešťastnej zábavy!

No, tíchne mierom duša posvätená,
Bratu, keď verím, že krú Bohosyna
I v jeho verných zostáva uctená,
I v tých, ktorých zlá zatratila vina!

Tíchne mi duša, — bo viem, že výboru:
Či tak a či tak nám dokonať, nenie,
Život je skutkov vek a rozhovoru,
Smrť, v súdoch Božích skryté okamženie.

Tíchne mi duša, — keď takhľa živú byť
A keď umierať takto vidím Teba:
Učíš Slovákov svojich to: jako žiť
Treba a — jako umierať netreba.

Doktrína, — vraví svet, — moralizovanie!
Čo chcete? — pevca smrť užiť Kubáňa?
Nuž, hriešni ľudia, činteže pokanie,
Kým nenadalý mor i Vás nezráňa!

Raz poľoval som, — v húšti ptáča pelo,
Mňa, ptáča to mať, túžba omámila;
Praskla puška — hoj, slávikovo telo
Ku nohám hriešnym rana mi hodila:

Hladkú uľúbal som hlávku spevcovu;
Divná, v človeku pretvorená, zem je!
Shodiac zo seba to, so ľudským zovú,
Poet, véhlasným je len keď — onemie.

Andrej Sládkovič.

KU DŇU 29. NOVEMBRA 1869.

„November —
Nem ember!“ ....
A. Sládkovič.

I.

Hlas Abelov z Hlbokého
Nad hanou národu svojeho
Mohútne, smelo zavznieva,
Srdcia slovenské ovieva.

A mladť počúva nadšene,
Čo prorok vraví vznešene;
Sred nej svet roztvoril s' iný,
Zná: „Čomu učia dejiny?!“

Však ten, čo dejiny naše
Z veku na vek zlostne kmáše,
Nestrpel to — za tie slová
Prišiel vodca do — Vacova!

Nuž len tú pravdu väznite;
Mučte ju, trápte, tríznite:
Nieto taká zámka, sila
Ktorú by neprerazila!

Dajte putá i väzenie,
Len čo jedno pokolenie
Minie? Nie, ani neminie —
Voľnosť naša sa vyvinie!

V mraku rodí sa deň jasný
A svoboda v putách kvitne,
Minie zloba — a deň krásny
I Slovensku vzíde, skvitne.

Ale potom haňba večná
Padne na vás Herostrati,
A toho „väzňa státneho“
Večnej slávy lesk pozláti!

II.

Srdce ma bolí, srdce mi puká,
Jakoby ho preklal nožom . . .
Hrozné, strašné to — čo všetko deje
S nami sa na svete božom!

My sme sa Bratre a Kamaráte
Verne vrelo milovali . . . !
A hľa! tohoto istého roku
Ten istý sme osúd mali.

Srdce moje chcel vrah preklať divý,
Už, už nechýbälo veľa . . . .*)
A Ty si padol, — onemel s' pevče!
Padol si rukou — priateľa. — —

Čo sa mám diviť zlej zlobe sveta
Na tom krásnom svete božom?
Keď Teba priateľ a sluha Boží
Zavraždil a preklal nožom.

Zaplač Slevensko! dvoch Ľudovítov
Ti nehoda hrozná vzala!
Ach! či je na to naša rodina,
By len hynula, kapala?!

Nie dosť, že mravne vrah nás ubíja
I my sami sa bijeme;
Kedy lepšieho v tom zlostnom svete,
Kedy že sa dožijeme?

„Smrť poetická!“ . . , riekol mi ktosi,
Jalová reč, svetské žarty:
Chráňme sa radšej náruživosti
A prekľaté buďtež — karty!

*) Vidz 2. čislo „N. Hlásnika“ z r. 1869. Pôv.

A Teba, kto že nám vynahradí,
Pevče drahý od Rymavy?
Zveleboval si, ale nedožil s'
Vek budúcej rodnej slávy!

Na Tvojom hrobe plačú siroty...
Plače slovenská rodina,
Že jej i tento hrozný kríž ešte
Naložen od Hospodina.

Mňa srdce bolí, — mne srdce puká,
Jakoby ho preklal nožom,
Hrozné, strašné to, čo všetko deje
S nami sa na svete božom!

Miloslav Dumný.

NAD MOHYLOU M. M. HODŽOVOU.

Kam to letíš myseľ rozjarená,
V ktorú ríšu citov bájnu? —
Ach, veď srdce Slovena vždy stená,
Nemá oddych, chvíľku prajnú!
Hľa, nedávno vzaly nám nebesá
Chlúbu našu, otca to Moysesa,

Ktorý riadil smelým čelom
Loďku národnieho nášho žitia
Stred blískania, hrúzy, vlnobitia —
A bol strážnym jej anjelom.

Sotvá Tatra čelo vyjasnieva,
Slzy horké z líc tratia sa, —
Krajom našim smutná zvesť zavznieva,
Struny srdca bôľne striasa:
Junák smelý, syn svobody zlatej,
Čo mrie, žije v nadšenosti svatej
Za národa večné práva,
Shodu rodov, voľnosť, vlasť milenú, —
Miesto venca vďaky — za odmenu —
Rabské putá si dostáva!

Tu preletí slavian-údoliami
Vila smutná od Rymavy,
I zašumie zemou, nebesiami
Plač jej žiaľny, usedavý.
V kolo bratské vkradla sa Morena
Vražedlnou dýkou ozbrojená —
Raní srdce pevca bodré;
Poet vzdychá v bratovom objatí:
S Bohom, rod môj!... tak tento svet platí!
I zažmúri oko modré.

Bože večný z vysokého neba,
Prečo raníš srdcia bôľne?
Či to asnaď rodu nášmu treba,
By raz zhodil jho nevoľné?

Či má vždy piť kalich utrpenia,
Aby uzrel mohol deň spasenia?
Či niet ešte dosť obetí,
Ktoré klesly za tak krátku dobu
V odpočinok do tmavého hrobu —
Zašly k otcom v večné svety?!

Kam ma vedieš duša rozžialená?
Kam ma voláš? . . . v cudzie kraje?
Bože, to je zem tam otvorená!
Či to dáka zas chraňba je? —
Zalkaj, rod môj, vo velikom žiali,
Bratia krevní tam nám pochovali
Tatier našich velikáňa:
Puklo srdce jeho ľudomilné, —
Veď vzdialený od nás bol násilne,
Dedil osúd Korsikána!

Oj Slovensko, ty vlasť utrpenia,
S tebou kvíli matka Sláva!
Veď v sred smútku, bôľu a trápenia
Tvoj genius ťa neháva:
Zhaslo slnko — Hodža viac nežije!
Cudzia hruda kosti jeho kryje,
Duša zašla pred trôn Boží.
Oka jeho blesk nám viac nesvieti,
Čarovné k nám slovo nedoletí:
Či to i nás v hrob nezloží?! . . .

Turca nášho rodoľubné nivy
Žitia jeho sú kolískou,

Tu dorastal junoš umný, snivý
Pod otcovskou strechou nízkou.
No sťa orol, keď je odrastený,
Hniezdo s šírym svetom si zamení,
Meravýšku sňažných Tatier:
Tak i jemu úzke je rodisko —
I vstupuje sveta na dejisko
Čo učenec a bohatier!

On to — z troch hrdinov nášho veku,
Čo svoj život nastavili,
By vzdor sveta hany, zlosti, vzteku
Rod svoj z manstva vymanili, —
Ktorí dokázali svetu slovom
A v čas búrny päsťou i olovom:
Že je Sloven tiež človekom,
Že z hnilého spánku už raz vstáva,
Putá hnusné rabstva si ztrháva,
Z popelvála bude — rékom! —

Na Slovensku svitá a *on* — nemý!
Niet ho — zašiel v stán pokoja.
Oj, sirôtky opustené sme my!
Či svet nehá nás bez boja?
A — keď dožiť by sme mali rána —
Či nás osúd, čo väznil Hurbana,
Zoslabených nezahubí?! . . .
Nuž plač, rod môj, vylej slzy svoje!
Oj, veď žialiť tebe súdeno je:
Pán Boh, koho skúša, — ľúbi!!

Bratia rodní, — junač naša snivá,
Pokľakni si na mohylu,
Ktorá popol Hodžu nášho skrýva;
Vzhliadni v nebies tvár spanilú —
I modli sa k Otcu Nebeskému,
By pomáhal rodu slovenskému,
Ktorý vždy mrie a vždy stená.
Neopúšťaj zástavu Kristovu, —
Voľ si cestu s Hodžom Herkulovu:
Len to spasiť môž' — Slovena!

A. M. Sytniansky.

MLADÍ STARCI.

(Noveletka.)

ujná, jarosvieža zeleň, ľubovôňa v šír a dial; sila, čerstvosť a zkvet, oheň a žiar vrelá, zlatiaca končiare vrchov práve tak, jako i oblohu nebeskú; čelo jasne otvorené; srdce vrelé, nadšené za slávu, dobro a krásu neuhasiteľným plameňom zapálené — kto nepozná v tom všetkom patrný zjav mladosti?!

Ale beda, keď bujná, svieža zeleň žlkne, keď kvet opŕchajúci a uvädujúci nevydáva vôňu viac; keď na miesto ohňa a vrelosti, pozlátistej nadšenia žiare nastúpi ľahostajnosť chladná a netečnosť ľadová; keď je čelo pochmúrené a zvráskovatené, srdce zkamenelé, krásou a slávou naskrze nedotknutelné, živorí a v prsiach mladých hnije — beda! kto v tom nepozná mladosť pred časom zostarelú, kto v tom nepozná mrak priam na úsvite?!

Ja sa mátohy nebojím, lebo žeby jestvovala, neverím. Však i ty tak ctená čitateľka? Ale pravdu, oj pravdu mal Mickievicz: „bez ducha telo, kosti to člo-

veka!“ Mlaď živoriaca, mlaď netečná, mlaď ku kráse a sláve ľahostajná, mlaď zrak klopiaca a hlavu zvesujúca — načo je na iné, nežli na mátohu? Veru iba strašiť svet! —

Čo je srdce bez citu, čo je človek bez hlavy, čo záhrada bez kvetu, čo strom bez ovocia, čo nebo bez slnca, mesiaca a hviezd, — to je mladosť bez oduševnenia, bez zápalu, bez zaujímavosti za to, čo je krasné, dobré a slavné!

A či neznáme my mladosti takej?

Žalujeme sa, keď nám mráz spáli na jar kvetiny, bedákame, keď zmrzne kvet stromu a nieto viac nádeje na ovocia milé; čiby nám mrazom chladu srdc ľudských spálené a zničené nádeje nemaly vylúdiť bôľnu slzu z oka?

Znáte, viem, rodičov, čo v tichej útule, čo v milom zátiší domácej záhradky svojej vypestovali milé utešené kvietky — deti svoje; tešili sa jim čo ozdobe a radosti svojho života, ale na miesto svojej želanej radosti dožili sa na nich žalosti mnohonásobnej: mráz zlostného a chladného sveta pred časom spálil jích jarabé nádeje!

Ó koľko jest takých nešťastných rodičov! Ó koľko slz vylial už i z vás nie jedon, ctení čitatelia! nad podobnými príkladami všednosti!

A národ náš drahý a matka Slávia či nezná slz takých? a my by sme s ňou nesúcítili, a my by sme jej špejnému*) bôľu slzu nevenovali?

---

*) špejný, špet, špeje; es kränkt!

Ach mať naša Slávia plače, bolastí: jednych jej vo kvete mladi z náručia vyrvala Morena, iní sú už za živa mŕtvi, necitní, nechutní, v nevoli a otroctve mamonny i sveta sa tmoliaci chlebári; iuí vyhýralí epikurejci už za mladi k práci a k boju za rod svoj nespôsobní mladí starci.

Mlaď naša! zhroz sa jích a ži oduševnene za národa blaho!

Jasné jako oko nebe usmievalo sa na zelené háje a blesk slniečka pozlácal vrcholce stromových končiarov a dolina rozsiahla vyzerala jako pozlátisté more so svojimi úrodami. Pekný to čas na prechádzku, na výlet do hôr. Z mestečka S. vyšla si v tento pekný deň veselá spoločnosť obojeho pohlavia na zábavku do hájika. Bola to mládež a jej vodcom starý mládenec, široko ďaleko známy národovec slovenský, Ivan Jarý. — Bol to obľúbený čeľadník ten náš Ivan. Devy si ho považovaly za priateľa, mládenci za radcu — a všetci mali velikú úctu i lásku k nemu. I dnes sa všetko hromadí vôkol neho. On vedie a spravuje celú zábavu a jemu sa to pri jeho ružovom, neskonalom rozmare i výborne darí, lebo i to podotknúť musíme, že je Ivan spoločník nevyrovnaný a voždy dušou každej spoločnosti. Dnes však tá zábava vzdor tomu jakosi viazne. Ľudmila Kvetnických je deva jako kvet a k tomu bohatá a vzdelaná. Otec jej je mešťanosta, je jedinná dcéra a rodičia vidia v nej celý svoj blažený svet. Ale nie len rodičia i celá mlaď je ňou okúzlená.

Janko Myhoň, pravotár, Jozef Sladký, kupec, Števko Bodrý, bohatý mešťanský syn sú do nej smrtedlne zaľúbení. Títo traja predmenovaní boli nerozlučnými priateľmi od dávna; ale čo náhoda podivná nechcela? Láska ruší jejich priateľstvo. Oni sa stali z tých najlepších priateľov zanevrenými na seba hnevlivými sokami.

Slnkom, okolo ktorého sa všetká mladí točí, je jako vždy a všade tak i na tejto dnešnej zábave driečna Ľudmilka Kvetnických. O závod ale koria sa a uchádzajú o jej priazeň naši traja sokovia, spomínaní už mladíci: Myhoň, Sladký a Bodrý.

Ľudmilke vypadla šatka z ruky — všetci traja ju od razu schytili zo zeme; nastala dišputa, ktorý má jej ju odovzdať? Každý z nich ju držal za druhý koniec a nepopustil. Ivan Jarý rozsúdil vec tak, že ju on do svojich rúk vzal a zbožňovanej Ľudmilke menom všetkých troch odovzdal. — Sokovia naši ale ešte tým viac jedon na druhého zanevreli.

Započal sa tanec. Všetci traja boli razom u Ľudmilky. Každý chcel byť prvším. Ľudmilka zase zavolala na poradu Ivana a ten narádzal losovanie. Na to naši traja sokovia nepristávali, ale na Ľudmilkinu mienku tú pristali, rad radom môcť každý s ňou tančiť. Preto ale sokovia naši ešte tým viac na seba zanevreli.

Nastaly spoločenské ihry. Všetci traja sokovia chceli mať Ľudmilku vo hre za družku. Jej toto závodenie a dotieranie už nudným byť počínalo, nemohla pochopiť že keď druhé panenky temer že nehoria za týmito troma šuhajcami a smutné sú následkom jejich sa ku nim

chladného chovania — oni len pre ňu samú majú oči, len o jej priazeň sa uchádzajú, len jej sa koria. Pri hrách zase uznal Ivan za dobré, aby Ľudmilka s každým z týchto žiarlivcov sa na hre súčastnila.

Ani Ľudmilka, ani naši traja sokovia, ani iní sa nezabavili dobre pri jich žiarlivosti medzi sebou a dotieravosti ku nej. Ivanovi, tomu bodromyslnému mládencovi bolo jejich počínanie viacej smiešne, nežli obydné.

Mrak šedivý padal na zelené háje, na západe červenalo sa nebe, prišla doba návratu. Naši výletníci počali sa poberať domov. Tu zase všetci traja sokovia chceli Ľudmilku domov sprevodiť. Ona vyhýbala sa tomuto dotieraniu hovoriac, že je Ivanovi Jarému prisľúbená; ale naši sokovia začali Ivana preto všetci traja rad radom na súboj vyvolávať. Ivan, súc dobrý kresťan a statočný Slovák pokojne pokonal sa s nimi. Pokonanie toto v tom záležalo, že Ľudmilka musela pristáť k tomu, bárs jak jej to ťažko padlo, aby ju zo troch sokov každý kus cesty k domovu sprevádzal. Ivan si vymienil Ľudmilku do domu zaviesť. Na toto poslednie by jedonkaždý najradšej bol z našich troch sokov pristál. Túžby žiadneho sa celkovite nevyplnily, jedon druhému si u Ľudmilky prekážali; preto sokovia naši ešte tým viac na seba zanevreli. — Všetci traja závideli Ivanovi, že stojí v priazni u Ľudmilky; devy ale závidely jej, že sa šuhajci dobre neblázňa za ňou.

„Blaze tomu, kdo si jeden smělý účel místo mnohých představí, v němžby jako v centru měňaví pableskové žití jeho tlely.“ Tak spievala lutna velikého nášho pevca Kollára a nenatrafila na Slovensku na srdcia tupé, necitné a hluché. Oduševnená mladť posvätila vskutku život svoj slávnému účelu slávy slovenského svojho národa. Z tej oduševnenej mladi jedon bol i náš Ivan Jarý. Starým mládencom len preto zostal, že to bola zásada vidiny žijúcich mladíkov neviazať sa ničím na svete, ani len rodinným ohništom; ale obetovať sa úplne a docela svojmu národu, sláve a svobode jeho. Menuj to kto chceš výsrednosťou, milšia mne výsrednosť myšlienky, vidiny; nežli výsrednosť podlého baženia po zverskej úžive rozkošníctva sveta a hriechu mrzkého. Držím s Kollárom i tu:

„I když bloudí ještě milý, býva
Oněch vyšších letů mládenec.“ . . .

Ivan Jarý bol šuhaj docela ideálny. „Všetko za národ“ bolo heslom jeho života. Nie len zo ctižiadosti pracoval, trpel a bojoval za národ svoj a blaho jeho; ale z číročistého presvedčenia a posväcenia sa účelu tomuto. Nie len rapsodične ale sriadene a ustavične účinkoval na poli národa dedičnom. On videl národa svojho úpadok, jeho potupu, jeho nesvornosť, jeho svody, jeho chyby a nezľaknúl sa toho, že:

„Mnohé ovšem ještě práce naše,
Jsou a duch k nim třeba Alkejský!“

Nemalátnel, nepochyboval, nezúfal, neklátil sa v povedomí:

„Že často malá pastouchová chyžka
Více může pro rod dělati,
Nežli tábor z něhož válčil Žižka.“

Ivan videl potreby národa a drahého ľudu svojho. Videl že otroctvo jeho hanobné nemožno ináč vykynožiť, nemožno mu ináč ku svobode cestu naraziť, nežli osvetou a vzdelávaním zanedbaného ľudu toho — a preto Ivan spojoval sa s prirodzenými vodcami ľudu, kde bolo treba jich povzbudzoval, kde nebola potreba toho, s nimi sa v blahodarnom dejstvovaní za rod spojoval: knižnice, spolky, shromažďovanie sa ľudu k zábavným i vzdelavatedlným, v národňom duchu prednáškam to, ako aj usporadovanie výletov, divadelných zábav to bol živel jeho. Že je to i živel v ňomž sa povedomie národné šíri, utužuje, zveľaduje — ktože by to neznal, ktože by to nebol skúsil?

Ivan dobre znal toho raka sožierajúceho telo ľudu slovenského, ubíjajúceho i ducha jeho — nemiernosť a opilstvo jeho. Účinkoval tedy všemožne i v tomto smere. Spolky striezlivosti už priam medzi mládežou zakladal, lebo vedel, že je zatvrdilému pijakovi ťažšie odreknúť sa tej besnice, nežli k nej zvykajúcemu.

Ivan poznal aj chudobu ľudu a národa slovenského. Vedel o jeho pracovitosti, ale vedel i to, že je to len nesriadené mozolenie jednotlivých, z nehož nemožno mať a vidieť osoh v celom národe. Preto nie najmenšou úlohou života jeho a pôsobenia národného bývalo i zakladanie „vzájomných pomocníc,“ sypáreň, sporitelníc: ku svobode, neodvislosti treba život osvietený a blahobyt

hmotný. A ku tomu čelil statný Ivan. Nehnevajte sa ľubé čitatelky, že v „Zábavníku“ na tak veľkú prôbu staviam priam z počiatku poviestky svojej vzácnu trpelivosť vašu. Vy ste zvykly na ohromné obrazotvornosti výjavy alebo snáď na napnuté opisovanie zamotaním milostných a preto vám moja rozprávka bude jednotvárna. Jednotvárny život, jednotvárny jeho opis povie s opovržením niektorá či i niektorý? Všetko vďačne ztrpím, len raz prečítajte čo aj len bežne moju poviestku a potom premyšlujte o nej dobre. Výsledok nedám potom ani za všetkých románov inorečích effekty.

Ivan starý mládenec a krásna Ľudmilka Kvetnických nachodí predca na ňom niečo zanímavého, lebo ho menuje svojim priateľom. Aha! usmeje sa mnohá brunetka alebo blondýnka už sa kocka obracia, počína to byť zanimavé. Ivan a Ľudmilka, priateľstvo medzi nimi, bude, bude... Žoržínka priam dovodí nemeckých básnikov:

„Gelegenheit macht Diebe,
Freundschaft führt zur Liebe.“

Nebudeme sa hádať. Ivan s Ľudmilkou sú vskutku úprimní priatelia. Priateľstvo jejích nestužuje láska osobnia, nežli radšej a výlučne láska ku národu. Ivan je horlivý národovec, Ľudmilka horlivá národovkiňa — to základ jejích známosti a jejích priateľstva. Ó by v národe našom na tomto základe priateľstvá medzi mládežou sa uzavieraly, boly by tak osožné národu a významnejšie nežli je i samo to obvyklé priateľstvo mladi srbskej!

V kaviarni u Slona bolo hlučno a veselo. Sišli sa dobrí priatelia a starý hostinský mal plné ruky práce. Pravotár Myhoň hostil svojich súdruhov po šťastlive vyhratej pravote. Zdraviciam a štrngu pohárov nebolo konca a kraja. Jedni chválili šikovnosť a spôsobnosť, iní prefíkanosť pravotárovu. Priatelia jeho boli sa stavili, jedon tvrdil, že pravotu nevyhrá, druhý istil, že ju vyhrať musí. Vyhral stávku poslední — a bolo hlučno a veselo. Druhovia pravotároví boli tým veselší vediac a presvedčení súc o tom, že Myhoň zastával stránku pravdy nemajúcu židovskú proti potlačenej vdove, ktorá prehraním pravoty tejto vyšla na žobrotu. Tento zločin bol za najvyššiu cnosť a zásluhu pravotárovu považovaný — a to je v našom materialistickom veku nič nie neobyčajného. Vek náš násiliu, lsti a neprávosti vije vence; pravde a spravodlivosti pletie biče a hotuje muky, putá. Druhovia veselo výskali a plesali pri vonných pečenkách a plných pohároch nevediac, že na tej pečenke je pot chudoby a v tých pohároch vína horké ako blen slzy ukrivdenej vdovy, utlačených sirôt, ktoré majú zatratením a kliatbou ťažiť na dušiach hodujúcich. O v zúfalstve postavenú vdovu sa nik netrápil, prefíkanému ale Myhoňovi každý ruku tisnul, každý blahodaril, každý odporúčaním a vynášaním k sláve jeho prispieval. Okolo polnoci utiahli sa od hodujúcich nezpozorovaní Myhoň i priateľ jeho Zvukovský do kúta a tíško sa shovárali.

„Bol som pri zanímavej pacientke“...

„„Pri Ludmile?““

„Niečo takého“...

„„Pre Boha! vrav, čo jej chybuje?““.

„Srdceklopanie“ smial sa lekár.

„„Ozaj? Dobrý znak. Braček, ale ma nevyzradˊ.““

Lekár podal mu ruku.

„„Strojím sa této dni uchádzať o jej ruku, domnievam sa, že skvelá výhra tejto tak mnoho hluku narobivšej pravoty získa mi i jej pyšného otca i jej ruku. Čo ty na to?““

„Prajem ti šťastie.“

„„Ďakujem.““

„Ale neprodlievaj, lebo máš sokov.“

„„Viem o ních — nebojím sa toho, kupec““ ....

„Nedá sa porovnať so slavným pravotárom.“

„„Mešťanský skupáň, nedouk““ ...

„S chýrečným mužom ako si ty.“

„„Budeš mi na pomoci? U ženských nemám šťastie, amíce!““

„„A u otca?““

„Tomu prú seknem žilu.“

„Kedy pôjdeš osobne ta?“

„„Najdial toho týdňa.““

„Ja sa zajtrá sídem v strelnici s mešťanostom.“

„„Prekliesniš mi cestu.““

„Dľa možnosti.“

Podali si ruky a zamiešali sa zase do hlučnej spoločnosti, dajúc si každý vyhrávať svoju nôtu. Už sa brieždilo na deň, keď sa s ťažkými hlavami rozchodili.

Panna Ľudmilka sedela pri ráme ženskej práci. S velikou chuťou si pracovala a nôtila ľúbezne :

„Kohútik jarabý,
Nesedaj na hrady;
Polámeš ľaliju:
Veru ťa ubijú,
Veru ťa zabijú.“

Už tretíraz klopano na dvere, ale ona to pri spievaní nedopočula, len na posledňom raze sa obzrela a milozvučným hlasom svojim vyslovila ľubé „voľno!“

S mnohými poklonami vstúpil dnu pravotár Myhoň. Ľudmilka sa ho zľakla.

„Pre Boha pane! vy ste čosi nemocný? Ani by som vás nebola poznala.“

„„Ďakujem za súcit kišasoňka, nenie tak zle; vyhral som zanímavú pvavotu a tu sme už temer štyri noci nespali.““

„I v noci ráčite pracovať?“

„„Pracovať práve nie, kišasoňka pekná, to len tak na vívat pri pohároch.““

„Škoda zdravia pane!“

„„Nemožno sa vybehať keď druhovia pokoja nedajú; ale nehajme tak, čo ráčite vyšívať?“

„Nerada by som sa bola prezradila, ale keď ste už videli poviem Vám: to je dar pre Maticu.“

„„Nerozumiem čo to znamená.““

„Neráčili ste nič počuť o Matici?“

„„Počul ale svet sa tomu protiví. Nemôžem byť členom.“

„Tedy ráčte byť zakladateľom.“

„„Prišiel by o mojich klientov.““

Ľudmilka sa od neho odvrátila a šepkala pre sebä: „chlebár!“ Myhoň medzi tým obzeral prácu a vychvaloval šikovné ruky.

Netrvalo dlho a náš zaľúbenec poviedal bez okolkov Ľudmilke príčinu príchodu svojho, poprosil ju nezabudnúc svoju spôsobnosť, rozsiahle známosti pred ňou vychváliť, o ruku.

Ľudmilka ho vypočula pokojne. Mlčala. Myhoň dotieral na odpoveď. Ľudmilka sa neodvolávala na otca ako sa on domnieval, ale mu dala jednu úlohu.

„Predstavte si pane Myhoň dcéru povestí slovenských.“

„„Neznám o tom, ja čítaval romány a novelly.““

„Darmo je, nemôžem za to; v povestiach dávaly milenky milencom rozličné úlohy k vykonaniu, keď sa uchádzali o jejích ruky, ja moju ruku tiež od vyplnenia takej výmienky odvislou robím.“

„„Som hotový ešte štyri noci so súdruhami preharuvať.““

„Také dačo mi nepríjde na um. Na našich horách tatranských a síce v tých najvätších skalinách a rozsadlinách kvitne jedon utešený kvietok, ale je velice ťažko k dostaniu, kto mi ten kvietok najde a prinesie, tomu dám moju ruku, s tým chcem byť jedon pár.“

„„To je z románu, kišasoň ma ráči mystifikovať.““

„Tedy poviem takto: kto mi tú hádanku rozluští a

jej zadosť urobí — toho ženou byť chcem. Lehotu Vám dávam do budúcej jary.“

„„Prosil by som si to aspoň bližšie vysvetliť.““

„Kľúč k hádke tejto podá Vám Ivan Jarý, poproste ho o to.“

„„Bežím k nemu““ — a už letel s poklonami preč.

Ľudmilka sadla ku znionu a zadumená pohrúžila sa do utešených nápevov národních.

V starej začadenej ale už nevidno akou barvou maľovanej a zapustenej izbe za červami zprevŕtaným stolom sedí si bohatý mešťanský syn Števko Bodrý. Pod hlinou skrz na skrz posliepanou pecou odfukuje si strážny boháča, Cerberus jeho pokladov, starý biely dunčo; na roztrhanej starodávnej stoličke vylizuje sa tlstý myšolovec kocúr a podozrive žmurká na té žltáčiky, čo po celom stole sú rozkladené.

Náš bohatec koná svoju dennú prácu. A v čom ona záleží? On je jedinným synom bohatých rodičov, lebo brata svojho vlastného znal násilne a lstive o dedictvo pripraviť, a tak šťastný dedič, má sriebra i zlata plné truhly, toliarov i dukátov mnoho.

Každý deň ráno rozkladie si svoje dukátiky po stole, ako sa len zmiestiť môžu a shovára sa s nimi a skladá jich do hŕb, na kríž, do kolesa, slovom teší, hrá a zabáva sa s nimi. Robieva on toto voždy pri zavretých dverách, bez svedkov mimo tých dvoch dunča a kocúra, jedinných to jeho dôverných priateľov a miláč-

kov. V noci nemá tiež pokoja, dunčo stráži poklady jeho a on každú hodinu skáče z postele a je nepokojný, pozerá či mu dunčo tam leží, či mu ho zlodeji nezabili, či ho neokradnú. — Kocúra ale na to drží, aby mu myši z izby, v nejž jeho poklady sú a v nejž spáva, vylovil a kocúr to robí pilne, pán jeho je skúpy nedáva mu jesť. Náš bohatec sa v noci ztrháva, akonáhle sa myš zjavila, v blízkosti postele šuchla alebo zapišťala, už bol hore a toto daromné vytrhovanie zo sna mu bolo i tak bezsenné noci trávivšiemu veľmi nemilé. My vidíme teraz nášho bohatca svoju denniu prácu konať, sedí si za stolom a prehŕňa sa v žltáčikoch, za žltáčikami prijdú toliare, za toliarmi dvaciatniky; za tymito ale zase od predku a to tak trvá pár hodín. Na záverku nasledujú bankovky. Prvšie nezabudne nikdy odporúčať a na srdce položiť starému dunčovi, aby mu je pred zlodejom chránil; posledné kocúrovi, aby jich pred zkazonosnými zubami myš obraňoval.

K samým peniazom ale takéto rozhovory drží:

„Miláčkovia srdca môjho, vy moje vonné kvetinky, vy moja pekná rodinka, vy moji priatelia, vy moje detičky vás ja milujem, opatrujem, chránim. Vaša spoločnosť mi je milšia nad všetky spoločnosti ľudské. Vy ste tak tiché, pokojné, milé stvorenia, nebúrite sa ako ľudia, nezávidíte si, neprenasledujete sa, jedno s druhým sa snášate, nestárnete mi, keď vás handričkou potrem ligotáte sa mi leskom novým zase. Niet na svete krajšieho, milšieho stvorenia čo ste vy mne milé! Vy potešenie môjho srdca, vy útecha a radosť mojej duše. Ľudia sa vám v ničom nevyrovnajú, tí sa medzi sebou rujú, bijú,

usmrcujú; ludia sú lstiví, zlostní, pokrytskí. Vy otvorene sa ukazujete v celej svojej nahote tak ako ste a snášate sa. Oj, nie jedna panenka stará by sa za ten svet nedala, keby to bola v stave čo vy pri svojej toilete urobiť, totiž: keďby sa akýmisi voňavými olejčekami pomastila a kädejakými sa vôdkami poumývala, tak zmladla ako vy a ligotala sa v tvári svojej. Len sa ma držte moje drahé holúbky a neopustite ma nikdy, veď ste vy mne už k srdcu prirástly.

Môj pán brat lumpáčisko robil si veliké nároky na vás; len dobre že nebohý otec mal toľko rozumu, zomrieť bez závetu; — ja som sa už o to s Myhoňom postaral, aby mu zuby na prázdno kleply. Dunčo vás v tajomnom strážil úkrytu a vy ste ostaly všetky mne. Ach veď ste vy nie súce do cudzej ruky; vy ste len u mňa a len výlučne v mojich rukách šťastné. Keby ste boly do bratových rúk sa dostaly, boly by ste sa tým širym svetom sem tam potulovať, tam by ste sa neboly obdržaly ani za menšinu. Škoda by bolo bývalo vášho vzácneho lesku, už by vás boly docela ošúchaly a otrely hrubianske ruky zlých ľudí a židia by vám boli rovno na krk siahli, lebo by vás neomylne boli obrezávali rad radom. Dobre vám je, lepšie vám je u mňa. Do smrti mojej vás z rúk svojich nevydám a po smrti — ak dostanem tú, po nejž moje srdce túži, lebo chcem vám priateľov zaobstarať, chcem vás rozmnožiť, tej vás poručím k vernej opatere; nie-li pred smrťou mojou vás zakopem do zeme, aby ste i vy so mňou spočívaly a zločinná ruka nenajde vás nikdy. Dobrú noc moje duše! Dobrú noc!

Zhrnúl je zo stola, zaobalil do vriec a zavrel na dva zpusty do železnej reťazami ku stene pribitej truhlice. Potom pokračoval v svojej dennej práci; šiel úroky od požičaných istín svojich po meste vyberať a ponukovať na veliké úroky istiny peniaze potrebujúcim.

Kto závidí tomuto mladému boháčovi tento len chatrne a neúplne opísaný spôsob života? Vravte vy, ctení čitatelia, ja si myslím svoje.

Ivan Jarý, náš známy starý mládenec išiel bystrým krokom od panny Ľudmilky usmievajúc sa, lebo sa mu podarilo čo chcel: vyzýval ju k prejatiu rolly Evičkinej v „Incognite“ ktoré mali dávať ochotníci vo výročitý deň Memoranduma slovenského k dobročinnému cieľu pohorelcov — a Ľudmilka ten zástoj ochotne prijala.

Na zpiatočnej ceste svojej stretnúl sa so Števkom Bodrým a pozdraviac ho, dozvedel sa, že sa poberá k Ľudmilke.

Ľudmilka priam zabrala sa do čítania zástoja svojho a tak ju našiel Bodrý.

Ona ho privítala diviac sa nad tou náhodou, čo jej doniesla to šťastie vidieť ho, keď sa od predošlého výletu neboli videli a potkali. Pýtala sa ho, prečo je taký ako chýr koluje domasedko, že snáď čítava rád knihy. Ale náš Števko Bodrý odvetil:

„Ja knihy vystáť nemôžem, tie len rozum múta, to len takí ľudia navymýšľajú, čo klamú svet a nemajú inej roboty; ja čítam peniaze.“

„„A to Vás robí domasedom?““

„Áno, mám dukáty, toliare, dvaciatniky, mám i bankovky a wechsle; ako aj dlžné úpisy a záväzky — to sú moje knihy, v tých sa ja každodenne preberám.“

„„To je zunovaná vec môj drahý. A potom je to aj hriech toľkým peniazom v truhle ležať. Či dávate na dobročinné ciele. Tu je podpisný hárok na „Maticu Slov.“ tu zase na pohorelcov Javorovských, čo podpíšete? Je to povinnosť každého verného národovca a vy ste vari tiež z nich jedon?

„Ja som boháč.“

„„Tým lepšie, dáte viac.““ . . .

„Ja som té peniaze zdedil!“

„„Tým snadnejšie vám prišly, tým viac ste povinnovatý z nich národ podporovať.““

„Cieľ môjho príchodu k vám je nie ten. Tomu ja nerozumiem, peniaze vyhadzovať na pohorelcov? Nech sú prozretedlní, nech sa dajú ubezpečiť. To by mi bolo treba! Nestarajme sa mi o nich, ale radšej sami o sebä. Kišasoňka, ja Vás ľúbim, ja Vás vzývam (pokľakne) ja žobrem u nôh Vaších o Vašu lásku, ja prosím o Vašu ruku; mám úmysel Vás urobiť bohatou paňou.“

„„Moja odpoveď, povstaňte, je na Vašu ctenú prosbu hneď hotová; ale pane! veď sa ešte málo známe — len pár raz sme sa videli v spoločnosti, na tanečnej zábave, voňahdy na výlete.““

„Ja každý deň príjdem k Vám akonáhle s čítaním peňazí mojích vzácnomilých hotový budem.“

„„To je teda Vaša každodenná práca. Pristávám i

na to pane: Moja ruka ale je odvislá od jednej výminky.““

„A tá je?“

„„V celom širom Slovensku jest jedon zakliaty poklad, je on i tu v meste a okolí našom, v ľudu našom. Kto ten poklad najsť chce, ten musí byť obetivým, trpelivým, neľutovať namáhanie, prácu, keď sa mu ho vykopať podarí, musí z neho pamätať i na chudobu. musí byť dobrým kresťanom, naučiť sa pilne tomu spôsobu akým ho odkliať. Ak Vy ten poklad nájdete, Vaša je moja ruka.“

„Najdem. musím najsť a čo priam o živôt príjdem — ale kde ho hľadať, kde kopať?“

„„Poradím Vám. Choďte k Ivanovi Jarému, on Vám dá vývod, spojte sa s ním a podarí sa Vám to.““

„Ja nechcem, aby o tom i niekto druhý vedel, poklad môj si ja sám vykopem.“

„„Tešilo by ma to velice, keby ste tomu rozumeli, ale bez Ivana nič neurobíte, radím Vám obrátiť sa na neho.““

„Keď ináč nie, urobím aj to, ale ten poklad nesmie byť len našim tajomstvom.“

„„Áno, výlučne len našim tajomstvom, tedy daj Bôh šťastia, s chuťou do práce môj milý.““

Bodrý sa porúčal a utekal k Ivanovi dychtiac celou dušou za pokladom. Ľudmilka sa hlasite za ním smiať musela a potom v dobrej vôli sadnúc ku zniónu hrala a veselo spievala si:

Nič sa neboj šuhajíčku,
Veď sme oba mladí;

Čo nemáme to mať môžme,
Len sa majme radi!“

Sklep miešaného tovaru Jozefa Sladkého bol na široko a ďaleko známy, lebo bol ozaj miešaného tovaru. Na predku boly články kupecké rozličného druhu i šatstva, v zadnej časti železo a v pivnici hrozné bočky silice. Sladký bol kupec nevídaný, on kupčil tak, ako žid ešte i s kožkami a handrami; mal obchod v dreve, pálenicu a v prenájme celý rad krčiem. A uňho to šlo neslýchane, ľudia sadali ako muchy na mäd, kto do sklepu, kto do pivnice, kto do krčmy. Sladký mal i domy a najomníci jeho dobre platili, bo museli. Sladký mal i trafiku i loteriu a sám vkladal do nej, losy kupoval, slovom, všetko zaujal, čo sa len myslieť dá. Nie div, že celé okolie mal ako sa hovorí v hrsti.

„Pán Bôh daj šťastie pán velkomožný!“ pozdravil ho roľník Jano Ťarbavý.

„„Pamodaj Janíčko pamodaj, vítajte u nás, sadnite si, čo dobrého ste nám doniesli? Dávno ste už u nás neboli, už som sa obmýšľal, že ste var ochoreli?““

„Držíme sa ešte všetci ďakuvať pánu Bohu, držíme, iba to dievčatko nám už pozdravelo, nech sa oni chváliť ráča pán velkomožný.“

„„Ďakujem Vám, ešte tak pomaličky s biedou a trápením sa pasujeme.““

„Ej to o mne platí pán veľkomožný. Nešťastie ma potkalo, nuž sa utekám k nim ako ku otcovi.“

„„Len dôverne Janíčko, len dôverne, môj dom je Vám voždy otvorený; veď sme starí známi. — Čože by ste potrebovali?““

„Nuž to dievčatko chúďa Marienku mi pán Bôh k sebe povolal.“ . . .

„„Ach čo nepoviete!““

„Prosil by som na úmor dačo, prijde priam i žena.“

„„Hneď a hneď zariadime. A iného nič, len dôverne?““

„Prepytujem úctive jích vážnu hlavičku pred týdňom mi i kravička odhynula, lebo jedna škoda sama nikdy chodiť nezvykla. Nuž by som ponížene ruky, nohy bozkával.“ . . .

„„Vďačne, vďačne Janíčko môj. Nože si vypite trochu horkého, to Vás posilní. Na úmor vyberieme, na kravu Vám požičiam a na pohrábník vari sa Vám tiež bude páčiť z mojej pivnice?““

„Ponížene ruky nohy bozkávam pán velkomožný za tú milosť, idem ženu hľadať, voliako dlho sa v tej farbe zaklekotala, bude tá mať radosť.“

Odišiel a Jozef Sladký usmieval sa a hovoril sám k sebe: tak treba sedliakov na lep chytať, i ďakuje mi ešte, keď ho bez britvy oholím a hrnie sa vždy ku mne. Neboj sa Ťarbavý, o pár mesiacov budeš na bubni a ja pánom zase dvoch osmín urbárneho sedenia. Ľahkým spôsobom som takto už k päťdesiat oktávam prišiel a tak budem za pár rôčkov nielen kupcom, ale aj bohatým a mocným zemským pánom. Všetko sa mi darí, všetko ide nad očakávanie; len ešte jedno a to bude

korunou môjho života. Ruka utešenej Ľudmilky Kvetnickej musí byť moja — a celý svet mi závideť bude tú krásu. Otec jej je mešťanostom, budem mať vliv i v meste, lebo naši filistri ma len za akéhosi kramára a klamára dosiaľ považujú, počkajte, veď vám svitne v očiach, pravda mi stojí v ceste Myhoň, ale čože sa môže jedon biedny z groša žijúci pravotár so mňou boháčom merať; i ten Bodrý sa pechorí síce, je tiež bohatý, ale z takého bohatstva nemal nikdy nik nič, lebo ten len sedí na tom svojom poklade ako kura na vajcoch. Ruka utešenej Ľudmilky Kvetnických musí byť moja. V tom ho prišli volať, že ženičky priniesly mnoho vriec švábky, pravda že odpoli darmo za silicu začarovat a on si hvízdajúc šiel kupčiť a pokračovať vo švábení ľudu nevoľného.

„Ponížený služobník," pozdravil pán šenkár Holba Sladkého.

„„Pekne vítam pán Holba. Čo nového?""

„Som tak smelý uchádzať sa o ten prenájom hostinca pod Javorím."

„„Bude licitacia. Kto viacej dá, toho bude.""

„Ja by som prosil ponížene smieť spomenúť, žeby ja už len bližší bol, nežli Weiser žid. Ráča sa dobre rozpamätať, že som už na troch hostincoch jejích Milosti podišiel. Na Javorovom by som sa chcel popraviť."

„„Čo mňa do toho, či podišli, či nie? Ja som tiež iba škodu mal s nimi, oni i neporiadne platia i škodu mi robia, myslím, žeby bolo najlepšie, keby sme sa rozišli.""

„To ma nehajú hladom zomrieť so ženou a s päť deťmi. Veď som jim dosť prenájmu platil od desať rokov.“

„„Mne neplatili len od troch i to som mal škodu. Oni i zle platia i málo nápoja predajú; židia dobre platia i mnoho minú. Weiser má deväťoro detí a je pán, každé dieťa mu chodí oblečené ako veľkomožníča on sa vozí na paripách a v šábes sú koláče na stole.““

„Statočný kresťan to tak nemôže žiť, židia klamú.“

„„A sú bohatí.““

„Ja spravodlive chcem žiť na svete.“

„„Ako žobrák!““

„Už vidím, že je všetko daromné!“

„„S Weiserom sa jim neradím chytiť za pasy, hostinec bude iste jeho.““

„No, poručena Bohu. Človeku kamenného srdca prosba nič neplatí. Chytím sa statočnejšieho remesla. S Bohom!““

Chcete ešte jedon výjav z pohyblivého života nášho špekulanta Sladkého? Môžem slúžiť.

„Prosím len na slovíčko pane Sladký, poslední raz som tuná.“

„„Nemáme nič spoločného pani Vysocká. Dobre vedia. že sme nepriatelia, nech sa páči o dom ďalej!““

„I ozaj vonkoncom neobmäkčia to tvrdé svoje srdce?“

„„Nemám času daromné reči počúvať, vidia dobre, že som velice zaujatý.““

„Ó Bože na výsostiach že som ja bola tak hlúpa jích prázdne reči počúvať, ó že moja nebohá dcéra svodcovi, lhárovi uverila!“

„„To nerozumiem.““

„Nerozumejú?“ Keď prejali zadlžený sklep po otcovi a požičali si odo mňa tri tisíc zlatých s tým svätosvätým sľubom: že moju Marinu za manželku pojmú a mňa vdovu k sebe vezmú — tomu nerozumejú? Keď sľuby svoje zničili a písmo od ubohého dievčaťa vydriapať vedeli a zničili — na to už zabudli? Teraz moja dcéra v hrobe a ja žobráčka hotová? Kto je tomu príčina — nerozumejú? Ó by ti Bôh sám platil mordáru môjho dieťaťa, pôvodče môjho nešťastia. Keď si už taký nečlovek, keď mi môj groš dať nechceš — daj mi almužnu!

„„V sklepe sa nič darmo nedáva; tu sa kupuje a predáva. Čo ráča rozkázať, poslúžim?!““

Pani Vysocká šepotala hroznú kliatbu a nevládala ďalej, až omdlela.

Sladký, tento horkého ako blen srdca človek, dal ju skrze paholka vyhodiť na ulicu.

Janko Myhoň pravotár, vychýrený to človek zaklopal u Ivana Jarého.

„Čo mi dáva to šťastie pán pravotár?“

„„Mám velikú prosbu pane Jarý. Vy mi máte v jednej veci vývod dať. Len zkrátka, a hneď k veci, ja nikdy nemám nazbyt času.““

„Som k službám.“

„„Kde kvitne kvet v jar, čo sa panne Ľudmilke Kvetnických ľúbi? Vy viete.““ . . . .

„Znám ten kvet. On v jar kvitne vo výšinách a neprístupných miestach, kvitne červeno; každý kto ten kvet dostať chce, musí byť obetovavý, horlivý muž; nesmie obzerať sa ani na ľavo, nesmie byť otrokom cudzej vôle ani vášní svojich — ináče sa darmo bude ustávať k výšine, na ktorej sa on nachodí, nedostane sa nikdy. — Toľko viem a toľko poviedať môžem.“

„„To sú pletky. Ľutujem že som sa k Vám len ustával, Vy ste i s Ľudmilkou zbláznení poviestkári, poslala ma s aprílom. Mal by som sa hnevať, ale nie, vypomstím sa na nej — ona musí byť moja. Dobre sa majte!““

Sotva že sa Myhoň vzdialil, už zase klopano na Ivanove dvere. Vstúpil náš druhý hrdina Števko Bodrý. Dlho okúňal sa vysloviť pred Jarým príčinu svojho príchodu; ale osmeliac sa konečne mu už len predložil otázku: „Či vie o akomsi poklade?“

„„Viem, o jednom velice vzácnom.““

„Ten mi dvaja najdeme.“

„„Bude ma veľmi tešiť, jestli sa pripojíte. Nebudete ľutovať ustávania? sú s tým spojené veliké nesnadnosti. Hľadanie dlho trvá.““

„Som usrozumený.“

„Kopať budeme veľmi ťažko.“

„Nedbám, čo každý deň.“

„„Dobre tedy. Na druhý týdeň priam začneme.““

„Prečo nie hneď zajtrá?“

„„Len ztrpenie, ešte sa Vám to dosť zunuje.““

„Nikdy, ale o tom nik nesmie znať iba my dvaja.“

„„O to sa netrápte, len sa hotujte k dielu, cvičte sa vo vrelej láske ku bližniemu a pôjde to.““

„Do videnia!“

Stisli si ruky ako najlepší priatelia a rozlúčili sa.

Sladký navštívil mešťanostu Kvetnického v pisárni.

„„Čo máte za žalobu pane Sladký?““

„Prišiel som sám sebä obžalovať.“

„„Hovorte zretedlnejšie.““

„Rád by som Vám pane mešťanosta ukradnúť dcéru.“

„„To je nie tovar na ukradenie.““

„Aby som zle neporobil, dajte mi ju dobrovoľne.“

„Také veci nepatria do úradu pane Sladký, to sa týka domácnosti; k tomu ja nad mojou dcérou ako nad nerozumnou a bezdušnou vecou rozhodovať nemôžem a nebudem: jestli jej náklonnosť máte.““ ...

„Rádby som ju mať, ale som sa ešte nepýtal od kvietočka či dovolí priletieť motýlkovi?“

„„Vy ste veľmi nežný.““

„Ako obyčajne. Nemali byste nič proti tomu, keby mi Vaša dcéra lásku vyznala?“

„„Najprú musíme vedieť či sa to prvšie stane, potom bude reč o posledňom.““

„Letím ako motýlok ku stolistej ružičke.“

Predstavenie výborného divadelného kusa „Incognito“ pod vedením a správcovstvom Ivana Jarého, ktorý úlohu Potomského znamenite previedol, vypadlo nad všetko očakávanie. Naši ochotníci sa pochlapili a obecenstvo bolo nadšené a oduševnené. Po skončenej hre nastalo všeobecné vyvolávanie vyznačivších sa hercov. Čarovnú Evičku, Ľudomilku Kvetnických volali zo tri razi. V obecenstve nepochybovali ani naši traja zaľúbenci a sokovia Myhoň, Bodrý a Sladký. — Pri tanečnej, po divadle nasledovavšej zábave držali sa oni zase tak, ako pri prvšom výlete sme videli a len Ivan, starý mládenec bol v stave z rozpakov vytrbnúť Ľudmilu, do níchž neobyčajným sa chovaním týchto troch ustavične upadala. Tančil sa práve uhorský volný, Ľudmila tančila po boku Sladkého. Sladký hovorlivý šuhaj zabával rečami svojimi Ľudmilu ustavične. Čo len pekného vedel, všetko jej rad radom povravel, takže sám sebä prevýšil a Ľudmila sa núdiť nezdala. Pohovoril jej i o tom, že jemu s ňou najlepšie pristane, nezabudol svoju moc, svoj vliv a svoje bohatstvo pripomenúť, budúcnosť skvelú jej zobraziť, svoju velikú lásku k nej znázorniť a ju o jej vzácnu ručinku požiadať.

Ľudmile prichodil tento pytač velice originálnym, tým skôr ale bola naklonená mu priam odpoviedať. Vyrozpráväla mu, aká je ona slovenka a ako miluje ľud slovenský ako horlivá dcéra národu, spomenula že tento ľud má sám v sebe nebezpečného nepriateľa: ten nepriateľ je hrozný stohlavý drak, ktorého premáhať treba a hlavy jeho jednu po druhej odtínať. Keď ten drak

bude premožený, vtedy slovenský ľud i hmotne i mravne bude blaženejší. Bohužiaľ ale sami synovia nášho národu vydržiavajú draka tohoto, a hádžu mu každodenne obete nevinné, na ktorých sa on pasie a tučí. Buďte tedy hrdinom a keď premôžete tohoto nebezpečného nepriateľa národa a ľudu, moja ruka i moje srdce budú patriť Vám pane Sladký.“

Sladký nerozumel rečiam týmto; Ľudmila núkala ho k rozmyšlovaniu, že iste príjde na to a pozná toho draka, lebo je on v každom okolí hneď menej, hneď zase viacej hlavatý. Lehotu k prevedeniu hrdinstva svojho obdržal i on tak, ako iný do budúcej jary.

Zábava sa skončila, veselá spoločnosť sa rozišla. Obecenstvo oduševnené predsavzalo si ešte čo skôr zase vidieť divadlo slovenské a nutkať ochotníkov k čím skoršiemu zase vystúpeniu. Ináče všetko šlo zase svojim prvším spôsobom. Ivan pracoval v svojom smere na národa roli dedičnej, horlil, namáhal sa všemožne za osvetu, blahobyt, svobodu ľudu svojho v čom mu Ľudmilka pomocnú ruku podávala. Výsledok párročného jích v tomto smere pôsobenia mal už krásno ovocia; lebo obzvlášte v mládeži mešťanskej duch rýdzi národní panoval. Ktoby bol pred pár rokami srovnal mestečko toto a jeho okolie s dnešním položením a stavom jeho, nebol by sa nikam mohol priznať k nemu. Vytrvanlivosť s láskou k národu spojená všetko môže.

Naši traja sokovia i na ďalej si tak žili, ako doposiaľ. Myhoň nehľadal kvet na skalnatých výšinách; ale hľadal česť a slávu a peniaze u ľudí, bársby to aj

na nerovnej ceste a nie s vydobývaním a zastávaním, ale potlačovaním a skrivovaním práva bolo spojené bývalo. Števko Bodrý každodenne konal svoju prácu, čítal peniaze, vyberal úroky, napomínal dunča i kocúra k vernosti a stráži. Josef Sladký vrtil sa ako na čertovom kolese okolo svojich kupcov, dlžníkov, okolo špirituosových bočiek a židov. Ani Števko nepomyslel na poklad, keď vzdor naliehania svojho na Jarého neukiazal mu tento zem, kde by kopať mohli; ale hovoril mu o akomsi poklade v povetrí a či v mesiaci, čo mu on naskrze porozumieť nemohol; ani Jozef Sladký nebol v stave vyhádnuť, čoby ten drak stohlavatý, ktorý aspoň v každom okolí slovenského ľudu vraj deväť hláv má, znamenať mal, vyrazil si to z hlavy, vediac ba pevne presvedčený súc, že je to len kaprizza od Ľudmily a že mu jej rúčku bohatstvo jeho i tak získať v stave je.

Za povinnosť si pokladám tu pár slov ešte o Ľudmile a Jarom prehovoriť. Známe už do podrobna troch sokov, aj Jarého ráz nám je temer docela známy: ale o Ľudmile ako hodnej dcére národa pár slov k vysvetleniu zbytočno spomenúť nebude.

Ľudmila v čas ztratila matku drahú, otec bohatý mešťanosta rád videl jedinnú dcéru a pečoval všemožným spôsobom o dobré vychovanie svojej dcéry. My to ale z vlastnej zkúšenosti velice dobre vieme, aký duch panuje na ústavoch vychovávacích po vlasti našej; je to duch cudzý, duch nenárodní. V takomto duchu bola aj naša Ľudmilka na vychovávacom a vzdelávacom dievčen-

skom ústave vychovaná. Navráťac sa domov počala sa nová aera v dome Kvetnickovskom. Otec nemajúc pevného národného presvedčenia povoloval dcére vo všetkom a ona počala maďarské noviny, maďarské zábavy vydržiavať, počala v meste ako nová jakási „honleány“ účinkovať.

Ivan Jarý už predtým národne pôsobil, odrazu poznal tú nebezpečnú sokiňu svojho pôsobenia a nie málo bol predesený nad nebezpečenstvom jeho snahám hroziacim. — Ivan šuhaj rozumný a zkúšený neobmýšľal sa ani najmenej nastúpiť tú opravdovú cestu k žiadanému cieľu — totiž známosť si urobiť s Ľudmilou, ktorá pri tak krásnom slovenskom mene tak krivo vychovaná súc, na škodu národu svojmu pracuje. Podarilo sa mu sblížiť sa ku Ľudmile. Pomaličky darilo sa i jeho pôsobenie a Ľudmila prichodila k sebe, počala poznávať svoj dosavádny blud a nahliadať, ktorá je tá pravá cesta, až zo zablúdilej odrodilky vyvinula sa, ako sme videli, odhodlaná a neohrožená dcéra rodu. Ako prú v odpornom, tak teraz v národňom smysle pôsobila. Ivan a Ľudmila stali sa nerozlučnými priateľmi a to priateľstvo bolo vzácne, lebo myšlienka národnia je sviedla spolu.

Ťažko očakávaná jar konečne zavítala. Od roka často sa Ľudmila potkala s troma sokami a jej priaznivcami, často sa jich opytovala, či už pokročili nie ako vo vykázanom jim diele; ale ničoho sa nedozvedela, lebo všetci traja sa tomu vyhýbali. Naopak ale dozvedela sa z chýru, že Myhoň v povedomí svojej pravotár-

skej slávy sa stal veľmi rozpustilým a výstupným, čo svojim zdravím draho platil; — že Bodrému prišiel brat ako obyčajný tulák zo sveta a že mu mnohé nepríjemnosti i hanbu pôsobí; — že Sladký následkom svojich klamov mnohé nepríjemnosti máva a židia ho dobre obracajú.

Bolo zase slovenské predstavenie. Ľudmila hrala zaľúbenú úlohu s Ivanom Jarým. Oj, jak mu závideli tú hru s Ľudmilkou všetci traja sokovia, a neraz pri nežnejších výjavoch i zubami si zaškrípali na Ivana.

Bol dnes práve uložený deň, kde sa traja sokovia od šumnej Ľudmily mali konečne dozvedieť istoty. Po skončenej hre boli všetci traja zavolaní k večere do domu Kvetnických, potom že príjdu na taneční ples. U Kvetnických bola len malá spoločnosť zo samých rodinních pozostávajúca, Ivan Jarý tiež nechyboval. Naši traja známi sokovia divne pozerali jedon na druhého, keď sa v tak významný deň všetci traja za stolom videli. Po večeri zabrali sa do bočnej bohato osvetlenej ovenčenej a ozdobenej chyži. Domový pán tou zprávou prekvapil hostí svojích, že prišli na veru. Každý bol zvedavý poznať vyvoleného slečny Ľudmilky. Domový pán sa vyjadril, že s tým ešte sám slúžiť nemôže; lebo že sa to tu rozhodnúť má.

Tu sa ozval Myhoň pravotár, že on pýtal o ruku Ľudmily, hneď na to Bodrý že i on a Sladký taktiež, že nadovšetko on.

Ľudmilka sa horlivých pytačov rad radom s úsmechom pýtala:

Myhoňa: Doniesli ste červený kvet pán pravotár?

Myhoň čosi hovoril o pletkách a podal na dar zlatú reťaz svojej vyvolenej. Ona sa zdráhala ju prijať.

Bodrého: Či našiel zakliaty poklad?

Bodrý nechcel o poklade nič znať, ale doniesol svojej budúcej neveste sto dukátov v dare. Ona sa je prijať zdráhala.

Sladkého. Či premáhal a premohol draka? On nevravel o drakovi ani slova, ale podával kráske svojho srdca veliký šnôru tých najvzácnejších peral. Ona je prijať sa zdráhala.

Naši sokovia počali každý pre sebä o ruku Ľudmilinú prosiť a jeden proti druhému hanou a urážkami vystupovať, až domáci pán jich uspokojil a kázal Ľudmilke sa osvedčiť.

Naši traja sokovia výpoveď Ľudmilinú napnute a zvedave očakávali, takže ani nedýchali; celá spoločnosť bola ako na trní, len Ivan bol spokojný.

„Slavná spoločnosť — počala Ľudmila — ťažko je deve odhodlať sa tam, kde je tak šťastlivá, troch pytačov od razu vidieť pred sebou.“ . . .

Myhoň: Ja som chýrečný pravotár.

Bodrý: Ja veliký boháč.

Sladký: Ja ešte väčší prosím.

Ľudmila: Mne na tom ani najmenej nezáleží páni moji! Ja si chcem vziať muža a nie jeho slávu, ani peniaze. Som verná dcéra rodu slovenského, túžim po manželovi mojeho smýšľania, odrodilcovi ruku podať ne-

môžem a nesmiem. Chcela som Vás páni skúsiť a na cestu priviesť, preto som vám dala tri úlohy.

Kvietok červený pane Myhoň je kvet národnej svobody, ten kvitne na neprístupných miestach, je červený preto, že býva krvou obetí svojich polievaný. Vy ste ma nechceli rozumieť a v prospech vysvobodenia sa z pút otroctva národa nášho ani krížom slamy preložiť a Vám by to ako pravotárovi veru velice utešene bolo svedčilo. Vy ste ako pravotár právo krívili a ľud otročili. Vy sa chlúbite Vašou vyhratou pravotou, ktorou ste zničili ubohú vdovu i s dietkami. Katovi môjho národa nepodám ruku moju.

Kvetnický: A tú Vami ošudenú vdovu i so sirotami vzal som ja do opatery.

Myhoň škrípajúc zubami zmizol ako rýchlo len mohol.

Ľudmila: Poklad zakliaty v neumelom národe slovenskom je osveta. Na tú hovorí Kollár:

„Dejte nám tou s duchem slovanskosti,
A pak národ máte viděti
Jaký nebyl ještě v minulosti!“

Tento poklad som ja rozumela, abyste hľadali pane Bodrý. Vy ste bohatý, mnoho ste mohli urobiť pre pozdvihenie ľudu nášho, pre osvetu jeho; ale Váš poklad je hrivna zakopaná — vy nemáte citu národného, na moju ruku tedy nenárokujte viacej.

Kvetnický: Váš túlavý brat Vás mojim menom prosí o almužnu, dajte mu dobrovoľne čo ste mu po-

vinnen, síce najdeme ešte spôsob právo mu prislúžiť. Všetci pravotári sa nepodobajú Myhoňovi.

Števko Bodrý zbľadol, sedel ako zkamenelý, myslel na brata a ošklivil sa, prišly mu na um dukátiky a oči jeho sa slzami zalialy.

Ľudmila: Stohlavý drak národ náš zožierajúci je pálenka, je jeho nemiernosť v jej pití. Tohoto draka premáhať som Vás prosila pane Sladký, ale vy ste ho ešte kŕmili. Vy ste bezsrdcí špekulant. Pre takého mňa môj starostlivý otec nechoval.

Sladký sa ospravedlňoval ako vedel. Kvetnický mu ale pretrhol reč a slovil: Jana Ťarbavého znáte? Ten je v mojej službe, lebo jeho majetok je v pazúroch hrozného ukrutníka; pani Vysocká je v mojom dome a neradil by som sa niekomu s ňou sísť; bývalý šenkár Hoľba je mojim hospodníkom, robí remeslo a dobre sa mu darí. — Vidíte, že vieme všetko. Páni! napravte sa, cesta po ktorej kráčate je cesta zlá, je cesta smrti a nie života.

Oba slubovali že by jich Ľudmilka napravila, keby sa jim niektorému dostala za manželku.

Ľudmila: Moja ruka je už zadaná, znám muža horlivého národovca, znám verného syna svojho ubiedeného slovenského národa. On všetko to vykonal sám, čo som ja od vás troch žiadala. On stojí za svobodu, za osvetu, za blahobyt národa biedneho. S mnohými prekážkami zasadzuje sa za práva ľudu, zakladá knižnice, usporaduje divadlá a tak napomáha osvetu, zakladá spolky miernosti a tak premáha toho draka stohlavého, tú hydru

nápoja. A ani je nemožno, vyrátať všetko pánovia, čo on podniká pre blaho ľudu svojho. Tomuto šlachetnému mužovi patrí moja ruka.

Kvetnický: Tomu i ja vďačne dám moje otcovské požehnanie a stokrát tisíc mojej dcére do vena.

Celá spoločnosť jásala.

Razom pýtali sa Sladký i Bodrý: kto je ten šťastlivý?

Razom odpovedali otec i dcéra: Ivan Jarý!

Ivan sa začervenal a dvaja sokovia sa smiali: „Starý mládenec!“

Ľudmilu preletel mráčok hnevu po spanilej tvári, na čo vetila: Páni moji! nech že bude sľúbenec môj starý mládenec, je lepší nežli vy traja „mladí starci“ nemajúci vznešenejšej myšlienky v živote, nežli mamonnu a zverskú úživu. Môj Ivan, keď aj nestojí za takých sto, ale za vás troch neomylne — odpustite mi tú poklonu ale je spravodlivá. Buďte vy pyšní na svoje nič, ja som pyšná na šlachetne rodomilé srdce môjho vyvolenca a potom vedzte, čo básnik nadšenec hovorí:

„A čo je mladosť? dvacať päť rokov
Ružových tvár hladkosť jará?
Či údov sila? či strmosť krokov?
Toto sa všetko sostará!
Mladosť je túžba živá po kráse,
Je hlas nebeský v zemskom ohlase,
Je nepokoj duši svatý;
Je tá mohútnosť čo slávu hľadá,
Je kvetín lásky rajská záhrada,
Je aňjel v prachu zaviaty!“

Ivan s Ľudmilou padli si do náručia, a otec dal jim svoje svaté požehnanie. Oba pozostalí sokovia sa vytratili.

O pôl hodiny tančil Ivan s Ľudmilou ako so svojou sverenicou; všetci vedeli, že sú od dnes jedon pár.

O šťastí nášho mladého páru slov šíriť nebudem. Taký pár, čo o druhého blaženstvo pečuje; taký pár, čo národa svojho a domoviny svojej blaho na srdci vrelom nosí — je neomylne v spojení svojom v nepretrženom účinkovaní za myšlienku svobody, osvety a blaženosti národnej i sám blažený.

Zanímalo ale by Vás asnáď čo sa s našími troma mamonármi a mladými starcí povodilo? Či a jako sa poženili?

Nerozlúčime sa s nimi bez toho, aby sme si o jich lose niečo nepodotkli; ale možno, že sa o nich niečoho iného dozvieme, nežli sme očakávali.

Minulo päť, šesť rokov blaženého nažívania nášho milého slovenského páru v tom manželskom stave — tu sa vydali raz na cestu priateľov Ivanových navštíviť.

Poznamenať treba, že Myhoň z mestečka sa po výjave u Kvetnických v krátkom čase do mesta P.... prestehoval a tam v spôsobe svojho života pokračoval.

Vo veselej spoločnosti mesta P.... našli sa u svojej rodiny naši manželia Ivan s Ľudmilou. Boly meniny domáceho pána. Divný bol tam jedon z hostí. Chodiť nemohol, len ho nosili; že ale bol pravotárom

domu dal sa doniesť ku slavnosti. Vidieť to, ako málo čo vyše tricatročný šuhaj už nenie v stave na svojich nohách stáť, bolo trápne. A nebol to nik iný, nežli náš známy od neporiadneho života zavčasu sostarevší sa „mladý starec“ — pravotár Myhoň. On sám cítil svoju biedu a nevydržal dlho v spoločnosti, vidiac tých kvetúcich manželov Ivana s Ľudmilou.

Ľudmila rozprávala rodine svojej o svojich troch pytačoch.

Števko Bodrý prišiel vzdor strážneho Dunča, ktorého jeho brat otrovil o svoje dukátiky — brat ho s kamarátmi svojimi prepadol v noci a o všetko pripravil — s nimi ale prišiel aj o rozum. Je biedny zmraštený, zanedbaný človek, opravdivý to „mladý starec“ a to bláznivý.

Iba snáď ten špekulant Sladký bude najšťastnejší? Sladký má ešte svoj sklep i pivnicu plnú silice, ale židia ho znamenite obriadili, tak že majetok jeho ide očividome dolu kopcom. Mnohoráz vyhorel a to zlostnou rukou podloženým požiarom, ešte viacej ráz ho obkrádli, slovom, mal mnoho nepríjemností a ešte viacej ztraty. Následkom toho je už celkom šedivý a shrbený — starosť ho tak zkazila — je to satyra tricatročného šuhaja — opravdový „mladý starec“

Čo je srdce bez citu, čo človek bez hlavy, čo záhrada bez kvetu, čo strom bez ovocia, čo nebo bez slnca, mesiaca a hviezd; — to je mladosť bez oduše-

vnenia a zápalu, bez zaujímavosti za to, čo je krásne, slavné a dobré.

Mlaď naša! zhroz sa mladosti takejto a ži odušev-nene za národa blaho!

Tak ti:

„Tvoja mladosť,
Nevynde na márnosť,
Nevynde na márnosť
Pre tvoju nedbalosť!“

Pamätaj že:

Zmrhanú mladosť na tomto svete,
Nikdy nik viac nenahradí:
„Ale kto kráse a sláve žije,
Ten večne ostane mladý.“

Miloslav Dumný.

SLOVENSKO.

náte tú zem, kde sťa hradby, valy
K ostrahe jej vrchy k nebu strmia;
Kde sťa väže zrutné bralá, skaly
Na jej vrahov hrozbu dolu hrmia?
Slovensko to v skalách vrchoch hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, tisíce kde dolín
Hory od hôr, kraj od kraja lúča,
Kde, keď hľadíš jejich do okolín
Všade zreš moc jedlín, dúbrav, búča?
Slovensko to v lesoch, hájoch hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem kde sa na vše strany
Hory doly všade po nej vijú,
Ktorých žily ešte nepoznaný
Poklad v sebe drahých kovov kryjú?
Slovensko to na nerosty hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, teplých, mädokyšných
Množstvo žriedal z ktorej von sa varí,
Najmä v stranách jej tam horských pyšných,
V nichžto zdravia hľadá mladý, starý?
Slovensko to v zdravých vodách hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, stoveké kde lipy
Vôňu ľúbu vôkol rozlievajú,
Kde mäd z úlov, mlieko z dbenôk kypí,
Tráviny kde bujné vyrastajú?
Slovensko to v stádoch, včelách hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, jejžto kopce, stráne
Vínnymi sú ovenčené rievy,
Kde sa vlnia zrnným klasom pláne
K žatve vábäc šuhajov i devy?
Slovensko to v zbožĺ, víne hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, kde sa rybné vinú
Rieky jako hadi dolinami,
Na nichž plte ťažké dolu plynú
S hmotou drevnou, riadom, plodinami?
Slovensko to v rybách, pltiach hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, na skalách kde hrady
Jako hniezda orlov sedia smelých,

Plodné kde sú po údoliach sady
Vôkol domov, dedín i miest celých?
Slovensko to v hradoch, sadoch hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, biele švarné, bodré
Kde sú chlapi jako jedle, buky,
Okrúhla tvár, oči čierne, modré,
Bystrý um, kde vládnu pilné ruky?
Slovensko to na ľud pekný hojné,
Sú to Tatry krásne, srdcokojné,

Znáte tú zem, kde jej národ ctivý,
Choc i bez škôl, učenia a cviku,
Remesly sa i kupectvom živí
Širym svetom bez klamu a kriku?
Slovensko to v dielňach, tržbách hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, kde les, pole, luhy
Spevom čarným Víl a ptákov znejú,
Ktorým juhne i ľad srdca tuhý,
Bôľne duše tešia sa a krejú?
Slovensko to na spev, piesne hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, kde sa ešte boja
Boha, kde má dajakú cnosť cenu,

Dávny kde mrav otcov ešte koja,
Pohostinnosť najmä oslavenú?
Slovensko to v zbožných mravoch hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, ktorá na severu
Poliakom a Rusom na východe,
Moravanom v západ dáva vieru,
Maďarom že na juh ruku k shode?
Slovensko to, na priateľstvo hojné;
Sú to Tatry krásne, srdcokojné.

Znáte tú zem, kde ľud otročený
Putá trhá, k životu sa budí,
Kde syn k vlasti láskou rozohnený
Z ľudu svojho biedu zvliecť sa trudí?
Slovensko to, ktoré z mrtvých vstáva;
Zem mi svatá, moja radosť, sláva!

Jurko Slota.

SVETLONOSI.

Čo si zakladáš tú masku?
Čo meníš hlas?... staré šaľby
Svet už teraz zná rozoznať
Šedivú handru od maľby!

Ty slávu hľadáš za peniaz?
Čo biedny v slzách zarobil;
Chorým vypíjaš lekárstvo,
Abys jich skorej umoril.

Ty v mene Božom — nečlovek!
Zhojené otváraš rany,
Ty v mene Božom poháňaš
Veriacich v pekelné brány.

V mene národa — haníš ho,
Tupíš ho v tvár Europy!
Tvojmu on, myslíš kosáku
Jako hríb zrástol pod ploty!

Nože mu schyťte tú larvu,
Ukráťte už raz ponosy!
Či biedny ľud takí majú
Vodiť k cieľu — svetlonosi?!

Janko Čaják.

TÚŽBY.

Túžim, — trápim sa; netúžim, — mučím sa;
Vždy len s pokojom duše rozlúčim sa.
Netúžiť ťažko! A čože je túžiť!
Dušu i srdce len nadarmo súžiť!
Túžby v nádejách svet veľký staväjú,
Ale v skutočnosť darmo pozerajú.
Skutočnosť suchá, pustá jak Sahara,
Ni najmenší vid krásy neotvára.
Čo novú túžbu v citu, v mysli stvorím,
V skutočnosť nazrem — už nádeje sborím.
Nuž darmo sladkým maľovidlom s' korím,
Len klamné raje a bôľ si tu sporím.

A predca túžim! Čo to za túženie?
K čomu to večné mysle pohrúženie
V tie bájne svety mladistvej nádeje?
Že ono predca srdce, dušu hreje,
Že i v tých trapoch ona s' predca teší
A komuže tým zaviní? čo zhreší? —
Čo je nemožno lichej skutočnosti,
Duša vídava v túžob obraznosti;
Čoho tu nieto, čo tu neočujem,
V túžbach objímam, v nádejách milujem:
Krásu národa, slavianskej slávy deň,
Odňatú korisť vrahom, jich jatých v plen,

Lžesvet za podnož pravde pokorený
A sbor pravdivých slávou ozorený,
Zlobu pod pätou anjela zdusenú,
Nevinnosť mečom mocných zaštítenú,
I lúbosť verných v srdečnom objatí,
I jak nečinnosť, jak podlosť sa tratí,
Jak tu víťazné piesne k sláve Boha,
Ozvenou hrmí hora i obloha.

* * *

Túžim. — trápim sa; netúžim, — mučím sa;
Vždy len s pokojom duše rozlúčim sa.
V netúžbach darmo, v túžbach pre peknotu;
Nuž jakú sudbu vyrečiem životu?
„Túžiť mi dané po pravde a kráse;
Túžil som, túžim, túžiť budem zase. —
Túž duša mladá! Jak prijde, čo chceme,
Jako so známym vďačne sa sretneme;
Jak svet i zhltne o čom my snívali:
V snách sme ho aspoň — a krásne vídali!“

Pavel Dobšinský.

VZDYCHY VACOVSKÉ. *)

(V záhrade.)

Nič tu, iba strechy
Vidím šindelové
Nič tu, iba brechy
Očuvávam psove!

U susedov v chlieve
Hladný somár hiaka,
Voziar v strašnom hneve
V uliciach huláka:

„Hyó, čihí!“ ... prask, pác“
A to „teremtette“ —
Čúvate, kým na plac
Z bahna vybrednete.

A jedon je v dome,
Ktorému sa sníva,

*) Pod týmto názvom písal svojej panej drahý náš „národní vázeň,“ Dr. J. M. L. Hurban daktoré básne; z priateľskej ruky dostali sme jednu z nich, i podávame ju tu velect. obecenstvu slovenskému s tou najvätšou ochotou, aby drahí Bratia a Sestry nevyžitých, svieži na našich Tatier jaké také tušenie mali o tom, čo náš prvý, neohrožený bojovník cítiť musel, keď mu beh tohto sveta pre pravdu zlatú svobodu na čas odňal a z náručia milej rodinky, no i celého národu vyrval.

Red.

Že žije v Sodome,
Pije, kľaje, zýva!

Ach!... pusto, surovo,
Mŕtvo a nemo tu
Pre toho, kto slovo
Ľúbi a krásotu!

No tam za strechami,
Nad jejich komíny
Hora sa s vrchami
Dvíha do výšiny.

Do modrej výšiny
Hory pnú sa modré,
Za nimi rodiny
Mojej plemä bodré.

Za tymi horami
Mojej lásky svety,
Za tymi horami
Národ, žena, deti!

Tam i bohatieri,
I národnie ženy,
I zvestcovia viery,
I mlaď veľkej ceny!

Tam nedela — tichá,
A kostoly hlučné,

V posmechu je pýcha
A sodomstvo tučné!

Tam ti žiak neučí,
Učbár nelenivie,
Bohatý neskňučí,
Mladík nešedivie!

Dievča neshľadáva
Tajomné zábavy,
A v zjavných nedáva
V šibrinky svej slávy!

Tam mňa — za tie hory
Za tie modré stráne —
Tyranom na vzdory
Prenes Kriste Pane!

SOPKA.

Plameň blnká v mojej hlave,
Jak oheň vo vňútru Hekly,
Jak čoby vo strmom splave
Prúdy lávy vo mne tiekly.

Otvára sa kráter žhavý
Z hlbín mysle dym sa rúti,
Stlp to dymu čiernotmavý
Hor ku oblakom sa krúti.

Moja hlava sopka divá,
Výbuch sa v nej strašný strojí
Zúri v nej búr nešťastlivá,
Živel proti živlu v boji.

Jak to šľahá, vrie a hrmí,
Jak to praští a lomcuje:
Sťa keď z Tatier potok strmý
V priepasť letí — padá v sluje.

Všetko v zmätku, všetko v trení,
Pukajú sa sopky steny...
Jaj, Bože môj!... v okamžení
Vyrúťa sa lávy penny....

Hľaď! dymový stlp beleje,
Tisíc iskier v ňom zplápolá
Pukla sopka!... lávy leje
Ničia krásne nivy, dolá...,

A tie prúdy — ohňa prúdy —
Sťaby blesky z mračna šeru
Páľa stromy, hrady, búdy —
A len sa dial — a dial derú.

To je zkaza, to pohroma,
Ľud uteká na zlom hlavy,
Všetko nehá v korisť doma,
Letí — nevie, kde sa staví....

Zmizly nivy, mestá, hrady,
More ohňa jich prikrýva;
Len polnocou mesiac bľadý,
Sa na zkazu túto díva!...

* * *

Ach, počujte bratia moji!
Hlava moja — je tá Hekla
A myšlienky moje v boji
Tvoria túto lávu pekla.

A tie živly rozrúznené:
Sú predsudky tohto sveta —
A tie nivy popálené:
Puky — z mojich cieľov kveta....

Stíchla sopka, — oheň chladne,
Láva stydne, kameneje:
Čo raz vyschlo, neomladne —
V rumoch ležia mi nádeje!...

Ľudovít Kubáni.

JUHOSLOVANSKÝ POSTUP.

Hor sa bratia! do rúk zbrane!
Čo sa má stať, nech sa stane.
Dosť sme sa už namodlili —
Teraz nech sa lámu sily!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Slovo mieru vrah neslúcha;
Ta, nech čuje lom obucha!
Ruka prajná neprijatá —
Teraz nech tne Slávy kata!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Nebolo to a nemôž byť;
Nesmie Slovan viac v rabstve žiť:
V dome jeho Bohom danom
Nebude viac Turčín pánom!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Národ náš je slávy synom:
Hor sa! teda k slávnym činom
Plece k plecu, brat ku bratu;
Dobime si voľnosť zlatú!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Národ, voľnosť, česť i viera —
Za ne junák rád umiera;
Smelo víta deň krvavý,
Vie že za nim slnko slávy!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Keď i padne, padne v objem,
Objíme ho slovanská zem;
Zavznie nad nim miesto zvonov —
Pieseň voľných millionov!
Napred! napred! čas nemarme;
Lepšia smrť, jak život v jarme!

Ján Botto.

MOJA PIESEŇ.

Dievčinu znám zlatovlasú
V podkriváňskej hore;
Jako slávik ľubohlasú,
Krásnu jak tie zore.
Slnko zláti jej vlas,
Rosa ju umýva —
A jej srieborný hlas
Posily nabýva
Z piesne čarovných krás.

Len že ona je jak divý
Holub bojazlivá:
To v medzierke, to pod krivý
Končiar sa mi skrýva;
Hneď jak rybka pláva
Po zelenom plese,
Hneď, kde dunie riava,
Jak vietor sa nese;
Nikde nepostáva.

Kde jej nôžky malé, útle
Zeme sa týkajú!
Zvädlé trávy, stromy bútle
K sebe prichádzajú.
Nač len svoje klade
Rúčky belosňažné:
Tam po zime, ľade!
Kvitne jaro nežné,
Puto padá všade.

Neraz volám ju ku sebe,
Keď si vyspevuje,
A ona mi vždy na nebe
Rúčkou ukazuje:
Zdá sa mi, že je znak
Ten nie bezdôvodný,
Bo ja tam už beztak
Len budem svobodný,
Jako ten rajský pták.

Nezabudov.

TAJDITE PIESNE.

ilosti piesne tajdite!
Nehnem viac strunou vám k vôli;
Už som dosť spieval, viac nikam,
Leda ku vlastnej nevoli.

Žiadon var' básnik nerobil
S mesiacom také parády
Jako ja, ani s potokom,
Jak si tečie, jak sa hadí.

Hviezdy?!... Tie som dosť citoval,
Ale i to ma mrzelo,
To sa mi k výrazu lásky
Ešte pri málo videlo.

Tak som sa pustil ku skalám,
K víchrom, čo dujú na mori;
Neskoršie mi na um sišly
Pyramidy, meteory.

Naposledok som už slová,
Ktoré my ani nemáme,
Použil, jako versiu
Citov mojich k jednej dáme.

No už jak to nespomôže,
Myslím — rozvažujem v sebe,

Tak mi len Kriváň ostáva
A potom prosto — do nebe.

Ale táto — povážte si! —
Za pesničky na ostatku,
Nie žeby vám srdce dala,
Ale — mopsľa na pamiatku!

* * *

Milosti piesne tajdite!
Nehnem viac strunu vám k vôli:
Už som dosť spieval, viac nikam
Leda ku vlastnej nevoli.

Janko Čaják.

LOVEC NA STRÁŽI.

Stojí lovec na návrší
Ohliada sa v doliny;
Dolu nižšie medzi kríčky
Hľadá dievča maliny.

Čo odtrhne, to ukladá
V košíčok si pletený

A pri každom kríčku nôti,
Až tak idú ozveny.

„Hej ty dievča, povedz že mi,
Čo hľadáš tu, čie si ty?
Nebojíš sa, že ťa dakto
V týchto horách uchytí?“

Dievča zdvihne hlávku hore,
Na lovca sa usmieva,
A len ďalej krajom lesa
Hľadá, hľadá — a spieva.

Srnka letí grúňom hore,
Za ňou druhá cez klady
Šuhaj lovec nič nečuje —
— Medzi kríčky len hľadí.

Janko Čaják.

MOJIM VRSTOVNÍKOM. *)

Tisíc rokov nás tlačilo, dlávilo,
Sto liet sypalo na nás peklo a hrom:
Oj! ale ešte naše Tatry stoja,
Oj, ešte tečie Torysa, Váh i Hron;
A po nich chlapci zo sna rozobraní
Nové k životu otvárajú brány.
Chlapci, dvíhajme sa!

Nepriaznik stojí, kliatbu strašnú v ústach,
Že prajný tejto zdar sily dodáva,
Avšak podvodom rád by najprv sputnať
Čo k svojrodniemu životu povstáva.
Oj, čo v driemotách nedal sa zadláviť,
Národ ten vie i skutky sa osláviť!
Chlapci sberajme sa!

Do kola bratia! podajme si ruky
Ku zasvateniu svojrodoľúbosti:
Zahučia Tatry, trojtok pôjde bystro,
Keď zavznie naša prísaha vernosti!
Psohlavec nabyv v krotkosť našu viery
Už smrtonosné zuby na nás cerí:
Chlapci nedajme sa!

Dr. Korauš.

*) Tieto srdca výlevy písané sú mnohosľubným pevcom r. 1863 po nápade od dvoch hnusných odrodilcov na výtečného národovca nášho dňa 15. mája v Liptove urobenom. Red.

SLOVO ZÁVEREČNÉ.

Učte sa mládež! nové časy staly,
Slavní dosiaľ len boli tí, čo bijú;
My sme robili, iní si písali —
Zlodeji, lhári — našu historiu:
Učte sa, cvičte! — bo vymrú poeti —
Beda nám v hrobe, otcom — nemých detí!

A. Sládkovič.

Tak šumie hlas nášeho mädoústeho „Ondrejka“, večne mladého to pevca pohronského, — i hlboko vráža sa v útroby duše mojej, ktorá tak často s nim rovnako citieva a núti ma, abych chtiac či nechtiac z úkrytosti svojej predstúpil pred obličaj drahých Bratov a Sestier mladistvého Slovenska — a to, čo prvý teraz žijúci poet náš spevom svojim tklivým docieliť si praje, smelým vystúpením svojim v život uviesť som sa domáhal.

V dnešnej dobe, v ktorej najlepší mužovia roda nášeho časnosť s večnosťou zamieňajú, svobodu i život svoj v obeť národa nešťastného nesú, v ktorej najvätšie zataraseniny a záveje stoja nám v ceste, — áno v ktorej tak rečeno nový vek — — životu našemu sa objavuje, v ňomž náš národ, ten bájny popelvál, zo sna a hniloby prebrať sa musí, aby neostal vo všetkých pomeroch života ďaleko za druhými národami, ale sa hýbal silou neohroženou s mocou sviežou, nezvratnou k životu; —

v dobe hovorím tejto padá nám všetkým do očú v národňo-politickom rozvoji najmä jedna medzera, s ktorou národ náš s prospechom k predu potisknúť nemôžeme. My, ktorí máme i silu i vôľu, musíme medzi iným z času na čas podávať národu také prostriedky, ktoré by jeho v spánok ukolembanú myseľ, ducha i srdce zachvátily, z nečinnosti a ospalosti ho vzbudily, áno i v prácach trudných národa oslabeného ducha rozveselily a k novým prácam posilnily, — no i mládež, ten puk našej blaženejšej budúcnosti k národnej našej veci pripútaly a z nej na svet súcich delníkov, — „keď vymrú poeti“ — ktorí nám novú tak rečeno vybájili, stvorili, — na budúce časy vzdelaly. Bo keď túto medzeru zaplniť by sme premeškali, trudnou myslou na to dívali by sa tí, čo v borbe za svoj národ a jeho kresťanskú osvetu mrú, ťažké preťažké boly by jejich putá za rod nesené, — áno vtedy ešte len by mohli kvíliť so spevcom pohronským: „Beda nám v hrobe, otcom — nemých detí!“

Medzeru tú zaplniť môžu v prvom rade národnie zábavníky a v nich pestovaná krásoslovesnosť, od ktorej — Boh zná prečo — začal národ náš od istého času sa odťahovať a bočiť; ba áno k obávaniu sa už bolo, že i ti najlepší duchovia, na poli tomto zdarne učinkovavší perá svoje odložia.

Abych medzeru tú zaplnil, abych realisoval túžbu pevcovu, túžbu tak mnohých milovníkov národa svojeho, — abych ľahostajnosť tú zapúdil, snažil som sa častejším dopisovaním na prednejších našich mužov a spisovateľov ta učinkovať, by sa sily spisovateľské jakoby „v čaty, v kŕdle, v hromady“ a v tábory sdrúžily — a

tak nový, svieži ruch na poli tomto sa vzbudil. Že sa mi to, sláva buď Bohu! previesť podarilo: toho dôkazom je v prvom rade tento prvý ročník národnieho almanahu „Táboru“, ktorý k Vám, drahí Bratia a Sestry, na milé naše Slovensko vysielam, a síce v tom úprimnom presvedčení, že prácičkou touto blaženejších chvíl svojich aspoň malú medzeru potrieb našich národňo-politických zaplním, trapné mysle obveselím, dnešniemu geniu národa našeho, no i jeho hrdinom, mužom to i pohodlie i život rodu svojmu v obeť nesúcim, — jaký taký pomníčok vystavím.

„Tábor“ náš pasujúc sa s veľa prekážkami a odpornosťami nemohol na čas vyjsť; no teraz, keď prekážky sú odstránené, bude s novým rokom vychádzať. Majúc však pre rok 1871 k vydaniu určené dielo našeho nezapomenuteľného Ľudovíta Kubániho „Troch Sokolov,“ vjde druhý ročník „Táboru“ len na nový rok 1872. Zohľadu tohto prosím p. t. spisovateľov slovenských, aby pre ročník II. „Táboru“ práce svoje do konca tohto roku k redaktorovi zaslať ráčili.

Ostatne vyslovujem čo najsrdečnejšie poďakovanie všetkým tým šlechetným jednotlivcom, ktorí či literárnymi prácami svojimi, či ustávaním svojim pri rozširovaní pisu v podujatí tomto ma laskave, ochotne a výdatne podporovali.

S Bohom!

Prievidzi, dňa 7. juna 1870.

A. M. Sytniansky,
redaktor a vydávateľ „Táboru.“

SOZNAM

P. T. Pánov Odberateľov „Táboru.“

Všetkým P. T. Pánom Odberateľom, ktorí nachádzajú sa v prítomnom „Sozname“ uverejnení, prislúcha „Tábor“ v cene predplatnej za 1 zl. 50 kr., poťažne študujúcim za 1 zl. Kto však neprihlásil sa popredku do počtu Odberateľov, ten môže tenže spis u vydávateľa (Privigye) obsiahnuť v cene krámskej za 2 zl. r. č. Mená s * poznačené sú mená P. T. P. Sberateľov.

Abaffy Mikuláš, študujúci vo V. Revúci.
Adamička Alexander, bohoslovec v Pešti.
Albini Martin, mešťan v Klenovci.
*Augustiny Bohdan, študujúci v Rožňave.
Augustiny Klema, panička v L. Sv. Mikuláši.
Augustiny Petor, mešťan v L. Sv. Mikuláši.
*Augustiny Viliam, študujúci v L. Sv. Mikuláši.
Bachát Andrej, ev. učiteľ v Rochovcach.
*Bachát M. Daniel, ev. farár v Príbyline, 2. výt.
Baligovič Josef, pravotár v L. Sv. Mikuláši.
Balko Pavel, kuchár v T. Sv. Martine.
Baltík Karoľ, ev. učiteľ v Bohunicach.
Bancík Pavel, ev. učiteľ v Kokave.
Banšell Kolman, ev. bohoslovec v Prešove.
*Baraňovský Iv. Gustáv, právnik v Prešove.
Barbierik Titus, študujúci vo V. Revúci.
Barinka Drahoslav, kapláň v B. Bystrici.

Batel Emilia, pani v H. Badíne.
Bednár František, učiteľ v Oslanoch.
Bencúr Ján, slúžny v D. Kubíne.
Bencúr Josef. osnovník prav. v D. Kubíne.
Bencúr Michal, študujúci v Rožňave.
Beniač Dan. Šimo, osnovník prav. v N. Ľupči.
Beniač Ján, študujúci vo V. Revúci.
Bernáth Vencel, mešťan v Komjaticach.
Beseda Slovenská, v Starej Turej.
Bezák Štefan, učiteľ v Komjaticach.
Bielek Josef, farár v Dohnani.
Bilský František, farár v Podhradí.
Blaškovič Miliduch, študujúci vo V. Revúci.
Blaškovič Pavel, študujúci vo V. Revúci.
Blatnický Ján, ev. farár v Pojnikách.
*Bodický Andrej, ev. farár v Senom, 5. výt.
Bodický Michal, študujúci vo V. Revúci.
Bodorovský Samuel, pravotár v B. Bystrici.
Bohatý Ján, právnik v Požoni.
Bohuš Julaj, ev. učiteľ v N. Ľupči.
Bolvanský Adam, polní kňaz v Pešti.
Boor Ľudovít a J. K., študujúci v Požoni.
Boor Michal, ev. farár v Skalici.
Botto Ján, inžinier v B. Štiavnici.
Botto Julaj, professor vo V. Revúci.
Braxatoris-Sládkovič Andrej, ev. farár v Radvani.
Bruck Vendelín, správca pozem. kníh v D. Kubíne.
Brxa Ján, továrnik v Budíne.
Budatinský Františka, pani vo Valči.
*Bulla Antol, stoličný boženík v D. Kubíne.
*Bulla Blahoslav, študujúci v Ostrihome.
Bulla Petor, osnovník prav. v D. Kubíne.
Buľovský Samuel, sedlár v T. Sv. Martine.
Buoc August, študujúci v Ostrihome.
Capko Ignác, bohoslovec vo Viedni.
Capko Josef, kupec v Bukarešti.

Cener Pavel, ev. farár v N. Skalníku.
Cibulka Martin, mešťan v Pukanci.
Čajda Mirko, bohoslovec v Nitre.
*Čajka Jar. Janko, študujúci vo V. Revúci.
Částek Václav, lekár v Brezne.
Čech Štefan, kr. úradník v R. Sobote.
Čelko Josef, professor v B. Štiavnici.
Černok Antol, mešťan v Jelšave.
Černok Samuel, richtár v Radkovej.
Červen Andrej, kr. úradník v B. Bystrici.
Červen Tomáš, bisk. vikár, veľprepošt, kanonik v. B. Bystrici.
Čipkay Ján, statkár v Brezne.
Čobrda Pavel, ev. kapláň v Mor. Lieskove.
Čulen Martin, gymn. správca v Kláštore pod Zniovom.
Danko Samuel, študujúci v Sarvaši.
Daxner Marko Štefan, kr. úradník v Debrecíne.
Dérer Ján, ev. bohoslovec v Prešove.
*Dérer Gustáv, professor v T. Sv. Martine.
Dérer Michal, akademik v B. Štiavnici.
Dérer Maria, panička v Háji.
Dermišek Pavel, kapláň v Púchove.
Dinga Pavel, študujúci v Požoni.
Dobrovič Hermina, panička v Požoni.
Dobšinský Pavel ml., ev. farár v Drienčanoch, 4. v.
Dobšinský Pavel st., ev. farár na Sirku.
Dulla Matúš, republikán v T. Sv. Martine.
Dušinský Leopold, riaditeľ kost. hudby v Nitre.
Dvoráček Jurko, mešťan vo V. Revúci.
Dvornák Josef, študujúci v Ostrihome.
Ďalák Ján, študujúci vo V. Revúci.
Ďarmek Samuel, mešťan v T. Sv. Martine.
Ehn Karol, vysl. ev. farár v Sabinove.
Fábry Alexander, ev. bohoslovec v Prešove.
Feja Dionýs, pravotár v Štub. Tepliciach.
Felix Zuzanna, panička v T. Sv. Martine.
Ferienčík Št. Mikuláš, red. „N. Novín“ a „N. Hl.“ v T. Sv. Martine.

Fiala Pavel, v Prievidzi.
Filo Edvard, učiteľ v Brezne.
Filo Jurko, kupec v Prievidzi.
Floch František, bohoslovec v Nitre.
Francisci Ján, pens. m. d. radca a hl. župan v T. Sv. Martine.
Fridrichovský Pravoslav, bohoslovec v Nitre.
Frniak Matej, pravotár na Porubke.
Fukas Josef, študujúci v B. Bystrici.
Gallay Andrej, mest. pokladník v Radkovej.
Gallay Daniel, v Radkovej.
Gajdošík Jurko, bohoslovec v Nitre.
Garay Ján, ev. učiteľ v Petrovci.
Gašparík August, študujúci v B. Bystrici.
Galanda Ján, mešťan v T. Sv. Martine.
Gál Ludovít, študujúci vo V. Revúci.
Gerometta Ján, vysl. vicearchidiákon na St. Horách.
Gočo Ján st., v Kameňanoch.
Godra Josef, ev. učiteľ v Lalite.
Godra Michal, vysl. professor v Petrovci.
Gogolák Jurko, bohoslovec v Pešti.
Goldbach Mirko, kapláň v Čiernom.
Goldperger Daniel, učiteľ v Brezne.
Gonda Jurko, bohoslovec vo Viedni.
Göllner Emil, mešťan v Brezne.
Göllner Rudolf, mešťan v Brezne.
Gramantik Jurko, jaheň v Prievidzi.
Gutha Ján, farár v Brezanoch.
Hajla Matej, študujúci v B. Bystrici.
Hajíček Jaroslav, právnik v Požoni.
*Hanzlík Andrej, študujúci v B. Štiavnici.
Harmann Karol, ev. učiteľ v Kokave.
Haviar N., súkeník v Repišti.
Haverla Alexander, v Pojnikách.
Havránek Ottokár, technik v Požoni.
Hájek Vincent, bohoslovec v Nitre.
Hečko Pavel, ev. farár v Hodruši.

Heim Janko, bohoslovec v B. Bystrici.
Herkeľ Josef, kapláň v D. Kubíne.
Hermann Emanuel, študujúci v B. Bystrici.
Hlaváč Adolf, právnik v Sabinove.
Hlaváč Julaj, študujúci vo V. Revúci.
Hodža Andrej, ev. farár v Sučanoch.
Holéci Petor, mešťan v L. Sv. Mikuláši.
Holuby Gustáv, ev. farár v Lubinej.
Holub Jos. Kvetoslav, professor vo V. Revúci.
Horvát Josef, ev. farár v T. Sv. Martine.
Horvát Marina, panička v Mošovcach.
Hrianka Ján, mešťan v Mošovcach.
Hrivnák Janko Jar., študujúci v B. Štiavnici.
Hrivnák Jurko, farár v Oslanoch.
Hrušovský Štefan, právnik v Požoni.
Hudec Max., ev. farár v Púchove.
Hudec Žigmond, právnik v Požoni.
Hurban Božena, panička v Hlubokom.
*Hurban Josef, M. L. dr., ev. farár v Hlubokom.
Hurban Svetozár, právnik v Požoni.
Hurray Janko, ev. farár v Kyjaticách.
Huska Janko, ev. učiteľ v Jakubovänoch.
Hyroš Štefan, farár v Sv. Michale.
Chalupka Samuel, ev. farár v H. Lehote.
Chovan Pavel, ev. bohoslovec v Požoni.
*Chovanec Štefan, professor v Trnave, 2. výt.
Chrástek Michal, vicearchidiakon, konsist. radca a farár v Sv. Kríži.
Inštitoris Josef, professor v T. Sv. Martine.
Ivánka Augusta, mešťanka v T. Sv. Martine.
Ivichich Josef, bohoslovec v Nitre.
*Izák Gabriel, ev. kapláň v Pojnikách, 2. výt.
Izák Janko, študujúci v B. Štiavnici.
Jablonský Ján, farár vo Vyšnej Zubrici.
Janko Michal, právnik v Petrohrade.
Jankovič Ján, mešťan v T. Sv. Martine.

Jároš Martin, študujúci v Prešove.
Jesenský Ján, pravotár v T. Sv. Martine.
Jesenský Ján, statkár na Trnove.
Jesenský Fraňo Gašparé, statkár v H. Jasene.
Jiríček Petor, hosp. úradník v Lieskovci.
Junás Josef, farár v Chrenovci.
Juríк Michal, farár v H. Porube.
Jurko z pod Skaličiek.
Kachnič Ján, meštan v Brezne.
*Kalinčák Ján, redaktor „Orla“ v T. Sv. Martine.
Kardoš Adam z Kardošviasky, majiteľ pošty v B. Bystrici.
Kasino sl. v Kláštore pod Zniovom.
Kavuliak Jurko, študujúci v B. Bystrici.
Kelemen Petor, bohoslovec v Nitre.
Kellner Hugo, prisediaci st. súdu v L. Sv. Mikuláši.
Kellner Móric, správca maše v Lubietovej.
*Kellner Petor, pens. hl. slúžny v Rym. Sobote.
Kello Ján, ev. učiteľ v Trnovci.
Kička Karoľ, ev. učiteľ v Klenovci.
*Kiszely Ján, právnik v Požoni.
Klaučeк Ján, študujúci v Ostrihome.
Klein Ludovít, poštár v Hybiech.
Klein Ludovít, kupec v L. Sv. Mikuláši.
Klement Michal, rolník v Lišove.
Klimaček Julia, panička v St. Turej.
Klimo Andrej Slávomír, ev. učiteľ v Jamníku.
Klimo Tomáš R., ev. učiteľ vo Vavrišove.
Klimo Viliam, ev. bohoslovec v Požoni.
Kluch Ferko, kapláň na Novej Bani.
Kluch Janko, študujúci v B. Bystrici.
Kmeť Jurko, učiteľ v Mikuláši.
Kmeť Milo, študujúci v Lubietovej.
Kmethy Ján, ev. farár v Istebnom.
Knezovič Cyrill Ján, právnik v Požoni.
Knihovňa slov. na ev. Lyceume v B. Štiavnici.
Knopp Antol, bisk. tajomník v B. Bystrici.

*Kočkovský Pavel, ev. bohoslovec v Bingule.
Kohúth Ján, st. sudca v T. Sv. Martine.
Kohúth Josef, pravotár v T. Sv. Martine.
Kohút Karolína, panička v Mošovcach.
Kokeš Vlastimila, panička na Laze.
Kolényi Amalia, pani ev. farára v Hajdušici.
Kolényi Gustáv, ev. kapláň v Kulpíne.
Kolényi Vilma J., panička v Kulpíne.
Kollár Josef J., študujúci vo V. Revúci.
Kollár Miško, študujúci vo V. Revúci.
Koltay Alois, učiteľ v Komjaticiach.
Komora Eleonora, panička v Hodruši.
Kompánek Josef, farár v Pruskom.
Korauš Imro dr., lekár vo Valči.
Kordoš Andrej, ev. učiteľ v Mädovarcach.
Kordoš Daniel, študujúci v Prešove.
Kordoš Ján, professor vo V. Revúci.
Koreň Štefan, professor na Sarvaši.
Koričanský Gustáv, ev. farár v H. Teranoch.
Kotas Samoslav, mešťan v Petrovci.
Kovalík Gustáv, v T. Sv. Martine.
Kovalovský Mirko, professor vo V. Revúci.
Kováč Andrej, študujúci vo V. Revúci.
Kováč N., v Lukovišťach.
Kováč Štefan, okresný notár v Púchove.
Kozáček Josef, kanonik vo V. Várade, 4. výt.
Kozelnický Karolína, pani v Brezne.
Kožehuba Ján, ev. učiteľ v Jasenovej.
Krafta Ferdinand, študujúci vo V. Revúci.
Kráľ Andrej, v Radkovej.
Kráľ Mirko, študujúci v B. Štiavnici.
Kramár Maria, panička v T. Sv. Martine.
Kramár Samko, ev. farár v Lišove.
*Krčmery August Hor., ev. farár v Garamseku.
Krčmery N., kupec v Pukanci.
Krekáč Daniel, študujúci vo V. Revúci.

Križan Karol, ev. farár v Zárieči.
Križko Pavel, ev. učiteľ v Kremnici.
Krmeský Matúš, ev. učiteľ v Porubke.
Krno Andrej, ev. farár v Čerenčanoch.
Krno Šimon, kupec v L. Sv. Mikuláši.
Krupa Pavel, bisk. aktuár v B. Bystrici.
Krupec Edvard, stol. úradník v Požoni.
*Kubáni Rudolf Rod., ev. učiteľ v Klenovci.
Kubiš Ignác, vicearchidiákon v Jastrabi.
Kučera Hermina, panička v Ostrihome.
Kudlička Janko, kapláň v Kláštore pod Znievom.
Kulišek Amália, panička vo Vrbovcach.
Kunay Ján, mešťan v T. Sv. Martine.
Kutlik Božena, pani pravotárova v Trnave.
Kuzma Josef, stolár v T. Sv. Martine.
Kuzmány Karol, c. k. hl. námorský inžinier vo Viedni.
Kváčala Karol, študujúci na Sarvaši.
Lacko Jurko, mešťan vo Vrbici.
Lamer Sámuel, mešťan v Brezne.
Lange Mojmír, právnik v Požoni.
Langhoffer Ján, študujúci v Novom Sade.
Langhoffer Karol, ev. farár v Brádnom.
Langhoffer Tobiáš, ev. učiteľ v Novom Sade.
Lauček Daniel, ev. bohoslovec v Prešove.
Laurenci Daniel, ev. učiteľ v Rymavici.
Lazárek Martin, učiteľ v Dögös Pusta.
Lehotský Gustáv, študujúci vo V. Revúci.
Lehotský Ján, ev. farár v Trnovci.
Lehotský Ján, kupec v Hybiach.
Lehotský Karol Milo, ev. učiteľ v Petrovci.
Lehotský Ludovít, študujúci v B. Bystrici.
Lemeš Štefan, bohoslovec v Nitre.
Lepieš Ján, farár v Koši.
Ličko Edvard, študujúci v B. Štiavnici.
*Lichard Daniel G., redaktor „Obzoru“ v Skalici.
Lichard Dušan, právnik v Požoni.

Lichard Maria, panička v Skalici.
Lichard Milán, študujúci v Skalici.
Lilge Marina, panička v Mošovcach.
Liskay N., správca maše v Radkovej.
Liskay Gustav, správca v Grlici.
Lombardini Alexander, študujúci v Požoni.
Lopušný Adelina, pani mešťanostova v Brezne.
Lukáč Ladislav, farár v Pečenicach.
Lukáček Štefan, ev. učiteľ v Pukanci.
M. Zuerardus, pater v Trnave.
*Macenauer František O., učiteľ v Brezne.
Mác Pavel, Lincolnista vo Valči.
Machaj Antol, učiteľ v Slanici.
Makovický Daniel, mešťan v Ružomberku.
Makovický Ján, professor v L. Sv. Mikuláši.
Makovický Petor, mešťan v Ružomberku.
Malatinský Fridrich, pravotár v Rym. Sobote.
Malárik Martin, učiteľ v Chrašťanoch.
Maliak Josef, študujúci vo V. Revúci.
Mareček Janko Jaromír, ev. farár v Žažkove.
Markovič Ján, mešťan v Nitre.
Markovič Pavel, ev. farár v Hrachove.
Markus Josef, farár v Lubietovej.
Matúška Ján, stoličný úradník v D. Kubíne.
Matúška Ján, pravotár v L. Sv. Mikuláši.
Matúška Petor dr., pravotár v Pešti.
Matuškovič Martin, študujúci v B. Bystrici.
Medniansky Martin, kapláň v Bošaci.
Medvecký Alex., študujúci vo V. Revúci.
Medvecký Samko, doktorant práv v Pešti.
Medzihradský Adolf, ev. učiteľ v D. Kubíne.
Messerschmied Rudolf, v Lubietovej.
Mešter Ferko, richtár v St. Krásnom.
Mičátek Ludovít, professor vo V. Revúci.
Miko Bratia, vo Vrbici.
Miko Josef, mešťan v L. Sv. Mikuláši.

Mitták Gustáv, právnik v Požoni.
Mitták Karol, študujúci v Požoni.
Molec Danko, právnik v Požoni.
Molec Jezaslav, študujúci v B. Bystrici.
Molec Živko, študujúci v Požoni.
Moravčík Ján, v Klenovci.
Moštenan Etelka, panička v St. Turej.
Mrva Ján, kupec v Pešti.
Mrva Jurko, ev. farár v Petrovci.
Mudrák Ján, študujúci v B. Štiavnici.
Mudroch Pavel, právnik v Požoni.
Mudroň Andrej, M. dr., pravotár v Požoni.
Mudroň Pavel, pravotár v T. Sv. Martine.
Murgač Ján, k. u. lesný v Brusture.
Nandrássy Matej, meštanosta vo V. Revúci.
Nádasy Antol, pravotár v D. Kubíne.
Nedelnia škola, v Petrovci.
Nedobrý Josef, professor v T. Sv. Martine.
Nemčák Ján, farár v Teplej.
Nemčík Josefa, pani v Požoni.
*Nosák Bohuslav, spisovateľ v Sabinove.
Novák Pavel, vik. tajomník v Trnave.
Novák Samuel, ev. senior v D. Kubíne.
Novotný Ferdinand, učiteľ v Brezne.
*Novotný Ján, organista v Komiaticach.
Odložil Ján, kapláň vo V. Poli.
Ondrisík Ján, kurát-kapláň v Trenčíne.
Ormis Samuel, professor vo V. Revúci.
Országh Josef, statkár v Benicach.
Osvald Richard, kapláň v St. Tekove.
Palárik Ján, farár v Majtechove.
*Parízek L. Andrej, učiteľ v H. Porube.
Pastýrik Štefan, farár v Šimoňanoch.
Pattermann Edvard, učiteľ v Komjaticach.
Pauliny Ján, ev. učiteľ v Garamseku.
Pauliny-Tóth Viliam, poslanec snemový v Pešti.

Paulik Adam, študujúci vo V. Revúci.
Pálka Andrej, kupec v L. Sv. Mikuláši.
Pecháň Josef, bohoslovec v Nitre.
Pelcmann Ján, kapláň v Lednici.
Pepich Ján, dozorca maše na Troch Vodách.
Petrovič Andrej, študujúci v Rožňave.
*Pietor Ambróz, spolupracovník „N. Novín“ v T. Sv. Martine.
Pivko Ambróz, pravotár v T. Sv. Martine.
*Plošic Julaj, farár vo Vieske, 4. výt.
Prekop Ján, vicearchidiákon v Púchove.
Privický J. Drahotín, mešťan v Hodruši.
Podhradský Emil, študujúci vo V. Revúci.
Polerecký Andrej, študujúci v T. Sv. Martine.
*Polony Ernest, bohoslovec v Pešti.
Polony Ján, kupec v Bukarešti.
Polony Ján, mestský kontr. v Brezne.
Pomikal Ján, kapláň v Požoni.
Potkan Jozef, v Nitre.
Pulman Andrej, kapláň v St. Turej.
Púchy Štefan, študujúci v B. Bystrici.
Radlinský Andrej, dr., farár v Kútoch.
Radlinský Ignác, stoličný zápisník v D. Kubíne.
Radlinský Josef, študujúci v Ostrihome.
Radlinský Štefan, farár v D. Lipnici.
Reger František, učiteľ v Brezne.
Reguly Pavel, ev. farár v Klenovci.
Rehák Ján, osnovník prav. v Nitre.
Risner Karol, dr., pravotár v Nitre.
Roháč Ludovít, ev. bohoslovec v Požoni.
Roháček Judita, panička v St. Turej.
Roháček Maria, panička v St. Turej.
Roháček Michal, študujúci vo V. Revúci.
Rohoň Braňo, študujúci vo V. Revúci.
Rosa Samuel, študujúci v Požoni.
*Roy Pavel, ev. kapláň v St. Turej.
Ruman Aurel, študujúci vo V. Revúci.

Ruman Eugen, ev. učiteľ v Pribyline.
Ružiak Ján, študujúci v Prešove.
Sasinek V. František, tajomník „Matice Sl.“ v T. S. Martine.
Sásik Ignác, vicerektor sem. v B. Bystrici.
Seberíni Vil. Jaroslav, ev. bohoslovec v Požoni.
Semian Ján, notár v St. Turej.
Semian Michal, ev. farár v H. Rykynčicach.
Sloboda Pavel, ev. farár vo Vrbovcach.
Slota Jurko, vicearchidiakon a farár v Tužine.
Smolen Josef, administrator fary na Bacúre.
Sokolík M. Andrej, ev. bohoslovec v Prešove.
Stanek Ludovít, študujúci v Požoni.
Stanko Ignác, študujúci v B. Bystrici.
Stavrovský Julaj, filolog v Pešti.
Stodola Andrej, mešťan v L. Sv. Mikuláši.
Straka Antol, mešťan v Komjaticach.
Straka Ján, v T. Sv. Martine.
Straka Josef, učiteľ v Bohuši.
Straka Štefan, ev. učiteľ v Badíne.
Strakovič František, farár v Lednici.
Stríček Ján mešťan v Komjaticach.
Szellemy Vítazoslav, akademik v B. Štiavnici.
Šaško Julaj, pisár v St. Turej.
Šandóry Petor, študujúci v B. Bystrici.
Šemnicer Ján ml., mešťan v Sv. Benediku.
Šesták Andrej, kupec vo V. Revúci.
Šetina Ján, právnik v Požoni.
Šimko Zuzanna, panička v T. Sv. Martine.
Šimko Samuel, mešťan v T. Sv. Martine.
*Šittanc Miško, kapláň v Rossine.
Šípka Samuel, účtovník v T. Sv. Martine.
Školník Daniel, rolník v Lišove.
Škultety Aug., Horislav, gymn. správca vo V. Revúci.
Škultety Josef, zememerač v Kláštore pod Znyovom.
*Šmidt G. Hostovít, učiteľ v Radkovej.
*Šoltés Jurko, ev. učiteľ v Mošovcach.

Šoltés Lujza, panička v Mošovcach.
Šoltés Ludovít, kupec v T. Sv. Martine.
Šparnensis Andrej, mešťan v L. Sv. Mikuláši.
Šťastný Pavel, študujúci v B. Bystrici.
Štefančok Karol', notár vo V. Revúci.
Štefanovič Konstant, študujúci v Požoni.
Štefány Matej, dr., farár v Ireku.
Štefanovič Paja, študujúci v Požoni.
Štepita Ján, učiteľ v Smrečanoch.
Šujansky František, vicearchidiákon v Radvani.
Šulek August, ev. farár v Radkovej.
Šupala František, m. muzejný úradník v Pešti.
Švehla Ján, klobučník v T. Sv. Martine.
Švehla Josef, hodinár v T. Sv. Martine.
Tagányi František, vicearchidiákon na Turzovke.
Thuránsky Tomáš, pravotár v L. Sv. Mikuláši.
*Tiso Mikuláš, dr., farár v St. Krasnom.
Tiso Ludovít, bohoslovec v B. Bystrici.
Tomala Gustáv, st. zapisovateľ v D. Kubíne.
Toman Samo, mešťan v L. Sv. Mikuláši.
Tomášik Samuel, ev. farár v Chyžnom.
Tomkuljak Petor, professor v B. Bystrici.
Topercer Ludovít, lekárnik v T. Sv. Martine.
Topercer Ferdinand, lekárnik v Mošovcach.
Truchlý Štefan, kr. stupný hutman v Antole.
Truchlý Štefan, študujúci v B. Štiavnici.
Truska Antol, študujúci v B. Bystrici.
Turčan Martin, študujúci vo V. Revúci.
Turček Maria, panička v Mošovcach.
Turcsányi Gustáv, ev. bohoslovec v Požoni.
Turzo-Nosický Ludovít, pravotár v B. Bystrici.
Tvrdy Andrej, farár v Kolárovicach.
Tvrdy Štefan, farár v Strečne.
Uhrín Pavel, professor v Nitre.
V. A. D. St. R.
Vagáč Alexander, mešťan v St. Turej.

Vagner Andrej, právnik v Požoni.
Valášek Ján, študujúci v Požoni.
Valášek Palko, študujúci v Požoni.
Vančo Ján, kováč v T. Sv. Martine.
Vanza Jonat. Ján, ev. bohoslovec v Prešove.
Veselovský Frant., osnovník prav. v L. Sv. Mikuláši.
Viest Julaj, študujúci vo V. Revúci.
Viktorín Josef, farár vo Vyšehrade.
*Vrba Michal, ďalekopisný úradník v Nitre.
Vrba Mína, pani v Nitre.
*Vunder František, študujúci v B. Bystrici.
Zachej Samoslav, professor v Kláštore pod Zniovom.
Zajac Andrej, ev. bohoslovec v Požoni.
Zaborský Jonáš, farár v Župčanoch.
Záthurecký Adolf, učiteľ v Brezne.
Záthurecky Samko, ev. farár na Baďani.
*Závodník Štefan, vicearchidiákon v Pružine, 10. výt.
Zechenter K. Gustáv, dr., lekár v Kremnici, 2. výt.
Zigmundík Ján, učiteľ v Pezinku.
Zlatháry Josef, správca p. kníh v Trenčíne.
Zoch Cyrill, ev. farár v Jasenovej.
Zoch Br. Ivan, dr., professor vo V. Revúci.
Zoch Pavel, študujúci vo V. Revúci.
Zorkóci Samko, ev. bohoslovec v Požoni.
Zvara Ján, študujúci vo V. Revúci.

OBSAH.

Strana

To české tábory. Andrej Sládkovič. 1
Tábor pred Svätým-Krížom. P, Z. Hostinský 5
Al-manâ. Nezabudov 9
Nová doba svitla! (Glossa). Andrej M. Sytniansky . . . 12
Ľubka, (Poviedka). S. Chalupka 15
Sirôtky. (Prostonárodnia poviedka). Štefan Marko Daxner . 29
Báj Turca. Ján Botto 37
Mohyla dvoch bratov. Nezabudov 39
Junák Hrachovský. Samko Vozár 42
Povesť. B. Tesnoskalský 49
Pustovník. (Z anglického podľa Goldsmitha). Nezabudov . 56
Panslavistický farár. Jonáš Záborský 57
Ku dňu 12. jan. 1870. Ján Botto 171
Ľuta, Olen a Tur. (Staroslovenská poviedka). P. Z. Hostinský 175
Omladinám. Andrej Sládkovič 193
Odkliata panna. Nezabudov 196
Vysvobodenie. Janko Kráľ 199
Na život. Viliam Pauliny-Tóth 205
My sme národ millionový. Miloslav Dumný 208
Nemýlte sa! Hostivít Tísovský 210
Vrstovníkom. Andrej M. Sytniansky 211
Emigranti. (Touristické dobrodružstvo). Ľudovít Kubáni . 215

Strana
Poľovačka na medveďov. Dr. Gustáv Kazimír Zechenter . 245
Slovenskí valasi. Pavol Dobšinský 271
Na Demitra. Ján Botto 273
Bačova smrť. Samuel Tomášik 274
Nástin životopisný Ľudovíta Kubániho. P. Z. Hostinský . 277
Vysokodôstojnému Pánu Pánu Tomášu Červenovi. Andrej Sládkovič 289
Na odsúdzenca. Ľudovít Kubáni 291
Ku dňu 21. okt. 1869. D. Maróthy 296
V deň 29. nov. 1869 k pamäti Andreja Sládkoviča. (Labutia pieseň). Ľudovít Kubáni 298
Jeho Vehlasnosti Pánu Pánu Andrejovi Sládkovičovi. Andrej M. Sytniansky 300
Nad mrtvolou Ľudovíta Kubániho. Andrej Sládkovič . . . 306
Nad mohylou M. M. Hodžovou. Andrej M. Sytniansky . . 309
Mladí starci. (Noveletka). Miloslav Dumný 315
Slovensko. Jurko Slota 353
Svetlonosi. Janko Čaják 356
Túžby. Pavel Dobšinský 358
Vzdychy vacovské. Dr. J. M. L. Hurban 360
Sopka. Ľudovít Kubáni 362
Juhoslovanský postup. Ján Botto 365
Moja pieseň. Nezabudov 366
Tajdite piesne. Janko Čaják 369
Lovec na stráži. Janko Čaják 370
Mojim Vrstovníkom. Dr. Korauš 372

OPRAVA TLAČE.

Na str. v riadku.

11	3	zdola: nezapomnnuteľným má stáť nezapomenuteľným.
18	15 a 21	zhora: nešťastnícu má stáť nešťastnicu
44	48 a 13	zhora: rozpenenní má stáť rozpenený.
69	10	zhora. stretáme má stáť sretáme.
71	3 a 4	zdola: zlopovestného Baranieho má stáť zlop. Baranie.
287	4	zdola: piesni má stáť piesne.
336	1	zhora: päť má stáť päť.
340	13	zhora: vytrbnúť má stáť vytrhnúť.
232	4 a 3	zdola: nie ako má stáť nejako,

Dlhé **l** chybia v diele tomto preto, že písmolejáreň, ktorá jich predtým ani len neznala, neskoro k vyhotoveniu týchže sa pribrala: nech nám teda vlc. Obecenstvo poklesok tento laskave prepáči. Tu hore udali sme len značnejšie tlačové chyby, ktoré sa vzdor všetkej bedlivosti vklzly, ostatnie — keď by sa kde tu našly — nech laskavý čitateľ sám opraví. Sadzač.

LE Ja '13

TÁBOR.

NÁRODNÍ ALMANAH

NA ROK

1870.

VYDAL

ANDREJ M. SYTNIANSKY.

I.

V Turč. Svätom Martine.
1870.

Deacidified using the Bookkeeper proces
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: March 2007

PreservationTechnologie
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATIO
111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS

00023773855